

श्रीमन्ति उत्तराध्ययनानि.

वाणिज्यकुलीन-कोटिकर्णपीय-वज्रशाहीय-श्रीगोपालगणिमहत्तरशिष्य-
(जिनदासगणिमहत्तर) कृतया चूर्णया समेतानि

प्रकाशयित्री—मालवेदेशीय रत्नपुरान्तर्गत-

श्रीऋषभदेवजी केशरीमलजीत्यमिथा श्रीश्वेताम्बरसंस्था,

इन्दौरनगरे श्रीजैनबन्धुछ्द्रणालये—श्रेष्ठी जुहारमल मिश्रीलाल पालरेचा द्वारा मुद्रापयित्वा ।

वीर संवत् २४५५.

विक्रम संवत् १९८५,

काइष्ट सन् १९३३,

पण्यं

श्रीउत्तराध्ययनचूर्णः

प्राक् तावत् आवश्यकमन्दीअनुयोगद्वारदशकालिकनामधेयानामागमानां चूर्णयः संस्थयैतया प्रादुच्छ्रुताः, अधुना तु श्रीमताछुतराध्ययनानां चूर्णः प्रादुर्भाव्यते, यथा प्राक्तनचूर्णानां सुद्वरेण मूलद्रव्याणि न धृतानि न च नियुक्तिमार्गं च धृते, किन्तु प्राङ्मुद्रितानामेव वृत्तपुस्तकानां गाथादंकाः पत्रांकाश्च धृताः तद्वदत्रापि न मूलद्रव्याणि न च नियुक्तिर्नापि मार्गं चं मुद्रितानि, किन्तु तत्र तत्र प्राङ्मुद्रितायाः श्रीशान्तिस्वरिस्त्रिव्रितायाष्टीकाप्रतेः पत्रांका धृता गाथादंका अपि तत्रस्था एव धृताः, एतस्या अपि चूर्णः प्राङ्मुद्रितचूर्णानामिव नात्यन्तमुपयोगः सूत्रार्थविगमे तथापि साहित्यरसिकानां पदार्थत्रैचिद्व्यान्वेषणे भविष्यत्यवाप-
योगोऽस्याः, प्रादुष्करण चास्याः प्राचीनसाहित्यप्राकट्यायैव यतो नात्र प्राहकसंख्या तथाविधा, भाषा प्राकृता विद्युतिश्च संक्षिप्तेति हेतुरपि तत्र, भविष्यति चाद्यास्महे आचारांगद्वयकृतांगमगवतीनां चूर्णानां सुद्वरेणक्रियां, प्रार्थयामहे च सञ्जनान् यदुत यत्किञ्चित् सूचनीयं विधाय कृपां ज्ञातव्यमिति

अलेख्यानन्दसागरैः

वीरसंघत् २४५९ आश्विनशुक्ला प्रतिपत्, सुरत

ॐ नमः श्रीसर्वज्ञाय ।

॥ श्रीउत्तराध्ययनचूर्णः ॥

कथयवयणपणामो, वोच्छं धम्माणुयोगसंगहियं ।
उत्तरझयणणुयोगं, गुरुवण्णसाणुसारेणं ॥ १ ॥

श्रोच्यन्ते अनेन जीवादयः पदार्था इति प्रवचनम्, अथवा अगतं अर्थानं अशस्तमादौ वा वचनं प्रवचनं, तत् द्वादशसंगं, तदुपयोगान्यत्वाद्वा सङ्घः, अणमनं अणामः पूजेत्यर्थः, कृतः प्रवचनप्रणामो येन स कृतप्रवचनप्रणामः, 'वोच्छं' वक्ष्ये, 'धम्माणुयोगसंगहियं' ति, इह चत्वारोऽनुयोगाः श्रोच्यन्ते, तद्यथा—चरणकरणणुयोगो, धम्माणुयोगो, गणिताणुयोगो, दब्बाणुयोगोति, तत्थ चरणकरणणुयोगो कालिधत्ताति, धम्माणुयोगो इसिमासिवादि, गणिताणुयोगो झरणणत्तादि, दब्बाणुयोगो दिट्ठिवादीति, अत्र धम्माणुयोगेनाधिकारः, समस्तं गृहीतं संगृहीतम् आख्यातं अरूपितमित्येकोऽर्थः, किं तत् ?-उचरञ्जयणाणुयोगं, उत्तरञ्जयणाणि वा उचरिं माणिहन्ति, अणुयोजनमनुयोगः अर्थव्याख्यानमित्यर्थः, उचराध्यायानामनुयोगः तसुचराध्या-

शत्रुयोगं, गुणंति श्लाघार्थमिति गुरवः द्रुघन्तीत्यर्थः, ते पुनराचार्या अर्हदादयो वा तदुपदेशः—तदाज्ञा, गुरुपदेशादुवृत्तिरित्यर्थः, तथा गुरुपदेशादुवृत्त्या, गुरुपदेशादुसारेणंति ।।

तस्स फलजोगमंगलसमुद्रायथा तेहेव दाराहं ।
तब्भेदनिरोक्कम, पथोयणाहं च वच्चाहं ॥ २ ॥

‘ तस्ये ’ ति तस्योत्तराध्ययनानुयोगस्य फलं-श्रयोजनं योगः—सम्बन्धो मङ्गलं-उपचारः सदुदायार्थः-पिण्डार्थः द्वारा-
णि-उपक्रमादीनि, ‘तदि’ त्यनेन द्वाराण्येव संबन्ध्यन्ते इति, तद्धेदाः-तत्प्रकाराः, निरुक्तिः—निर्वचनं क्रमो—व्यवस्था श्रयोजनं-
शास्त्रोपकारः, एते अधिकारा वाच्याः । आह—किमुत्तराध्ययनानुयोगे फलम् ?, उच्यते, इह जीवस्स अद्दुविहकम्भबंधणवद्धस्स
सम्महंसणनाणचरिचोहिं मोक्खो भवति, सम्यग्दर्शनज्ञानचारिणात्मकानि चोत्तराध्ययनानि अतः तद्व्याख्यानारम्भः, पायेण
च न धम्मकथामन्तरेण दर्शनादिप्राप्तिरस्ति, अतस्ताद्विकलस्याकारणता, कारणतश्च कार्यसिद्धिरस्तीत्यत उत्तराध्ययनानुयोगा-
दर्शनादिप्राप्तिः, ततो मोक्ष इति फलवानुत्तराध्ययनानुयोगारम्भ इति । कः पुनरुत्तराध्ययनानुयोगस्याभिसंबन्ध इति ?, उच्यते,
उत्तराध्ययना पुर्व्वं आशारस्सुवरिं आसि, तत्थेव तेसिं उवोद्दथातसंबंधाभिवत्थाणं, ताणि पुण जप्यमिहं अज्जसेज्जंसवेण मणगपि-
दुणा मणगहियत्थाए णिज्जहियाणि दस अज्जयणाणि दसवियालियंसिति, तस्मिं चरणकरणाणुयोगो वणिज्जति, तत्पमिहं च तस्सु-
वरी ठवितानि, एतेणाभिसंबंधेणुत्तराध्ययणाणि आगताणि, अहवा साधुगुणसंजुत्ते कोहं धम्मं पुच्छेज्जा, पच्छा सों तेसिं विण-

यसंजुतां धम्मं परिकेहं चउव्विहते क्कहाते, तं०अक्खेवणीए विक्खेवणीए सेवणीए निव्वेयणीए, तत्थ परीसहेहं अक्खित्ता
 चाउरंगिज्जे विक्खित्ता असंखतेणं संवेगसागरच्छंति, उवरिसिमु णिव्वेयसागरच्छंति, एस अभिसंवेधो । इदाणिं मंगलंति-’ बहु-
 विग्गशइं सेयाणि तेण क्कममंगलोवयरोहं । वेचच्चो सो सुमग्गणिहिव्व जह वा महाविज्जा ॥ १ ॥ तं मंगलमादीए मज्जे
 पज्जेतए य सत्थस्सा । पहमं सत्थथाविग्गवारगमणाय णिदिट्ठं ॥ २ ॥ तस्सेव य थिज्जत्थं, मब्धिमयं अतिमपि तस्सेव ।
 अब्बोच्छिचिणिमिचं सिस्सपासिस्सादिवंसस्स ॥ ३ ॥ आह-आचार्य ! मङ्गलकरणात् शास्त्रं तेऽमंगलमापद्यते, अथेवह मङ्-
 गलात्मकस्यापि शास्त्रस्य अन्यमङ्गलमुच्यते अतस्वस्थाप्यन्यत्रस्याप्यन्यमङ्गलमादेयम्, इत्यतोऽनवस्था, नचेदनवस्था
 प्रतिपद्यते ततो यथा मङ्गलमपि शास्त्रं अन्यमङ्गलशून्यत्वादमङ्गलं तथा मङ्गलमग्रेऽन्यमंगलशून्यत्वादमङ्गलमिति भावः,
 उच्यते, यस्य शास्त्रादर्थान्तरभूतं मङ्गलं तं प्रत्येषा कल्पना भवेत्, इह त्वस्माकं शास्त्रमेव मङ्गलं, यद्यत्र मङ्गलमुपादीयते किमत्रा-
 मङ्गलं का वाऽनवस्थेति, नायमस्माकं पक्षे, किन्तु यस्यापि शास्त्रादर्थान्तरभूतं मङ्गलं तस्यापि नामङ्गलप्रसंगो न चानवस्था,
 कुतः ? स्वपराग्रहकारित्वान्मङ्गलस्य प्रदीपवत् लवणादिवद्वा, आह—मङ्गलत्रयान्तरालद्वयं न मङ्गलमापद्यते,
 अर्थापत्तितः, यदि वेह सर्वमेव शास्त्रं मङ्गलमिति प्रतिपाद्यते, मङ्गलत्रयग्रहणमर्थकम्, उच्यते, समस्तमेव शास्त्रं तथा विभज्यते,
 कुतोऽन्तरालद्वयपरिकल्पनं? यदमङ्गलं भवेत्, तत्कथं पुनः सर्वमेव शास्त्रं मङ्गलमिति चेदुच्यते, निजरार्थत्वात्परोवत्, आह—यदि
 स्वयमेव शास्त्रं मङ्गलमित्यतः किमिह मङ्गलग्रहणं क्रियते ? उच्यते, नतूक्तं वैवेह शास्त्रादर्थान्तरभूतं मङ्गलमुपादीयते, किन्तु
 मङ्गलमिदं शास्त्रमिति केनलमुच्चार्यते, आह-तदुच्चारणे किं फलं?, यदि मङ्गलमिति न संगृह्यते किं तदमङ्गलं भवति ? उच्यते,

शिष्यमतिमङ्गलपरिश्रमार्थमत्र तदभिधानम्, इह शिष्यः कथं शालं मङ्गलमित्येवं परिशुद्धीयादिति, यस्मादिह मङ्गलमपि मङ्गलबुद्ध्या परिशुद्धमाणं मङ्गलं भवति, साधुवत्, आह—ततः सर्वमेवेदं मङ्गलमित्येतावदस्तु, नाथो मङ्गलत्रयबुद्धिपरिश्रमो, उच्यते, ननु तत्रापि कारणशुक्तं-यथैव हि शालं मङ्गलमपि सत् न मङ्गलबुद्धिपरिश्रमन्तरेण मंगलं भवति साधुवत्, तथा मंगलत्रयकरणमपि, अविघ्नपारगमनादि न मंगलत्रयबुद्ध्या विना सिद्ध्यतीति अतस्तदभिधानमिति, मंगैरत्यर्थस्य अत्रप्रत्ययान्तस्य मङ्गलमिति रूपं भवति, गम्यतेऽनेन हितमिति मंगलं, गम्यते साध्यत इति यावत्, अथवा मङ्गो धर्मो, ला आदाने, मङ्गं लातीति मंगलं, अथवा मां गालयते भवादिति मङ्गलं, संसारादपनयतीत्यर्थः, अथवा शालस्य मा गलो भूदिति मङ्गलं, गलो-विघ्नं, मा गलो वृत्तीदिति मङ्गलं, तस्यारादपनयतीत्यर्थः, अथवा शालस्य मा गलो त्वणामङ्गलं द्रव्यमंगलं भावमङ्गलमिति, एवं चउक्त्विहमपि आचस्सकाणुकमेण परूवेज्जण भावमंगलं णंदी, सा तहेव चउ-क्विहा, तत्यापि भावणंदी पंचविहं नाणं, तांणं आवस्सगाणुकमेण परूवेतवं जाव केवलनाणं, णंदी मंगलमिति चेह परिस-मचाहं, अहुणा स मङ्गलत्थो भण्णति, पणो अणुयोगोऽत्थि, केवलज्ञानमिह परिसमापिंत्वं, तत्समाप्तौ च नन्दी तत्समाप्तौ च मङ्गलमिति ॥ इदानीं मङ्गलार्थोऽनुयोगः, मङ्गलमर्थोऽस्येति मङ्गलार्थः, अथवा अर्थेतेऽसावित्यर्थः, गम्यते साध्यत इति यावत्, मङ्गलस्यार्थो मङ्गलार्थः, मङ्गलसाध्य इत्यर्थः, स च काः, प्रकृतोऽनुयोगः, प्रकृतोऽधिकृत इत्यर्थः, सोऽनुयोगो मतिज्ञानादीनां कतमस्य इति, उच्यते, श्रुतज्ञानस्य, न शेषाणाम्-अपराधीनत्वात् अपरश्रवोधकत्वाच्च, श्रुतं तु प्रायेण यतः पराधीनं परश्रवोधकं च ग्रहीतवत्, अनुयोगश्च परश्रवोधनायारभ्यते अतः श्रुतस्यैवासाधिति, आह—ननुत्तराध्ययनानामनुयोगं वक्ष्यामीत्युक्त-

भैवासौ, कः पुनः कस्य ज्ञानस्येति किमनया चितया १, उच्यते, इह श्रुतज्ञानस्यानुयोग इत्यभिधानादेवोत्तराध्ययनं श्रुतविशेष इत्युक्तं भवति, आह—अनुयोग इति कः शब्दार्थः १, उच्यते, श्रुतस्य स्वेनार्थानुयोजनमनुयोगः, अथवा ह्यत्रस्याभिधेयव्यापारो योः अनुरूपः अनुकूलो वा योगः अनुयोगः, अथवा अर्थतः पश्चादभिधानात् स्तोत्रकवाच्य ह्यत्रमुत् तस्याभिधेयन योजनमनुयोगः । आह-यद्येवमुत्तराध्ययनानामनुयोगः तच्च श्रुतविशेषः, अतस्तत्किं अङ्गं अङ्गाहं सुयकखन्धौ श्रुतस्कन्धाः अङ्गयणं अङ्गयणा उद्देशो उद्देशा १, उत्तरङ्गयणाणि णो अङ्गं नो अङ्गाहं सुतकखन्धो नो-सुयकखन्धा नो- अङ्गयणं अङ्गयणा णो उद्देशो णो उद्देशा, तस्मा उत्तरं णिक्खिविस्सामि अङ्गयणं णिक्खिविस्सामि खंधं णिक्खिविस्सामि, तत्थ पढमं दां उचारांति, तत्थ इमा णिञ्जुत्तिगाहा—' शासंठवणा ' गाहा (१-३ पत्रे) तं उत्तरं पनरसविहं, तं—णासुत्तरं ठवणुत्तरं दव्वुत्तरं खेतुत्तरं दिसुत्तरं ५ तावखेतुत्तरं पण्णवणुत्तरं पति० काळु० संचयु० १०पधाणु०णाणु०कमु० गणणु०भावुत्तरं १५भिति, तत्थ णासुत्तरं जस्स उत्तरेत्ति णासं कज्जति, ठवणुत्तरं अक्खणिक्खेवादी, अहवा चित्तकम्मादिसु उत्तरा दिसा ठाविता, दव्वुत्तरं जण्णगसरीर० मंविगसरीर०, तव्वीतिरिचं खीराड दधि, तत्थ पुब्बं खीरं उत्तरं दधि, खेतुत्तरं उत्तराः कुरवः, अहवा पुब्बं सालिखेचं आसि पच्छा उच्छुखेचं जातं एवमादी, दिसुत्तरं उत्तरा दिसा, तावखेतुत्तरं मंदरो पव्वतो, सर्वेसि उत्तरेण भवतिः पण्णवयुत्तरं पण्णवगस्स जं वामं तदुत्तरं, मतिउत्तरं एगसोऽवत्थिताणं देवदत्तजण्णदत्ताणं देवदत्ताओ जण्णदत्तो उत्तरो भवति, काळुत्तरं पुब्बं समयो पच्छा आवलिया, अहवा पुव्वकालाओ पच्छाकालो उत्तरो भवति, यथा पूर्वोत्तरविरुद्धार्थं, भारतं तु युधिष्ठिर ! । कथं १, पूर्वमन्यथोक्त्वा पश्चादन्यथोपदिष्टवान्, संचयुत्तरं संचयसोत्तरे व्रत्थितं तिणं कडं पचं वा तं संचयुत्तरं, पहाणुत्तरं,

पहाणुत्तरं तिविहं, तं०—सच्चिचं अच्चिचं मीसिति, सच्चिचपहाणुत्तरं तिविहं, तं०—दुपयं चउपयं अपयति, दुपदेसु तित्यं-
करो चउपदेसु सीहो अपदेसु रक्खाणं जंबू सुइंसणा, पणसं कताणं फलाणं, अचिचाणं मणीणं वेरुलियमणी सुवण्णाणं वट्टणसुवण्णं,
मीसपहाणुत्तरं दुपदेसु जहा स एव भगवं तित्यगरो विहवासे सन्वालंकारविभूसितो, गाणुत्तरं केवलणाणं, सव्वणाणुत्तरं
सुयनाणं, जओ-सुयनाणं महिद्धुयं, केवलं तयणंतरं। अपपणो य पेसिं च, जग्हा तं परिभावं ॥ १ ॥ अथवा श्रुतज्ञानं ज्ञानो-
त्तरं, क्खुत्तरं क्रमः परिपाटी आजुपूर्वी इत्यर्थः, क्खुत्तरं चउविहं, तं०-दब्बओ खेचओ कालओ भावओ, दब्बओ परमाणुपोग-
लस्स दुपएसिओ उत्तरो दुपएसियस्स तिपएसियो एवं जाव अंतिमो अणंतपएसिओ खंधो, खेचओ एगपएसोगाढस्स दुपएसो-
गाढो उत्तरं, एवं जाव अंतिमो असखेज्जपएसोगाढात्ति, कालओ एगसमयवितियस्स दुसमतठित्तिओ उत्तरो एवं जाव अंतिमो
असखेज्जसमयठित्ति, भावओ वण्णादीणं एक्के एगसुणा(इ)पदकमो जाव अणंतपुणपज्जसणात्ति, गणणाउत्तरं गणेज्जंताणं
एक्काणं दुरुत्तरो दुगाळ तिगो एवं जाव सीसपहेलियत्ति, भावुत्तरो खात्तिओ भावो, उत्तरो सर्वोत्कृष्ट इत्यर्थः। एतसिं लक्खणं
'जहन्नं सउत्तरं खलु' गाहा (२-४) जहन्नं आद्यमित्यर्थः, जहणो परमाणु स उत्तरो एवं जाव अंतिमो खंधो अणंताणंत-
पएसिओ गिरुत्तरो, सेसा खंधा सउत्तरा अणुत्तरा य भवंति, एवमिहापि विणयसुयं सउत्तरं जीवज्जीवाभिगमो गिरुत्तरो, सर्वो-
त्तर इत्यर्थः, सेसज्जयणाणि सउत्तराणि गिरुत्तराणि य, कहं ? परीसहा विणयसुयस्स उत्तरा चउरंगिज्जस्स तु पुब्बा इतिकालं
गिरुत्तरा, एवं णेयं ॥ एत्थ कयरेणुत्तरेणाहिगारो ? उच्यते, ' कमुत्तरेण पणयं ' गाहा- (३-५) उत्तरज्जयणाणि आया-
रस्स उवरिं आसित्ति तग्हा उत्तराणि भवंति । एयाणि पुण उत्तरज्जयणाणि कओ केण वा भासियाणित्ति ? उच्यते, ' अंगप्प-

भवा' गाहा (४५) तत्थ अंगपथभा जहा परीसहा वारसमाओ अंगाओ कम्मणवायपुव्वाओ णिज्जूढा, जिणभासिया जहा दुमपत्तणादि, पत्तयवुद्धमासियाणि जहा काविलिज्जादि, संवाओ जहा गमिपव्वज्जा केसिगोयमेज्जं च, तं एते सुक्वेव वंधपमोक्खत्थं छचीसं उत्तरज्झयणा कया । उत्तरंति भणियं, इयाणि उत्तरज्झयणंति तस्सेवेगिद्वियाणि, अज्झयणंति वा अज्झीणंति वा आउत्ति वा झवणात्ति वा, एएसिं निरुत्तं मण्णात्ति-सुत्तं अज्झयं जणेत्ति अज्झपजणणं, पक्कारणकाराणं लोवातो अज्झयणंति, अहवा अज्झपणयणं पक्कारणकारागारलोवातो अज्झयणंति, अहवा वोधादीनामाधिक्येन अयनमध्ययनं, अयनं गमनमित्यर्थः, अक्षीणमार्थिभ्यो दीयमानमथवा अव्यवच्छित्तिनयोपदेशोक्कवात्त्रित्यं, आयो लाभः प्राप्तिरित्यनर्थान्तं, कस्य ? , ज्ञानादीनां, क्षपणा अवचयो निर्जेरति पर्यायः, कस्य?, पापानां कर्मणामिति ॥ अधुणा निज्जूत्ती पविथोरिति- 'गामंठवणज्झयणे' गाहा (५-६) अज्झयणं णामादि चउव्विहं, दव्वज्झयणं पत्तययोत्थयलिहियं, भावज्झयणं इमाणि चेव उत्तरज्झयणाणि, तत्थ गाहाउ 'अज्झपत्तसाणयणं' गाहा (६-६) 'अधिगम्ममंति च अत्था' गाहा (७-७) जथा एयाणि पढंतो सुणंतो गुणंतो अज्झपे य अप्पाणं णिउंजति तम्हा अज्झयणंति, अज्झीणंति एसेव नामादिचउव्विहं, दव्वज्झीणं सव्वागाससेढा, भावज्झीणं 'जह [वा] दीवा दीवसयं' गाहा (८-७) आयोवि णामादि चउव्विहो, दव्वाओ सच्चितादीणं दव्वाणं आयो, भावाओ दुविहो-पत्तयो अपत्तयो य, तत्थ गाहा 'भावे पत्तय' गाहा (९-७) भावाओ पत्तयो विविहो, तं०णाणाओ दंसणाओ चरिचाओ, अपत्तयो भावाओ कोवायादिओ, ज्झवणावि णामादिया चउविहा, दव्वज्झवणा 'पह्ळुत्थिया अपत्था' गाहा (१०-८) भावज्झवणं दुविहं-

१ इत्थौ यद्यपि क्षपणायाना न प्रशस्तेतरतया विभागः, तथाप्यत्र कर्मरजसो ज्ञानादेरवारकत्वाद्दशस्तक्षपणत्वं, तत्क्षपणसाधनानां च ज्ञानादीनां प्रशस्तक्षपणानुसुक्तं.

पसत्थभावज्झवणं अप्पसत्थभावज्झवणं च, अप्पसत्थभावज्झवणा इमा गाहा 'अट्ठविहं' गाहा (११८) पसत्थभावज्झव-
णा णाणादीणि, अज्झयणस्सि गतं। इदानीं सुत्तं, तं पि णामादिचउत्विहं जहा अणुयोगदारे, भावसुत्तं तं दुविहं-आगमओ णो-
आगमतो य, आगमतो जाणए उवउत्ते, णोआगमतो एयाणि चैव उत्तरज्झयणाणि सामित्तासंबंधाणि। खंधोऽपि जहा अणुयो-
गद्वारे, भावखंधो एवोसिं चैव छत्तीसाए उत्तरज्झयणां समुदयसमितिसमासेणं उत्तरज्झयणभावसुत्तकखंधेति लब्ध, ताणि पुण
छत्तीसं उत्तरज्झयणाणि इमेहिं नामेहिं अनुशंतव्याणि 'विणयसुयं च परीसह' गाहाओ जाव जीवजीवाभिगमो'त्ति(१३-१७१९)
एतेसिं इमे अत्थाहिगारा भवंति, तंजहा-पढमे विणओ' गाहा, एवं अत्थाहिगारागाहा भाणियव्वाओ (१८-२६।१०) एवमुत्तरज्झा-
याण पिडत्थे वणितो समासेणं। एत्तो एकंके पुण अज्झयणं कित्तहस्सामि ॥ १ ॥ (२७-१०) समुदायत्थो गतो,

इदानीं दाराणि, तत्र त्रथसमध्यनं विनयसुत्तमिति, विनयो यस्मिन् द्वेरे वर्ण्यते तदिदं विनयद्वयं, विनयमूलत्वाच्च धर्मस्य
सर्वगुणाधारभूतं, यतो न विनयशून्ये गुणावस्थानमिति, तस्य महापुरस्यैव द्वाराण्यनुयोगद्वाराणि चत्वारि, अनुयोग इत्यव्ययनार्थः,
द्वाराणि तत्रैवशुभानि, यथेह पुरसद्वारमधिगन्तुमशक्यं, एकद्वारमपि च कृच्छ्रेणाधिगम्यते कार्यात्तपत्तये च भवति, चतुर्भिः पुनसू-
लद्वारैश्च सुखेनाधिगम्यते न च कार्यात्तपत्तये भवति, तद्वद्विनयद्वयमहापुरमपि अर्थाधिगमोपायद्वारशून्यमशक्यमधिगन्तुम्, अनुग-
मैकद्वारमपि तत्कृच्छ्रेण द्रवीयसा च कालेनाधिगम्यते, विहितसमभेदोपक्रमद्वारचतुष्टयं पुनरत्यन्तेनात्पीयसा च कालेनाधिगम्यते इति
द्वारोपन्यासः। तानि चानुयोगद्वाराणीमानि, तं० उचक्कमो निक्खेवो अनुगमो णया इति। इयाणि तद्वेदो, उचक्कमो छविहो, णिक्खेवो

२ उत्तरज्झयणाण्येसो वृत्तौ.

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

१ विनया-

ध्ययने

॥ ८ ॥

तिविहो, अनुगमो दुविहो, गयो सच्चविहो।इदार्णि निरुत्ती, तत्र शाहस्योपक्रमणमुपक्रमः उपक्रम्यतेऽनेनेति अस्मिञ्चेति, उप सामीप्ये
 क्रमु पादविक्षेपे, शाहस्यसमीपिकाणं शाहस्यस्याभ्यासदेशानयनमित्यर्थः, तथा निक्षिप्यते अनेनेति अस्मिन् वेति निक्षेपणं वा निक्षेपः,
 'क्षिप प्रेरण' इति नियतो निश्चितो वा क्षेपः निक्षेपः न्यासः स्थापनतियावत्, अनुगम्यतेऽनेनास्मिञ्चेति अनुगमनं अनुगमः, अणुनो
 वा ह्रस्वस्य गमोऽनुगमः, ह्रस्वानुसरणमित्यर्थः, गीब् प्राणणे, तस्य नय इति रूपं, वक्तव्यं ह्यत्रार्थप्राणणे गम्ये परोपयोगान्नयति
 नयः, नीथेते चानेत अस्मिन्वेति नयनं वा नयः, वस्तुनः पर्यायाणां संभवतोऽधिगमनमित्यर्थः, एषां चोपक्रमादिद्वाराणामयमेव
 क्रमः, यतो नाद्युपक्रान्ते-असर्मापीभूतं सन्निक्षिप्यते, न च नामादिभिरानिक्षिपमर्थतोऽनुगम्यते, न च नयमताविकलोऽनुगम
 इति, यतस्तु शाह्नं संबन्धात्सकेन उपक्रमेण स्थापनासमीपमानीय नामादिन्यस्तनिक्षेपमर्थतोऽनुगम्यतेऽनुगम्यते नाम नयैः, अतोऽ-
 यमेवानुयोगद्वारकम इति । तस्थोवक्रमो छव्विहो, तं०—यामोव० ठवणोव० दव्वोव० खेचोव० कालोव० भावोव० जहावस्सए
 जाव अहवा भावोवक्रमो छव्विधो, तंजहा—आणुव्वी नामं पमाणं वचव्वया अत्थाहिगारो समोयारो, सव्वं एयं अणुओगदा-
 राणुकमेण परूसेऊण इमं विणयसुतव्वणं जत्थं जत्थ समोयारति तत्थ तत्थ समोयारतव्वं, तत्थाणुव्वी दसविहा, तं—यामाणुव्वी
 ठवणाणुव्वी दव्वणु० खेत्ताणु० कालाणु० ५ उक्किचाणु० गणणाणु० संठाणाणु० सामायरीआणुव्वी भावाणु० १०, एत्थ उक्कि-
 चणरणणाणुव्वीसु समोयइ, उत्कीर्त्तने—संशब्दनं, तं०-विनयसुतं परीसहा इत्यादि, गणणं परिसंखाणं एकं दो तिन्नि इत्यादि,
 तत्र विणयसुयं पुव्वाणुव्वीए पढमं, पच्छाणुव्वीए छत्तीसइमं, अणाणुव्वीए अणिययं, कयाइ पढमं कयाइं वितिय इत्यादि,
 अणाणुव्वीइ इमं करणं-एगादियाए एगुचरीए छत्तीसगच्छयाए सेढीए अणमणव्वासोऽरुव्वणोत्ति, पुव्वाणुव्वी पच्छाणुव्वी

श्रीउच्यते०
चूर्णौ
१ विनया-
ध्ययने

॥ १० ॥

य दोषि फेडियाओ सेसाओ अणानुपुन्वीओ भणति, इमाउ पत्थारागाहाओ—एगादी उचरिवड्ढिताण ठाणण इच्छियाणं तु । जो जो आदी य भवे सो सो तु अणंतरो णेओ॥१॥ जहियं त णिक्खेवो(जहियंमि उ णिक्खेत्ते) पुणरवि सो चव होइ निम्खेवो । सो होइ समयभेदो वज्जेयव्वो ततो नियसा ॥ २ ॥ पुब्बाणुपुन्वि हेडा समयभेदणडणंतरो देयो । उवरिमतुल्लं पुरतो हस्सो हस्सादि तो सेसो ॥३॥ असती अणंतरस्स उ देयोअंतर अणंतरो तत्तो । तत्तोअवि परतो पुण ता जाव अणंतरो णरथि ॥४॥ एवं तिसु डाणेषु पत्थारं देसेह १२३, एस पुब्बाणुपुन्वी, तत्थेगस्स अणंतरो णरथि, दुहणंतरो एको तत्तो दुण्हं हेडा एकं ठावेअण उवरिमतुल्लं ठवेति तिण्हं हेडा तिन्नि निक्ख० आदीय वेण्णि से, जाता २१३, ततियपरिवाडीए (दोण्हमणंतरो एको, तं जति ठवेति समयभेदो भवति, एकस्साणंतरो णरथित्ति तिण्हमणंतरो दुगो दिज्जह, एणं तिणं च आइए, जातं १३२, चउत्थपरिवाडीए) एकस्सअणंतरो दुगो तं जति ठवेति समयभेदो भवति, तो अणंतराणंतं ठवेति एकं, उवरिमतुल्लं दो दोण्हं हेडा ठवेज्जाअइए तिन्नि ठवेति, जातं ३१२, पंचमपरिवाडिए तिण्हणंतरे दो तं जति ठवेति तो समयभेदो भवति, अणंतराणंतरो एको तेणवि समयभेदो भवति, तओ तिण्हं हेडा ण ठवेति, एगस्साणंतरो णरथि तत्थवि ण ठवेति, दोण्हणंतरो एको ततो दोण्हं हिडा एकं ठवेति, आदीए हस्सत्ति वे तिण्णि य, जातं२११, छट्टुपरिवाडीए दोण्हणंतरो एको, तेण समयभेदो भवति, तो तीण्णणंतरो दो तं ठवेति, उवरिसं तुल्लं नसे इक्कं, आदीए ठवे तिन्नि, जाता पच्छणुपुन्वी ३२१, एवं तिसु चचारि अणानुपुन्वीओ, एवं सेसावि पविचारा नेया । इह द्रत्थुनो अभिधानं जातिरूपादिपर्यायभेदानुसरणस्वभावं तत्राम नमनं प्रच्छित्ति, वस्तु नमनात्—प्रतिवस्तु नमनात् भवनादित्यर्थः, तच्च दशप्रभेदभेकनामादि बहुभेदं चाऽभिलाष्यविषयत्वात्,

तत्थ छविहो णामे भावो छविहो वणिज्जति, तत्र क्षयोपशमिक एव श्रुतावतारो नान्यत्र, श्रुतज्ञानावरणक्षयोपशमजत्वात् श्रुतस्य, प्रमाणं दब्बादि चउव्विहं, प्रमीयतेडेनेति प्रमाणं, तत्थ भावप्पमाणं समोयरति, भावगुणप्पमाणं च तिविहं-गुणप्पमाणं णयप्पमाणं संखप्पमाणं, गुणप्पमाणं दुविहं-जीवगुणप्पमाणं अजीवगुणप्पमाणं च, ततो जीवाज्यत्वाद्दिनयद्दस्य जीवगुणप्पमाणे समोतरति, तं तिविहं-गाणगुणप्पमाणं दंराणगुणप्पमाणं चरित्तुणप्पमाणं, तत्र बोधनात्मकत्वाद्दिनयद्दस्य गाणगुणप्पमाणे समोतरति, णाणगुणप्पमाणं चउव्विहं, तं०-पच्चक्खं अणुमाणं उवंमं आगम इति, तत्थ विणयसुयस्स प्रायशः परोपदेशकत्वादागमप्रमाणेऽवतारो, आगमो दुविहो-लोहो-लोहो लोउचरिओ य, लोउचरे समोयरति, लोउचरो दिविहो-सुत्तं अत्थो तदुभयंति, तिसुवि समोयरति, सो तिविहो-सुत्तागमो अणंतरागमो परंपरागमो (तत्थ सुत्तओ थेराणं अत्तागमो अत्थओ अणंतरागमो, थेरसिस्साणं सुत्तओ अणंतरागमो अत्थओ अणंतरागमो, तेण परं सुत्तओवि अत्थओऽवि) नो अत्तागमो नो अणंतरागमो, परंपरागमो, गत्तं गुणप्पमाणं । मूढणयियं कालियं सुत्तंति नाधुना नयप्रमाणावतारः, ' आसि पुरा सो णियते अणुयोगाणमपुहुत्तमावंमि । संपति गत्थि पुहुत्ते होज्ज व पुरिसं समासज्जा ॥ १ ॥ संखप्पमाणं अहुविहं-णा-संखा ठवणसंखा दव्वं० उवम्मं० परिमाणं० जाणणासंखा गणणा० भावसं०, तत्थ परिमाणसंखाए अघतरति, सा दुविहा-कालिभ्रसुत्तपरिमाणसंखा य दिट्ठिवायसुत्तपरिमाणसंखा य, तत्थ कालियसुत्तपरिमाणसंखाए समोतरति, कालियसुत्तपरिमाणसंखा अणेगविहा पज्जवसंखा अक्खरसंखा संघातसंखा पदसंखा पायसंखा गहा० सिलोगं० वेढगं० निज्जुत्तिं० अणु-ओगद्दारा० उदेशं० अक्षयणं० सुयक्खंधं० अंगसंखा वेति, तत्थ विणयसुत्तं द्धतः परित्तपरिमाणी, परिमितपरिमाणमित्यर्थः,

अर्थतोऽनन्तर्यामिवादनन्तरिमाणं, तेण अनन्ता पञ्चवा संखेज्जा अवंशरा संखेज्जा संघाता संखेज्जा पदा संखेज्जा पादा संखेज्जा सिलोपा एणा णिज्जुची संखेज्जा अणुयोगद्वारा एणे अब्जयणे, वचव्या तिविधा—ससमयवचव्या परसमयवचव्या ससमयपरसमयवचव्या, तत्र समयः सिद्धान्तः वक्तव्यता—पदार्थविचारः, तत्र स्वसिद्धान्तवक्तव्यतानियमितमिदमध्ययनं, याऽपिहि क्वचिदध्ययने परसिद्धान्तोभयवक्तव्यता वाऽनुश्रूयते साऽपि हि यतः सम्यग्दृष्टस्तत्त्वदर्शनपरिश्रहात् स्वसमयवक्तव्यतैवेत्यतः सर्वोध्ययनानि स्वसमयवक्तव्यतानियतानि— मिच्छतमग्रहमयं सम्मतं जं च तदुपगारमि । वद्वृत्ति परसिद्धान्तो तो तस्स ततो ससिद्धान्तो ॥ १ ॥ अथ अर्थधिकारो, सो विणएणं,—अधुणा समोवतारो जेण समो-तारियं पइहारं । विणयसुयं सोऽणुगतो लाघवओ ण उ णुणो वच्चो ॥ १ ॥ उवक्कसो गत्तो, ' भण्णति वेप्पति य सुहं णिकखेव-पदाणुसारतो सत्थं । ओहो णामं सुत्तं णिकखेचव्वं ततो तस्स ॥ १ ॥ ओहो जं सामणं सुत्तमिहाणं चउव्विहं तं च । अब्जयणं अब्जीणं आयो इवया य पत्तेयं ॥ १ ॥ णामादि चउव्वेयं वणेरुणं सुयाणुसारणं । विणयसुअं आयोज्जा चउसुयि क्केमण भावेसु ॥३॥ ओहोणिक्कण्णो गत्तो । णामणिक्कण्णे णिकखेवे विणयसुयति विणओ सुत्तं च दुपयं णामं, एत्थ णिज्जुत्तिगाहा 'विणयो पुब्बुद्धिदो'गाहा(२९-१५) विणओ चउव्विहो नामाह जहा विणयसमाहीए तदेव भाणियओ, सुत्तं पि पूर्ववत्, गतो णामादि-णिक्कण्णो, इदाणिं सुचालावगनिक्कण्णो 'जो सुत्तपदणासो सो सुत्तालावयाण निक्खेवो । इह पत्तलक्खणो सो णिक्खिप्पति ण णुण किं कज्जं'॥१॥सुत्तं चेव न पावइ इह सुचालावयाण कोऽवसरो? सुत्ताणुगमे काहिति तन्नासं लाघवनिमित्तं॥२॥अह यति पत्तोऽ-वि ततो ण णस्सए क्रीस भअए इइहं? दाइअइ सो निक्खेवमेत्तसामन्नओ नवरं॥३॥ संपदिमाहोइहं सण्णिक्खिचाणपणुगमो कज्जो ।

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

१ विनया-

व्ययने

॥ १२ ॥

सोऽणुगमो दुविक्रमो षोओ णिञ्जुत्तिसुत्तुचणं ॥ ४ ॥ णिञ्जुत्तिअणुगमो तिविहो, तं० णिकखेवाणिञ्जुत्तिअणुगमो उवोघात-
निञ्जुत्तिअणुगमो सुत्तफासियणिञ्जुत्तिअणुगमो, तत्थवि णिकखेवाणिञ्जुत्ति अणुगया जा एसा उत्तराञ्जयणो क्वेवादि
अभिहिया, उवोघायणिञ्जुत्तीअणुगमो ' उदंसे णिदंसे य णिग्गसे खेच काल पुरिसे य । कारण पच्चय लक्खण णए समो-
तारणाऽणुगति ॥ १ ॥ किं कतिविहं कस्स कहं केसु कहं केचिंरं हवइ कालं । कति संतरमविरहितं, भवागरिसफासण
णिरुत्ती ॥ २ ॥ ' एताणि दाराणि जहा सामाहए ॥ संपति सुत्तफासियणिञ्जुत्ती जं सुतस्स वक्खणं । तीसेऽवसरो
सा पुण पत्तावि ण भण्णए इहं ॥ १ ॥ किं ? जेणासति सुत्ते कस्स तदं तं जता कमा (सुत्तं) । एत्तो सुत्ताणुगमो वेञ्जिइदि
होदिइ तसि तथा भागो ॥ २ ॥ अत्थाणमिदं तीसे जदि तो सा कीस भवए इहं ? । इह सा भण्णति णिञ्जुत्तिमित्तसाम-
ण्णतो नवरं ॥ ३ ॥ ' अतोऽनेनैव सम्बन्धेनेदानीं नियुक्तिअनुगमनानन्तरं सुत्रानुगमः २ सुत्रानुसरणमित्यर्थः, किं ? ,
न्यूनाधिकविपर्यस्वादीदोपदुट्महोऽथिनिदोषमिति ? , निर्दोषस्य च व्याख्यानं प्रारप्स्यते, शेषस्य चापनीतदोषस्येत्यतः
सुत्रानुगमे ह्यत्रयुच्चारणीयं,— ' अक्षरालयं अग्निलयं अविच्यमेलियं पडिपुवं पडिपुणजोवं कठोडविप्यमुकं, न कूखलियमुप-
लकुलभूमिलांगुलवत्, न च मिलितमसमानधान्यसंकरवत्, अविपर्यस्तपदवाक्यग्रन्थमथवा न संसक्तपदवाक्यं, विच्छेद-
विपर्यस्तमिति, इह च व्याविद्धविपर्यस्तपदवाक्यग्रन्थयोरयं विशेषः- वर्णन एव व्याविद्धं, पदं वाक्यं ग्रन्थतो विपर्यस्तमिति,
केचित्तु व्याविद्धवर्णपदवाक्यं ग्रन्थतो मन्यते, संसक्तपदवाक्यं विच्छेदविपर्यस्तमिति, न च व्यत्यासोऽडितमेकशास्त्रग्रन्थसङ्क-
राद् अस्थानिच्छिन्नग्रन्थनाम्ना पायसमेरिवत् ' प्राप्तराज्यस्य रामस्य राक्षसाणा ' मित्यादिवद्वाऽप्रतिपूरणमर्थतो ग्रन्थतश्च, तत्र

ग्रंथतो मात्रादिभिर्यत्र अतिन्यतमानं छन्दसा वा, अर्थतो न साकाङ्क्षमध्यायस्वतंत्रं वा, अतिपूर्णघोषमुदात्तादिभिरि-
कलयोषमिति, 'कंठोष्ठोविपयसूक्त' मिति स्पष्टमाह, नाव्यक्तं बालमूकभाषितवत् । एवंगुणसम्बन्धं द्वयसुच्चारणोप्यं, ततो तस्य
णञ्जिह्विति सप्तम्यपदं वा परसम्यपदं वा बंधपदं वा मोक्षपदं वा विणयपदं वा, तो तंमि उच्चारिते समाने केसिचि भगवन्तानं
केइ अथाधिगारा अधिगया भवति, केइ अणगहिया, तंमि अणगहियाणमन्थाणं अभिगमणदुयाए पदं वचइस्सामि इमेण विहिणा-
'संहिता य पदं चेव, पयस्यो पयविग्गहो । चालणा य पसिद्धी य, छविहं विद्धि लकखण ॥ १ ॥' तस्य संहितपदुच्चारणं संहिता,
'परः सन्निकर्षः संहिते' ति वचनात्, पदं नामिकादि पंचविहं, तत्राश्च इति नामिकं, खल्विति नैपातिकं, परित्यौपसर्गिकं,
धावतीत्याख्यातिकं, संयत इति मिश्रं, पदार्थश्चतुर्विधः कारकादिविषयः, पचतीति पाचकः, समासविषयः राज्ञः पुरुषो राजपुरुषः,
तद्वृत्तविषयो वसुदेवस्यापत्यं वसुदेवः, निरुक्तविषयो असति च रौति चेति अमरः, अथवा त्रिविधः पदार्थः-क्रियाकारकभेदतः
पर्यायवचनतो भूतार्थाभिधानत इति, तत्र क्रियाकारकभेदतो 'घट चेष्टया' घटतेऽस्माविति घट इत्यादि, पर्यायवचनतो घटः
कुम्भः इत्यादि, भूतार्थाभिधानतो योऽसावृक्षकुण्डलोष्ठायतद्वृत्तग्रीवादिरूप इत्यादि । 'पायं पदविच्छेदो समासविषयो तयस्य-
णियमस्यं । पदविग्गहोचि भण्णइ सो सुद्धपदे ण संभवति ॥ १ ॥' इह प्रायेण यः समासविषयः पदयोः पदानां
वा छेदो अनेकार्थसंभवे इष्टार्थनियमनाय क्रियते स पदविग्रहः, यथा राज्ञः पुरुषो राजपुरुषः, श्वेताः पटा-
श्रेति श्वेतपटाः इत्यादि; सुचगतमर्थविसयं च दूषणं चालणं मतं तस्स । सत्त्यण्णायातो परिहारो पञ्चवत्थाणं ॥१॥
इह यत्तद्वृत्तविषयमर्थविषयं वा दूषणमारभ्यते शिष्यचोदकाम्यां तच्चालनं विचारो वेत्यर्थः, तस्य शब्दार्थव्यायतो

नयमतेविशेषोच्च परिहारः प्रत्यवस्थानं, दूषितप्राप्तिद्वारित्यर्थः । ' एवमुत्तुतमर्थं नयन(सदनय)प्रतावतारपरिसुद्धं । भासेञ्ज निरवसेसं पुरिसं च पडुच्च जं जोगं ॥ १ ॥ होति कयर्थो वोचुं सपयच्छेयं सुयं सुताणुगमो । सुत्तालावगनासो नामादिणास- विनियोगं ॥ २ ॥ इह ह्यत्रतत्पदच्छेदाभिधानात्ह्यत्रानुगमः कृती जायते, अवसितप्रयोजन इत्यर्थः, ह्यत्रालापकन्यासोऽपि नामा- दिन्यासविनियोगमात्रं, 'सुतप्लासियनिज्जुत्तिनियोगो सेसयो पयथाई । पायं सोचिय णेमणयादिमयगोयरो होई ॥ १ ॥— तिह्यत्रस्पशकनिज्जुत्तिविनियोग इत्यर्थः, शेषः— पदार्थविग्रहविचारप्रत्यवस्थानभेदः ह्यत्रार्थानुगमनस्वभाव्यात्, स एव हि प्रायो नैगमादिनयमत्विवयः, आयोऽभिधानात्पदविधानन्यासोऽपीति, 'पादं पदविच्छेदो सुत्तप्लासं च संहिता जेणं । कस्सइ इहत्थ- कारयकालादिगती ततो चव ॥ १ ॥ प्रायः पदविच्छेदोऽपि क्वचित् ह्यत्रस्पशन्तर्भाव्येव, यतः क्वचित् पदविच्छेदादेवार्थः काल- कारकादयो गम्यन्त इति, एयमणुयोगद्वारपजोयणं भणियं, हेड्डा दारागाहा । एयं णिक्खिचंति । ' एत्थ य सुत्ताणुगमो सुत्ता- लावयकओ य णिवसेवो । सुत्ताप्लासियनिज्जुत्ती णया य पइसोत्तमायोज्जा ॥ १ ॥ सुत्ताणुगमे सुत्तं उच्चारेयव्वंति, तं चिमं सुत्तं-संयोगा विप्पसुद्धस्स, अणगारस्स भिक्खुणो । विणयं पायो कारिस्सामि, आयुणुव्विं सुणोह मे ॥ १ ॥ (१८ प०) ' संजोगे निक्खेवो ' गाहा । (३०-२१) संयुज्जत इति संयोगः, येन वा संयुज्जते स संयोगः, सो संयोगो छविहो-णामसेजोगो ठवणासजोगो दव्वसंजोगो खेत्तसंजोगो कालसजोगो भावसंजोगो, नामठवणाओ गयओ, द्रव्यसंयोगो द्रव्ययोर्द्रव्याणां वा संयोगो द्रव्यसंयोगः, सो दुविहो-संयुत्तगदव्वसंजोगो इतरेतरदव्वसंजोगो य, तत्थ गाहा ' संयुत्तग- संजोगो ' गाहा (३१-२३) तत्थ संयुत्तदव्वसंजोगो णाम जो पुव्वसंयुत्त एव अण्णेण दव्वेण सह संयुज्जते, सो तिविथो-

सचिचसंजुतद्व्यसंजोगो अचिचसंजुतद्व्यसंजोगो मीरासंजुतद्व्यसंजोगो, तत्थवि सचिचसंजुतद्व्यसंजोगो णाम जहा
रुखो पुवं मूलेहिं पुढविसंभेद्देहिं उत्तरकालं कंदेण सह युज्जते, एवं जावति ताव नेयं, एत्थ गाहा 'मूले कंदे' गाहा (३२-२३)
सचिचसंजुतद्व्यसंजोगे इमे गाहा— 'एगरस एगवण्णे' गाहा (३३-२६) जहा परमाणुपोगले एगवण्णे एगग्घे एगसंसे
दुफासे, स तु जता कालगत्तं पडिचइऊणं नीलगत्तेण परिणमति तदा गंधादीहिं संजुत्ते एव लीण(णील)गत्तं संजुत्तेणं, एवं लोहित-
हालिहसुक्खिच्छत्तोवि, णीलगो वा जया नीलगत्तं परिचइऊण कालगत्तेण परिणमति तदा गंधादीहिं संजुत्ते एव लीण(नील)गत्तेण
संजुत्तेणं, एवं लोहितहालिहसुक्खिच्छत्तोवि, एवं संजोगा वासं भाणितव्वा, गंधतोऽवि, जता सुब्बिगंधं परिचइऊणं दुरभिगंधत्तेण
परिणमति तदा वन्नरसफाससंजुत्त एव दुब्बिगंधत्तेण जुज्जते, एवं दुब्बिगंधोऽवि, रसो जहा वण्णो, फासे दुसु, जता सीत-
फासो उसिणफासं परिणमति तदा वण्णगंधरसफासिण्डुलुक्खाण फासाण एगत्तेण संजुत्त एव उसिणं संयुज्जते, उसिणफासोऽवि
सीत फासं परिणमति, णिद्धोऽवि रुक्खफासं, रुक्खोऽवि निद्धफासं, अहया एगयुणकालगो होचिऊणं उत्तरकालं दुगुणं कालगो
भवति तदा कालगवण्णेण संजुत्त एव, पुणरावि तंण वा अधिकत्तेण संयुज्जते, एवं णेयो जाव अणंतयुणकालगोचि, अवसेसेसु
य वण्णगंधरसफाससु भाणितव्वं जाव अणंतयुणलुक्खोचि, एवं दुपदेसिगादिसुवि विभासा, अचिचसंजुत्तद्व्यसंजोगो गतो॥
इदंणि मीससंजुतद्व्यसंजोगो, स च जीवकर्मणो; तयोः स्थानादिसंयोगे सति यदुपचीयते स भिश्रसंयुक्तसंयोगो भवति; जह धातू
कणगादी' गाहा (३४-२७) यथा धातवः सवर्णादी स्वेन स्वेन परस्परसंयोगेन संयुक्ता भवति, अथैतेषां क्रमेण पृथग्भावो
भवति, अन्यत् किट्ट अन्यच्च सुवर्णं, एवं शुहाण जीवस्थापि संततिकर्मणाजादिसंयुक्तसंयोगो भवति, स च यदा निरुद्धयोगा-

श्रवो भवति तदा जीवकर्मणोः पृथक्त्वं भवति, दूस्वति (सचित्ते) मूलकंदे अचित्ते परमाणुणोर्गुलगहनं वृष्णांगधरसफासादीर्हि संतातिक्रमति मिस्रस्स गहवो जह यात् कणगा इति, उक्ताः संयुक्ताः संयोगाः । इदानीं इतरेतरसंजोगो, तत्थ निज्जुचिगाहा 'इतरेतरसंजोगो' गाहा (३५-२५) इतरेतरसंजोगो छविहो, तंजहा-परमाणुं पएसाणं अभिप्येयस्स संजोगो अणमिप्येयस्स संजोगो अभिलावसंजोगो संबंधनसंजोगो, तत्थ दुप्यस्मितीण परमाणुं जो संजोगो सो इतरेतरसंजोगो भवति परमाणुं, पदेसेसु दुपदेसा-दीण नेयमिति, तत्थ 'दुविहो परमाणुं' गाहा (३५-२५) परमाणुं इतरेतरसंजोगो दुविहो-संठाणतो खेधतो य, उक्तञ्च— समणिद्धकाए वंधो ण होइ समलुक्खतायवि ण होति । वेसायणिद्धलुक्खत्तणेण वंधो उ खंधाणं ॥ १ ॥ तत्थेगगुणणिद्धो एगगुणणिद्धेण सह न वञ्चति, तथा दुगुणणिद्धो वेगुणणिद्धेण समं ण, अणंताणिद्धो अणंताणिद्धेण ण, एवं एगगुणलुक्खे-वि एगगुणलुक्खेण सह ण वञ्चति, एगगुणलुक्खो दुगुणलुक्खेण जाव अणंतगुणलुक्खो अणंतगुणलुक्खेण, एवं सब्बत्थ समगुणेसु वंधो णत्थि, वेसातणिद्धलुक्खत्तणेणात्ति विपसा मात्रा विमात्ता, एवं भवति, कंह पुण १, उब्बत्ते 'णिद्धस्स णिद्धेण दुताहिएणं' लुक्खस्स लुक्खेण दुयाहिएणं । णिद्धस्स लुक्खेण उवेत्ति वंधो, जहक्खञ्जो विससो वा ॥ १ ॥ एगगुणनिद्धो तिगुणणिद्धेणं वञ्चति, तिगुणनिद्धो पंचगुणणिद्धेण, पंचगुणो सत्तगुणणिद्धेण, एवं दुयाहिएण वंधो भवति, तथा दुगुणणिद्धो चउगुणणिद्धेण, चउगुणणिद्धो छगुणणिद्धेण, छगुणणिद्धो अड्ढगुणणिद्धेण, एवं णेयं, लुक्खेवि एवं चेव, णिद्धलुक्खस्स पुण जहत्तगुणवज्जेसु सेसेसु विसमेसु समेसु वा वंधो भवति, 'जहत्तगुणो' चि एगगुणणिद्धो एगगुणलुक्खेणं ण वञ्चति, सेसेसु दुगुणोतिगुणठिएसु वञ्चति, अणं पुण भयंति-एगगुणस्स दुगुणायिधेण वंधो भवतीति, दुगुणाहिएणात्ति एगगुणस्स तिगुणेण दुगुणस्स पंचगुणेण तिगुणस्स

सचिचसंजुचद्व्यसंजोगो अचिचसंजुचद्व्यसंजोगो मीसंसंजुचद्व्यसंजोगो, तत्थवि सचिचसंजुचद्व्यसंजोगो णाम जहा स्वखो पुव्वं मूलोहं पुढविसंभद्धेहि उत्तरकालं कदेण सह युज्जते, एवं जावचि ताव नेयं, एत्थ गहा 'मूलं कदे' गाहा (३२-२३) सचिचसंजुचद्व्यसंजोगे इमे गाहा— ' एगारस एगवण्णे ' गाहा (३३-२६) जहा परमाणुयोगले एगवण्णे एगवण्णे एगारसे दुक्कासे, स तु जता कालगतं पडिचइज्जणं नीलगत्तेण परिणमति तदा गंधादीहि संजुचे एव लीण(णील)गतत्तं संजुत्तं, एवं लोहित-हालिहसुकिच्छत्तोवि, णीलगो वा जया नीलगत्तं पग्ग्चइज्जण कालगतत्तेण परिणमति तदा गंधादीहि संजुचे एव लीण(नील)गतत्तेण संजुत्तं, एवं लोहितहालिहसुकिच्छत्तोऽपि, एवं संजोगा वीसं भाणितव्वा, गंधतोऽपि, जता सुव्विमंगं परिच्चइज्जणं दुरभिमंगत्तेण परिणमति तदा वन्नारसफाससंजुत्त एव दुव्विमंगत्तेण जुज्जते, एवं दुव्विमंगत्तोऽपि, रसो जहा वण्णो, फासे दुहु, जता सीत-फासो उप्पिणफासं परिणमति तदा वण्णगंधारसफासणिद्धलुक्खाण फासाण एगत्तरेण संजुत्त एव उप्पिणं संयुज्जते, उप्पिणफासोऽपि सीतं फासं परिणमति, णिद्धोऽपि रुक्खफासं, रुक्खोऽपि निद्धफासं, अहवा एगगुणकालगो होत्तिज्जणं उत्तरकालं दुगुणं कालगो भवति तदा कालगवण्णेण संजुत्त एव, पुणरपि तेण वा अधिकत्तरेण संयुज्जते, एवं णेयो जाव अणंतगुणकालगोचि, अवसेसेसु य वण्णगंधारसफासेसु भाणितत्वं जाव अणंतगुणलुक्खोचि, एवं दुपदेसिगादिसुवि विभासा, अचिचसंजुत्तद्व्यसंजोगो गतो॥ इदं णिं मीसंसंजुचद्व्यसंजोगो, स च जीवकर्मणो; तयोः स्थानादिसंयोगे सति यदुपचीयते स भिश्रसंयुक्तसंयोगो भवति, जह धात्तु कणगादी' गाहा (३४-२७) यथा धातवः सवर्णादी स्वेन स्वेन भावेन परस्परसंयोगेन संयुक्ता भवति, अथैतेषां क्रमेण पृथग्भावा भवति, अन्यत् किं अन्वच्य सुवर्णं, एवं गृहाण जीवस्यापि संततिकर्मणाऽनादिसंयुक्तसंयोगो भवति, स च यदा निरुद्धयोगा-

श्रयो भवति तदा जीवकर्मणोः पृथक्चं भवति, दुस्सति (सचित्ते) मूलकंदे अचित्ते परमाणुगोमालग्रहणं वण्णगंधरसफासादीहि संततिकर्माति मिसस्स गहवो जह धातु कणगा इति, उक्ताः संयुक्ताः संयोगाः । इदानीं इतरेतरसंजोगो, तत्थ निज्जुत्तिगाहा 'इतरेतरसंजोगो' गाहा(३५-२५) इतरेतरसंजोगो छब्बिहो, तंजहा-परमाणुं पएसाणं अभिपेयस्स संजोगो अणभियेयस्स संजोगो अभिलावसंजोगो संबंधनसंजोगो, तत्थ दुप्यभित्तीण परमाणुं जो संजोगो सो इतरेतरसंजोगो भवति परमाणुं, पदेसेसु दुपदेसा-दीण नेयमिति, तत्थ 'दुविहो परमाणुं' गाहा (३५-२५) परमाणुं इतरेतरसंजोगो दुविहो-संठाणतो खंधतो य, उक्त्तञ्च— समाणिद्धकाए बंधो ण होइ समलुक्खतायवि- ण होति । वेसायणिद्धलुक्खत्तणेण बंधो उ खंधाणं ॥ १ ॥ तत्थेगगुणणिद्धो एगगुणणिद्धेण सह न बज्झति, तथा दुगुणणिद्धो वेगुणणिद्धेण समं ण, अणंताणिद्धो अणंताणिद्धेण ण, एवं एगगुणलुक्खे-वि एगगुणलुक्खेण सह ण बज्झति, एगगुणलुक्खो दुगुणलुक्खेण जाव अणंतगुणलुक्खो अणंतगुणलुक्खेण, एवं सब्बत्थ समगुणंसे बंधो णत्थि, वेसातणिद्धलुक्खत्तणेणत्ति विपमा मात्रा विमाता, एवं भवति, कंहं पुण !, उच्यते 'णिद्धस्स णिद्धेण दुताहिएणं' लुक्खस्स लुक्खेण दुयाहिएणं । णिद्धस्स लुक्खेण उवेत्ति बंधो, जहक्खो विसमो समो वा ॥ १ ॥ एगगुणनिद्धो तिगुणणिद्धेण बज्झति, तिगुणनिद्धो पंचगुणणिद्धेण, पंचगुणो सत्तगुणणिद्धेण, एवं दुयाहिएण बंधो भवति, तथा दुगुणणिद्धो चत्तगुणणिद्धेण, चत्तगुणनिद्धो छगुणणिद्धेण, छग्गुणणिद्धो अट्टगुणणिद्धेए, एवं णेयं, लुक्खेवि एवं चेव, णिद्धलुक्खस्स पुण जहक्खगुणवज्जेसु सेसेसु विसंसेसु समेसु वा बंधो भवति, ' जहक्खगुणो ' चि एगगुणनिद्धो एगगुणलुक्खेणं ण बज्झति, सेसेसु दुगुणत्तिगुणठिएसु बज्झति,अण्णेपुण मणंति-एगगुणस्स दुगुणधितेण बंधो भवतीति, दुगुणाहिएणंति एगगुणस्स तिगुणेण दुगुणस्स पंचगुणेण तिगुणस्स

सत्तुगुणेण, एवं स्वतः दुगुणाधिष्णं बंधो भवति, तत्थ गाहा-दोण्ह जहणगुणाणं णिद्धाणं तह य लुक्खदव्व्याणं । एगाहिइडिय गुणे गुणबंधस्स परिणाहो(मो) ॥१॥ण होति बंधस्स (द्व.) जेडविय-णिद्धिविगुणाधिष्णं बंधो णिद्धस्स होइ दव्वस्स । लुक्खविगुणाधिष्ण य, लुक्खस्स समागमं पप्य ॥२॥ बद्धंति णिद्धलुक्खा विसमगुणा अहव समउया जत्तिव । वज्जेतु जहक्खगुणे बद्धंती पोमला एव ॥३॥ एसेव य खंधाणं दुपदेसादीण बंधपरिणामो । जो होइ जहा अहितो सो परिणामेति तदज्ज ॥ ४ ॥ जति विसमे संजोणे परिणामे तस्स केवलं तु खंधत्ते । अवसेसे परिणामो तारिसगं चैव तं दव्वं ॥ ५ ॥ सरिसयुणा सरिसयुणं अब्भहियगुणाण हीणगुणमेव । परिणामिडं समस्था न पुणं जया तु अहियणं ॥ ६ ॥ परिणामगा समाहिय परिणामिज्जति समो व हीणो वा । दव्वगुणाधियभावणे ण पुण दव्वाभिगत्तेणं ॥ ७ ॥ जति बहुगं एकगुणं थेवपिय बहुगुणं जति द्वेज्जा । परिणामिज्जति बहुगं थेवेण गुणाहियगुणेणं ॥ ८ ॥ जति कालियमेगुणं सुक्खियंपि द्वेज्ज बहुगुणं । परिणामिज्जति कालं सुक्खेण गुणाहिय-गुणेणं ॥९॥ जति सुक्खियमेगुणं कालयदव्वं तु बहुगुणं जति य । परिणामिज्जइ सुक्कं कालेण गुणाहियगुणेणं ॥१०॥ जति सुक्क एरगुणं कालयदव्वंपि एगगुणमेव । कावोतं परिणामं तुल्लगुणं जस्स संभवति ॥११॥ एवं पचवि वना संजोएणं तु वण्णपरिणामो । समाहियहीणगुणेण य वण्णंतसंगयाणं च ॥१२॥ एसेव य परिणामो गंधाण रसाण तह य फासाणं संठाणण य भाणतो संजोएणं बहुविगये ॥१३॥ दव्वं भाणियं सप्यज्जयं निरगुणा गुणा होति । जहि दव्वं तत्थ गुणा जत्थ गुणा तत्थ परिणामो ॥१४॥ एयं पासंगिकं, ते हि परि-माणवः संहन्यमाना अघाइज्जंता दुपदेशगादि खंधं णिव्वचेन्ति ५ संठाणं च, सुत्तिपडव्वच्च, यथा सुत्तिण्डः कालान्तरेण पिण्डत्वेन परिणमन् घटत्वेनोत्पद्यते तत्संस्थानवत्, एवं तन्त्वोऽपि पटत्वेनोत्पद्यन्ते तत्संस्थानेन च, तद्वत्परमाणु नां पिंडो खंधचं संठाणं च ।

परमाण्वो वा कारणौतरात् संयुज्जते संयुज्जमाना स्क्रन्धत्वेनोत्पद्यन्ते तत्संस्थानेन च, तत्थ संठाणं पंचविहं-परिमंडले य गाहा' (३८-२७)परिमंडल संठाणं दुविहं—घणपरिमंडलं परपरिमंडलं जहन्नं वीसपदेसिंघं वीसपदेसोगाढं, उक्कोसेण अणंतपदेसिंघं असंखेज्जपदेसोगाढं च, तत्थ वीसपदेसियस्सा इयं स्थापनाः ०००० घणपरिमंडले जहन्नेण चचालीसपदेसिए चचालीसपदे-सोगाढे, एतोसिं चैव वीसाए परमाणूणं उवरिं अण्णा वीसं चैव परमाणू भवंति, उक्कोसेण अणंतपदेसितो असंखेज्जपदेसोगाढो, वड्डो दुविहो-घणवट्टे य परवट्टे य, परवट्टे दुविहो-ओयपदेसिए जुम्मपदेसिए य, ओजपएसे जहन्नेण पंचपएसिए पंचपदेसोगाढोः ० उक्कोसेणं अणंतप-देसिए असंखेज्जपदेसोगाढो, जुम्मपएसिए जहन्नेण चारसपएसिए चारसपएसोगाढे ०००० उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखिज्जपएसोगाढे, घणवट्टे दुविहो-ओयपदेसिए जुम्मपदेसिए य, ओयपएसिए जहन्नेण सत्तपदेसिए सत्तपदेसोगाढो ००००, एतस्स मज्जेल्लस्स पदेसस्स उवरि एगो ठावितो हेड्ढावि एगो एवं सत्त भवंति, उक्कोसेणं तहेव, जुम्मपदेसिए जहन्नेण बत्तीसपदेसिए बत्तीसपदेसोगाढो ०००० एते चारस चैव उवरि एते चारस चैव एते चउव्वीसं, एतोसिं चउव्वीसाते उवरिं चचारि हेड्ढावि चचारि, एवं बत्तीसं भवंति. उक्को-सेणं तहेव, तसे दुविहं-घणे पतरे य, पतरतसे दुविहो ओयपदेसिए जुम्मपदेसिए य, ओयपदेसिए जहन्नेण तिपदेसिए तिपदेसोगाढे, ०००० उक्कोसेणं तहेव, जुम्मपदेसिए जहन्नेण छप्पदेसिए छप्पदेसोगाढो ०००० उक्कोसेणं तहेव, घणो दुविहो-ओये जुम्मे य, जहन्नेण पणतीसपदेसिए पणतीसपदेसोगाढो, ०००० एते पनरस पदेसा, एतोसिं इमे उवरिं एते इस पदेसा, ०००० एतोसिं उवरिं एते ००० छप्पदेसा, एतोसिं इमे उवरिं ०००, एतोसिंपि उवरिं ०००, एवं एतं सव्वंपि घणं तंसं एतं निफ्फन्नं भवति, जुम्मपदेसिए जहन्नेण चउप्पदेसिए चउ-

पदेसावगाढे °, एत्थ जे तिन्नि तत्थ एतस्सि एयम्म उवारी एक्को कीरइ, उक्कोसेणं तहेव, चउरसे दु०-धोणं पयो य, पयो दुविहे-ओए जुम्मे य, ओये जहणेण णवपएसिए णवपदेसावएगाढे °°° उक्कोसेणं तहेव, जुम्मपदेसिए जह० चउपदेसिए चउपदेसोगाढे °°; उक्कोसेणं तहेव, जुम्मपदेसिए जह० अहुपएसिए अहुपएसोगाढे °, एतस्सि चैव उवारी अन्ने चचारि, एते अहु, उक्कोसेणं तहेव, आयते दुविहे-सेढीआयतो घणायते य, सेढीआयते दुविहे-ओये जुम्मे य, ओये जहणेण तिपदेसिए तिपदेसोगाढे °° उक्कोसेणं तहेव, जुम्मपदेसिए जहणेण दुपएसिए दुपएसोगाढे °, उक्कोसेणं तहेव, पयरायतो दुविहे-ओये जुम्मे य, ओये जह० पणारसपदे-सिए पनरसपदेसोगाढे °°° उक्कोसेणं तहेव, जुम्मपदेसिए जहणेणं छप्पदेसिए छप्पदेसोगाढे °°; उक्कोसेणं तहेव, घणायते दुविहे-ओए जुम्मे य, जोए जहणेणं पणयालीसपएसिए पणयालीसपएसियोगाढे, एतस्सि हेडा उवारी च पणारस, एते चैव पणयालीसं भवति, उक्कोसेणं तहेव, जुम्मपएसिते जहणेणं वारसपएसिए वारसपएसोगाढे °°; एतस्सि उवारी अन्ने छप्पएसो ठाविति, एवं वारसं हवंति, उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपप्सोगाढे, एवं परमाणूनां संठाणओ गतं, इदानीं त एव परमाणवः संहन्यमानाः स्कन्धत्वं निर्वर्त्यन्ति न च संस्थानं, तदथा-अचिचमहास्कन्धः, जे व अण्णे अणित्थत्थसंठाणं परिणता, अणित्थत्थं णाम अणोगप्यगारं, पंचण्हं संठाणाणं एवातरमवि ण य भवति, एसो परमाणूणं इतरेतरसंजोगो गओ, इदाणि पदेसाणं इतरेतरसंजोगो, तत्थ गाहा धम्मइ-पदेसाणं' गाहा (४२-२९) तत्थ धम्मत्थिकाइयाइणं पंचण्हं अत्थिकायाणं यः सैवः सैवः श्रदेशैरन्तद्रूपप्रदेशैश्च सह संयोगः स प्रदेशत इतरेतरसंयोगो भवति, तत्थ धम्मत्थिकाय-अधम्मत्थिकाय-आगासत्थिकायाणं एतस्सि तिण्हवि अण्णत्थीओ अपज्जविसिओ इतरेतरपदेसंयोगो भवति, जीवद्रव्यस्यापि आत्मप्रदेशैरेव सह इतरेतरसंयोगः, तत्थवि य तिण्हं तिण्हं अणत्थीतो, सेसाणं

सातीतो, अहवा जीवस्स क्रमयोगलेहिं सद्धिं वंधेण संयोगो भवति, न तु अंधेणं, वंधो णामा यदान्ता कर्मयोगपुद्गलां स्वदेशैः परिणमयति परस्परं क्षीरोदकवत् तदा बन्धो भवति, नान्यथा, पश्चात्तस्यैव वियोगो भवति, यदा संसारस्थसदाज्यानि कर्माणि वधति अन्यानि युञ्जति, पुद्गलद्रव्याणामपि अन्योज्येषु धर्माधर्मकाशप्रदेशेषु सार्द्धं संयुज्जते, विजुज्जते अथवा, क्रिया-वद्द्रव्याणां तु क्रियावद्द्रव्यैश्च संयोगः सो आदिमान्, पद्वेसाणं इतरेतरसंजोगो गतो । इदंणि अभिषेयसंजोगो, तत्थ गाहा- 'अभिप्येउ अणधिप्येत्तो' गाहा (४३-३०) अभिप्येता णाम अनुकूल; केषामनुकूलः सार्, उच्यते, इन्द्रियवतां पंचभिरिन्द्रियाथैतुल्यैः सह संयोगः सोऽभिप्रेतः, अनभिप्रेतस्तु प्रतिलोमैः स तैरेव, अथमपरः कल्पः 'सव्वा ओसहजुत्ती' गाहा (४४-३०) सव्वेति यानि स्वादूनि यानि च अस्साहन्यौपयसः स सर्वोऽभिप्रेतसंयोगः, का तहिं भावतां, सो तदभिप्रायेण औषधसुपभुङ्क्ते, एवं शेषेष्वपि छेद्यभेदादि वस्तु द्रष्टव्यं, अथवा त एव शब्दादयः अन्यस्येष्टा भवन्त्यन्यस्याविष्टा इति, यथा आ-क्रोशोऽपि कस्यचिदिष्टो भवति, स्तुति-रपि च कस्यचिदनिष्टेति, एवं गंधजुत्ती भोगणविह्वि, रागविही रागो जुसुंभरागोधि, गीतविधीषि वातिसिचिहीषि, एषां या इष्टा या विसयाणुलोमा भवति, जा अनिह्वासा पडिलोमा, अनभिप्रेतस्यर्थः, अभिप्रेतानभिप्रेतसंयोगो गतो । इदंनि अभिलावसं योगो, तत्थ गाहा 'अभिलावे संजोगो' गाहा (४५-३१) अभिलावसंजोगो नाम योऽभिलवणीयस्स अभिलापेन सह संबंधः, स च द्रुविधा-द्वव्याभिलावसंजोगो खिचाभिलावसंजोगो कालाभिवसंजोगो भावाभिलावसंजोगो, तत्थ दव्वाभिलावसंजोगो यथा षटः, खंचाभिलावसंजोगो यथाऽऽकाशमिति, (कालाभिलावसंजोगो यथा समय इति) भावतो अभिलावसंजोगो यथोदधिकमिति, जस्मि वा भावे, स चाभिलावसंजोगो दुविहो, तं०-अर्थतो वंजणतो-य-तत्थत्थतातो अभिलावसंजोगो भवति यथा स च स च तौ

स च तौ च ते, एवं दुगादीयोः अखरसंज्ञोगादी व्यञ्जनं भवति, तत्र व्यञ्जनसंज्ञोगो भवति यथा स्त्री, क्रोऽर्थः १, व्यञ्जनान्यने-
 कानि, एसोऽभिलावसंज्ञोगो । इदानीं संबंधघणसंज्ञोगो, सो वडब्विहो, तं० दृव्वसंबंधणसंज्ञोगो खेतं० कालं० साव०,
 तत्थ दव्वे 'संबंधणसंज्ञोगो' गाहा (४६-३२) सच्चित्तदृव्वसंबंधसंज्ञोगो तिविहो, दुपयादी, तत्थ दुपयसन्वित्तसंबंधसंज्ञोगो
 यथा पुत्रयोगासुत्री, एवं चतुष्पदेऽवि यथा गोसंयोगात् गोमात्, अपदे यथा आरामसंयोगिक्कादारामिकः, अचिचे यथा
 कुंडलसंज्ञोगा कुंडली, मिश्रे यथा रथेन गच्छति रथिको गच्छति । 'खेते काले य तर्हा' गाहा (४७-३२) खेतसं-
 बंधसंज्ञोगो द्विविधो, तं०अपितो अणपितो य, अणपितो—अविसेसितो, अपितो—विसेसितो, तत्थ अणपितो
 जो जेण खेतेण संबुतो अपितो, जहा सोऽहुतो मालवतो मागहो इत्यादि, एवं कालेऽवि दुविहो; णवरं अपिओ
 जहा वसन्तगो, खेतंऽवि कालेऽवि एवं दुविहं तु तेण दोण्हवि दुविहो य संज्ञोगो, इदानीं भावसंबंधण-
 संज्ञोगो गाहापच्छेद्रेण भरणति—'भावंसि होइ दुविहो आदेसे चेव णादेसो' भावे दुविहो-आदेसो चेव णादेसो, भावे
 दुविहो-आदिहो अणादिहो य, तत्थ अणादिहो भाव इति णणां भावानामन्यतमः, एत्थ गाहा—उदहयउवससमखइएसु तह
 खइए य उवसमिए । परिणामसन्निवाए य छव्विहो होतिऽणादेसो ॥(४८-३३) कहं पुण १, जहा उदहयओ भावो आदेस्सइ तदा ण
 णञ्जति किं मणुसस्स उदहंओ अमणुसस्स उदहंओ, उदहंओ पुण सामनो जीवाजीवदव्वेहि भवति, उवससिओवि तरेव, एवं जाव
 परिणामिओवि, सामन्नएवि भवति, 'आदेसो पुण दुविधो' गाथा (४९-३३) आदेसो दुविधो—अपियभवहारगो अण-
 पितववहारगो य, इक्केकेके तिविहो-आत्मन्यपितः चहिरपितः अनात्सनीत्थर्थः उभयार्पित इति, अत्रात्समन्यपितो णाम 'उवस-

मेणय' गाहा (५०-३०) ओपसमिकः क्षायिकः क्षायोपसामिकः पारिणामिको य अपिपतो वा भवति तदा आत्मनि प्रत्यवसेयः, एतेसु चउत्तुवि आत्मसंयोगो भवति, एते हि जीवगया भवति-एतेसु भावेषु जीवो ऋणणो भवति, तदात्मक इत्यर्थः । अनपित-स्तु भाव एव, 'जो सन्निघादितो खलु' गाहा (५१-३४) जो सन्निघादितो भावो उदयियवजितो भवति तस्येव सण्णिवादीणं चउण्हं भावाणं दुगसंयोगेण तिगसंयोगेण चउककसंयोगेण एककारस मंगा भवति, तस्य उ दुगसंयोगे चत्तारि तिगसंयोगे एको चउककसंयोगे एते एककार संजोगा भवति, एसोवि अचसंजोगो एव, गत्वो अत्तसंजोगो । बाह्यसंयोगो नाम 'लेसा कसाय वेदण' गाहा (५२-३४) यदा औदयिका लेस्याः कयाया वेदसं वेदो अज्ञानं मिथ्यात्वं च अपितं भवति तदा अनात्म-कमिति प्रत्यवसेयः, किञ्चकं भवति ।- कर्मपुद्गलदयादेवानि भवन्ति, अनपितस्तु भाव एवौदयिकः, उक्तो बह्व अभ्यन्तरश्च भावसंयोगः तदुभयसंयोगो इमो- 'नो सन्निघाओ खलु' गाहा (५३-३५) सन्वे औदयिकं अमुंचमाना संजोगा कयव्वा, तस्य दुगसंजोगा औदयिकं अमुंचमाणेण चत्तारि तिसंजोगा छ चउककसंयोगा चत्तारि एगो पंचसंयोगे, एवं औदयिकभावं अमुंचमाणेण पत्रस संयोगा भवति 'बित्तिओवि आदेसो' गाहा (५४-३५) अयमपरः किल आदेशः, भावसंजोगो तिविधो-अच-संजोगो परसंजोगो तदुभयसंजोगो, 'ओदयिय' गाहा (५५-३६) तत्रात्मना पइ भावाः संवध्यन्ते, जहा ओदयियो मणुस्सो स एव उवसंतकसाओ, स एव खीणदंसणमोहणीओ, स एव खओवसमउचनणी, पारिणामिओ जीवो, अयमात्मसंयोगो-उप्यन्तर इत्यर्थः, बाह्यसंयोगेसु 'णामसिच' गाहा (५६-३७) इह नामिनो नाम्ना सह संयोगो भवति यथा देवदच इति, द्रव्या-दिविथश्च बाह्यसंयोगो भवति यथा दंडसंयोगादंडी, क्षेत्रेण आकाशेन सह संयोगः ग्रामेण नगरेण वा इत्यादि, काले दिवसादिना,

भावेण उ संज्ञोऽगः अंतरं एव, नहि भावो भाविनोऽर्थान्तरभूतो भवति, मा भूदभावप्रसंगः, तदुभयसंज्ञोऽगो दब्धेण क्रोधी दंडी क्रोधी शुक्रदीर्घत्वमादि, तथा क्षेत्रेण क्रोधी मालवकः क्रोधी सौराष्ट्रक इत्यादि, कालेनापि क्रोधी वासंतिक इत्यादि, अयमर्थोऽपि बाह एव परस्परं संयोगो भवति, 'आयरियसीस' गाहा(५७-३७) यथा आयरियसस सिस्सेण सद्धि संयोगः, असावपि बाह-संयोगो भवति, आयरिया इत्युक्ते अवश्यंक्षिप्येण तदितरेण भवितव्यं यस्यासावाचार्य इति, तथा शिष्य इत्युक्ते अवश्यमाचार्येण भवितव्यं, आह-कीदृशोऽसावाचार्यः? शिष्यो वेति?, उच्यते- 'आयरिओ तारिस्सओ' गाहा(५९-३९) किमुक्तं भवति? आयरिओ तारिस्सो जारिसा आयरिया भवंती, आयरियगुणेहि उववेओ यथाचार्यः स्वयुणमाहात्म्ययुक्तः तादृशः, शिष्योऽपि तत्तद्गुणसदृशः, यथा पुत्र इत्युक्ते अवश्यमेव तस्य पित्रा भाव्यं, तथा पितेत्युक्ते अवश्यं पुत्रेण भाव्यं यस्य सो पिता, एवं मातापुत्रयोर्भातादुहित्रोः तथा भार्यापत्योः, एवं शीतोष्णयोः, शीतमित्युक्ते अवश्यमुष्णे संप्रत्ययो भवति, एवं तमउद्योतयोश्छायाऽऽतपयोः, ' एवं पाण' गाहा (५६-४०) तथा ज्ञानमित्युक्ते अवश्यं ज्ञानस्य ज्ञेयेन वा सार्द्धं संयोगो भवति, तथा चरणमित्युक्ते चरणमाभाव्यं स्वमित्यर्थः, न ज्ञानी ज्ञानादन्यो भवति. यद्यन्यस्तस्माद्ज्ञानी स्यात्, तथा चरणादपि यदाऽन्यः स्यात् तेन न चारित्री स्यात्, तस्माच्चरणचरणिनोरैकत्वं, तेणेवैस अभ्यन्तरसंयोग एव, न बाहः, तथा ज्ञातुर्ज्ञानिना सह संबंधो भवति, ज्ञानस्य च ज्ञेयेन उभयसंबंधो भवति, एवं चारिश्रेणाऽपि, तथा स्वामित्वेऽपि ममैव स्वामी, अथवा स्वामित्वेनोभयसंयोगो भवति, ममैव दासस्य (स्वामी) एव च मम पिदुः पुत्रः मम कुलाम्यन्तर इति, एष संयोग उभयसंबंधो भवति । ' पञ्चयतो य बहुविधो ' गाहा (६०-४१) प्रतीयतेऽज्ञेनार्थ इति प्रत्ययः, ज्ञायत इत्यर्थः, सच बहुविधः, तथा—घटं प्रतीत्य घटज्ञानमेवमादीनि प्रत्यय-

ज्ञानानि भवन्ति, आह-यधेवं घटं श्रुतीस्य घटज्ञानं पटं श्रुतीस्य पटज्ञानं तेन किं श्रांती, जिहस्यापि तत्प्रत्ययपूर्वकमेव ज्ञानं भवति, मा भूदग्रत्ययं, उच्यते, यदवोचस्त्वं यथा श्रुतीस्यप्रत्ययतो ज्ञानं भवति नाप्रत्ययमिति तेन तस्यापि भवतीत्यत्र श्रुतं, असदेतत्, कस्मात् ? सिद्धन्तान्तापिज्ञानात्, यद्यतत्प्रत्ययपूर्वं ज्ञानं एतादृि छन्नस्थानां, जिना हि भगवंतः सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनः भिन्नतमस्काः, तेषां हि निवर्चितप्रत्ययं ज्ञानं, तेषां महात्म्यं विभूतिरेषा भगवतो निरावरणस्य सर्वभावावभासकं ज्ञानं भवति, अन्यच्च-केवलिनस्तु केवलज्ञाननिवर्चितप्रत्ययं, एकप्रकाशमेव, यस्मादेकं केवलज्ञानमिति, अथ एकेन हस्तेन बहवः पटा गृह्यन्ते, न तेषामेकत्वं, एवमेकेन केवलज्ञानेनानन्ता भावा एककाले गृह्यन्ते, न च तेषामेकत्वं भवतीति । देहा य वद्वयुक्का अम्बितरसंज्ञो भवति, तस्य अम्बितरं कम्मगं वाहिरं ओरालियं, जाणि संपयं सरैराणि वद्धाणि सो अम्बितरसंज्ञो गो, जाणि सुक्काणि सो वाहिरसंज्ञो गो, एवं मातिपितिसुतात्तिसु जेतु संपदं वड्ढति ते अचसंयोगा, जे अतिकंता ते परसंयोगा भवति, 'संबंधण-संज्ञो गो' गाहा (६१-४२) पुव्वकम्मोहि संबद्धस्स कसायस्स जीवस्स जो अभिणवोहि सह कम्मोहि वंधो भवति सो संबंधणसंज्ञो गो भवति, जोहि भगवंतो विदितसपरा छिन्ना, ण हि वंधणा ते तेसिं भगवताणं कोति यडिबंधेहळ विज्जति, तथा प्रभुत्वादुत्पद्यते ममेदमिति अहमस्य स्वामी, अग्रमोरुत्पद्यते स्थानाद्यपि स्वामिसंबंधेन समीकरेति, एवमेतत्परिचित्त्यमानं यस्य हि ममेदमिति भवति तस्य संबंधनसंयोगसंबंधो बहुमतो, नान्येषामपि, 'संबंधण' गाहा (६२-४४) यथ संबंधनसंयोगाभिलाषः एष संसारहेतुको भवति, अनुत्तरवाशश्च भवति, तच्छेतुमुद्यताः साधवः, अतः अस्मान्नावसंयोगादिग्रमुक्ता इति संबंधणसंयोगो भणितो, इतरंतरसंयोगो यगतो । इदानीं श्वेतकालभावसंज्ञो गो भवति—तस्य गाहा—संबंधणसंज्ञो गो

खेतादीणं विभास जा भंगिया । खेत्ताइस्तु संजोगो सो चैव विभासितवोतु (६४-४३) अथवाऽऽक्राशप्रदेशैः साद्धं संयुज्जमाने इतोरसंजोगो भवति, संसं यथा सम्बन्धसंजोगे खेत्तादी भणिता तथा विभासितव्याः, एष संयोगः, अस्मात्संयोगाद्विग्रहस्तस्य विशेषेण ग्रह्युक्तो विग्रहस्तस्य, संयोगात् विष्णुमुक्तस्य, न गच्छंतीत्यगा-वृक्षा इत्यर्थः; अगैः कृतमागारं गृहमित्यर्थः नास्य आगारं विद्यत इत्यनगारः, अतस्तस्य अणगारस्य, भिक्खणसीलो भिक्खु, भिक्खु-मग्हणं भिगचारियापचित्ताणं दब्बअणगाराण बुदासत्थं, ते हि दब्बअणकारिणि विगिचिअ ण भिक्खवो भवंति, निदानोपहत-वालतपःकम्मसिद्धं चर्जीवितत्वात् अप्राप्तुकाहारकत्वात् भिक्षवः, अथवा अनगार एव भिक्खुः अतस्तस्य अणगारस्य भिक्खुणो, 'विण-यन्ति' विनयंति चाष्टप्रकारं कर्म विनयः, 'प्रादुः प्रकाशने' उक्तं हि— "प्रादुरासीत् मुनिः सिद्धस्तस्मिन्वृणति चेन्मति (जन्मनि) " तथा पाठकरणं दुविहं- पाठकरणं पगासकरणं च ' आणुपुब्बि सुणेह मे ' १ ॥ स्यान्मतिः कथं विनीतो भवति ?, यथोपदिष्टं यथा कार्यं यथा क्रमः सो वा, तथा पठ्यते च ' आणुपुब्बि सुणेह मे ' १ ॥ अज्ञाप्यतेअया यस्य अज्ञा, निर्देशानं निर्देशः, अथवा उच्यते- ' आणाणिदेसकरे ' सिलोणो (२ सू० ४४) अज्ञाप्यतेअया यस्य अज्ञा, निर्देशानं निर्देशः, अथवा इङ्गीतं कंपीतमित्यर्थः, अज्ञा-अज्ञोपदेशः, तथा निर्देशस्तु तदविरुद्धं गुरुचरनं, अज्ञानिर्देशं करोतीति आणाणिदेसकरो, गुरुरेव गुरुः तस्स गुरुणो, उप-पतनसुपपातः, शुश्रूषाकरणमित्यर्थः, ' इंगिताकारसंपन्नो ' इङ्गीतमेव आकारः इङ्गीताकारः, अथवा इङ्गीतं कंपीतमित्यर्थः, तद्यथा-शिरःकंपो भ्रूहस्तक्षेपो वा, आकृतिराकारः, तथा ' नेत्रवक्त्रविकाराभ्यां, गृह्णातेऽन्तर्गतं मनः ' अथवाऽऽन्तुगमागारं चेति सोत्तुमाकारं, वेत्तुमाकारं, जहा ' अवलोचणं दिसाणं वियंभणं साडगस्स संठवणं । आसणासिद्धिलीकरणं

पट्टियलिगाई एयाई ॥ १ ॥ ' एवमादि संपन्नवान् सैपन्नः, स एवविधो विनीत इत्युच्यते, न हि विनयो विनीतमन्तरोणा-
 स्तीति अपदिश्यते स एव विनय इति ॥ उक्तो विनयस्ताद्विपक्षोविनयः, तथा हि मूढणयिषं कालियं, अथापतिचिकारुण उच्यते-
 ' आणाऽणिद्वेसकरे ' सिलोगो (३ सू० ४४) पुव्वद्धं कळ्यं, ' पाडिणीए असंबुद्धो ' अनीकं प्रति यदत्यदनीकं तत्रत्य-
 नीकं, सचायं-त्रत्यनीकीभूते विलोमकारि इत्यर्थः, सम्यग्बुद्धः-संबुद्धः न संबुद्धः असंबुद्धः, विनयाद्यकोविद् इत्यर्थः, से अवि-
 णीएत्ति बुच्चति ॥ तद्विपाकस्त्विहैव ' जहा सुणी पृतिकण्णी ' सिलोगो (४ सू० ४५) येन प्रकारेण यथा, क्षसाति श्वा
 स एव शुनीत्युपदिश्यते, अथ शुनीग्रहणं शुनी गहिततरा, न तथा श्वा, एति यस्याः कर्णौ सो भवति पूतिकर्णी, ' निक्कासिज्जति'-
 ति निक्कथ्यते ' सव्वसोत्ति ' सव्वपाणारं सर्वावस्थासु वा सर्वथा; ' एवं ' अवधारणे, दुडुशीलो दुःशीलः, अनीकं प्रति यद-
 नीकं, स चायं त्रत्यनीकीभूतो प्रतिबोसकारीत्यर्थः, जह जं भणितं न काहं, जतो वरोसि तत्थ वासेज्जा । (सोच्च) किं अरिं जराओ,
 धेत्तुं उदयं ण दिण्णोमि ॥ १ ॥ सुहेण अरिभावहतीति सुहरी, यत्किञ्चित्प्रलापीत्यर्थः, स्याद् बुद्धिः- किं सो एवं करोति जेण
 निक्कासिज्जति ? उच्यते, स्वभावोपघातात्, दिट्ठो- ' कणकुंडगं ' सिलोगो (५ सू० ४५) कणा नाम तंदुला; कुंडगा-
 कुक्काः, कणानां कुंडगाः कणकुंडगाः, कणमिस्सो वा कुंडकः कणकुंडकः, सो य बुद्धिकरो, म्हराणं त्रियस्सथ, सः तदमवि कणकुंडकं
 ' जहिताणं ' ति ' ओहाक् त्थाने ' तत्थ जहातीति भवति, स्वभावोपहतबुद्धित्वात् ' विट्ठं सुजति सुयरो ' विट्ठं- पुरीसिं,
 यथेति वाक्यशेषः, एवं शीलं जहिताणं दुःशीलभावो दौःशील्यं तस्मिन् दौःशील्ये, स्मति, मृगपत् मृगः, दुःशीलो सीमंतेहि णिक्क-
 सिज्जति, अतः ' सुणियाऽभावं ' सिलोगो (६ सू० ४६) श्रुत्या-सुणिया, असोहणो भावो अभावो, जहा असोहणं सीलं

जस्सेति असीलः, अथवा न भावः, जहा अभावो देसस्स णगरस्स वा वडुति, साणस्स पूतिकण्णस्स झयरस्स क्कणगुड्ढकं च्चच्चाणं, एवं दुःशीलनरस्सेति, यस्ताभ्यामनुसासित्थं दुःशीले पडिणीए, विणये ठवेज्ज अघ्याणं पच्छद्धं कण्ठं, सो हि ण पूतिदुष्णो व शिक्कसिज्जति, यतथेयं ' तम्हा विणयमेसिज्जा ' सिलो गो (७ सू० ४६) तम्हा इति कारणाद्धिनयं ' एसेज्ज ' ति विणयं कुर्यादित्यर्थः, येन किं लभ्यते ?, विनयाच्छीलं प्रतिलभ्यते, कोऽभिप्रायः ?- आचार्यो हि सम्यगुपचर्य-
 माणाः श्रुतेन लाभयन्ति, सोए (चोय) णादिभिश्च, इत्यतो विनयकरणाच्छीलं प्रतिलभ्यते, विनयः प्रतिलभ्यते इत्यर्थः, ' बुद्धुत्ते णियागद्धी ' बुद्धेरुक्तं बुद्धोक्तं ज्ञानमित्यर्थः, तदेव च नियाकं निजकमात्मीयं, श्रेयं शरीरादि सर्वं पराक्यं, बुद्धा नामा-
 चार्याः, बुद्धानां वा पुत्राः, नियाके यस्यार्थः स भवति णियागद्धी, ण णिक्कसिज्जति कण्ठुती, न कुतश्चिदपीत्यर्थः । एवंविधश्च ण णिक्कसिज्जति ' णिस्संते सिया ' सिलो गो (८ सू० ४६) अर्हियं शान्तिं निशान्तः, अक्रोधमानित्यर्थः, अत्यन्तशान्तचेष्टो वा, मुले अरिमावहतीति मुखरी, न मुखरी अङ्गुखरी, दान्तोन्द्रियः, बुद्धाः आचार्याः, अतिक्रमत्यासं, तेषामतिके तिष्ठन् सुप्रशान्तो अङ्गुखरी दान्तश्च भवेदिति, अथवा प्रशान्तोऽङ्गुखरी दान्तश्च तेषामतिके तिष्ठन् अत्यश्रुतानि सिक्खेज्जा, अर्थेन युक्तानि स्र्वा-
 ण्युदेशदानि वा, न येषामर्थो विद्यत इति निरस्थानि, तु विशेषणे, जहा ' भारहरामायणादीणि ' अथवा दिच्छो दविच्छो पाखंड इति, अथवा इत्थिकहादीणि ॥ जति पुण गिरस्थगानि सिक्खमाणो आयरियादीहि अनुसासिज्जेज्ज तदा ' अनुसा-
 सितो ण कुप्पेज्जा ' सिलो गो (९ सू० ४७) अणुकूलं सास्यते स्म अनुशासितः, कुप्यते येन स क्रोपः तं न कुर्यात्, क्षमता क्षान्तिः तं सेवेज्जा, पापाहीनः पंडितः, पण्डा वा बुद्धिः, पण्डितः तथाऽनुगतः, स एवंविधः खुहेहिं समं संसर्गं, बालकैरित्यर्थः,

श्रीउच्यते
 चूर्णौ
 १ विनया-
 व्ययने
 ॥ २८ ॥

श्रुण्वीति श्रुद्रः, क्रूरकर्म्मो इत्यर्थः, श्रुद्रकर्म्मणो वा, संसर्जनं संसर्गः, हास्यं च क्रीडा च हास्यक्रीडे, तत्र हास्यं भासिचा पासिचा
 सुणोत्ता संसरेत्ता य भवति, हस्ततो माहणिज्जं बंधति, लोगपरिवायो सज्जायवरोहे झलादि वा होज्जा अतिहासात्, उक्तं च—
 “ जीवेणं भते! हसमाणोण- वा उस्सुयमाणेण वा कति कम्मपणडीओ बंधति ?, गोयमा ! सत्तविहंबंधए
 वा अट्टविहंबंधए वा ” क्रीडतोऽप्येवमेव, क्रीडा गाहा वक्कवाल (वणलो) वादीहिं, अहवा जं कीडपुव्वणं हास्यं तद्विहर्जेयत् ॥
 अयमन्यो विनयोपदेशः, ‘मा य चंडालियं कासी’ सिलोगो (१० सू० ४७) चंडो नाम क्रोधः, क्रुतं सत्यं, न क्रतमचुतं, पागते
 तु तमेव अलियं, चंडं च अलियं च चंडालियं, अथवा चंड इति क्रोधः, अल पर्याप्तौ, चंडेन अलं यस्य भवति चंडालः—पर्याप्तैक्रोध
 इत्यर्थः, चंडभावः चंडालिकं, चंडालेन कलितः चंडालः (लिङ्गः), तं मा य चंडालियं कासि, चंडाल इव चंडालः चंडालभागलाय-
 ति, चंडेन वा आगलितः चंडालः, आरुढोवि य हासविकहापसंगेसु ‘बहुयं मा य थालवे’ बहुयं बहुपरिमाणं, अमानोनाः श्रतिषथे, मृश
 लपत्यालपेत्, स्वाध्यायादिन्याधातः वायुसंपदे मा (आत्स) वाधायै, तेन कार्यमात्रं भाषेत्, ‘कालेन अहिज्जत्ता’ कलाभिनिर्वचितः
 कालः, इहमामपि कलां कलयत इति कालः, सकलयति भूतानि वा कालः, यो हि यस्य अध्ययनस्य कालः कालिकस्येतरस्य वा तस्मिन् काले
 अधीत्य ‘ततो ज्ञापन्न एक्कओ’ उक्तं हि—एकस्य ध्यानं द्वयोरध्वयनं त्रिप्रश्नुत्तिग्रामः, एवं लौकिकाः संप्रतिपन्नाः, वयं तु ससहायो
 असहायो वा रागद्वेषासहायवान् एक एव, ‘आहच्च चंडालियं कइडू’ (११ सू. ४८) आहच्चेति कदाचित्, यदिह नाम कदाचिन्निग्रह
 परस्यापि सतः सहसा चण्डालः उदीर्यते तमुदीर्यन्निन्दन्, तद्यथाऽऽह्वानं निन्दन्, व्यपलाप इत्यर्थः, योग्यप्रकाशः क्रोधः, सोऽपि न
 निह्ववितव्यः, तत्रात्पनिन्दन् एव भवति, सदा वा अचक्षुदानादिभिः पौरुषलक्षयित्वा उच्यते भवान् समान्यस्य वा रुषित इति,

तथापि न निन्दितव्यं, एवं प्रकाशमपि कृत्वा अदुःखान्तोऽपि प्रत्युद्यमकरणात् त्रवीत्यहम् शान्त इति, एष निन्दवः, एवं मृषावदोऽपि प्रत्यक्षे वाऽप्रत्यक्षे वा न निन्दितव्यं, कदाचिदिति अहनि रात्रौ वा, प्रत्यादिष्टस्वरूपेण 'कडं कडेति भासेज्जा' सत्यमहं रूपित आसीत् अमृतं वा मयोक्तं, अकृते तु न परस्म सत्केण वचनं- यथाऽहं कारीति, मा मूदस्य मृषावाद् इति । जं एकस्मिं पञ्चोद्गच्छति अवरोहे तस्मात् मष्ट्येव निर्वर्तितव्यं 'मालीअस्सेव कसं' सिलोपो (१२ सू.४८) मा गलिअसो— कपिहो सो गलिआओ अवहमाणो स्वयमेव कसं ग्रहारादीनि इच्छति, कर्मवत्कर्मकर्ता इतिकृत्वा स्वयमेवासौ कशामेच्छति, जहा वाहं नच्छेत्, एवमयमपि यथा कृत्येष्वर्थेष्ववर्चमानः पुनर्वचनमिच्छति, चोदनामित्यर्थः, 'कसं व ददुमाहन्नो' कशतीति कशः 'कश गतिशान्तयोः' य(त)था बलविनयसौमुख्यादिभिर्गुणैराकार्य इति आहृणो, स हि कस्मेव ददुं गृहमाणसुरिश्यमाणं वा सारथेऽनुशूलं गच्छति, एवं सिस्सोऽपि इंगितादीहिं आयरियभावद्युलसवेज्जण तदा क्रोह, पावं वज्जहत्ता, पापमकृत्वेत्यर्थः, तं वर्जयन् वैनाधिकं सेवितो, एवं हि कुशेताऽऽचार्यस्य वाक्यादिश्रमः परिहृतो भवति (तदीति गालीति वा मरालीति वा एगद्वा, सो पुण वचन्तो कीह आसेण वा योगेण वा, आइण्णे वा विणीए वा भए वा एगद्वा) ये पुनरिदानीं 'अणासवा थूलवया' सिलोपो (१३ सू. ४९) न शृण्वतीत्यनाश्रयाः जं मणितं न काहं, पळ्वते 'अणासुणा थूलवया' ण सुणेति अणासुणा, थूराणि क्यासि येणं, अनिपुणातिस्थूलशब्दा अविनतित्यर्थः, कुस्तिथीलः कुशीलः, भिंदुपि चंडं पकरति सिस्सा, भिंदुपि—अकोहणसालीप कोधणशीलं कौंति, अपिगब्दात् अन्यमन्नतमक्रोधी वा, उक्तीह—' शिष्यकस्यैव तज्जाब्धं, यदाचार्यः प्रमादवान् । कुदारु सु- तीक्ष्णोऽपि, परशुः प्रतिहन्यते ॥ १ ॥' जे पुण चित्ताणुगा चित्तं अणुगच्छतीति चित्ताणुगा लाघवोपेता दक्षत्वेन च उत

लाघवेनाविलम्बमाना निर्देशायोपतिष्ठते, दक्षोपेता नाम आज्ञां शीघ्रं कुर्वन्ति, यदान्यत् वैयाहृत्याय, 'असादये' 'असादयन्ति ' त ' इति एधविधा सिस्सा, हु विसरणे, दुष्टमाश्रयति तमिति दुराश्रयं, अश्रिवत्, अत्रोदाहरणं चंडरुहेण-अवंतीजणवए उज्जेणीए ष्वर्वाणां शुब्जाणे साहुणो समोसरिया, तेसिं ससासि एगो जुवा उदग्गवेसो वयंससहितो उवागतो, सो ते वंदिज्जण भणति ते वाळुके-तुब्बं मम संसारातो उचारोही, पव्वयामिचि, तोहं एते अम्हे पवंचेत्तिक्काऊण ' घृष्यतां कल्लिना कलि ।-रिति चंडरुहं आयसियं उवदिंसति, एस ते नित्यारिहिनन्ति, सो य सन्भावणे फरुसो, ततो सो तं वंदिज्जण भणति-भगवं ! पव्वावेह ममेति, उच्चरणमाणेहिति, आणिएण लोयं काऊण पव्वाविओ, वयंसा य से अद्धिनिं काऊण पडिगता, तेडवि उवसयं णिययं गया, विलंयिए हरे पंथं पडिलोहिचि विसज्जिओ, पडिलोहिउमागतो, पच्चूसे निग्गया, पुरओ वच्चवि मणिओ, वच्चतो पंथाओ फिडिओ, चंडरुहो खाणुए फक्खलिओ, रुसिएण हा दुड्ढसेहचि दंडएण मत्थए आहतो. सिंरं फोडितं, तहावि संमं सहति, विमले पसाए चंडरुहेण रुधिरोग्गलंतविदासियमुद्धरणो दड्ढो, दुड्ढु कयंति संवेगमावणेण खामिओ, एवं दुरासज्जां पि पसादए । विनयाधिकार एव आयसियसमवि चसंतो ' णापुड्डो वागरे किंचि ' सिलेणो, (१४ सू. ५१) ण अपुच्छिओ वागेरज्ज किंचिदिति अत्थपयं पुव्ववत्तं वा क्हं वा चरियं वा जतिवि जाणवि, ' पुड्डो वा णालियं व-दे ' पुड्डो वा-पुच्छिओ आयसिएहिं, जहा-अज्जो ! तुमं किर अमुक्कं जाणसि ?, तत्थ अजाणमाणेण वत्तव्वं-जहा ण जाणाभि, जाणमाणेण वा जाणामिति वत्तव्वं, सम्भूयमेव वत्तव्वं, गिहिणापि पुड्डो णालियं, अन्यत्र सावघात्, यदिवा क्रोधकारणे सत्याक्रोधादौ परस्य रथ्यते कथंचित्, तत्र तं क्रोधं असत्त्वं कुव्वेज्ज, अफलमित्थर्थः, कथं, उच्चते, कोवस्सुदयनीरोहो वा उदय-

पचस्स वा कोहस्स विफलीकरणं, अत्रोदाहरणं- कस्सय कुलुपुत्तस्य भाया वेरिएण वावाइतो, सो जणणीए भण्णति-पुत्त! पुचंया-
तयं घातेसुती, ततो सो तेण जीवंतओ निग्घिज्जण जणणिसमाधिमुक्खापीतो, भण्णिओ य गेण-भातिघातय! कहि ते आहणाभित्तिं, तेण
भणितो-वाहं-शरयागत आहम्मंति, तेण जणणी अवलोकित्ता, ताए भण्णति-पुत्त! पुत्त! गणंशरयागया आहम्मंति, तेण भण्णइ-
कंहे रंसं सहलं करोमिच्चि, तीए भण्णइ- ग सब्बत्थ रोसो सफलो कज्जाति, पब्बाओ सो तेण विसज्जितो, एवं कोहं असच्चं कुब्बेज्जा ।
स्यान्मत्ति-कधमसत्थ- क्रियते?, उच्चते, धारयता प्रियमप्रियं, एत्थोदाहरणं-असिवोवहुत्ते जगरे तिन्नि भूयवादिता रायाणमुक्खागतं,
अन्हे असिवं उवसामेसोचि, रायणा भणियं-सुणेसो केणोवाएणंति, तत्थेगो भण्णति-अत्थय मेहेगभूते, ते सुखं विउव्विज्जण गोपुर-
रत्थासु परिअडत्ति, तं निहालियव्वं, तं निहालियं रूसति, जो पुण तं निहालेति सो विणस्सति, जो पुण तं निहालिअण अहोसुहो ठाति
सो रोगाओ मुच्चति, राया भण्णति-अलाहि एतेण अतिसरणंणंति, चित्तिज भण्णति-महच्चयं भूतं महइमहालयं ख्वं विउव्वति लंबो-
दं टिड्ढिमक्खक्षि पंचखिरं एककापादं विसिहं विससख्वं अट्टुहासं विणिम्मयंतं गायंतं पणच्चंतं विक्रांतरूखं, दट्टूणं जो पहसति
पंचवेहं वा तस्स सत्ता सिरं पुट्टति, जो पुण तं सुहाहिं वायाहि अभिणंदती भूयपुप्फाईहिं पूयति सो सन्वामयाओ मुच्चति, राया
भण्णति-अल्लमएणंति, ततितो भण्णति-ममवि एवंधिहं एव, णातिविससंकरं भूतमत्थि, प्रियाप्रियणिव्विसेसं तु, पंचिज्जमाणं व लेएहिं
तथा पूइज्जमाणं थुब्बमाथं पंचधिज्जमाणं अभिनिदिज्जमाणं पूयाईहिं पूइज्जमाणं सब्बमेव प्रियाप्रियकरिणं दरिसमादेव रोगेहिं-
तो मीययति, राइणा भणियं-एवं होउचि, तेण तथा कए असिवं उव्वसंतं, एवं साधूवि असारूपत्ते सति शब्दादिप्रतिकूलगामित्वेन
पेहि परिभूतमाणो पंचिज्जमाणोपि हम्मिज्जमाणोपि तथा थूयमाणो वा पूइज्जमाणो वा तं प्रियाप्रियं सहेत्त, किंच मा आयरियस्स

परिकलिस्सं कलिसिति माया आयरिया उवरि भाएणं सिस्सति जहा ममं सो दम्मिहिसिचि अतो मण्णति 'अप्याणमेव दमए' सिलोगो (१५४ ५२) दमो दुविहो-इंदियदमो णोइंदियदमो य, इंदियदमो सोइंदियाइणं दमो, णोइंदियदमो क्रोहकसायादिदमो, अतो अ तेण दुविहेणवि दमो ण अप्पाणं दमए, स हि आत्मा दुट्ठथवत् अक्खवत्सु दुःखं दमयित्तु, उक्त्तहि- "निरुत्तग्रहमुत्तिमानसो विषयाशोकछुषस्यत्तिजनः। त्वयि किं परितोषमेष्यति ? द्विरदस्तंभ इवाचिरग्रहः ॥ १ ॥" इमे अदंतदोसा-संदेण मतो रूवेण पतंगो महुरो य गंधेण । आहारेण य मच्छो वज्जति फरिसेण य गइदो ॥१॥ दांतगुणास्तु 'अप्या दंतो सुही होह' दुइंतो अदन्ताणंति, जे चइदंतिद्विआ चद्धा इतरे सुक्का, इहलोगेसवि अदंतंतिदिया पारदारीकादयो विनश्यंति, तद्विपर्ययतस्तु इह पात्र च नंदंते, अत्रोदाहरणं—दो भायरो चोरा, तेसिं उवस्सए साहुणो वासावासमुवगता, तेसिं वासारचपरिसमचीए गच्छंतेहि तेसिं चोराणं अण्णं वतं किंचि अपडिबज्जसाणाणं रत्तिं न भोचब्बंति वयं दिण्णं, अण्णया तेहिं सुग्रहंतं गोमाहिंसं आणीयं; तत्थ अने माहिंसं मारोत्तु मंसं खइउमारद्धा, अण्णे मज्जस्स गता, मंसं खइत्ता संपहारिन्ति-अद्दगे मंसं विसं पक्खिवासो, तो मज्जइत्ताण दाहामो, ततो अमं सुवहु गोमाहिंसं भोगेण आगमिस्सति, मज्जइत्तावि एवं चेव समत्थंति, एवं तेहिं विसं पक्खिचं, आइच्चो-स-वि अत्थं गतो, ते भायरो ण झुत्ता, इतरे परोप्परं विससंजुतेण मज्जमंसेण उवमुंचेण मता, मरिउण थ कुगांतं गया, इथरे इह परलोए य सुहमाइणो जाया, एवं ताव जिंविमदियदमो, एवं सेसेसुवि इंदिएसु अप्या दंतो सुही होह अस्सि लोए परत्थ य । किंचिन्यत् १- 'वंरं मे अप्या दंतो' सिलोगो (१६६०५२) कंळः, उदाहरणं सेतणओ गंधहत्थी, अडवीए जूहं महल्लं परिवसति, तत्थ जूहपती जाते २ गतकलमे विणासेति, तत्थेया करणी आवण्णसत्ता चित्ति-चित्ति कहेचि मम गयकलमओ जायति सो एतेण विणासिज्जति-

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

१ विनया-
ध्ययने

॥ ३४ ॥

उपवेशने
विधिः

चिकाउं लंगंती ओसरति, जूहाहिचेष जूहे छुम्भति, पुणो पुणो ओसरति, ताहे वितिततयिदयसे जूहेण मिलति, ताहे एणं रिसिया-
सिमे परं विट्ठे, सा तस्य अछीणा, संवणिया य गाए रिसयो, सा पइया सेतगयं कलभंयं, सो तेहिं रिसिऊमारोहिं सहितो पुफ्फा-
रामं सिंचति, सेतणगचि से नाम कंतं, वयत्थो जातो, जूहे दइइण जूहवतिं हंतूण जूहेणोण पडिचवं, गंतूण य अणेण सो आसमो
विणासितो-या अन्नावि काइ एवं काहिचि, ताहे ते रिसओ रुसिता पुफ्फफलगाहितपणी सेणियस्स रणो सगाससुवगया, क्कहियं
चोर्हि-एरिसो सबलकखणसंपणो गंधहत्थी सेयणओ गामा, सेणियो हत्थिगहणेणं गिग्गतो, सो य हत्थी देवयापरिगहितो,
ताए ओहिणा आमोइओ जहा अवस्सं वेप्पति, ताए सो मण्णति-पुत्तं, वरं ते अप्पा दंतो, ण यसि परेहिं दंयंतो वंधणेहिं व्हेहि य,
सो एवं भणितो सयमेव रचीए वारिं गंतूण आलणखंभं अस्सितो, एवमिहापि, वरं मे अप्पणा दंतो० सिलोगो, उक्तं च-वरं हि ते
कर्तुमनिग्रहोचिता, वनेञ्जशा इन्दियवाजिनः शठ ! । न चास्मि (सि) तैः शीघ्रमनर्थगामिभिर्दुःखार्णवश्चत्रतेत्यु पातितः
॥ १ ॥ ” अयं ताव अप्पणा ठियो उवदिट्ठो, अयमर्थो-आयरियस्स न य अविणओ पंडिजय्वो ‘ पडिणीयं च बुद्धाणं ’
सिलोगो (१७ हू ५४) पडिणीतो भणितो, बुद्धा आयरिया, तस्य वायाए ण तुमं जणसि, तुमं हमंति वा मणंति, यद्वा
अन्यदपि वाचा विरुद्धं गुरुसमकसं परोक्खं वा भणति, ‘ कंमुणा ’ आयरिओवज्जायाणं सेज्जासंथाए णिसीयति, हत्थ-
पाएहिं वा संघट्ठेति, आसणानि वा गच्छयाति (गमाममाइ) केरति, ‘ आवी वा जति वा हस्से ’ आविः प्रकाशे, आवि-
वां सर्वोत्तरो, रह त्यागे, उपग्रहणं मा भूत् कश्चिदेकं क्रियति, आकुले मध्ये वा विनयं च हापरिय्यति, एताणि पडिणीयादीणि
णो कुर्याद्विद्विदपि ॥ अयमणो पज्जुवासणाविनयो आयरियस्स, क्रयमि पदेसे ण ठातित्वंति ? , भण्णति- ‘ ण पक्खतो ’

॥ ३४ ॥

सिलोगो (१८ दृ० ५४) पक्षत्यनेनेति पक्षः, पुरस्वय हि भुजावेव पक्षौ, ततः पक्षतश्चेति इत्युक्तं, तथा पक्षयोः मासमाणस्स से मुहस्पैरिता सदयोगला कृष्णविलमणुपविसंति, कृष्णसमसेढी पक्षौ, ततो ण चिद्वे गुरुणंतिए, तदा अयोगगता भवति, पुरतो प्रत्युरस्वयि च विणए वंदमाणण य विवधतोचि, समं पट्टिओ पट्टिओ, णेव ठिज्जा किच्चण पिट्टोत्ति, आयरियं पिट्टिओ काठं आयरियाण पट्टिं दाज्जण ण चिद्वेज्जा, उरुगसुरेण संघट्टेज्जण एवमवि ण चिद्वेज्जा, जति य कहेचि आयरियाएहिं सदितो होज्जा ततो सयणे न पडिसुणे, सयणं-सयणीयं तमि निवन्नो वान पडिसुणेज्जाऽअरियास्स वयणं, किन्तु आयरिय-सगासमांगत्तूणं वेदिज्जण विणयेण पडिसुणेज्जा, इमो कायगो विणयो, गुरुसमीवे 'णेव परहत्थियं कुज्जा' सिलोगो (१९ दृ० ५४) परहत्थिया पत्ते ण कज्जति, पक्खपिडो दोहिंवि वाहाहिं उरुगजाणीण वेत्तूण अज्जणं, सेसं कंळं, इमो आयरियवयणपडिसुणणा-विणओ-आयरियाएहिं चाहिन्तो' सिलोगो (२० दृ० ५५) वाहितो णाम सदितो, 'ण कयाइवि' ति दिया वा रातो वा भुजमाणो पियमाणो वा, पासदापेही पसदिए जेण प्रसीदन्नं वा प्रसादः तं पसादं 'पेहि' ति क्रेणायं उपकारेण विणएण वा पसिज्जेज्जा १, 'णियागट्ठी' णियागं णिदाणं नियमित्थर्थः णाणातितियं वा णियागं आत्मीयमित्थर्थः, सेसं सरिरादि सव्वं परायगं, णियाए-णड्ढो जस्स सो णियागट्ठी, उपेल तिष्ठेत वा चिद्वेज्जा, गुरुं-आयरियं, सदा-सव्वकालं । आयरियास्स वयणं कंळं सुणेतवन्ति १, मणति—' आलवन्ते लवन्ते वा ' सिलोगो (२१ दृ० ५६) आलवं एककसिं, लवणं पुणो पुणो, आलवन्ते लवन्ते वा आयरिया सीसिण न णिसीसित्ता सोतव्वं, इज्जण आसणं पीठगादी धारी धीः—बुद्धिः इतः—परिगतः तथा इति धीरः ' यतो ' मनोवाक्कयैः ' जत्तं ' प्रयत्नेन पडिसुणे । इदानीं किच्चकाणं वचोवासरणं वा वासरणं वा पुच्छमाणो सीसो आयरियं ' आसणगतो ण

पुच्छे' सिलोगो (२२ सू० ५५) आसर्ण-गौढं फलं भूमिं वा तत्थ गतो यदुक्तं उवेढो, णिसिज्जगतो गाम भूमिए संथारए वा संचिढो, 'क्याहं' कदाचिद्, परिसागतं अपरिसागतं आयरियं दिया वा राथो वा, कहं पुच्छेज्जा १, उच्यते—'आगम्मु-क्खुडुओ संतो' आगम्म गुरुसणांसं उक्खुडुगासणो पुच्छेज्जा, पंजलिउढो अज्जलिं मथए काळणं । इदाणिं आयरियस्स विणायो मण्णति- एवं विणयजुत्तस्स ' सिलोगो (२३ सू० ५६) कंठो । ' वागरेज्ज जहा सुतं ' तिज्जहा सिक्खियमिति, मणितो पञ्चवासणाविणतो, अयमणोऽपि पञ्चवासणाविणय एव, अहवा चरित्तियणो, आयरियं पञ्चवासमाणे 'सुसं परिहरे' भिक्खु' सिलोगो (२४ सू० ५६) सुसं-वितहं तं परिहरे, ओहासिणी नाम यदवधारणेनोच्यते, एवमहं करिष्यामि वक्ष्यामि गमि-ष्यामि वेति, ' भासादांसं परिहरे ' भासादासा असच्चभूतोवधातिककसाणिदुरक्खुडुययणादि अणेगहा ते परिहरे, माता-नियडी तामपि वक्ष्येत् सदा-सर्वकालं ॥ अयमपि भासादांस एव ' ण लवेज्ज पुढो सावज्जं ' सिलोगो (२५ सू० ५६) पुढो णाम पुच्छितो सुगाछुदकं वा सावज्जं, अहवा नक्खत्तं सुविणं जोगं सावज्जमवज्जजुत्तं, णिरत्थयं जहा दस दाडिमा-नि षड्दूपा कुंडमजाणिं पल्लपिडं पूरकीटिके दिवा दिशसुदीचीं सयानं कस्या(त्वं)पिता प्रविशतीत इत्यादि, अथवा-चंजुलफल-विचमीसा उच्यक्खुडुसुममालिया सुरभी । वरतुरगस्स विरायति ओलगा अग्गसिगेहिं ॥ १ ॥ एवविहं ण भासेज्जा, प्रियते येन तन्मर्म, मर्मं कृत्ततीति मर्मकृत्, यथा इत्यिकारी भवात्, तं तु लोगरायविच्छं वा, मणियं च—' जम्मं मम्मं कम्मं त्तिच्चिवि एयाहं परिहरेज्जासि । मा जम्ममम्मविद्धे मरेज्ज मारेज्ज वा कंचि ॥ १ ॥ " तं तु ' अप्पणट्ठा परट्ठा वा ' आत्तार्थे-मवैव किंचिदास्यति, परार्थे श्रावकेन निजेत चार्थितो ब्रवीतीति, एवं भवेत्सावधमृभयार्थे, प्रदिष्टो ब्रवी-

मीति, एवं मर्म क्रमापि, आत्मार्थे अधिक्षिप्तः रोषितः परेण, पारार्थे यद्यस्य ज्ञातकः सुदुद्रा केनचिदधिक्षिप्तो भवति, मर्माणि वा स्पृष्टः तदात्सौ तन्मर्माणि पडिश्रवति, जहा 'कच्छूलुडडुडियाए जो जातो गइभेण मूढेण । तस्स महाजणमज्जे आयारा पागडा होति ॥ १ ॥' अंतरेण वत्ति मिहो अंतराले, मिथो रहस्से, योगे च द्रयोर्वहूनां वा बुधतां मिथ, नेडंतराले वा, अमनसंतः अम्यते वा, नांतरकथं कुर्यात्, सा भूदप्रियं तेषां तयोर्वा, उक्तं च- 'द्वाम्यां तृतीयो न भवामि राजन् !' अयं चान्यश्चारिवािनयः- 'समरेषु अगारीसु' सिलोगो (२६४०५७) समरं नाम जत्य हेडा लेहयारा कम्मं करोति, अहवा सहरिभिः समरः, अरिभूता हि यतिनां स्त्रियः, समरं नाम दिट्ठादिट्ठिसंवधो तासिं, आगारं नाम सुण्णागारं, असुण्णागारं संधाणं संधि, वहूण वा घराणं तिण्हं घराणं यदंतरा, महापहो रायपहो, महापहगहणं अभिजणाहणे, किण्णु विजणे, अहवा महापहो वहियादीणं, उभओ वहुचो गंभीरो, अण्णसु त एवमादिएसु संकणिज्जेसु 'एगो एगित्थोए' संसं कंळ्यां जइ य इत्थिनिमत्तेण अनेण वा केणइ खलितो वा होज्ज तत्थालंबणं' जं मे बुद्धाणुसासंति' सिलोगो (२७४, ५७) यदि तस्मिन् खलिते बुद्धा-आचार्या अनुकुलं सासंति, शीतेन स्वादुना इत्यर्थः, अथवा शीलविरुद्धेन शीलेन शीलमेव वा आचार्याणामनुशासनं, यथा मास्करः भूपतिः, 'फरुसेणं' ति परुसंस्नेहवर्जितं यत्परोक्षं निष्ठुरमिधानं वा, यदंतत् सर्वमपि 'मम लाभे' ति पेहाए, एमेव य भावयन्, मां कृतापराधं शीतेलानुशासति यच्च मां परुसं वंदति न निष्काशयन्ति, अथवा किं गुरुण परिहायिस्सति यद्यहं अनाचार्याखलत्त्वाद्दिशायधिष्यामि वोधि, तदेतच्छीलं परुसं वाऽनुशासनं मम लाभोचि पेहाए, लाभेन वा प्रसमं यत्, तं पडिसुणे कृतांजलिउत्फुल्लविनयः ॥ अयंच विनय- 'अणुसासणभोवाधे' सिलोगो (२८४, ०५८) अणुसासणं पंससणमित्थं; उवाये नाम आयरियस्स सुस्ससासंथारकरण-

विस्सायणादि शृञ्चान्यदपि तस्य कृत्यं स उच्यते, दुःस्मदस्य चोपया, चुक्कखल्लिण्णु, चोदणा, तदेव अणुसासणं उवातं दुक्कहचोदणं च हितं मण्णती पण्णो, हित्वमिह परमज्ञावान् ग्राज्ञो, वेस्सं होति असाहुणो' तान्येव अउसासत उवायं चोदनादि, अनकमेका-
 देशात्, हितं नतु मन्यतेऽग्राज्ञः देस्यं असाधोः असाधुत्वकारिणः, असाधुरिव असाधुः ॥ स्यात्किमालंघनं कृत्वा ग्राज्ञः तद्वितं मन्यते-
 'हितं विगतभया बुद्धा' सिलोगो(२१६, ५८) विगतं भयं यस्य विगतं वा भयतो भयामितस्तस्यं भयं विगतं, तस्य न भयमुपघते इत्यर्थः,
 शतश्च भयं नोत्पद्यते हितमेव पद्य(मन्य)ते, अत एवासौ विगतभयस्तस्माद्विगतभयाद्, बुध्यते स्म बुद्धः, परुषमप्यनुशासनं, मन्यत इति
 वाक्यशेषा, कुलपुत्रवत्, प्रसादस्खलिते गुरुवचनं, तदेवाकुलपुत्रस्येव गुरुवचनं वेसं तं होइ मूढाणं द्वेष्यं, तदिति वेसं, मूढत्वान्
 मूढः, क्षमणं क्षान्तिः सोधिमेव करोति खंतिसोहिकरणं, तस्य हि स्वभावोपहतत्वात् क्षान्तिथुक्कमपि पदमसकृत् प्रसादाधिकारं वेस्सं
 होति मूढाणं । इमोवि पञ्जुवासाणाविणय एव-आसणे उवचिद्धेज्जा' सिलोगो(३०६, ५९) उपेत्य तिष्ठति जति वरिसासु आसणं
 संवेज्ज पीढकलादी तथा अणुच्चे ण गुरुआसणा सुमहिक्कं वा, 'कुच स्यंदने' न कुचनक्कुचं विराहणा संजमाताए, तस्य ठितो
 संतो, अणुडाई णिच्छाए, अल्पशब्दः अभावे द्रष्टव्यः श्लो(स्तो)क्रे वा, नासावुचिष्टुती निरर्थकं, अर्थेऽपि परिमितमेवोचिष्टुते, आहार-
 णीहारणिमिंचं गुवादिशतो वा, तिष्ठन्नपि 'अप्पकुक्कुए' चि न गात्राणी स्यंदती ण वा अरुद्धासणो भवति, अन्नत्पूसासणी-
 ससितादी अत्यस्तेह मुक्त्वा शेषमक्कुचो । अक्कुचित्त्वप्रतिपक्षे कुचित्वं, तत्परिणामार्थमित्युच्यते—'कालेण णिकिखवे (क्वमे)
 सिलोगो (३१६, ५९) ग्रामनगरादिषु जहोचितं भिक्खखेलाए, कालेनेति तृतीयातेन सहायभूतेन, निक्खमे पडिस्सयातो गच्छेज्जा,
 णातिवेलातिक्रंतं, कालेणव पाडकमे-पडिनियचंज्जा, एत्थ खंचं पहुप्पह माणं पहुप्पह, ते अठ भंगा जोएयव्वा

जहोचियं, विवरीयं 'अकालं च' चि अकालमप्यत्तमतीतं वा एव 'विवल्लेत्ता' चईऊण (ण) केवलं सि(भि)क्खाए पडिलहणादी-
णमवि जहोचिते काले ॥ भिक्खमंडतो 'परिवाडीए न चिठ्ठेज्जा' सिलोणो (३२३०५९) परिवाडी णाम संखाडिपरिसणए अंतए
चिठ्ठेज्जा, जति आगतो(त), मत्तो चैव न लभति ता वोल्लेह, परिवाडी चिठ्ठमाणस्स दोसो, दुराहडं अंतरि मोयणापेच्छइ उक्खेवणिक्खे-
वादी दायगस्स, अविय-अदूरे चिठ्ठमाणस्स उवसायणा दत्तेसु, दत्तापि सत्त एसणीयं गेहइ, पडिरूपं णाम सोभणरूपं, जहा पासदीये
दरिसणीज्जे अहिरूपे पडिरूपे, रूपं रूपं च अति यदन्यरूपं तत्प्रतिरूपं, सर्वधर्मभूतेभ्यो हि तद्रूपमुत्कृष्टं, तत्तद् रयहराणोच्छप-
डिगहमताए, जे वा पाणिपडिग्गाहिया जिणक्काप्यता तेसिं गहणं, तेसिं विणरूपप्रतिरूपकं भवति, यतस्तेन प्रतिरूपेन एसत्तिचा,
एसणा मारणा, मितं माइ माने' 'वचांसं किर क्वला आहारो कुच्छिपूरतो भणितो' कालेनेति दिवसतो, न रात्रौ अच्छ (मि) वा,
अदुइयमविलंबं भक्खए-अश्रीयात्, पविष्ठो गोयसरगगतो भिक्खनिमित्तं धरमणुपविस्समाणो जो तत्थ कर्होचि पुव्यपविट्ठो सवणवणी-
मगादी होज्जा ततो तेसिं दायगस्स वा अप्यत्तिथादिदोषपरिहरणत्थं न पविसिज्जति, कर्हो च पडिवालेज्जा?-'णाइदूरे अणासरणे'
सिलोणो (३२३०५९) दूरत्थो ण याणत्ति-किं णिमया णवत्ति, आसणत्थो णज्जति जहा एस परिवाडंतो अच्छति, अणोहिं च
अदिससमाणो, जहा तेसिं संक्रान् भवति, एस ते वणीमगादी णिगच्छते पडिवालेति, अतो चिठ्ठज्ज भिक्खणीमित्तं वणीमगादि रहिते,
एवो अ रागदोसविउत्तो, लामालामे अरागदोषवान्, लंघिया तं णत्तिकममे' चि ते वणीमगादी लंघिअण ण पविसे ॥ अयमपि गोय-
विणय एव- 'णात्तिउच्चवे व' सिलोणो (३४३०६०) अतिउच्चवे उडुमालोहडं भवति, ण य दायगस्स उक्खेवणिक्खेवा दीसति, अति-
णीएवि अधेमालोहडे, ण य एसणं सोहेति, अच्छासणोपि एयस्स भिक्खनिमित्तं ठायमाणस्स अपाचियं तेणसंक्रादिदोसो होज्जा,

भणियं च 'अदि-भूमिं न गच्छेज्जा, गोयरगगतो सुणी। कुलस्स भूमिं जाणित्ता, मितं भूमिं परक्कमे ॥१॥' अति-
 दूरेषु एसाणं ण सोहेति 'फासुयं परकडं पिंडं' फासुयं-णिज्जीवं परे णाम असंजता तेषिं अट्टाए कडं पिंडं समयेसणाए भत्तपाणं
 तं 'पाडिगाहेज्ज संजते' संजए संमं जए संजतो । एवं गहणविणयसुद्धस्स भुंजणाविणयो उवादिस्सति- 'अप्यपाणप्यबीतंमि'
 सिलोगो (३५६०६०) अप्पाणेत्ति वत्तव्वे वंधाशुलोमं अप्यपाणे अप्पीए, प्राणग्रहणात् सर्वप्राणीनां ग्रहणं, बीजग्रहणात् तद्भेदाः,
 यदिवा बीजान्यपि वर्जयंति, किमुत हरितित्रसादयः?, तं तु आरामादिसु उवस्सए वा, अपलिच्छन्नं नामाकुडु अडवीए वा कुंडादीसु,
 संबुडो नाम सत्त्वियगुत्तो, 'समयं संजए भुंजे' समतं नाम सम्यग् रामेद्रपयियुतः एकाकी भुंक्ते, यस्तु संबलोए भुंक्ते सोऽपि
 समयं संजएहै भुंजेज्ज, सहान्यैः साधुभिरिति, अहवा समयं बहारातिणिओ लंघणे गणहूडणो वा, तथा आविकिक्तवदनो गेहति,
 'जत्त' न्ति न यामासिगालादि, भुंक्ते'अपरिसाडयं'ण परिसाडेतो । सावद्यवयणवज्जणविणएणं'सुकडेत्ति' सिलोगो (३६६०६१)
 सुट्टुकडं सुकडं तं पंसंसावयणं मज्झणुमोयणं च एवं सावद्यं वज्जये, सुकडेत्ति सर्वक्रियापसंसणं, सुपक्केत्ति पागस्स, तं पुणो
 णेहसमणादि,सुच्छिणं'रस्सादिसु,सुहडे गमेयाततिसु,(गामयातादिसु) सुमडे सुमारियवयणकताए अणुवसंतादि, सुणिष्ठिए बहुवेसणं
 सणं णिट्ठाणवादि सुल्ले, एवंजातीयमणंपि सावज्जं ण लवे सुणी, अणवज्जं पुण लोयकरणं वंभेरणिपयागासिणहयासच्छेदसे-
 हाहरणंपिडियमरणभ्रदुविहक्कमनिदुवणसुल्लभम्मकहादि सिलोगो जहासंखेण लवे से ॥ एवं विणीयविणयस्तथा करोति यथा
 क्वचित्प्रमादस्खलिते चोदयन्तोऽप्याचार्याः- 'रस्मति पंडिते सासं' सिलोगो (३७६०६१) रमत इव रमते, ह्यथत इत्यर्थः; पंडिति
 बुद्धिः साऽस्य जातोति पंडितः, स हि वं विणीतविणयं पंडितं रमते आचार्याः सासतः, विडंतो हयं भदं व वाहते, माति माथ्यतेऽ-

नेनेति मद्रः सुशीलो, मद्रेण तुल्यं मद्रवद, वाहतीति वाहकः, स हि ईंगितं मत्वा स्मरोधैः ईशकेशक्षेपं स्पृशो वा यथेष्टं वहते, स हि यथा रमते तं वाहयन् एवमाचार्या अपि विनीतमाज्ञापयन्तः क्वचित्प्रमादस्खलिते रमेत्, तद्विपश्यन्तु 'बालं सम्मह सासेतो' स तु नित्यप्रमादवशात् सासत् श्राम्यति, एवं कुरु मा चैवं कुरु पुनः? चेद्व्यन् कालेनाल्पयिमाऽपि सिद्यते, दिष्टतो-गलियस्तं च वाहए, उभयं हेतुशयतीत्यर्थः, शिष्यस्याप्ययेमेव श्लोकः-रमति पंडिते सासं शास्यमान इत्यर्थः, बालं सम्मह सास्यमान इत्यर्थः गलियस्तं वाहए, स एवं गलियस्तंभूतो 'खड्गुगा मे' सिलोगो (३८ सू० ६२) खड्गुगाहि चवेडाहि अक्रोसेहि वेहेहि या एवमादिभिस्सु शासने प्रकारे तमाचार्यं कल्लाणमणुसासेन्तं, क्रल्यमानयतीति क्रल्यणं, इह परलोकं (कहितो) इत्यर्थः, तथापि तत्कल्याणमनुशासत् क्रल्यणं वा तमाचार्यमनुशासनं पावदिट्टिचि मण्णति, अयं हि पापो मां हति, निघृणात्वात् क्रोर्यत्वाच्च चारकपालक-वद्वाधयति, अपरकल्पः- 'खड्गुगा मे चवेडा मे' सो ऽ गम्मो इति, एस आयरिशो अक्रोविओ एवं चवेडउच्चायएहिं मे आउस्सेहि आउस्सति, एवमसौ कल्लाणमणुसासंतं पावदिट्टिचि मन्नेति, अपर आदेशः- वाभिपर्यसावनुशास्यमानः मन्यते तां वाचं 'खड्गुगा मे चवेडा मे' तथा हितामपि वाचं अक्रोसतिचि, सासति वधं वा, तत्रातिपश्वस्तु 'पुत्तो मे भाति णातीचि' सिलोगो (३९ सू० ६२) कटुकैमधुरैर्वा वचोभिरनुशास्यमानोऽपि मत्तिमान् मन्यते पुत्रमिवायं मामनुशासति, नावन्नया, केवलं शिष्यसौहार्दात्, साधुरेव साधुः, तमनुशासनं क्रल्यणं मन्यते, एवं भाता, णती योज्ज्यो पितामहो वा, सधं तत्क-न्याणाऽनुशासनं सुखु च- मसैवेद्वितीमिति मन्यते, इतरस्तु-पावदिट्टी तु-अप्याणं पापं' अशोभनं, स हि पापद्विष्टरात्मानं हितानु-शासनेनाप्यनुशास्यमानं दासमिव मन्यते ॥ स एवं नित्यमप्रमादवान् गुवाराधनापरः 'ण-कोवए आयरियं' सिलोगो,

(४० सू० ६२) कुप्यते येन प्रकारेण काथिकेन वाचिकेन वाऽऽचार्यः अन्यो वा तं न कुर्यात्, यदा पुनर्विनयं कुर्वताऽऽचार्यैः क्वचिन्मु-
दुना परुषेण वा प्रकारेण अपुसासिञ्चति तदा अनुशासमानः आत्मानमपि न कोपयेत्, अबेसु वाऽचियचकारणेषु तासिमा-
थरियाणं र्हो भवति अक्रोसे वा साधूणं तदा बुद्धोवधाती न स्यात्, बुद्धो-आथरियो, बुद्धानुपहन्तु शीलं यस्य स भवति बुद्धोवधाती,
उपेत्य धातुः उपधातः, स तु त्रिविधः गाणादि, गाणे अप्सुतो एस देसं गोप्पवह इओ दंसणे उम्मगं णणवेति सहहति वा, चरणे पासत्थो
वा कुशीलो वा एवमादी, अहसा आथरियस्स वृत्तिमुपहंति, जहा एको आथरिओ अ (वधा) यमगो (अगमओ), तस्स सीसा
थित्तिके-कोच्चिं कालं अन्हेहिं एयस्स वड्डियवन्ति ?, तो तहा कहासो जहा भत्तं षक्कस्वाति, ताहे अंतं एव (विसं भत्तं) उव-
णेति, भणति य-ण देति सद्धा, किं करेमो?, सावयाणं च कहेति- जहा आथरिया पणीयं पाणमेयणं ण इच्छति, संलेहणं करेतिचि,
ततो सद्धा आयांतूणं भणति-किं खमासमणा! संलेहणं कोह?, ण वयं पडिचारणा वा णिविण्णत्ति, ताहे ते जाणिऊण तेहिं चैव वारितंति
भणति-किं मे सिस्सेहिं तुब्भेहिं वाऽवरोहिएहिं?, उचमाथरियं उच्चमट्टं पडियज्जामि, प० २ भत्तं षक्कस्वायंति, इत्येवं बुद्धोपधाती ण सिया-
आशंकायामवधारणे च स्याच्छब्दस्योपयोगः, इह त्ववधारणे द्रष्टव्यः, पुनरप्यवधारणमेव यथा बुद्धोपधाती न सिया,
तथा ण सिया तुत्तगेवए, तुद्यते येन तुत्तं, न गुरोराध्यान्वेषीत्यर्थः, यदापि चास्य प्रमादाचरिते क्वचित् अपथिओ तस्सेव हिताए रूसए
तदावि-आथरियं कुदियं णच्चा'सिलोगो (४१ सू० ६३) कुवितं संतं, कुपितं अपपणाहिं परतो वा जाणिऊण, इमेहिं लिगेहिं अचक्षुदानं
इत्तपूर्वनाशानं, विमाननं दुअरिताय कीर्तनम् । कथाप्रसंगो नच नाम विस्मयो, विरक्तभावस्य जनस्य लक्षणम्
॥१॥ परो वा से कहेज्जा जहा गुरू ते कुवितो?, तदेवं 'पत्तिएण पसाट्टए' ण राजाभियोगवत्, मे खमे रायणियं, प्रत्यंतगमो-

श्रीउत्तरा०
चूर्णौ
१ विनया-
ध्यने

॥ ४३ ॥

पायैः, ममैवायं अतुग्रह इतिकृत्वा प्रियैर्णवेनं प्रसादयेत्, तत्कथं प्रसादयेत्, उच्यते- 'विज्झविज्ज पंजलियडो' विज्झवणं क्षामणमित्यर्थः, विससेणे झाएज्जा विज्झवेज्ज, प्रसादनं विव्यापणमिति च पुनराभिधानानुप्रदर्शनाददोषः, बंधानुलोम्याद् वा तदेवं, वड्ज्जणो पुणोत्तिय ॥ आचार्यविनयश्रुतिमिदं- 'धम्मज्जियं च ववहारं' सिलोगो (४२हू०६४) धार्मिकं जीते धम्मज्जीतं, इकारस्य ह्रस्वत्वं काउं, विविहं वा पहरणं विविधो वा अपहारः ववहारः, 'बुद्धेहरितं सदा' बुद्धा 'सदे'ति अतीते काले संग्रसे वाऽऽचर्यते 'तमायरंति ववहारं' तमिति धम्मज्जितं बुद्धरूपादिष्टं आचीर्णं वा, गरहाणाम एस दंडरूई निग्घणो वा, अप्णेवं धमोजितग्रहणात्मा भूच्छिज्जोस्यं सम णीथिच्छओ वा पहुवकारी तेन कथिन्ममीकाराव दंडयेत् इत्यतो धर्मजीतग्रहणं, उक्तं च- 'यस्सापि तं वा०' गाहा, इयगौरवार्यं बुद्धेहायरियं, सराणैरेव क्रमलमाचर्यते, अहं हि वीतरागचरित एव शिष्यैरपि सुगम्यते ॥ अयमन्यः ब्रह्मो विनय- 'मणोगतं' सिलोगो (४३ हू०६४) नेत्रवक्रविकारैर्भनोगतं भावं लक्षयेत्, वाक्यगतं तु अर्थेन उक्तेण वा, यथा इंरितज्ञाथ्य मागधाः, तदेवं मणोगतं वक्कगतं वा अभिप्प्यातं जाणिऊण आयसियस्स उ तं परिगिज्झवायाए, तमिति अभिप्रायं, एवंति वा वायाए परिगिज्झकम्मणा तदीप्सितमस्य समीपमापादयेत् उपपादयेत् ॥ अपि पढंति- 'मणोगयं (रूई) वक्कगइ जाणित्ता' सुतं, मनसो रोचतीति मनोरुचि मनसः सचिचस्य यत्र तत्र चार्थे गतो, मनसा रोचतीत्यर्थः, आकारैरिमितादिभिः तां मनोरुचि, एवं वाक्यरुचिमपि अधोक्तादिभिः, तां मनोरुचिं वाक्यरुचिं, सेसं तदेवया, एवमभिप्रेतमर्थमाश्रयति, से 'वित्ते अचोत्तिए णिज्ज्वं' सिलोमो (४४हू०६४) वित्त एव वित्तं तस्य विचयिकमेवेदं, अचोदितेनैव मया यत्कृत्यं गुरोस्तत्कर्त्तव्यं, - श्रेयणीह कृत्यानि, बलवद्विनितियुग्धवत् (अपि) प्रतोदोत्क्षेपमपि नो, [सहते] कुतस्तर्हि निपातनां। एवं असावप्यचोदित एव सर्वकृत्येषूपपद्यते, प्रसन्नवाचु प्रसन्नः, नाहमाज्ञप्तव्य इतिकृत्वा प्रसन्नो भवति 'अपि

प्रसाद-
रीतिः
विनीत-
कृत्यं

॥ ४३ ॥

प्रसाधते हर्षात् समये मध्यमुग्रं इति, तच्च क्षिप्रं करोति, शासनं नाम बलं, किमभिप्रेते सति बलं करोति, अन्यथा करोति, सदा सर्वकालं ॥ 'णञ्वा णमिति मेहाञ्जी' सिलोगो (४५ सू० ६५) ज्ञात्वा वैनयिकानि यो वा यस्य विनयो यथा कार्यः तं ज्ञात्वा नमति, नमनेन च तस्योत्पद्यते पूजा, तत्करोति यः तस्य हि लोके कीर्तिर्भवति, स्वपक्षे परपक्षे वा कीर्त्यते विनयवानपः गुर्वाराधनपरः, स चैवं विनयवान् सरणं भवति किञ्चाणं, शिष्याचित्तमिति सरणा, सेवंत इत्यर्थः, स हि कृत्या नाम कृत्यासेविसि म्रुद्यमानानां शरणं भवति, तत्र हि वानि निरुपद्रवानि तिष्ठति, अथवा शरणं वरं, गृहहृदसौ तेषां कृत्यानां शरणं, ततो भवति दिङ्गतो-भूताणं जगती जहा, भूतानामिति जीवानां, जायन्ते तस्यामिति जगती, पृथिवीत्यर्थः, एवं तस्स गुरुं णिवचसाणस्स कृत्यानां शरणभूतस्य पूजनीयाः अथैवैव कालेन तुभ्यन्ति ॥ तदेवं पूज्यैः तुष्टैः किं भवति ?, उच्यते, 'पुज्जा जस्स पसीयंती' सिलोगो (४६ सू० ६५) पूजनीयाः पूजा इत्यर्थः, यस्म्येति यस्य साधोः, बुद्धाप्याचार्या एव, ते पूर्वं पूज्यते पथात्प्रसीदति, स्यादेतत्-असादे सति यथा हरिहरद्विपर्ययार्थादयः साक्षात्सर्वं किल नयंति किमेवं तेऽपि स्वर्ग मोक्षं वा नयंति? इच्छन्तं वा वरं देति ?, न, किमुच्यते ?, तेऽत्रि सम्प्रगाथाधनविशेषैः असवाः असादे सति लाभयिष्यंति ' विपुलं अडित्तं सुत्तं' अर्थेन युक्तमार्थिकं सुतं—श्रुतं ज्ञानं उक्तं नम (विन) यश्रुतं ॥ तदादेशकारिफलं तु 'सपुञ्जसत्थे' इत्थं (४७ सू० ६६) स इति शिष्यः, पूजनीयाः पूज्याः आचार्या इत्यर्थः, पूज्यैः शासितः सपूज्यैर्वा शासितः सपुञ्जसत्थे, सुष्ठु विनीतः संशयो यस्य भवति स सुष्ठु विनीतसंशयः, आचार्यस्य मनसो रुचितं चिद्धति कम्मसंपदं, अनुभवमान इति वाक्यशेषः, विनीयकरणं तु मनो-रुचिं निह्दीदि कम्मसंपदं, मनोरुचितं याति मृत्वा सौधर्मसंपदं, कर्मविभूत्या इत्यर्थः, अकलौणमहाणसीयादिलद्धिजुत्तो, अहवा

विशुद्धा कर्मसंपदा, अथवा मनोलीचिता तिष्ठति तस्य कर्मसंपदा, चरिमा कर्मविश्रुतिरित्यर्थः, नागार्जुनीयास्तु पठति-मणिच्छ्रयं
संपदशुचमं मनो, अहकषायचरित्संपदं प्राप्त इत्यर्थः। 'तवोसमायारिसमाहिंसंबुडो' तवो वासविहो, सकारस्य इत्यन्वं वृत्तं-
गभयात्, समाधानं समाधिः, संवरणं संबुडो इदियनोर्हदिएहि, स एवंधियो समायारीसमाधिंसंबुडो महच्छ्रुतिं महती द्युतिर्यस्य स भवति
महच्छ्रुतीः, तपोदीप्तिरित्यर्थः, पंच वयाणि पालिय अनुपालयित्वेत्यर्थः ॥ 'सदेवगंधव्वमज्जुसपूइ' वृत्तं, तपाधैगुणान्वितत्वात् स
देवगान्धर्वमद्युयैः भुजितः, स्तुत इत्यर्थः, 'जहित्तु देहं मलंपंकपुव्वयं' त्यक्त्वा देहमौदारिकं शरीरं मलंपंकपुव्वति मल एव पंकः
कर्मणो हि पंकाख्या भवति, जहा' पावे वज्जे वेरे पंके पणए य' तथा कम्मगपुव्वगं हि शरीरं, अहवा मलंपंकपुव्वयान्ति व भातु-
उयं पिउसुकं एवं मलंपंकं जीवो पुवं आहारेज्जण शरीरं णिव्वचेति ततो मलंपंकपुव्वयान्ति, तं त्यक्त्वा, यत उक्तं 'ओरालियचेउ विवथाहा-
रकतेयकम्ममाइं सत्तावि विप्पजहन्नाइं उप्पाययित्तासि' सिद्धे वा भवति सासते, सासयगमहणं विज्जासिद्धादिणिरागणरथं,
सावसेसकम्मं पुण देवे भवति, 'अपरये' चि अप्पकम्मो, लवसत्तमेसु देवेषु विजयादिसु वा अणुत्तरेसु 'महिद्धीय' चि सेसेसु वा कय्येसु
इंदत्ताए सामाणियत्ताए वा उव्वज्जति, इतिसदो अणोगतो, इह तु परिसेसए विसयो, अहवा एवमत्थो, एवमिति, वेमि-त्रवीमि, थेराणं
वयणमेयं, भगवता सर्वविदा उपदिट्ठं अहमापि त्रवीमि । एवमेयं अज्जयणं उवक्कमेण णिक्खेवसमीवमाणेज्जण सुत्तालावगे णिक्खोवि-
ज्जण सुत्तफासियणज्जुचीए जहासंभवं वक्खणिणियं, इदाणिं चटुत्थं अणुओगहारं णयचि, ते य वक्खणाणं, इत्थेय सुत्ते सुत्ते उव-
भोज्जा, तथाहि दारासुण्णत्थं भण्णाति, तंजहा णंमसंगहववहाएउज्जुसुयसइसमभिरूढएवंभूता, एते सत्तावि जहा सासाइए तथा
परूरेज्जण समासेण दुहा विमज्जंति, तंजहा-णणत्तो य' णाणाहीणं सञ्चं णाणणयो भण्णाति किं च करणेणं। किरी-

याए कर्णणओ तदुभयगाहो य सम्मत्तं ॥ १ ॥ णायम्मि निग्गिह्वब्बे'गाहा ( ) णालत्ति परिच्छण्णो गेब्बो जो कब्बसाहओ होइ । अगेब्ब अणुवकारी अत्थो वाग्गि ॥१॥ जतितब्ब्वति पयत्तो कब्जे सब्ब्यांमि निग्गिह्वतव्योत्ति । अगोब्बो-
णादियोअधत्तणे एवसहोअं ॥ २ ॥ इति जेती एवसिहं जो उद्देशो स जाणणाणयो सेत्ति । सो पुण समईसणसुतसामइयाई
बोद्धवो ॥ ३ ॥ गतो जाणणाणयो । इदाणि चरणणयो 'सब्ब्वेसिं पि णयाणं' गाहा ( ) सब्वेति मूलसाहपसाहमेदादि-
सइवो तेसिं । किं पुण मूलपयाणं ? अहवा किमुतविमुद्धानं ॥ १ ॥ सामण्णविसेसोभयमेदा वचव्वया बहुविहत्ति । अहवा णामादीणं
इच्छति को कं णयं साहुं ? सोऊ सइहिअण य णाऊण य तं जिणोवेदेसणं । तं सब्वणयविमुद्धंति सब्वणयसम्मत्तं जंतु ॥ ३ ॥ चरणगुणसु-
द्धितो होति साधुरेवस किरियणयो णाम । चरणगुणसुद्धितं जं (साधुं) साधुत्ति मक्केइ ॥४॥ सो तेण माणसाधू सब्वणया जं च भावमि-
च्छंति । णाणकिरियाणयोअयजुत्तो य जतो सदा साहू ॥ ५ ॥ विणयसुतचुन्नी समत्ता ॥१॥

अथ परीषदाध्ययनं २

उक्तोऽस्मिन् ग्रथमेऽप्यथे विनयः, तस्य विनयविनीतस्य साधोः कदाचित् परीषदा नानाप्रकारा उदीर्यन्ते अथाहलेण अब्बहितेण
सम्मं सहितव्वा, ते च क्षुधाधा, अनेन संबंधेनेदमध्ययनमायातं परीसदा इति, तस्स चत्तारि उवकमादीणि सब्वाणि परूवेऊणं
णामाणिफ्फणो णिकखेवे परीसहेत्ति, माणीअ्यवनार्थे निर्जरार्थं च सम्भक् परीषोढव्वा, तत्थ 'णासो परीसहाणं' गाहा

(६५-७२) ते परीसहा चउब्बिहा णामादी, णामठवणतो गतातो, दब्बपरीसहा दुविहा-आगमतो गोआगमतो य, आगमतो जाणते अणुवउत्ते, गोआगमतो तिविहा, तत्थ गाहा 'जाणगसरर' गाहा (६६-७२) सव्वं पस्सेऊणं जाणगसररवइरित्ते दब्ब-परीसहा दुविहा, तंजहा- कम्मदब्बपरीसहा य शोदब्बकम्मपरीसहा य, जाणि परीसहेददिज्ज्जाणि कम्म्याणि वइइं ताव न उदेज्जति ते कम्मदब्बपरीसहा, ' गोकम्ममि य ' गाहा (६७-७३) तिविहा गोकम्मदब्बपरीसहा- सचिवाचित्तमीस-गा.सचिचणोकम्मदब्बपरीसहा जेहि सचिचेहि परीसहा उदेज्जति जहा गिरिनिज्जरणपणीयं, एयस्स छुहा उदेज्जति, अचित्ते गो-कम्मदब्बपरीसहा जहा अग्गिदीवणियचुणोहिं छुहा भवति, मीसे गुलल्लएणं छुहा भवति, पिवासापरीसहो लोणपाणीएण वा तण्हा उदेज्जति, तेलोहि य अचिचेहिं, णिद्धलवणादीहिं मिस्सेहिं दब्बेहिं खज्जेतेहि य तण्हा उदेज्जति, एवं सेसावि परीसहा जहासंभवं जोएयन्वा, गतो गोकम्मदब्बपरीसहो, दब्बपरीसहा य । इदाणि मावपरीसहा, ते वेदणिज्जाणं कम्म्याणं, उदिण्णाणं वेदणिज्जाणं भवति, तेसि परीसहाणं इमाणि तेरस पदाणि भवन्ति, तत्थ गाहा- ' कत्तो कस्स व दब्बे (समतारो) अद्वियास णए व वचना काले । खेचेहेसे पुच्छा णिहेसे सुत्तफासे यत्ति(६८-७३) एत्थ पुण आदिदारं कत्तो एते परीसहा निज्जूढा, उच्चते, कम्मप्प-वायपुब्बा सत्तरसे णाहुडंभि जं सुत्तं । सण्णं सउदाहरणं तं चेव इहंपि णातव्वं । ६९-७३) कत्तोत्ति गतं, इदाणि कस्सत्ति दारं, कस्स ते परीसहा । किं संजतस्स अंसंजतस्स संजयासंजतस्स ।, एत्थ णएहिं सगणया इति, कोऽर्थः ? , उच्चते, नया; कारका दीपका; व्यञ्जका मावका; उपलम्भका इत्यर्थः; विविधैः प्रकारैरर्थविवेशान् स्वेन स्वेनाभिप्रायेण नयन्तीति नया;; ते च णैगमादयः सप्त नया; तद्यथा—णोगसंगहववहारउजुत्तसदसमभिरूढदंभूता; एत्थ गाहा- ' तिण्हंपि णोगस ' ।

गाहा (७०-७४) तत्थ गेरामनयस्स तिण्हपि परीसहो भवति, तंजहा-संजतस्सवि असंजतस्सवि संजतासंजतस्सवि, एवं जा उज्जुत्तस्स, तिण्हं सद्दणयाणं संजतस्सेव एगस्स परीसहो भवति, तंजहा-संजतस्स-विरयस्स, ण सेसाणं, कस्सत्ति गतं, इदानीं दब्बत्ति दारं, कुरेण दब्बेण परीसहा उदंजंति, किं जीवदब्बेण ? जीवदब्बेहिं २ अजीवदब्बेण ३ अजीवदब्बेहिं ४ उदाहु जीवदब्बेण अजीवदब्बेण ५ तथा जीवदब्बेण वा अजीवदब्बेहिं वा ६ उदाहु जीवदब्बेहि अजीवदब्बेहि य अजीवदब्बेहि य ८ एते पुच्छा अडुमंगा भणिता, तत्थ गेरामणयो भणन्ति-अडुहिवि भेगिं परीसहा भवति, कंहं ? उच्यते, एरण पुरिसेण परीसहो उदीरितो च्चेड्डिया दिन्ना, गलीवदब्बेण एरण कंटयाइया, जीवदब्बेहिं बहूहि पुरिसेहिं च्चेडादिहि आसाहतो, अजीवदब्बेहिं बहूनां पासाणकंटादीण उवरि पडितो, जीवेण अजीवेण एरण सरमातिणा, एवं विभासितव्या अडुवि भगा, संग-हस्स जीवेण अहवा गोजीवेण, कयं कृत्वा ?, यो हि जीवेण दब्बेण यं १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० जीवस्यैव तेण जीवेण, गोजीवो कयं ?, जतो गोजीवेण उदीरेज्जति तदा जीवोवि गहितो जयो उदीरेति, बवहास्स नोजीवो कंहं ? जीवस्स कम्मणेव परीसहा भवति, सेसाणं जीवस्स, कंहं ?, एगति वेयथत्तिकृत्वा जीवस्सेव परिसहो, णो अजीवस्स, तेण जीवस्सेव भवति, दब्ब्वेति गतं, इयाणिं समोतारो, तत्थ गाहा-समोतारो खल्लु गाहा' (७२-७५) समोतारो दुविहो-पगडीसु पुरिसेसु य, तत्थ पगडीसु चउसु समोतरंति- 'णाणावरणे' गाहा (७३-७५) णाणावरणे वेदणिज्जे मोहणिज्जे अन्तराये य बानीसइ परीसहा, कत्थ केसिं समोयारो ?, आह— ' पन्नाज्जाणपरिसहा ' गाहा (७४-७५) पन्नापरिसहो अन्नाणपरिसहो य नाणावरणस्स उदएण, एको य अलाहरिसहो अंतरायस्स उदएणं, मोहणिज्जे कस्से दुविहे पण्णत्ते, तंजहा- दंसणमोहणिज्जे चरित्तमोहणिज्जे य, तत्थ

चरिचमोहणिज्जे सच्च परीसहा समोत्तरंति, तत्थ गाहा-‘अरती अचल’ गाहा (७६-७६) ‘अरई दुगुंछा थ’ गाहा (७६-७६) ‘दंसणमोहै’ गाहा (७७-७६) अरती अरतिवेदणिज्जस्स कम्मस्स उदयएणं समुप्यञ्जति, अचलगपरीसहो समोत्तरति. दुगुंछामोहणिज्जे, इत्थीपरीसहो पुरिसिंवेदस्स कम्मस्स उदएणं, गिसीहियापरीसहो भयस्स उदएणं, जायणापरीसहो भाणस्स उदएणं, अक्रोसपरीसहो कोहस्स उदएणं, सकारपुरकारपरीसहो लोमस्स उदएणं, दंसणमोहस्स कम्मस्स उदयेणं एको दंसणपरीसहो भवति, सेसा एकारस परीसहा वेवणीए समोत्तरंति, तत्थ गाहा-‘पंचेव आपुण्ढवी’ गाहा (७८-७६) (पंच आपुण्ढवीए) तंजहा-दिग्गिछापरी० पिवासाप० सीयप० उसिणप० दंसमसगपरीसहो आपुण्ढवी एते पंच, चरिया सेज्जा रोगप० तणफ़ासेवि जल्लप० वधपरीसहो एते एकारस वेदणिज्जे, एवं एगडीसु समोत्तारो मणितो । इदाणिं पुरिसिंखु-‘बावीस बादरंसपरारो’ गाहा (७९-७६) सत्तविह-अठ्ठविहबंधगारणं पमचसंजतप्पभित्तिणं जाववादरंसपरारो ताव बावीसं परीसहा भवंति, छक्खिहबंधगस्स सुहुमसंपरागस्स उवसा-भिगसेट्टिस्स वा मोहणिज्जपभवा अट्टपरीसहा वज्जऊण सेसा चोइस परीसहा, एवं एगविहबंधगस्स वीतरागस्स च्छउमत्थ-स्स उवसागस्स खमगस्स वा चोइस एव, एगविहबंधगस्स सजोगीभक्थकेवलिस्स एकारस परीसहा वेदनीयाश्रया; शेणा नास्ति, पुरिसिंखु समोत्तारो य दारं गंतं, इदाणिं अधियासणा, कहं परीसहा अहियासिया भवंति, ‘एसणमणेसणेज्जे’ गाहा (८०-७६) तत्थ तिण्हं आइल्लणं गयाणं जो एसणिज्जे वा अणेसणिज्जे वा ण पडिग्गोहेति ण वा झुंजति ततो अहियासिया भवंति, उब्बुसुतस्स तिण्हं सद्धयाणं च जो फ़ासुतं गेण्हइ तेण परीसहा अहियासिया भवंति, अहियासणेत्तिगतं । इयाणिं गया, को गयो कं परीसहं इच्छइ ?- (जं पप्प-णेगमणयो) गाहा (८१-७७) गेगमणयस्स जं पथ सीतउसिणादिपरीसहा उदीरिज्जंति स एव तस्स परी-

सहो भवति, संगहयवहारणं जे पप्य परीसहा भवति वेयणा य तं दोनि इच्छति, उज्जुसुयस्य वेदनं अतीत्य जीवस्येत्यादि जीवे परीसहा भवति, तिण्हं सद्दणयाणं आत्मैव परीसहोपयुक्तः परीषहो भवति, गयत्ति गतं। इदाणि वत्तणा-एकस्मिन् काले एगपुरिसे क्कति परीसहा वतते ? 'वीसं उक्कोसपदे' गाहा (८२-७७) जस्स बाबीसं परीसहा तस्स उक्कोसपदे वीसं परीसहा उदेज्जेज्जा, क्कही, जेण सीतोसिणा चरियाणिसीहिया एते दो दो जुगवं एगसमए ण संभवति, जदा सीतं न तदा उसिणं उदेज्जेज्जा, सीतो-सिणा चरियाणिसीहिया सपडिवक्खेणं, जस्स चउदस तस्स उक्कोसपदे वारस, जस्स एक्कारस परीसहा तस्स उक्कोसपदे दस परीसहा उदेज्जेज्जा, सीतोसिणयडिवक्खेणं, सव्वेसिं एतेसिं जहंवेण एको परीसहो उदेज्जा, वत्तणेत्तिगतं। इदाणि काले, क्कैच्चं काले एको परीसहो भवति ? 'वासग्गसो तिण्हं' गाथा (८३-७८) तिण्हं ओदल्लणं गयाणं वासग्गसो जाव सम्मतो परि-यातेचि, अत्रोदाहरणं जहा सणंक्कुमारस्स सच वरिससयाणि परीसहो, जहा 'क्कंइ अ भत्तच्छंदो' गाहा (८४-७८) उज्जुसुतस्स अंतोसुद्धत्तं, तिण्हं सद्दणयाणं एगं समयं परीसहो भवति, कालेत्तिगतं। इदाणि खेत्तित्ति, क्कतरंमि खेत्ते परीसहा? केवतिए वा खेत्ते भवति?-'लेणे संथारंमि य' गाहा (८५-७९) अत्र नयाः-अविमुद्धो नेगसो भणति-तिरियलोए परीसहा, विमुद्धतरो उ भणति-जंभुद्विं परीसहे, विमुद्धतरो भणति-दाहिणद्धे, विमुद्धतराओ भणति-याडल्लिपुत्ते, विमुद्धतरातो भणति-देवदचगिहे, विमुद्धतराओ भणति-ज्जि उवस्सए साथु भवति तंमि परीसहो, एवं बवहारस्सवि, संगहस्स संथारए परीसहो, उज्जुसुतस्स जेसु आगासपदेसेसु अप्पा ओगाढो तेसु परीसहो, तिण्हं सुद्धणयाणं आतमांवे परीसहो भवति, खेत्तित्ति गतं। 'उदेसो गुरुवयणं' गाहा (८५-७९) उदेसो जहा इमे खलु बाबीसं परीसहा, पुच्छा' क्कतरं ते बाबीसं परीसहा' णिदेसो 'इमे खलु ते बाबीसं परीसहा' गतो णामणिप्फण्णो,

इदानीं तेरसमं दारं सुचक्रासेचि, तं च सुचं उच्चारिष्ये भणति, तं च इमं सुतं मे आउसंतेण भगवता एवमकखातं श्रुत्वं मया आयु-
 ष्मन् अज्जंढुं, सुहम्मो अज्जंढुणमं आमंतिचा एवं भणति, एवं मया श्रुतं भगवता आयुष्मता एवमकखायं, अथवा आयुषि सति जीवता,
 अथवा पादसमीपे अधिवसता, अथवा गुरुपादानामुपवसता, श्रुतमेतं, न स्वच्छंदविकल्पत उच्यते, गुरुपरम्पर्यागतमेतद्,
 भगवता इति, भगो जस्स अस्थि भगवाणं, अत्यजसथम्मलच्छीरुवसत्तविभवाण छण्ह एतेसिं भग इति णमं, जस्स संति सो
 भणति भगवं तेण भगवया, ' एवमकखायं ' एवंशब्दो प्रकाराभिधायी, एतेन प्रकारेण योऽयं भणिति तं हिदये काज्जण
 भणति- एवमकखातं, अक्खातं कहितं, ' इह खलु ' इह आरुहे सासणे, खलुसदो विसेसणे, अत्रेवि तित्थयरा भगवंतो समाण-
 विण्णणात्ति तेहिवि एसेय, ' बावीसं परीसहा ' बावीसं इति संख्या, परि सर्वतोभावे, मार्गोव्यवनाथं निर्जरार्थं च परिषोढव्या
 परीसहाः, ' समणेणं भगवता महावीरेण ' समसाणा समणा, भगवता इति भणितं, पहणो वीरो महावीरो, एवमकखात-
 भिति भणितेऽपि पुणो विसेसिज्जति-समणेणं भगवता समणभावो केवलता य दरिसिज्जतिचि, णामठवणद्ववसमण-
 विसेसणत्थं वा, एवं भावसमणेण एव भगवता महावीरेण, ' कासवेण ' काशं-उच्छुं तस्य विकारः कासः रसः स यस्य पानं
 स काश्यपः-उसभसामी तस्स जोगा जे जाता ते कासवा तेण, वद्धमाणो सामी कासवो तेण कासवेण, ' पवेदिता ' विद् ज्ञान
 साधु वेदिता पवेदिता, साधु वर्णिता, ' जे भिक्खू ' जे इति अणिदिदुस्स णिदंसे, भिक्खणसीलो भिक्खू, अहवा सुधं-कम्मं तं
 भिदतिचि भिक्खू ' सोच्चा णच्च ' क्रमदर्शनं, पूर्वं श्रूयते पश्चाद् ज्ञायते, अनुक्रमपि चैतद् ज्ञायते, पूर्वमधीयते पश्चात् अयते
 ज्ञायते वा, अयते अर्थतः ज्ञायते च, अथवा कथित् न तावदधीते उपदेशेन श्रुत्वा जानीते तेन समस्ताः क्रम उपदिश्यते,

‘जिञ्चा’ ते जिणिता, कथं ? ‘अभिभूय’ ति परालिण्ता अभिमुखी भूत्वा, अभिभूय इत्यर्थः, चरणं चर्थां भिक्षोश्चर्या भिक्षुचर्या तथा भिक्षुचर्यायां, समंताद् वज्रतो परिव्रजतो. विविधैः प्रकारैर्हन्यते विनिहन्यते, अमानोनाः प्रतिपद्ये, णो विहन्यते, गतो उद्देशो । इदानीं पुञ्छ, ‘कतरे ते बावीसं परीसहा जाव णो विणिहणोब्बा’ पुञ्छ गता, इदानीं णिद्देशो ‘इमे खलु ते बावीसं जाव णो विहणोब्जा, तं० दिगिञ्छापरिसहो जाव दंसणपरीसहेत्ति ति ‘परीसहाणं पविभत्ती’ (४१ सू. ८३) विभजनं विभक्तिः प्रकरणेण विभक्तिः प्रविभक्तिः कासवेण श्रेयिता एवं भणितं तं तेमे) उदाहरिस्सामि, व्याख्या- स्वामीत्यर्थः, तत्र तावत् भुधापरीसहजयोपायः ‘दिगिञ्छापरिगते देहे’ सिलोगो (५० सू. ८३) दिगिञ्छा णाम देसीतो बुहाअभिहाणं, परि समंतात्तापः परितापः, दिगिञ्छया परितापो, तेण हि दिगिञ्छापरितापेन तपस्सी भिक्खु शामवं, तपस्सिग्रहणं आहारायत्तात् आणानां, सर्वतपसां हि अवशन्नेव सुदुक्करं तपः, आह हि-‘भुघासमा नास्ति शररिचंदना’ इति वचनात्, आदिकरणमपि चास्य परीषहस्यायमेव हि सर्वपरीषहाणामादित्तो भवति, कथं ? आहारपज्जती पढमं होह, उक्कच्च-‘माउउयं पितुसुक्कं तप्पढमाए आहारमाहारेत्ता गब्भत्ताए वक्कमह’ ति, भिक्खुरीति भिक्षुनिर्देशः, शामवं नाम प्राणवात्, सति शमे जोगसमत्थो खुयं अहियासेज्जासि, जतिवि ण सक्केसि छुहं सहेउं तहावि फ़ासुएसणिज्जं अंतपडिणंतो (ज्जिय्हं आ) हारेहं चउत्थादीहिं तवस्सी अत्थामो बुहापरिगतो होति, पञ्छा बुहापरिगतेण भिक्खुणा गवेसितब्बा णव कोडीपरिसुद्धा, ण छिदावए ण पए ण पयावए ण क्किणे ण क्रिणावए, एता णव कोडी पुहाओ, छिन्ति वा हणति वा एगडं, तेण ण हणावए हणंतं णाणुमोदए अग्नि, तदेव मूलपल्लवादि ण छिदे ण छिदावए छिंदंतमवि णाणुमोदए, पुब्बच्छिदियमवि ण

ए ए ण पयाए पयंतं णाणुमोदए, तेहव फ़ासुगं वा ण क्खिणे ण क्खिणाएए क्खिणंतं णाणुमोदए, एवं एसणिज्जं खुंजमाणेण खुहा-
 परीसहो अहियासितो भवति, यद्यपि तेन खुत्तरासहेण सम्यग सहमानेन सरारदवित्यात् 'कालीपव्वंगसंकासे' सिलोगो
 (५१ सू० ८४) काली नाम तृणविससो, केह काकजंघं भणति, तसि पासतो पव्वाणि दुल्लाणि तणूणि, कालीतृणपर्वणः
 पर्वभिंसगानि संकाशानि यस्य स भवति कालीतृणपर्वगसंकाशः, तानि हि कालीपर्वीणि संधिषु धूराणि मध्ये कुशानि, एवमसा-
 वपि सिंधुः बुहाए जानुकोप्परसंधिषु धूरो भवति, जंघोरुकालायिकवाहुसु कुशः, धम्यंतः इति धमन्यः धसनिमिः संततः-
 सर्वतस्ततः। अस्मान्पव्वस्थायां यदाहारयति तदाह- 'मायण्णे असणपाणस्स' भीयत इति मात्रा तां जानतीति मात्रज्ञः, यया
 देहधारणं भवति, दीयते इति दीनः, दुर्भिक्षोपहतद्रसकवदनाथः, पिंडमलभमानो न दीनमणा भवे, एतेसिं बावीसाए परीसहणं
 इमा उदाहरणगाहा- 'तंजहा- 'कुमारए णदी लेजे' सिलोगो (८७-८६) 'वणे' गाहा (८८-८६) तत्थ दिग्णिछापरी-
 सहे कुमारेण उदाहरणं, तत्थ गाहा- 'उज्जेणि हत्थिमित्तो' गाहा (८९ ८५) तेषं कालेण तेषं समएणं उज्जेणीए नयरीए
 हत्थिमेतो नाम गाहावती, सो मतभज्जिते, तस्स पुत्तो हत्थिभूती नाम दारगो, सो तं गहाय पव्वतितो, ते अत्रया कयायि
 उज्जेणीतो भोतकडं पत्थिता, अडविमज्जे सो खंतो पाए खयकाए विद्धो, सो असमत्थो जातो, तेण साहुणो बुत्ता-वच्चह,
 तुम्भेडधि ताव पित्थरह कंठारं, अहं महया दुक्खेण अभिभूतो, जति ममं तुम्भे वहह तो भज्जिहिह, अहं भत्तं पच्चक्खामि,
 निव्वंधेण ठितो एगपासे गिरिकदराते भत्तं पच्चक्खारं, साधू पड्डिता, सो खुहुओ भणति-अहंपि अच्छामि, सो तेहिं बला णीओ,
 जाहे दूरं गतो ताहे वीसिंभेऊण पव्वइए णियत्तो, आगतो खंतगस्स सगासं, खंतएण भणितो-तुमं कीस आगतो ?, इहं मरिहिसि,

सोऽपि श्रेयो धेयणत्तो तद्विषयं चैव कालगतो, खुडुगो न चैव जाणति जहा कालगतो, सो देवलोएसु उवण्णो, पच्छा तेण ओही पत्ता, किं मया दत्तं भुत्तं वा? जाव तं सरीरगं पेच्छहं, तं खुडुगं च, सो तस्स खुडुगस्स अणुक्कंपाए तं चैव सरीरगं अणुपवि-
सेत्ता खुडुगणे सद्धिं उल्लवतो अच्छति, तेण मणितो-वच्च पुत्त ! भिक्खाए, सो मणति-कहिं?, तेण मणति एते धवणणिग्गो-
हादी पायवा, एतेसु तन्निवासी पागवंतो जे तव भिक्खं दाहंति, तहचि मणितुं गतो, धम्मलाभेति रुक्खहंहेसु, ततो सालं-
कारो हत्थो निग्गच्छिळं भिक्खं देति, एवं दिवसे दिवसे भिक्ख गिण्हंतो अच्छति, जाव ते सायुणो तमिं देसे दुग्घिभक्खे जाते
पुणोवि उज्जेणीगं देसं आगच्छंता तेषेव मग्गेण आगता वितिए संवच्छरे, जाव गता तं पदेसं, खुडुगं पेच्छति वरिसस्स अंतो,
पुच्छित्तो मणति-खंतोऽपि अच्छति, गता जाव सुक्कं सरीरगं पेच्छति, तेहिं णायं-देवेण होइएण अणुक्कंपा कएल्लिया होहिचि,
खंतेण अहियासितो परीसहो, ण खुडुएण, अहवा खुडुएणवि अधियासितो, ण तस्स एवं भावो भवति जहाइं न लभेस्सामि
भिक्खं तथो फलाइं गिण्हस्सं, पच्छा सो खुडुगो साधूहिं नीतो । दिग्गिच्छापरीसहो गतो । इदाणिं पिवासापरीसहो,
' नत्तो पुट्ठो पिवासाए ' सिलोगो (५१ सू० ८६) ततो छुधापरीसहतो, अहवा सुचस्स संभवति णत्तुमिच्छा पिपा-
सा ताए सृष्टः, परिगत इत्थर्थः, दुग्गुलतीति दोगुच्छं, अस्सजम दुग्गुलती, लद्धो संजमो जेण स भवति लद्धसंजमः, पळ्यते च
' लज्जसंजते ' लजा एव संजमो, लजाते वा असंजमं काउं, तथा लज्जया संजमतीत्यर्थः, ' सीतोदगं न सेवेज्जा ' सीतोदगं
नाम अफसुगं, सेयणपाणाधोयणाभिसेयणादि, विगतजीवं, विगतजीवंपि एसणीयं चरोदिति ॥ अवस्था गृह्यते ' छिन्नावांतसु
पंथेसु ' सिलोगो (५२ सू० ८६) आपत्तल्लनेत्यापातः तसु छिन्नावांतसु, निंन्तराच्चानेभित्थर्थः, अत्यर्थं तरतीत्यासुरः,

सुकृ पिवासा सुपिवासा यद्यपि जाताऽस्य, तेन तु छिन्नावातेषु पंथेषु वृष्णया परिशुष्यते मुखं, तथाप्यसौ परिसुकृमुहो दीर्णो शुक्रा(व्य)ते स्म शुक्रः सर्वतः शुक्रमुलः परिशुष्क्यमुखः, बहिरतश्चेति, दीयते दीनमानं वा दीनं, न तां वृष्णां तितिक्षत्, सहमान इत्यर्थः, सर्वतो व्रजते परिव्रजते, ग्रामे नगरे पथि वा सर्वत्र सर्वतः । जहा क्रेण अहिंयासितो ?, तत्र नदी इति दारं, उदाहरणं- 'उज्जेणी धणमित्तो' गाहा (१०-८१), एत्थ उदाहरणं किंचि पडिक्खेण किंचि अणुल्लोसेण, उज्जेणी नगरी, तत्थ धणमित्तो गाम वाणियगो, तस्स पुत्तो सस्मधम्मो(धणस्समो)णामदारओ, सो धणमेत्तो तेण पुत्तेण(सम)पब्बइतो, अकया ते साहु मज्झह-वेलाए एलक्कच्छपहे पड्डिता, सोऽपि खुड्डतो तग्हाइतो मग्गतो जाते, सोऽपि से खंततो सिणेहाणुरोणेण पच्छतो एह, साहुणोऽपि पुरतो वच्चंति, अंतरावि नदी समावडिया, पच्छा तेण वुच्चंति-एहि पुत्त ! इमं पाणियं पियाहि, सोऽपि खंतो नदि उत्तिण्णो, चित्तेह य-मणां ओसरामि जावेस खुड्डओ पाणियं पियइ, मा मम संक्राए न पाहिति, एगते पडिच्छइ जाव खुड्डओ पचे गदी, ण पिबतिचि, केई मणति-अजलीए उक्खिचत्ताए अह से चित्ता जाता-पियामित्ति, पच्छा चित्तेरि-क्कम्महं एते हालाहेल्ले जीवे पिविस्सो, ण पीयं, आसाए छिन्नाए कालगओ, देवेसु उववन्नो, ओही पडत्ता, जाव खुड्डगसरिं पासति, तहिं अणुपविट्ठो, खंतं लयति, खंतो एत्तीति पत्थित्तो, पच्छा तेसिं तेण देवेण साधूणं तिसित्ताणं गोउलाणि विउक्खिंयाणि, साधुवि तासु वदिंयाई-सु तक्कादीणि गेण्हंति, एवं वइयापररण जाव जणवयं संपत्ता, पच्छिच्छाए वइयाए तेण देवेण वेदिता पण्डुसाविया जाणणा-णिमित्तं, एगो साधू णियत्तो, पेच्छति वेदिथं, गत्थि वइया, पच्छा तेण णायं सादेवत्ति, पच्छा तेण देवेण वंदिंया साहुणो, न खंतो, तं च सर्वं परिक्हंति, मणत्ति-तेण अहं परिचत्तो, तुमं एतं पाणियं पियाहिन्नि, जह मे-त्तं पीतं होतं तो संसारं भसंतो, पडिगतो,

एवं अहियासंतम्बं, पिवासापरीसहो गतो ॥ इदाणिं सयिपरीसहो 'चरंतं विरयं ल्हं' सिलोगो(५६ह०८८) गामाणुगामं धम्मं वा चरंतं, विरतं अग्गिसमारंभतो गृहारंभतो वा, बाह्वाभ्यतरस्नेहपारिहारो, स्निग्धाहारस्य हि अभ्यंगितस्य वा नातिशीतं भवति, (अणोरिसं) अनातीतं शीतं स्पृशति-अभिद्रवति एगता-सिसिरे, अहवा एगता रात्रौ, यद्यप्यहनि सीतेण परितोविज्जंतोऽ-वि, णानिवेलं विह्वेज्जा, न प्रतिषेधे, वेला सीया मर्यादा सेतुरित्यनर्थोतं, तामतीत्य वेलां विहन्येत-विविधैः प्रकारैः हन्येत, यद्यपि शरीरतो विहन्येत अग्राहृतत्वात् तहावि ण विहणोस्स कंभनथूपादिभिः, पासयति पातयति वा पापं, दर्शनं दृष्टिः, पापे यस्य दृष्टिः स पापदिट्ठी, योऽभियोगं मन्यते, अवित्तपरमार्थत्वात् सः न पापदृष्टिः, संसारसद्भावदर्शनात्, न शीतादुद्विजेत, इदं हि शीतं सकामस्य सहनीयं, (अकामेन) नरकेष्वपि, काश्यपेनोच्यते चान्यथा'णातिवेलं मुणी गच्छे, सोच्चाणं जिणसासणं' जिनानां ज्ञासनं जिनज्ञासनं तत् जिनज्ञासनं श्रुत्वा, तत्र हि विचित्रसंसारस्वभावं नरकेषु अतिशीतवेदना, तथा तिर्यक्ष्वपि निष्परित्राणेन शीतान्यनुभूतानि, नो चैवं कदाचिदपि चिंतयति- 'ण मे ति णिवारणं अत्थि' सिलोगो(५५ह०८८) त्रियते येन तद्दारणं नियतं निश्चितं नियुणं वा वारणं निवारणं प्रावरणमित्यर्थः कंबलालियादु, छविस्त्राणाय भविष्यति ततोऽपदिष्य(अ)त्रे-छविस्त्राणं न विद्यते, छयति छिद्यते वा च्छर्वे त्वरित्यर्थः, असौ हि शीतोष्णादीनां ग्राहिकेतिकृत्वा न शीतत्राणाय, तदेवमत्राणः अशरणश्च शीतवातानुगतः अहं तु आणं सेवामि, अहं तु अनुभूतार्थे संप्रणणे वा, किमिदानि कारिथ्यामि अत्राणो अशरणश्च ? तदिदानिमग्गिं सेवामि, इति भिक्खू ण चिंतए, अत्रोदाहरणं, लेणीदि दारं, तत्थ गाहा ' रायगिंहमि वयंसा ' गाहा (११-८९) रायगिहे नगरे चत्तारि वयंसा वाणियगा सहयड्डितया, ते महशहस्स अंतिए धम्मं सोच्चा एव्वइथा, ते सुचं वहुं अहेज्जिता अण्णया

क्याति एगुधिविहारपाडिमं पाडिवना, ते समावचीए विहरता पुणोवि रायगिहं नगरं संपत्ता, हेमंतो वड्ढति, ते य भिक्खं काउं ततियाते पोरिसीए (निगता) तेसिं वेब्भारगित्तिण गंतब्बं, तत्थ पढमस्स गिरिगुहवारो चरिसा पोरिसी ओगाढा, सो तत्थेव ठितो, त्रितियस्स उज्जाणे, तटीयस्स उज्जाणसमीवे, चउत्थस्स णगरब्भासे चेव, तत्थ जो गिरिगुहब्भासे चेव तस्स निरायं सीयं, जो सम्मं सहंतो खमंतो य पढमजासे चेव कालगतो, एवं जो णगरसमीवे सो चउत्थे जासे कालगतो, तेसिं जो णगर-
 ञ्भासे तस्स णगरम्हाए ण तहा सीतं, तेण पच्छा पच्छा कालगता, ते संमं कालगता, एवं संमं अहियासेयब्बं जहा तेहिं चउहिं अहियासियं, सीयपरीसहो गतो ॥ सीयपडिपक्खे उण्हं, तदेव उच्यते--'उसिणपरितावेण' सिलोगो (५६ सू० ८९) उवती-
 लुण्णं समयकृता वा उसिणमिति (संज्ञा), उब्बाभिधानमेव, सर्वतः तापः परितापः, बाह्याभ्यंतर इत्यर्थः, ' उवरीं तावेहू रवी रविक्करपरिताविता दहहू भूमी । सव्वादो परिदाहो दसमलपरिगतया तस्स ॥ १ ॥ ' वृष्णया च सव्यंगितो दाहो परि-
 दाहो, तज्जितो भस्सितः, स्यात्-उब्बां कस्मिन् काले भवतीत्युच्यते--' धिसु परितावेणं ' असत इति ग्रीष्मः यिसु वा देवतः समयतो वा स्यात्, किमत्रापि, उक्तं येन ग्रीष्मे विशिष्यते ?, उच्यते, शरादिव तस्मिन् ग्रीष्मे शरादि वा उब्बापरितापितः
 'सांतं णो परिदेवए' सव्वेज्जं सातमिति सातं, परिदेवनं क्रन्दनं स्थानं आह्वानमित्यर्थः, कथं मे सातं स्यात्, शीतसुखमित्यर्थः,
 शीतलो वा कालः स्यादिति । ' उपहाभि ' सिलोगो (५७ सू० ९०) दहाति तेनेत्थुणं तेण उग्हाभिल्लेण, मेहया धावतीति
 मेधाधी, स्नायते येन सर्वाङ्गिकं स्नानं, अभिसुखं श्रययेत् कृ(शुश्रू) वा अर्थयति, देशस्तानसपि प्रासुक्केनांभसा, ' गायं नो परि-
 सिंचेज्जा ' सर्वतः सिचति, णो वधीएज्जा हस्तवक्त्रपात्रादिभिर्णे वीएज्जा य अप्पणं, जहा केण अहियासियं, तत्थ सिलाह-

रणस्स इमा उदाहरणगहा— 'तगराइ अरिह' सिलोगो (१२—१०) तगरा गणरी, तत्थ अरिहमित्तणाम आय-
रियो, तस्स समीपे दचो नाम वाणियओ भदाभारियओ पुत्तेण य अहन्नवणेण सद्धिं पव्वइतो, सो तं खुड्ढगं ण कइयाइ
भिक्षवाए हिंडावेत्ति, पढमालियादीहिं किमिच्छिण्हिं पोसेत्ति, सो सुकुमालो, साहूण अप्पत्तिं, ण तरत्ति किंचि भासिंडं,
अन्नया सो खंतो कालगतो, साधुहिं तस्स दो तिनि व दिवसे दाडं भिक्षस्स उचारियो, सुकुमारसरीरो सो गिम्हे उवारि
हेडा उच्चंतो पसे य, तण्हाभिभूतो छायाए वीसमतो पउत्थवइयाए वणियमाहिलाए दिड्डो, उरालसुकुमालसररत्तिकारुं तीसे
तहिं अज्जीवघातो जातो, चेडाए सदावियो, 'किं मग्गसित्ति', भिक्खं, दिवा से मोगया, पुच्छिओ-कीस तुमं धम्मं कोसिं ?,
भणत्ति सुहनिमित्तं, भणत्ति-तो मए चेष समाणं मोगे भुंजाहि, सो उण्हेण तच्चित्तो उवसग्गिज्जतो य पडिभग्गो, मोगे भुंजत्ति,
सो साहूहिं सव्वहिं मग्गिओ, न दिड्डो, अप्पसागारिथं पविट्ठो. पच्छा से माता ओमत्तिया जाता, पुत्तसंगेण, गणरं भमति
अरहणणं विलवती, जं जहिं पासत्ति तं तहिं सव्वं भणत्ति-अत्थि ते कोइ अरहकतो दिड्डो ? , एवं विलवमानी भमति, जाव
अकया तेण पुत्तेण ओलोयणपतेण दिड्डा, पच्चभिण्णाता य, तेहव उचरिन्ता पाएसु पडित्तो, तं पेच्छिज्जण तेहव वीसत्थचित्ता
जाता, ताए भण्णत्ति-पुत्त ! पव्वयाहि, मा दुग्गत्तिं जाहिंसि, सो भणत्ति-ण ततामि कारुं संजमं, जइ परं अणसणं कोमि, एवं
कोहि, माय अंसजमो भवाहि, मा संसारं भभिहिंसि, पच्छा सो तेहव त्ताए सिलाए पाओवगमणं करोत्ति, मुहुत्तेण सुकुमाल-
सरीरो सो उण्हेण विराओ, पुव्वं तेण प्राधियासितो पच्छा अहिआसीओ, एवं अधियासितव्वं, उसिणपरिसहो गतोइदानिं दंस-
मसगपरीसहो 'पुट्टो य दंसमसएहि' सिलोगो (५८ सू० ६१) स्पुट्टयात् स्पुट्ट, सहारिभिः समरं, वक्ष्यति 'नागो व' ति,

व्यवहृताभिधानमेतत्, महान्तं मुनतीति महाछुदि; ' नागो संगामसीसे वा ' नास्य किंचिदगम्यं नागः, समं श्रुत इति संग्रामः; शर्यत इति शिरः श्रिताः तस्मिन् इति श्राणा वा शिरः, श्रवत्यसौ युद्धं मुंचति वा तमिति शूरः, यथाऽसौ नागः सौरं शूरैरिहन्त्यमानः शूरो वा योधः परानभिहति, परे नाम शत्रवः, एवमसामपि दंशमशकैः तुघमानोऽपि मोहयतुं विजिगीषुः तान्न गणयति. अन्येऽपि युक्तामरुणादयोऽवगृह्यन्ते, स तैस्तुघमानोऽपि ' न संतसे ण वारेज्जा ' सिलोगो (५९ सू० ९१) संत्रसन्ति अंगानि क्रययति विक्षिपति वा, न चैव हस्तवस्त्राखाधुमादिभस्त्राश्रितारणोपयैवार्थयति, न चैवामसंज्ञित्वात् आहार-क्राक्षिणां, मुंजमानानां मच्छरीरं साहारणं, यदि भक्षयन्ति किं ममात्र ग्रहेयेत्यातेः, ण 'मणपि ण पदोसए' अपि पादार्थादिषु, किमुपायेन वा निवारणमाभिघातेः, ' उबेह ण हणे पाणे ' उबेहा णाम उपेक्षा, न वारयति खाद्यमानं शरीरं, हणे पाणे ' हन हिंसागत्योः ' श्राणा अस्य संतीति श्राणी, अतस्तेन श्राणे न हिंसेत इत्यर्थः, ते हि केवलमेव मांसशोणानि मुंजते, न मामात्म-द्रव्यं वा, अत्रोदाहरणं पथेति, अत्रोदाहरणगाहा- ' चंपाए सुमिणभदो ' गाहा (९३-९२) चंपाए नयरीए जियससुस्र रवो पुत्तो सुमणभदो जुवराया, धम्मायरियस्स अंतीए धम्मं सोज्जण निविक्राममोगो पव्वइतो, तहचैव एणल्लविहारपडिमं पडिववो, पच्छा द्देशुभाए विहरतो सरयकाले अडवीए पडिमागतो, रत्तिं मसएहं लज्जति, सो ते ण पमज्जति, समं सहति, रत्तिं पियमाणितो कालगतो, एवं अहियासेत्तच्चं, दंसमसगपरिसहो गतो । इदानीं अचेलगपरिसहोऽवीए इति, अचेलं-अचेलगतं परिसहतीति अचेलगपरिसहो, तस्य हि स्वयमेव अचेलगतत्वमभ्युपगम्य नैवमुपपद्यते- परिजुञ्जेहि वत्थेहिं ' सिलोगो (६० सू० ९२) यत्त इति यत्तं परि सर्वतोभावे सर्वतो जीर्णानि परिजीर्णानि, परिजुञ्जमानानि परिजुञ्जापि से वत्थणि, अतो तेहिं परिजुञ्जेहिं,

होकरासिचि अचेलए, तस्स एवं अधिति भवति-परिजणेषु सत्सु अचेलगो इदाणि भविसामिति, गच्च दुःखमचेलकत्वं, कथ-
 मिदानि शिष्यो इमं दिद्वंते अंगीकारेणुं ग्रहियासेज्जाई, यथा यस्य वित्तं नास्ति स हि न वित्तिमित्तैरुपद्रवैर्बाध्यते, उक्तं हि-
 'परिग्रहेष्वप्राप्तनष्टेषु क्रांक्षाशोकैः' अपि च- 'कृतिया वच्चति सत्यो? किं भंडं?' कथं? केचित्ता श्रमी? ! को कयविक्रय-
 कालो? णिव्विसति किं कहिं? केण? ॥ १ ॥ अयं चापरो गुणः स्वयमेवाचेलत्वे प्रत्यागते 'अथवा सचेलगो सोमि' ति, तं
 तस्य हि अचेलकत्वे सति न कदाचित् अप्युपपद्यते-अहं वस्त्रवान् शोभासीति, अन्यानि वा शोभनतराणि वस्त्राणि मृगयिष्ये श्रैः
 शोभिष्ये, इत्येवमसौ भिक्षुर्न चित्तयति, उक्तं च--पंचाहं ठाणेहिं संमं पुरिमपच्छिमाणं अरिहंताणं भगवंताणं अचेलगे पसत्थे भवति;
 तं०-अप्पा पडिलेहा? विसासिए रूपएरतवे अणुमयेइलाषवे पसत्थेअवियुले इंदियणिग्गहे५' अतिप्रसक्तार्थनिवृत्तये व्ययदेइयमाने
 मा भूदपर्याप्तोऽपि अचेलकत्वं करिष्यतीत्यर्थः ॥ 'एगता अचेलगे भवति' सिलोगो (६१ सू० १२) एगता नाम जदा
 विणकप्पं पडिवज्जति, अहवा दिवा अचेलगा भवति, ग्रीष्मे वा, वासासुचि वासे अपडिते ण पाउणति, एवमेव एगता अचेलगो
 भवति, 'सचेले यावि एगता' तंजहा-सिसिरातीए वरिसारसे नासावासे पडंते भिखं हिंडंते, पळते च 'अचेलओ सयं
 होइ' अचेलओ स्वयमेव, नाभियोगत इत्यर्थः; अहवा यदाऽस्य चीराण्युत्पद्यंते तदा सचेलको जणैं अलभ्यमाने वा अचेलकः,
 सर्वथाप्यचेलकत्वमेव स्यात्, कमालंबनं कृत्याऽचेलकत्वेन सहितः इ, उच्यते, 'एयं धम्ममहितं गच्च, 'णाणी णो परिदेवए'
 एतदिति गदुपदिटं धमस्य हिताय, न धर्मापरोधायेत्यर्थः; धम्मोवग्गहकारं णाऊणं, णाणी णो परिदेवए, णाणिग्गहणं विदित-
 परापरत्त्वात् लज्जंते, आयरित्थेअओ नथा; नाराकस्तु नगा एव, न हि ते लज्जंते, न चैवं(प)शीत्तवात्परित्राणानि सेति वासांसि,

मयापि च नारकतिर्यग्भवभयादेव विद्यमानान्येव स्वयमपाहितानि इत्यतः श्रौतवातादिभिरभिहृत्यमानोऽपि गाणी नो परि-
 देयए, परिदेवणं गाम अहं अचेलो सीएण उण्हेण दसेहिं वा पीडिज्जामि, जिण्णाणि पोत्ताणि, अतो अण्णाणि भविस्सति,
 एस्य उदाहरणं महल्लेति दारं, सोवि अज्जरक्खिअपिता तस्स पुण आदी 'वयिभयं देवदत्ता' 'ददुण चेट्टिमरणं' 'माया य
 कस्सोस्मा' 'सिहिविरी भद्दुत्ते' (९४-९७-९६) चचारि गाहाओ जियपडिअएत्तं क्खेअणं दसपुरुप्पती अज्जरक्खिअतएवज्जा
 दिट्ठिवाताधिगमो जाव अज्जरक्खितेण पिया पव्वाविओ जाव चोलपट्टुगो क्खओ,तेणं पुव्वं अचेलगपरीसहो गाथियासिओ, पच्छा
 अधियासिओ, अचेलगपरीसहो गतो । इदाणि अरतिपरीसहो'गामाणुगामं रीयंतं'सिलोगो(६२सू०९७)श्रसते बुद्धयादीन्
 गुणानिति ग्रामः, ग्रामादन्यत् पथि अनुलोमं वा गच्छतो अनुग्रामः, अगा वृक्षाः तैः कृतमगारं नास्य अगारं विद्यत इत्यनगारः तं पुण
 अणगारं'अर्किचनं' नास्य किंचनं सोऽयमर्किचनः निष्कांचनो वा,स हि मुखेन रीयति अग्रतिबद्धः गृहदानपि, सर्किचनः दुःखं रीयति,
 उदाहरणं तच्चिक्रेतओ,आयसियं उद्दिस्स पच्छतो गच्छमाणेण नउलओ दिट्ठो, सो तेण गहितो,भयतः आचार्यं समेत्य व्रवीति-विभोमि
 पच्छतो, पुरतो गच्छामि, उज्जय मंथतीत्युक्तः, पुरतो वीभेति, आयसियसमीपस्थो विभेमीत्याह, उज्जय भयामिति पुनर्युक्तः,
 तस्य धम्मसंज्ञा सुज्जिता, दूरतोज्जितः, आचर्येणोक्तः-किमिदानि न विभेसि १, जं तुरतो ता गच्छसि, सो मणत्तिउज्जित्तं
 मे भयं, इत्येवं अर्किचणो सुहं विहरति । तमेवं परीयंतं यदि नाम अरती अणुपविसज्ज, पथाद्धि अरतीत्यदु, विभ्रतामिति संजमे
 अरतिं, तित्तिक्खे गाम सहमानस्तां परिवजेत्, अरतस्य हि नापि धर्मो, नो तद्वतंति नरः शक्नो व्यवस्थापयितुं धम्मं इति अतो
 धम्मविमकारिणीं मत्वा तां ' अरतिं पिट्ठतो किच्चा ' सिलोगो (६३ सू० ९९) पृष्ठतो नाम दूरतः उज्जिता, विरतवान्

विरतः, विरतस्य हि सतः कुतोऽरतिः संयमे स्यात्, आत्मवेधात्सानं रक्षतात्यात्मरक्षितः, किमभिग्रतं?, आत्मसमुत्था दोसा अरतिः, आत्मनि च वैराग्यमस्योत्पन्नं, किं वारति प्रयोजयेत्, अरतिः स्यात्कुरतः तदिदमुच्यते—‘धम्मारामे’ अत्यर्थं रमति तस्मिन् इत्यारामः धर्म एवाराम धर्मारामः, श्रुतभावनादध्ययनादिषु आरंभ्यत इत्यारंभः, आरंभो नास्तीतिक्रत्या, कृत्येष्वांरंभवत्ता रतिर्भवति, ‘उचसंते सुणी’ उपेत्य श्रान्तः उपशान्तःश्रान्तः, अक्रमायमानित्यर्थः, अत्रोदाहरणं तापसेन, तस्य गाहा— ‘अयलपुरे जुवाराया’ (१८—१९) अयलपुरं णाम अहिद्वानं, तस्य जियसहु राया, तस्स पुत्तो जुवाराया, सो राहाय-रियाण अतिए पव्वइत्तो, सो य अण्णया विहरंतो गतो तगरिं णपरिं, तस्स य राहायरियस्स सव्वंतेवासी अज्जाराहखमणा णाम उखेणीए विहरंती, ततो आगता साहुणो तगरं, गता राहस्समीवं, ते पुच्छता णिरुवसग्गं, ते मणति- रायपुत्तो पुरोहिइयुत्तो य गहंति, तस्स जुवारायापव्वतियगस्स सो रायपुत्तो मत्तज्जतो भवति, मा संसारं ममिहित्तिचि अपुच्छि-ज्जण आयरिए गतो उज्जेणिं, भिस्सव्वेलाए उग्गाहेज्जण पड्डित्तो, आयरिएहिं मणितो-अच्छादि, सो मण्णत्ति-ण अच्छामि, णवरं दाएह तं पड्डिणत्तं धं, चेच्छग्गो मणितो-क्वच्च दाएहि, तेण दाइत्तं, सो तस्य गतो, वांसत्थो य पविट्ठो, तस्य ते दोऽवि अच्छंति, ते तं पेच्छिज्जण उट्टिता, तेणवि महासहेण धम्मलाभिणं, ते मणत्ति-अहो लड्डं, पव्वइग्गो अम्हंतेण(अ) गतो, वंदामत्ति, मणत्ति ते-आयरिया ! तुम्हे गाथित्तुं जाणह, तेण मणियं-आमं जाणसो, तुम्हे वाएह, ते आढत्ता, जाव ण जाणत्ति, तेण मण्णत्ति-एरिसगा चेव तुम्हे कोलिया, ण किंचिवि जाणह, ते रड्ढा उद्धइया, तेण घत्तुं तेसिं णिजुद्धं जाणंतएण सव्वे संघी खोहिता, पढमं ता पिड्डियता, ते हम्मंता राडिं क्रोत्ति, परिणो जाणह—सो एस पव्वइओ हम्मंतो राडिं क्रोत्तं, सोऽवि गतो, पच्छा तेहिं

दिष्टा, णवि जीवति, णवि मरति, णवरिं निरिक्खति एकमेकं दिट्ठीए, पच्छा रण्णो सिट्ठं पुरोहितस्स य, जहा इत्थ उ कोइ पव्व-
इतो, तेण दोवि जणा विसंखलिऊण सुक्का, पच्छा राया सब्वल्लेण आगओ, पव्वइग्गण मूलं गतो, सोवि साहू एगपासे अञ्जति
परियद्धतो, राया आयसियाणं यादेहिं पडितो, पसायमावब्बह, आयसियाहिं भण्णति-अहं ण याणामि, महाराय ! इत्थ एगो
साहू पाहुणगो आगतो, जति परं तेणं होज्जा, राया तस्स मूलं समागतो, पच्चभण्णगतो य, ततो तेण साहुणा भणितो—धिरत्थु
ते रायत्तणस्स, जो तुमं अप्पणो पुत्तमंडणवि णिग्गहं ण करीसे, पच्छा राया भणति-पसायं कोइ, भणति—जति परं पव्व-
यंति दोण्हं मोक्खो, अन्नहा नत्थि, रायणा पुरोहिण्ण य भण्णति-एवं होउ, पव्वयंतु, पुच्छया भणंति—पव्वयामो, पुव्वं लोओ
कओ, पच्छा सुक्का, पव्वइया, सो य रायपुत्तो णिस्सिक्खिओ चव धम्मं (कुणति) पुरोहितपुत्तस्स पुण जातिमतो, अम्हे य महुए
पव्वाचिया, एवं ते दोवि कालं काऊण देवलोगे उववन्ना, इतो य 'कोसंबीए सेंट्टी' गाहा-(९९—९९)कोसंबीए नयरीए तावसो
नाम सेंट्टी, सो मरिऊण निययघरे सुयरो जातो, जाईसरो, ततो तस्स चव दिवसगे पुत्तेहिं मरितो, पच्छा तहिं चव घरे उरगो
जातो, तहिंए जाइस्सरो जातो, तत्थवि अंतो घरे मा खहितित्ति मरितो, पच्छा पुणोवि पुत्तस्स पुत्तो जातो, तत्थउवि
जाई सरमाणो चित्तेह-क्कहं अहं अप्पणो सुण्हं अम्मंति वाहरीहामिं, पुत्तं चा तांतंति, पच्छा मूयत्तणं करेति, पच्छा महत्तीभूतो,
सायूणं अछीणो, धम्मोऽपेण सुतो, सावगो जातो, इतो य थिज्जाइय देवो महाविदेहे तित्थगरं पुच्छति-किमहं सुलहवोहिथो
दुल्लभमोहिथीत्त, ततो सामिणा भणिओ-दुल्लभमोहिथोऽसि, पुणोवि पुच्छति-क्कथाहं उववज्जिस्सामिं, मगवया भण्णति-कोसं-
बीए मूयस्स माया भविस्ससि, सो य मूओ पव्वइस्सति, सो देवो भगवंतं वेदिऊण गतो मूयत्तणसांसं, तस्स सुगहूयं दव्व-

जातं दाक्ष्य भणति-अहं तुभ्य पिउधरे उववञ्जिस्सामि, तसिं य डोहलओ अंवएहिं भविस्सति, अमुणे य पव्वते मया अंबवो
सदापुफ्फलगो कतो, तुमं तीए पुआओ णामं लिहिव्जासि जहा तुभं पुत्तो भविस्सति, जहं तं मम देसि तो ते आणामि
अंबफलाणिचि, वतो ममं जातं संतं तहा क्रोञ्जासि जहा धम्मं संबुञ्जामिचि, तेण पडिक्खणे गतो देवो, अण्णया क्वयवय-
दियसेसु चइऊण तीए गम्भे उववन्नो, अकाले अंबडाहलो जातो, स मूगो णामगं लिहति, तहेव कहेहं, ताए भण्णति-दिज्जति,
तेण आणीताणी अंबफलाणि, विणीतो डोहलो, कालेण दारगो जातो, सो तं बुड्डलयं चव होंतं साधूण पाएसु पाडेति,
सो घाहाओ करेति, ण य वंदेति, पच्छा संतपडित्तो मूयगो पव्वइओ, सामन्नं काऊण देवलोणं गतो, तेण ओही एउत्ता,
जाव णेण सो दिट्ठो, पच्छा णेण तस्स जलोदरं कतं, जेण ण सक्केति उट्टेउं, सव्वंजेहं पव्वक्खतातो, सो देवो डोम्बरूवं काऊण
घोसंतो हिडति-अहं वेज्जो सव्ववाही पसमेमि, सो भण्णति-मम पोहं सज्जावेहि, (जहं समं वयसि) तेण भण्णति-वच्चासि, तणे
सज्जावितो, गतो तेण सद्धिं, तेण तस्स सत्थगोसगो अछवितो, सो ताए देवमाथाएज्जीव भारितो, जाव य पव्वतिपया एणंमि
पदेसे पढंति, वेज्जेण सो भण्णति-अति पव्वयसि तो तं भ्रुयामि, सो तेण भारेण परिताविज्जंतो चित्तेति-वरं मे पव्वइउं, भण्णति-
पव्वयामि, पव्वइतो, देवे गते णाचिरस्स उपपव्वइतो, तेण देवेण ओहिणा पेच्छिऊण सो चव से पुणोऽवि वाहि कओ, तेणैव
उवाएण पुणोवि पव्वविओ, एवं एक्कसिं दो तिचि वागओ पव्वइतो, तइयावाराए गच्छति देवो तेणैव समं, तथाभारं गहाय
पालयन्तयं गामं पविसति, तेण भण्णति-किं तथाभारएण पलिचं गामं विससिं ? तेण भण्णइ-तुमं कइं कोहमाणमाथालोभसंपलितं
गिहवासं पविससिं?, तहावि ण संबुञ्जति, पच्छा पुणोऽवि दोवि जणा गच्छंति, णवरं देवो अडवीए उपपहेण पडित्तो, तेण भण्णति-

तुमं कदं मोक्षरपदं मोक्षं संसाराडविं फविससि ? , तहावि ण संबुद्धति, पुणो एवंपि देयकुले चाणमंतरो अच्छिञ्चिओ विट्ठदुत्तो पडति, श्रहो चाणमंतरो अघणो अपुणो य जो उवरिहुतो कओञ्चिय अतो य हेट्टाहुतो पडिति, तेण देवेण भणति- अहो तुमंपि अहवो जो पराहुतो ठवितो अच्चाणिज्जे य ठाणे पुणो पुणो उपव्वयसि, तेण भण्णह कोउसि तुमं ? , तेण भूयरुत्तं दंसियं, पुब्बभगो य से कहितो, सो मण्णति-को पच्चओ जहाउहं देवो आसी ? , पच्छा सो देवो तं गहाय गतो वेयडू पव्वयं सिद्धायणकूडं च, तत्थ तेण पुवं चैव संगारो कइछओ, जहा जति जहं ण संबुद्धंजा तो एयं मच्चयं कुंडलजुयलं सनामं- कियं सिद्धायणपुक्खरणीए दरिसिब्बासि, तेण से तं दंसियं, सो तं कुंडलं सनामकं पेच्छिज्जण जातिससरो जातो, संबुद्धो पव्वइतो, संजमे य से गती जाता, पुवं अरती आसी, पच्छा रती जाता, अरतिपरीसहो गतो । इदानीं इत्थिपरीसहो, स्यात्किं- समुत्था अरतिः ? , उच्यते, ह्रीसमुत्था, ' संगो एस म्णुस्साणं ' सिलोगो (६४ सू० १०३) सज्यते इति संगः, एप इति प्रत्यक्षीकरणे, एप एय सर्वसंगानां संग इति, कश्चासौ ? , ' जाउ लोगंसि इत्थित्तो ' जा इति श्रानिदिट्टस्य निर्देशे, लोगो तिविहो— उद्धलोगो अहोलोगो तिरियलोगो, अस्मिन् लोगे इत्थिओ तिरिक्खलोणीओ मणुस्सीओ देवीओ, जस्सेया परि- णाता नाम लहुसियाए " एता हसति च रदंति च अर्थहेतोविंशसयंति च परं न च विश्वसंति । तस्मान्नारण कुलशीलसम- न्वितेन, नार्यः स्मशानसुमना इव वर्जनीयाः ॥१॥ " इति, समुद्रवीचीचपलस्वभावाः, संध्याश्रोताव मुहूर्तरागाः । स्त्रियः कृतार्थाः पुरुषं निरर्थकं, निपीडितालक्तवत् त्यजंति ॥२॥ " एवं जाणपारिणाए परिजाणिज्जण चत्ता पच्चक्खणपरिणाए इत्यतो जस्सेता परिणाता, उभयथानि परिणाता, ' सुकूडं ' सुक्खं क्रियत इति सुकूडं, सुहु वा. कयं सुकूडं, निष्ठार्थग्रहणं परिजाणिज्जण

सर्वसंगपरिशुक्लस्स, किं च समणचणस्स दुक्करं, समणभावं सामणं ॥ 'एवमात्ताय मेधावी' सिलोगो, (६५ सू० १०६) एवमेनेन प्रकारेण एवमाहाय-एवमुत्थलभ्येत्यर्थः, पठते च-एवमाधाय मेधावी' एतत्परिज्ञानमादायेति जहा एया लहुस्सिगा इत्यादि, पंकेण उल्या पंक्रभूता जहा पंके णिमज्जते गच्छति, एवमेतासु बालिशाः सक्ताः संसारपंके णिमज्जते, 'णो ताहिं विनि-हान्निज्जा चरेज्जत्तगवेसए, यातो नाम तासु अभिस्संगो तेन्निमित्तो वा धम्मपरिच्चागां, चरे इति अनुसतार्थे, आत्मानं गवेसयेत्ति अचगवेसए, क्रथं ते आत्मा न संसारायेति, क्रथं वा मं चरित्रात्मा तामिने हच्येत इति ॥ अत्रोदाहरणं-पडि-माए मूलभवो वत्त' गाहा 'उसभपुरं' पंच गाहाओ (१०० । १०४—१०६) भाणियव्वाओ, एतं च अक्का-णयं, जक्खाए० थूलभदो गणियाधरे वुच्छो, संसा तिन्नि साधू, एगो सप्पवसहीए एगो अथवसहीए एगो कूवतडे, जाव कंवलरयणं चंदणियाए थूढं, जहा थूलभदेण अधियासियं तथा अधियासियं तथा अहियासियं तथा णाहियासेयव्वंति इत्थिपरीसहो गतो । इदानीं चरियापरासहो 'एग एव' सिलोगो (६६सू० १०७) एगो णाम रागदोसरहितो, अहया एगो 'जणमज्जेवि वसतो' गाहा ( ) एगे पुण पढति 'एग एगो चरे लाढे' एगो नाम असहायवान्, एगत्थविहारी, षित्थियेअग्रहणं अरागद्रेपवान्, चरेदित्यदुसतार्थे, लाढे इति फालुएण उगमादिबुद्धेण लाढति, साधुगुणेहिं वा लाढय इति ज्ञापयतेति, अभिसुखं थूला सोढवान्, न तैरभिभूत इत्यर्थः, कुत्र चरेत्, किमाण्ये ?, नेत्थुच्यते- 'गामे वा नगरे वा' प्रसति बुद्धयादीन् ग्राम इति, नात्र करो विघंते इति नगरं, नयन्तीति निगमास्त एव नैगमाः, नानाकर्माश्लेषजातय इत्यर्थः, ते यत्र संति तं निगमं, राज्ञः धानी राजधानी, स्याद् बुद्धिः— किमरणे न वसतीति, उच्यते, लोकायत्ता हि तस्य प्रासुकाहारदृष्टिः,

तेन जनपदे वसति, तत्रापि वासो वसन् ' असमानो चरे भिक्खु ' सिलोगो (६७६० १०७) असमान इति असमादि(नि)कः, अस्निहित इत्यर्थः, यथा असमानिकत्वात् गृहघात्, तस्स चद्धमणी ण वहति, एवं सोऽपि जत्थ वसति तत्थ ण सडितस्स पडियस्स वा उदंतं वहइ, अहवा असमाण इति नो गृहितुल्यतः, न हि तदुदंतप्रवृत्ता मूळिताश्चास्मिन्, अथवा असमानः अतुल्य-
विहारः, अन्यतीर्थिकैः, परिग्रहो नामो उवसगस्सेव तदुपकारिणं वा कोपादीनां धनधान्यस्य वा, मूळां परिग्रह इतिकृत्वा, यैः सह वसति तैः ग्राम्यैर्नगरैः प्रातिवेशकैः वा, तैसि 'णिव जुज्जा परिग्रहं' मर्माकारमित्यर्थः; ग्रामादिव्यपि च वसन् नामको, गृहादीनामारामोद्यानादिषु 'असंसत्तो गिहत्थहिं' असंसत्तो असंसक्त इत्यर्थः; गृहे दिष्टति२, कथंचिन्नाम आसन्नोपि वसन् तैर्न भावतः संसज्जेत, निकेतं-गृहं, नास्ति निकेतनस्येत्यनिकेतः अपिणयवासो वा, अत्रोदाहारणं सीसे(ण)हिडगेण, तत्थ गाहा,
' कोट्टयरे ' गाहा (१०६—१०७) कोट्टयरे वत्थव्वो संगमथेरो आयरिओ, जंघाबलपरिहाणो, दुब्भक्खे न हिडतो, तस्स सीसो आहिडको दत्तो नाम, जहा पिंडानिज्जुत्तीए तहा वाच्यं, एत्थ य तस्सायरियस्स णववसेहिभागिस्स जयणाजुत्तस्स अज्जंतस्सवि एक्कीहं भावचारिया एव, जेण जुट्ठो, दत्तस्स पुण दब्बधीरिया अविस्सुद्धा, जेण न जुट्ठो, चारियापरिसहो गतो, इद्धानिं निसिहियापरिसहो, तप्पडिवक्खेण णिसीहियच्चि वा ठाणंति वा एगहं, तं तु तस्स साधोः कुत्र स्थाने स्यात्, णिसी-
हियमित्यर्थः; 'सुसाणे सुन्नगारे वा' सिलोगो (६८ ६० १०८) सुसाणं सुनागारं, स्वखस्स आसनं स्वखमूले, एताणी—
असहायगो रागद्वेषविःहियो वा, अकुक्कुओ निसीएज्जा, विविधं त्रासनं वित्रासनं । 'तत्थ से अच्छमाणस्स' सिलोगो (६९ ६० १०९) तत्थिच्चि तीस्मन् सुसाणादिषु, उपसज्जेत इत्युपसर्गाः, विविधा समस्ताः प्रत्येकं सोढा, अभिधारणा नाम

प्रार्थना, असिद्धं वा धारयतीति अभिधारणा, केचित्तु पठति-‘उवस्रग्भयं भवे’ स तैः प्रार्थयमानो बद्धमाणो वा संका-
 तीतो ण गच्छेज्जा, संका अण्णाणतो देवं पेच्छेज्जा भावसंका सा वेपथि, ताए संकाए भीतो ण गच्छेज्जा, अत्रासंका,
 भापनीत्यर्थः, भयं, आसंकिवं वा भयं, किमत्र भयं स्यात्, न विभेति, भयं तु प्रत्युत्पन्नमेव येनाभिदुतः स्यात्, पलायति वा
 विक्रोशति वा, एवं गामेवि हितोत्पत्तौ अणुपविसति, एत्थोदाहरणं— ‘अगणिं’ चि, तत्थ गाहा—‘णिकखंतो गयपुरातो’
 गाहा (१०७—१०९) कुल्लत्ततो णाम इब्भपुत्ता, तहारूयाणं थेरणं अंतीए पव्वइतो, सो क्खाए एगल्लविहारणडिंमं
 पडिवक्को, साएतस्स णगरस्स अदूरसामन्ते पोर्सि ओगाढा, तत्थेव पडिंमं ठितो वघरे, ततो एक्काओ गामाओ गावीओ
 हिरिज्जांतिओ तेणोगासेण णीताओ. कुडिया मग्गमाणा यागता पेक्खता पदेण जाव साधू दिट्ठो, तत्थ दुवे पंथा, पच्छा
 ते ण तेण जाणंति-क्कतरेण पंथेण णीतातो?, ते साहू पुच्छंति-क्कतरेण पहेण गावीतो खीतातो?, सो भगवं न वाहरति, तेहिं
 एट्ठेहिं ण वाहरतीत्तिकाज्ज तस्स सीसे मट्ठियाए पालिं बंधिज्जण चित्थाओ अंगारा धेत्तूण सीसे बूढा गया य, सोऽपि भगवं संमं
 सहति, तेण णिसीहिंयापरीसहो अधियासिओ, निसीहिंयापरीसहो गत्तो, इदाणिं सेज्जापरीसहो उच्चावयाहिं सिलोणे
 (७० सू० ११०) उच्चा अवचाथ, उद्धं चित्ता उच्चा, उपचिता गुणैः उच्चत्तेण वा, अथानेक्कारासु उच्चावयासु शेते तस्या-
 मिति कय्या भिक्खु थासवां णातिवेलं विहण्णज्जा, वेला सीमा सेतुमयीदित्यनर्थान्तरं, अतिवेलं विहण्णज्जा, विविधं हन्यते
 विहन्यते, विधातो णाम. जेण संजमजीवियाओ हन्यते, उच्चाए अहो इमा खीतला उतुक्खमा, अवचाए अहो इमा पावा सेज्जा
 अत्तुक्खमा, एवं पावदिट्ठि विहण्णति, पापदट्टिः, अभियोगमिच्च मन्यते, वाससालंज्जा जति महो जस्सेसा पवाग्ग वा

पिपाता वा पतिरिक्त्वा वा, एवं अवाचित्तसु, उच्चसु त अहो मे मनुष्या सेज्जा, एवं पावदिदिह विहण्णति । स एवं अपाप-
 दिह्ठी " पर्यरीक्कुवसयं णच्चा ' सिलोगो (७१सू०?१०) पर्येको णस पुण्णो, अब्बावाहो वा असु(बसु)ण्णवो वा, ण किंचिवि
 तत्थ ठविया, जं निमिचं तत्थागच्छिस्सति, अयं ऋतुवसितो, ण कप्पडियादिहिं य उवञ्ज्जति, क्लयतामानयतीति क्लयाणं,
 पापको नाम पांसु छरे वा अरितुक्खमो वा पापकः, पहरिक्कडपि वसन्- ' किं मज्झ एगरातीए? ' किमिति परियत्थो, किमकराज्यां
 भविष्यति, सो हि एगल्लविहारी गामे एगरातीए णगरे पंचरातीए, रमणीए तावत् अथैवायं रमणीयः उपाश्रयः, हिज्जो अन्नो
 भवति सोमणो असोमणो वा, पापकोऽपि अथैवायं ममाशोभनो, हिज्जो अन्नो भविस्सति, यत्रापि चिरं वसति तत्राप्यालभते ' किं मज्झ
 एगराज्याए? ' किमियं एगरात्री देरात्री भविष्यति, बद्धोऽपि एकरात्रं लंघयति, एवं आलम्बनं कृत्वा एवं तत्थऽधियासए,
 अत्रोदाहरणं ' जिन्वेगं', तत्थ गाहा— ' कोसंवि जण्णदत्तो ' गाहा (१०८—१११) कोसवी णयरी, जण्णदत्तो धिज्जाति-
 तो, तस्स दो पुत्ता-सोमदत्तो सोमदेवो य, ते दोवि निव्विन्नकामभोगा पब्बइया, सोमभूतस्स अणगारस्स अंतीए, बहुसुता
 बहुआगमा य जाता, ते अबया सन्नातयपल्लिमागता, ते य तेसिं मात्तापितरो उज्जेणिं गतिस्त्रिया, तेहिं पवसिए हिज्जा-
 इग्गिणियो वियडं आवियंति, ताहे तेसिं वियडं अण्णदक्वेण मेलेऊण दिन्नं, केहं मणंति- वियडं चेव अयाणंतीए दिन्नं, तेहिं-
 विप तं विसेसं अयाणमाणेहिं पीयं, पच्छा वियडत्ता जाया, ते चिंतति-अम्हेहिं अजुचं कंतं, पमाओ एस, वरं भंतं पक्वक्खायं-
 ति ते एगए णदीए तीरे कट्टण उचारं पाओवयया, तत्थ अकाले वरिसं पडियं, पूरो य आगतो, हरिता बुक्कमाणा य उदएण
 समुदं णीया, तेहिं सम्मं अहियासियं, अहाउयं पालियं, सेज्जापरीसिहो अहियासियो समविसमाहिं सेज्जाहिं, एवं सेज्जापरी-

सहो गतो । इदानीं अक्षोसपरीसहो 'अक्षोसेज्ज परो भिक्खू' सिलोगो (७२४०-१११) आक्रुस्यते यतस्स आक्रोवाः-
 अनियाभिधानं, परे णामाधसो बहिरात्मानं व्यवस्थाप्य भिक्षणशीलो भिक्षुः एतेसि अक्कोसंताणं पडिसंजले, प्रति संजलतीति
 प्रति संजलेचिः समस्तं वा जलति संजलति, इंधणे वा अग्नी, संजलियलक्खणं तु पडिअकोसंति आहणति वा, जो एवं पडिसंज-
 लति सो सरिसो होइ बालाणं, जो पडिअकोसेति आहणति वा, अत्रोदाहरणं— देवता उवसंता, सा अभिक्खणं वंदिता एति,
 वदइ इ-ममं कज्जसाणेज्जासि, सो एएण धिज्जातीएण सह असंखंडं लग्गो, सो तेण बलवतेण खामसररो पाडितो तालिओ य,
 रचिं देवता तं वंदिया आगता, वंदति, खमगो तुसिणीतो अच्छति, सा भणइ-कोइ मम अवरार्धो ? , सो भणति- तुमे ण किं
 तस्स धिज्जातियस्स कतं ? , सा भणति-अहं तत्थ विससं चैव ण याणाभि-को धिज्जाइओ खमगो वत्ति, दोऽवि तुछा तुज्जे,
 समं पडिचोयणचि पडिवचं, इत्यतः सरिसो होइ बालाणं, तत्थ ण पडिसंजले, यतथैवं ' सोच्चाणं फरुसा भासा ' सिलोगो
 (७३६०-११२) फरुसा निःस्नेहा अनुपचारा, श्रमणको निज्ज्जा इत्यादि, मणं दाएयतीति दाएणा, ग्रसत इति ग्रामः-इंद्रिय-
 ग्रामः तस्य इंद्रियास्य कंटगा, जहा पथे गच्छंताणं कंटगा विधाय, तहा सदादयोवि इंद्रियश्रमकंटया मोक्षिणां विधायति,
 ताण्वे कंटकान् तुसिणीओ उवेहज्जा, उपेक्षा नामैतस्सनादरः, मनःकरणं नाम तदुपयोगः, मनसोऽसमाधिसिर्थः, एत्थ अज्जुण
 उदाहरणं, मोग्गोचि दांरं । तत्थ गहा— ' रायगिह् मालगारो ' गहा— (११०—११२) रायगिहे णारे अज्जुणओ
 नाम मालागारो परिवसति, तस्स भज्जा खंदसिरी णामा, तस्स रायगिहस्स नगरस्स बहिया मोग्गराणी णाम अज्जुणकस्स
 कुलेदेवं, तस्स य मालागारस्स आरामपथे चैव जक्खो, अण्णदा खंदसिरी यत्तं तस्स भत्तारस्स णेतुं गता, अग्गाइं पुष्काइं

बरे श्रेणु गच्छति, मोगरपाणी घरए य विभाए वृढा, सा ताए गोट्टीए छहँ जणहँ दिट्ठा, चिंतीतएसा अञ्जुणगस्स भज्जा
 पडिरूवा गिण्हा सो णं. तेहिं सावि गहिशा, छवि जणा तस्स जक्खस्स पुरतो भोगे भुंजति, सो हि मालागारो निच्चकालमेव
 अमोहँ वरोहँ पुप्फेहिं जक्खं अञ्चेति, श्रान्चउकामो सो ततो आगच्छति, ताए ते सणिता—एसो मालागारो आगच्छति, तुभमे
 मए किं विसज्जेहँ ? तेहिं णातं-एताए पियं, तेहिं भणियं-एतं मालागारं वंधामो, तहँ सो वंढो अवउडएण, जक्खस्स पुरतो ठवे-
 उण पुरतो चैव से भासियं भुंजति, सावि तस्स भचारस्स मोडुपाइयाइं इत्थिसदाइं करोति, सो मालागारो चिंतेति-एयं अहं
 जयलं निच्चकालमेव अमोहँ वरोहँ उतुगोहिं पुप्फेहिं अञ्चेमि तहावि अहं एतस्स पुरतो चैव एवं कीरामि, जति एत्थ कोइ
 जक्खो हंतो तो अहं ण कीरितो एवं, सुब्बचं एतं कइं, णत्थि कोई मोगरपाणी । ताहे सो जक्खो अणुकंपंतो मालागारस्स
 सरीरमणुपविट्ठो, तडयडस्स वंधाण छित्ठण लोहमयं पलसहस्सनिप्फन्नं मोगरं गहाय अण्णाइट्ठो समाणो तत्थ छप्पित्थिसत्तमे
 पुरिसे घातेति, एवं दिणे दिणे इत्थिसत्तमे छ पुरिसे घातेमाणो विहरति, जणवतोवि रायगिहाओ गगराओ ताव ण णिग्ग-
 च्छति जाव न सत्त घातिता । तेणं कालेण तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे समोसरति जाव सुइंसणो सेट्ठी वंदओ णीति,
 अञ्जुणएण दिट्ठो, सागारपडिमं ठित्तो; ण ततति अतिक्रमेजं, परिपेतोहँ ममेत्ता परिसंतो अञ्जुणओ, सुइंसणं अणिमिसए
 दिट्ठीए पलोएति, जक्खो य मोगरं गहाय पडिवातो, पडिओ अञ्जुणणो, उट्ठतो य तं पुच्छति-कहँ गच्छसि ? भणति-
 साभिवादओ, धम्मं सोन्वा पवइतो, रायगिहे य भिक्खं हिंडंतो सयणमारगोचि लोभेण । अक्कुसति णाणाणारोहिं,
 सो सम्मं सहति समति, सम्मं सहंतस्स केवलमाणं उप्पन्नं, एवं अक्कोसपरीसहो गतो । इदाणि वहपरिसहो—हतो ण

मुनिमुन्वयसामीसमाप्तं गीता, तेणं देवेण णगरं दहं; सज्जनवञ्चो, अज्जवि उंडगारणं भण्णाति, अरण्यस्स य वणकखा भवति, एत्थ
 तेहिं सार्धं वधपरीसहो अहियासिञ्चो, एवं सम्मं अहियासितव्वं, ण जहा खंदएण णाधियासिञ्चं, वधपरीसहो गत्तो इदाणिं जायणा-
 परीसहो- दुक्करं खल्लु भो निव्वं' सिलोमो (७९६ सू. १६) दुक्करं (क्ख) क्खत्ताति चि दुक्करं, खल्लु विसंसेणे, किं विसंसेति! दुक्खं हि गिरुपकरिणा
 सत्ता अतिदिवसं हि पिंडार्ये परः प्रणयित्तं, भो इत्यामंत्रणे, गिच्चं नियतं कालं, आहाराय चत्तात् श्राणीनां, यावज्जीवमित्यर्थः; नास्य
 अगारं विद्यते अनगारः, भिक्खणसीलो भिक्खु, अण्णो वि अणगाराः संति मृगचरो देडिगाद्याः तद्दुब्बुदासाथं भिक्षुग्रहणं, तत्रापि च ये
 भिक्षवः शाकादयः (ति) अफासुगाहारत्वात् उदकादिस्वयंग्रहात् द्रव्यभिक्षवः, भाविभिक्षुस्तु उद्गमउत्पायणे सण्णासुद्धं भिक्षणशीलत्वाद् भिक्षुः
 अतस्तस्य भिक्षोः 'सन्वं से जाहयं देहं' सन्वंति-आहारेपकरणसेज्जादि श्रथवा अस्य शरीरोपकरणत्वात् दंतशोधनाद्यपि, अदत्तं
 कल्पनीयं, न अतिवैधे, अपरिग्रहस्यापि अदत्तादानवित्तेश्च, नास्ति किंचिदयचित्तं ॥ 'गोयरग्गपविट्टस्स' सिलोमो (७७-
 सू. ११६) गोयिव चरणं गोयरो, जह सो वच्छतो सदादिविसयंसणउत्ताएवित्थीए अमुच्छिञ्चो, एवं सार्धं गोयरास्स अगं
 गोयरगं, अगं पहणं, जतो एसणाजुत्तं, ण जहा चरगादीणं परिक्खं तोसलिणं, आगतो गोयरपविट्टस्स पाणी णो सुप्पसारए
 पततेति पिबति वा तेणेति पाणी, णो सुप्पसारए जहा मस देहिचि, अवि य-धणवइसमोऽपि दो अक्खराहं लेज्जं भयं च मोत्तूणं।
 देहिचि जाय ण भणति पढइ सुहे नो परिभवस्स ॥ १ ॥ स एवं तेण जायणापरीसहेण तज्जञ्चो 'सिओ आगारवासे' चि श्रयति
 तमिति श्रयः, सेयो आगारवासो; यत्र हि अयाचितमेव उदकादि, यत्र वा वेदादिकर्माभिः स्वयम्प्राप्त्यै मृतवान्धवैश्च पूर्वकमुपनीतं
 साधुजनदीनानाथकृतसंविभारैर्भुज्यते, एवं चित्तए भिक्खू न, एत्थ रामेण उदाहरणं, तत्थ गाहा- 'जायणपरीसहं' गाहा

(११३॥-११७) सो सिद्धत्येण देवेण बोधितो तदा कण्ठवासुदेवस्स सरिरागं सक्कारेज्जं कयसामाहो लिंगं पडिच्चिज्जं तुंगीसिहरे तमं तप्यमाणो, माणेण कंढं भिच्चण भिक्खुद्वाए अछिस्सन्ति तेण कण्ठहारइण भिक्खं गिण्हइ, न गामं नयरं वा अछियइ, तेण पाहियासिओ जायणापरीसहो, अन्ने मण्णित्त-बलदेवस्स भिक्खं हिंढतस्स बहुज्जो ल्सेण उम्मत्तसमो, वा ण किंचिअणं जाणति, तच्चिन्ताए अच्छति, तेण सो ण हिंढति, एस जायणापरीसहो ॥ इयाणि अलामपरिसहो 'परेशु धासमेसेज्ज' सिलोगो, (७८६.११७) परे णाम असंयता पपकर्मणो, ग्रस्यत इति शासः-आहारोवकरणं च, भुज्जत इति भोगेणं, परिणिद्धियं-फासुगीकृतं, तं च अप्पणो अट्टाए, तस्मि सुलद्धे पिण्डे अलद्धे वा अनुगतः तापअनुतापः अथवा अंतः तप्तं पथाद् घटित्वेति तथ्यति-अहो मया न लब्ध-मित्यनुतापः, स्याद् बुद्धिः-अलब्धे ताव तप्यते, लब्धे कथं तप्यते?, उच्यते, अल्पे वा लब्धे, संजत एव, संजतेन निरुपकारिणा को नाम दद्यात्, तदालबनं तु 'अज्जेवाहं ण लब्भामि' सिलोगो. (७९६.११७) अस्मिन्नहनि अद्यपि, किं?, मयान लब्धं, यद्यपि तथापि लामः श्रो भविष्यति, परस्वक्रे सिया, अथवा किमसिधेतो?, गुरो! यदि मयोद्धाटं न लब्धं स्थाप्यो निर्जालामस्तु मया लब्ध एव अणेसणादि परिहरता, 'जो एवं पडिस्संविक्खे'य एवं प्रति संग्रतिष्ठति रियोरिवोदीर्णस्य तमलामकस्स परीसहो तं न तज्जति, यस्तु दैन्यं गत्वा परिदेवति स तेनालामकरपरीसहेणाभिभूयते, लोइयमुदाहरणं-चसुदेवसच्चवदाराणा आसावहिवा अडवीए निमगोहपादवस्स अथे रात्ति वासो गता, जामगहणं, दारुणस्स पढमो जामो, कोथो पिसायरुक्खं काज्जण आगतो, दारुणं मण्णित्त-आहारपत्थी इहमागतो एते पासुत्ते भक्खयामि, जुद्धं वा देहि, दारुणेण मण्णित्तं-चाटं, तेण सह संपलग्गो, दारुणो य तं पिसायं जहा ण सक्कति णिहणित्तं तथा तथा रूसइ, जहा जहा रूसइ तथा तथा सो कोहो वडुति, एवं सो दारुणो किच्चयणो तं जामं णि-

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

२ परीपह-

अयने

॥ ७५ ॥

व्याहति, पच्छा संच्चनं उद्भवति, सच्चनोपि तदेव तेण पिसाएण किञ्चत्थणो क्ततो, ततोए नामे बलदेवं उद्भवति, (चउत्थे वासुदेवं उद्भवति) वासुदेवो (श्लदेवो वासु) देवोऽपि तेण पिसाएण तदेव भण्णति, वासुदेवो भण्णति-ममं अणिज्जित्तुं कहं सहाए खाहिसि?, जुद्धं लज्जो, जहा जहा जुञ्जते पिसाते तहां तथा वासुदेवो आह-अतितवसंपवो अयं भद्धो इति तुस्सते. तथा तथा पिसाओ परीहि-यदि सो तेण एवं खतितो जेण धित्तु उवाडियाए छटो, पसाते पससते तिकावि ते भिकजाणुकोप्पे, केणति पुट्ठा भण्णति-पिसाएण, वासु-देवो भण्णति-से एस कोऽपि पिसारूपधारी मया पसंतयाए जितो, उवाडियाओ णीणेज्जण दरिसितो, एस अलाभपरीस्सहो गतो, जेण जेतव्वो एत्थ सुयगद्धदाहरणं पुरेति, पुराणिबद्धस्स तत्थ गाहापच्छद्धं ' किसिपारासरहंठो अलाभए होइ आहरणं (११४-११८) एवमि मासे पारासरो णाम, तम्मि य अन्नोपि पारासरा अत्थि, सो पुण किसो तेण किसीपारासरो से णामं, अहवा किसीए जुसलो तेण किसीपारासरो, सो तमि मासे आगत्थियं राउलियं चारिं वाहावेति, ते य गोणादी दिवसं छातेल्लया मचवेले पडिच्छंति, पच्छा ते मचेऽपि आणति मोएउकामे मण्णति-एककेकं हलपं देह तो पच्छा अंजहा, तेहिंवि छहिं हलसएहिं वाहिता, तेण तहिं बहुयं अंतराइयं बद्धं, मरिज्जणं सो संसारं भमिज्जणं अण्णेण सुकयविसेसेण वासुदेवस्स पुत्तो जातो ढटो नाम, अरहतो अट्ठिनोमिसामीसगासे पव्वइतो, तं अंतराइयं कम्मं उदिक्कं, कीताए वावतोए हिंढतो न लब्भइ कहिंवि, जदापि लभयति तथापि जं चा तं वा, तेण सामी पुच्छितो, तेहिं कहितं-जहावचं, पच्छा तेण अभिगहो गहितो, जहा मे परस्स लाभो न गीहिण्यव्वो, अण्णया वासुदेवो पुच्छति तित्थगं—एतासि अट्ठारसण्हं समणसहस्सीणं को दुक्ककारओ?, तेहिं भण्णितं-जहा ढटो अणगारो, अलाभकपरीसहो कहितो, सो कहिं?, सामी भण्णति-णगारं पविसंतो पिच्छिहिसि, दिट्ठो पविसतेण, हत्थिसंघाउ उचरिज्जण वंदितो,

सो एककेण इभेण दिहे, जहा महापा एसु जो वासुदेवेण वेदितो, सो य तं चेव धरं पविहो, तेण परमाए सङ्घए मोयगोहं पडिलाभितो, भमिअण सामिस्स दोषति, पुच्छइ य-मम अलामपरीसहो खीणो? सामिणा मण्णत्ति-य खीणो, एस वासुदेवस्स लामो, तेण परलामं न उवजीवामिचिकाणं अङ्घिच्छितस्स परिद्धावेतस्स केवलनाणं उपपन्नं, अधिपासेतव्वो अलामपरीसहो जहा ढेणेण अणगारेण ॥ इदारिणं रोगपरीसहो—' गळ्वा उपपत्तिं दुक्खं ' सिलोगो (८० सू० ११९) उत्पत्तिअं रोगं दुक्खं वा, स तु रोगो वातिकः यैचिकः श्लेष्मजश्चेति, वंधंत इति वेदनाः तामिर्वेदनाभिः आतीकृतः वेदनादुहृदितो ' अदीणो ' न दीयते स्स, तिष्ठति काचिद्, यज्ञायतेऽनयेति यज्ञा, स्पृष्टवान् पुहो, 'तत्थे' ति तथ्य वेदनायां (अध्यासति) अथवा अदीनतां थापयति यज्ञा, अथवा यज्ञालक्षणं ज्ञानमागमस्य हि फलं ॥ कथं अधियासितं भवति ? तिहच्छिन्नाभिणंहिज्जा' सिलोगो (८१ सू० १२०) चिकित्सितं चिकित्सा रोगप्रतीकार इत्यर्थः, अभिमुखो नन्दते अभिनन्दते, सम्यक् तिष्ठते संविद्धे, ण कूजति कक्कराय-ति वा, आत्मानं गवेषयतीत्यात्मगवेषकः चरित्रात्मानं, चारित्रात्मानि गवेष्यमाणे द्रव्यात्मापि गविष्ट एव, न परित्यक्त इत्यर्थः, स्यात्कथं?, एवं खु तस्स सामणं एतादिति प्रत्यक्षः; अमणभावः श्रामण्यं, यदुत्पन्नेषु तत्प्रतिकारायोधमं न कुरुते, तंत्रमंत्रयोग-लेपादिभिः स्वयं करणं, न स्नेहविरचनादिना स्वयं करोति, कारायणं तु वैद्यादिभिः, शक्यं हि निरोगेण श्रामण्यं कर्तुं, यस्तु रोगवानपि न सावधकियासासते तं प्रतीत्योच्यते- एवं लु तस्स सामन्नं, जहा केण य वंतं? केण वा ण काराविद्यं?, भिस्साए ओसहं दिन्नं, जहा कालासवेसियपुत्तस्स, तत्थ गाहा—' महुराए कालवेसिय ' (२१५-१२०) गामे महुराये जियसत्तुराणो काला गाम वेसिया, पडिरुवचिकाणं ओरोहे इहवा, तीसे पुत्तो कालाए कालवेसिवात्ति इमारो, सो तहारुवाण थेराण अंतिए

धम्मं सोऽज्ज पक्कहत्तो, एगविहारपण्डिमं पडिबन्नो, गतो सुग्गसेलपुरं, तस्स सारद्धं भगिणी हतसत्तस्स रण्णो महिला, तस्स साधुस्स अंसिया उवलंबंति, सो य तिगिच्छं ण कारवेति सावज्जेति, पच्छा तीसे भगिणीए ज्जेज्जो पुच्छित्तो, तेण केचिद्दक्खंसंजोगा संजोएज्ज सा भणिया—आहारेण से सयं देज्जाहि, तो भिक्खाए समं दिण्णं, ताहे ताओ अंसियाओ पडिबद्धा गंधेण चेष, पच्छा सो विदेहं—मम पिभिसिचेण राया भगिणी विज्जा य आरंभति, कि मस जीविएण? मत्तं पच्चक्खाभि सुग्गसेलमिहेरे, तेण कुमारत्ते रत्तं सियालाण सद्धं सोउं पुच्छिता ओलगगान्हे एते जेतिसं सद्धो सुव्वति?, ते भणंति—एते सियाला अडविवासिणो, तेण भण्णति—एत्तं मम गंधेज्जण आणेह, तेहं सियालो गंधेज्जण आणीतो, सो तं हणति, सो हम्मंतो खिक्खियति, तत्थ सो रत्तं विदेह, सो सियालो साहम्मतो मओ, अक्खामनिज्जराए वाण्णमतरो जातो, तो वाण्णमतरेण सो भत्तपच्चक्खाययंतिकाउ आभोत्तित्ता इमो सोचि आरंत्तूण संपेल्लियं सियालिं विज्जिज्जण खिक्खियंतो खाति, राया तं साधुं भत्तपच्चक्खाययंतिकाउ रक्खावेति पुरिसेहिं, मा क्रोह से उवसणं करेस्सइचि, जाव ते पुरिसा तं ठाणं एति ताव ताए सियालीए खइथो, जाहे ते पुरिसा ओस्सरेन्ता होंति ताहे सद्धं करेती खाइ, जाहे आणता ताहे न दीसह, सोऽपि उवसणं समं सहति खमति, एवं अहियासेयव्वो, रोगपरीसद्धो सोलससो समतो ॥

इदार्णि तणफासपरीहो—दृणानि सट्ठंतीत्ततो तणफासपरीसद्धो—‘अचेलगस्स’ सिलोगो (८२ सू, १२१) नास्य चेलमस्तीति अचेलः अतस्तस्य अचेलगस्स, ‘खइस’ चि रुक्षो गह्वाभ्यन्तरतः संजतस्य, तयोऽन्वितः तवस्सी, तवस्सिगहणं तपोयुक्तस्य हि रुक्षा तदुर्भवति, तस्य चास्तरणविवर्जितस्य अद्रिसूय्यादिषु ‘तणेसु सुयमाणस्स’ तरतीति दृणं, तसु कुशादि, ननु

पलालादि, कुसिरैः, तौषमसांधिभिः, तौषसखिषेथ्र होञ्जा गातविराहणा, गच्छति गत इति वा गात्रं आविराधितं भवति, निविधराइं कृतं विराइतं-पंडरास्तस्य राजयो रूक्षस्योपतिष्ठति, फालिज्जति य दम्भेहं, स्निग्धघात्रस्य हि पंडरा रेखा न भवति, हिणिच्छ-समाणेहि य ण तहा लंछिज्जति, स तायो लीहाओ ण संक्षसोति समहरयेति, ण ना भीतो वेसं तणेसु ण सुविज्जा ॥ किंच- वेसु तणक्खएसु गीम्हे सरदि वा ' आतवस्स णिवतोणं ' सिलोयो, (सू० ८३-१२१) आताप्यते येन स आतपः, निपतनं निपातः, निपातो नाम स्वेद एव विशेषितः, तेन च निपातेन दृणक्षतेषु पुंडरेसु ' तिउला होइ वेदणा ' तुदतीति तिउला वेदना, यं च सह [मानो] माणे सोढो तणफासपरीसहो सर्वात्, नतु भयमानस्य, एवं णञ्चा ण सेवति तंतुजं' एवं-इमं उपदेसे अथवा एवमपि ज्ञात्वा वेदणोदयमिमं तथापि अहुरण्डा ण सेवेज्जा तंतुज्जं, तनोत्यसौ तन्यते वा तंतु, तंतुस्यो ज्ञातं तंतुजं, अथवा तन्यत इति तंत्र-वेमविलेखनंछानिकादि तत्र ज्ञातं तंत्रजं, तदुब्रह्म कंत्रलो वा, तं ण सेवति, ज्णिणक्थिया जे अचेला, ' तणतज्जिता ' दृणाग्रैः विषमैश्च तर्जिता-भस्सिता, सा यथा केन सहिता?, एत्थ संथारोचि द्दारं, तत्थ गाथा 'सावत्थीएँ कुमारो' गाथा (११६-१२२) सावत्थीए नयरीए जियसतुस्स रत्तो म्हेरो नाम कुमारो, सो पब्बइतो, एगच्छविहारी पडिमं ठितो, सो विहरतो वेज्जे चरिउत्ति-काउं गहितो, सो वंधावेऊण खारेण तच्छित्तो, सो दम्भेहिं वेडिऊण सुक्को, सो दम्भेहिं लोहिततीभिल्लेतेहिं दुक्खविज्जंतो सम्मं सहति, एवं सहितब्बं, 'तणफासपरीसहो गतो ॥ इदाणिं जल्लपरिसहो-किलिक्कगाए मेघावी' सिलोयो (८४ सू० १२२) अलातस्य मुखेषु तनेसु स्वपतः स्वेदसंघातु जल्लेन विलम्बः कायो भवति, पल्लतं च- 'किलिक्कगाते' क्लिष्टो नाम रजोमलपरि-वापितः स एव किलिक्कगाए, मेहया धापतीति मेघावी, पंतस्यस्मिन्निति पंकाः, पंको नाम स्वेदाबद्धो मलः रजस्तु सर्वशुष्कः,

कमदीभूतो जज्ञो शुक्कमात्रस्तु रजः, फंकेन वा रएण वा, रज्यत इति रजः, यदा तु पंको भवति तदा न रज इत्यतो विपाके 'धिंस्तु वा परितापेण' धिंस्तु वा नाम ग्रीष्मे, समंततो तापः परितापः, सज्यत इति सादः, अमानोनाः प्रतियेषे, परिदेवनं नाम सातसाहयति, जहा जलाश्रयाः द्योन्ति नयो वेति, तथा चन्दनेसीरोरक्षीपवायवः, एवं परिदेवति, न परिदेवमानः अपरिदेवमानः॥ स एवं अपरिदेवमानः सातं 'वेदेज्ज निज्जरापेही' सिलोगो (८५ सू० १२३) वेदेज्ज इति अनुगतार्थे, सव्यग् वेदेज्जा सि, नो तस्स पडिक्कारं करेज्जा सि, किमर्थं वेदेज्ज ?- निज्जरं पेहीति, जहं धारयतो हि विउला निज्जरा भवति, एवं निज्जरां पेममाणो, पेहति अभिलपतीत्यर्थः, 'आयरियं धम्ममाणुत्तरं' धम्मं ज्ञानं परयति चेति वाक्यशेषः, अथवा 'विद ज्ञाने' वेदेज्जा निज्जरापेही, शुद्धनयान् प्रतीत्योच्यते-वेदेज्ज निज्जरापेही, वेदितो जाणतो इत्यर्थः, चोति धम्मं, अथवा जह्णधारणोभव धर्मं, तंतु ' जाव शरीरे भेदाए, यावत्परिमाणवाधारणयो', भिद्यतीति भेदः, जायते लीयते वा जहं 'जह्णो काएण उवट्ठे' उद्धत्तनीमित्यर्थः, किमंग पुण सिणाणादिः, पव्वते च ' जहं काएण धारए ' एस दव्वमलो भावमलनिज्जरणत्थं धारिज्जति, न च शक्यते निर्मलं शरीरं कर्तुं, यदि नाहवदंतओ, एत्थ दारं 'मलधारणे' त्ति, तत्थ गाहा (११७-१२३) चंपाए सुणंदो णाम चाणियओ, सावओ, आवणाओ चैव जो जं मग्गति साहू तस्स तं देइ ओसहयेसज्जं सत्तुगादीयं च, सव्वमंडिओ सो, तस्सज्जता गिम्हेसु साहूणो जह्णपरिदिग्गता आवणं आगता, वेसि गंधो जह्णस्स ताण सव्वदव्याण गंधे भिदिउं उव्वरति, तेण सुगंधदव्वभाविएण चित्तिंत-सव्वं लुट्ठं साहूणं, जति णाम जहं उवट्ठता तो सुंदरं होतं, एवं सो अणालोहयपडिक्कतो कालयतो कोसंवीए नयरीए इव्वम- कुले पुचचाए आयाओ, णिव्विन्नकामभोगो धम्मं सोज्जा पव्वतितो, तस्स तं कम्मं उदिणं, दुव्विगंधो जातो, जतो जतो

गच्छति तत्रो तत्रो उडाहो, पच्छा सो साधूहि भणिओ-तुमं मा निगच्छसि, उडाहो, पडिस्सए अच्छाहि, रत्तिं देवताए काउस्सणं करोति, पच्छा देवताए सुगंधो कतो, से जहानामए कोट्टपुडाण वा०, पुणोऽपि उडाहो, पुणो देवताए आराधणं, सामा-
वियगंधो जातो, तेण गाहियासितो जल्लपरीसहो, एवं णो णाधियासेतव्वं, जल्लपरीसहो गतो ॥ इदाणिं सकारपुरकारपरीसहो,
करणं कारः शोभनकारसकारः सकारमेव पुरस्सरोति सकारपुरस्कारपरीसहो भवति, स त्वेवं सोढव्यः, स सत्कारः एवंवियअभिवादनं
गाहा (८६ ह० १२४) ' अभिवादनं ' अभिमुखं उट्टणं ' सामी कुञ्ज ' चि राया कुञ्जा एताणि, णिसंतणं वक्कपात्र-
लेखावसधिस्येराजाऽमात्यो वा मरुयाणं पासंहीणं वा अण्णं वा सकारं कुञ्जाजे ताहं पडिसेवंति ' य इति अणिदिट्टस्स उदेसे ताहं
ताणि अभिवादणादीणि प्रतिसेवंति- पडिसेवंति ' ण तेसिं पीहए सुणी ' अहो इमे सुहिथा राजादिभिः पूज्यंते वयं नेति, कथ-
मस्माकमप्यंधिधा पूजा स्यादिति, स तेसिं अपीहमाणो ' अणुक्कसाय ' गाहा (८७ ह० १२४) ' अणुक्कसायो ' अणुशब्दः
स्तोकार्थः, अतो नेत्यनु, कपयंतीति कषायाः क्रोधाद्याः, न रुण्यत्यपूज्यमानः, न वा मानं करोति, मां लोकः पूर्वं पूजितवान् इदानीं न
पूजयतीति ' अमहेच्छः ' अत्येच्छ इत्यर्थः, न पूजासत्कारमांसंशयति, अत्रौषी, न ज्ञापयत्यहमेवंभूतः पूर्वमासीद, न वा क्षपको
बहुश्रुतो वेति, आहारोपकरणादिषु अलोलुपः, न लोभ इत्यर्थः, भूयिष्ठत्वादाहारो लोप्यमस्य जंतोभिवतीतिकृत्वा व्यपदिश्यते
' रासिएसु णातिगिच्छेज्ज ' ससंहिताणि रासियाणि तेषु रासिएसु णोभिगिच्छेज्ज, अहवा रसेसु णाणुगिच्छेज्जा, रसाहं आद्रतादयः
स्वस्थानपटवः यदा ये चातुक्कलाः तेषु यथा पूर्वं गृह्णान् तथा- न गृभ्येत, ये च रसातुक्कथा नहास्यंति लभंति वा परं तत्र ण तेसिं
पीहए सुणी ' पळ्यते चान्यथा ' नाणुतप्येज्ज पण्णवं ' वा, यथा मया दुट्टं कुतं- इह लेब्धिपापडे सर्वैरिणि वा प्रवजता, तत्रो-

दाहरणं ' अंगविच्छं ' ति 'महुराए इंददत्तो' गाहा (११८--१२५) अरहंतपद्महीताए महुराए नयरीए इंददत्तं पुरोहितेणं
पासातगतं हेट्ठं साधुस्स वच्चंतस्स पाओ लंभितो सीसे कउत्तिकाउं, सो य सावएण सेट्ठणा दिट्ठो, तस्स अमारिसो जातो, दिट्ठं
भो एतेण पवेण साधुस्स उवरीं पादो कतोचि, तेण पइण्णा कथा-अवस्सं मए तस्स पादो छिंदियव्वो, तस्स छिंदीणि मग्गति,
अकथा अलभमाणो आयरियसगांसं गंतूण वंदिता पडिक्कहेति, तेहिं मण्णति-का पुच्छति, अधियासितव्वो सक्कारपुक्कारपरीसहो,
तेण भणियं-मए पतिण्णा कतेछिया, आयरिएहिं मण्णति-एयस्स पुरोहित्यस्स धरे किं वट्ठइ ? तेण मण्णइ-एयस्स पुरोहितस्स
पासादो कतेछओ, तं तस्स पवेसणे रण्णो भचं कीरति, तेहिं मण्णति-आहे राया पविसति तं पासादं ताहे तुमं रायं हत्ये गहेऊया
अवसारोज्जासि, जहा पासातो पडति, ताहेइडं पासातं विज्जाए पाडिस्सं, तेण तहा कयं, सेट्ठणा राया भणियो-एतेण तुम्भे
मारिता आसि, सेट्ठण रण्णा पुरोहितो सावगस्सेव अप्यितो, तेण तस्स इंदकीले पादो कथो, पच्छा छिन्न एव काउ लोहमआ
काऊण सो छिवो, इतरो विसज्जितो, तेण गाधियासियो सक्कारपुक्कारपरीसहो । इदाणिं पण्णापरीसहो, ज्ञायते अनयेति श्रद्धा,
प्रगता ज्ञा श्रद्धा, ज्ञापरीसहो नाम सो हि सति ज्ञाने तेण गच्चित्तो भवति तस्य ज्ञापरीपहः, प्रतिपक्षे ण श्रद्धापरीपहो भवति,
अविण्णणमतो हि ण अद्धितिं करोति यथाऽहमविज्ञातवानिति, शक्यं प्रज्ञानं, दुःखतरं पुनरज्ञानं, सो बुद्धिमिति विचितयति, उच्चते
कथं ? - ' किं कट्ठं अण्णणं ' गाथा, तथा चोक्तं ' नैवविधमहं मन्ये, जगतो दुःखकारणम् । यथाऽज्ञानमहोरोगो, दुतंमति-
दुर्जयम् ॥ १ ॥ ' इति, पण्णणं जह सहमाणस्स परीसहो भवति तथा अग्रज्ञानमपि साहितव्यं, ततो परीसहो भवति, तद्यथार्थमेवो-
च्चते ' से णूण मए पुच्चि ' गाहा (८८ सू० १२६) से इति पूरणे आत्मनिर्देशे वा, णूणमनुमाये ' मये ' ति आत्मन्युपगमे,

यथा कृतानि कर्मानि पूरयतीति पूर्व-पूर्वजन्मनि पूर्व, क्रियंत इति स्मार्णि, फलतीति फलं, अत्रानं फलतीति अज्ञानफलता, अत्रानं फलमेवां, तदुदये सति येनाहं नाभिजानामि, अभिमुपं ज्ञानामि अभिजानामि 'पूर्वो ज्ञेयानि रूपद्वे, पृच्छ्यन्ते स्म पृष्टः 'रूपद्वयो सुचे अये वा, तत्रालंबने-एतानि हि प्रज्ञानप्रधानि, मयंतानि प्रागुपात्तानि वधार्थानि कृत्वा तद्भयान् पुनः प्रज्ञा ज्ञान्योति न न करिष्ये, यानि पूर्वं वद्वानि तानि 'अथ पच्छा उद्रेज्जंति' मिल्लो (८९, सू० १२६) अथैकव्ययं निपातः पूर्वकृतोपपन्नः, किमपेक्षते ? वेदितव्यं, उक्तं हि- 'पापानं वलु भो रुडाणं कम्मानं पुंल्वं दुगिअणानं दुण्णंजाणं वेदयिवा मोरुणो, अन्थि अवेदइत्ता, तवसा वा जोमइत्ता ' न च सर्वं वदं क्षयमवाप्नोति, श्रामकालमूदीयते, यानि तु अस्यं वेदनीयानि तानि 'अह पच्छा उदिज्जंति' अज्ञानफलानि, तानि मय्यं महामीति वाक्येअपः, तथैवायमेतेषां उदयः प्राप्तः एतं तन्थयोअपि मधिव्य-तीतिक्रवा 'पथमस्सासेति अप्पाणं' आकाशतन्माश्रासः आत्मनमान्मना, 'पल्ला कम्मधिवागतं' मिक्थिः पाठे विपाकः, तत्त्वभावो हि विपाकता तां, अस्यं हि कम्म, तंतन्ववन्तमवद्यमन्वेति इति वास्तुशेषः, अथवा विपाकता नाम विलक्षणंति, पात्रानि हि कर्मानि यथा कृतानि उच्यंते इति, अत्रोदाहरणं 'सुत्ते' ति, एत्थ पाहा- 'उज्जेणी कालन्मरणो' गाया (११९-१२७) उज्जेणीए अज्जकालया आगरिया वहुम्मया, तेसिं मीसो न केइ नाम इच्छइ पट्टिं, तन्न मीसस तीमो वहुम्मसुओ सागरइरणो नाम सुववभूमिए गच्छेण विहरइ, पच्छा आयरिया पलागितुं तथ गता सुवणभूमिं, सो ग मागर-खमणो अणुयोणं कइयति, पण्णापरिसंहं न सहति, भणति-संता ! मत्तं एत्तं तुम्म सुयसंखंधं जवोक्कधिज्जत्तु, तेण मण्णानि-गत्तंति, तेो मुण, सो सुणावेइं पवत्तो, ते ग सिज्जायरणिअणं कंतिं नसिससा सुववभूमिं जतो वलिता, लोणो पुच्छति नं इंदं गच्छं-

को एस आयरिओ गच्छति ? तेण भणति--कालगायारिया, तं जणपरंपरेण कुंसंतं कोइं सागरखमणस्स संपत्तं, जहा-कालगाय-
रिया आगच्छति, सागरखमणो भणति-खंत | सच्चवं मम पितासहो आगच्छति ? तेण भणति-भयावि सुतं, आगया साधुणो, सो
अच्छुद्धितो, सो तेहिं सार्धेहिं भणति-खमासमणा केइं इहागता ? पच्छा सो संकितो भणति-खंतो एको परं आगतो, ण तु
जाणामि खमासमणा, पच्छा सो खामेति, भणति-भिच्छाभिदुकडं जं एत्थ मए आसादिया, पच्छा भणति-खमासमणा ! केरिसं
अहं वक्खाणेमि ? खमासमणेण भणति-ल्हं, किंतु मा गव्वं केरिहि, को जाणति कस्स को आगमोत्ति, पच्छा धूलिणाएण
चिक्खिलपिंडएण य आहरणं करंति, ण तथा कायव्वं जहा सागरखमणेण कंतं, ताण अज्जकालमाण समीवं सक्को आगंतुं
णिगोयजीवे पुच्छति, जहा अज्जरक्खियाणं तथैव जाव सादिव्वकरणं च, पण्णापरीसहो गतो ॥ इदार्णिं णाणपरीसहो, सोऽपि
जहा पण्णापरीसहो तथा उभयथा भवति, णाणपरीसहो अण्णाणपरीसहो य, तत्थ णाणपरीसहं पडुच्च भणति--'णिरत्थयं मि
विरतो' सिलोगो (९० सू० १२८) यच्चि रत्थइ वा अर्थो, नास्य अर्थो विद्यत इति निरर्थकमिति, रतोऽसिलोगो (?) निरर्थके अर्थे,
विरतः, विरतिः, पंचक्रारा, तत्र तु गरीयसी मैथुनाद्विरतिर्नैनापदिश्यते 'मेहुणातो सुसंबुडो' सुद्धु संबुडो, यतः संबुत्तत्वे
सति किं भवति-'समक्खं' णाम सहसाक्षिभ्यां साक्षात् समर्थं तो साक्षात्, अभिमुखं जानामि, प्रियते स्म धर्मः, स्वभाव इत्यर्थः,
कः कल्याणधर्मः? कः पापधर्मः ? इति, क्वाणि वा कल्याणि वा कम्माणि क्वाणि वा पापगाणि कम्माणि ?, किमभिप्रेतो-केवंविधा-
नि कल्याणफलनिर्वचकानि कर्माणि येनासौ कल्याणो जायते यैर्वा पापक इत्यर्थः, ताणि वा (न), अर्थतथ अर्थो विद्यत इति
निरर्थकं, मिति रतो 'त्वोचहाण' सिलोगो (९१ सू० १२८) तत्पत् इति तपः, उपधीयत इत्युपधानं, तपोपधानानीत्यर्थः,

पडिमा नाम मासिकादिता, तपोपधानपूर्वकाः श्रुतिमाः पडिवज्जंतो, इतरथावि तपोपधानानि करोमि ग्रामनगराणि च अभ्युद्यंत-
विहारेण विहरामि, तहावि 'एवंपि मे विहरतो' एवं अनेन अग्रतियद्भविवहारेण, छादयतीति च्छन्नः छादयतीत्यर्थः, नियतं वर्त्तते न
निवर्त्तते, 'परितंतो' गाहा (१२०-१२९) अत्रोद्गहरणं-गंगाकुले देवि साहू पव्वइया मातरो, तत्येगो बहुस्तुतो एगो
अपस्तुतो, तत्य जो सो बहुस्तुओ सो सीसेहिं सुचत्यणिमित्तं उपसपन्नहिं दिवसतो विरगो गत्थि, रत्तिपि पडिऊच्छण सिक्खादीहिं-
सेवित्तुं ण लहइ, जो सो अपस्तुओ सो सव्वं रत्ति सुव्वह, अणया सो आयरिओ निहापरिखेदितो चित्तेति-अहो अयं साहू
पुण्णसंतओ जो सुव्वइ, अरुहं संदपुण्णा न सुविउंपि लब्भति, एवं नाणपउत्तेण पाप्पावरणीज्जं कम्मं बद्धं, सो तस्स ठाणस्स
अणालोइयपडिक्कंतो कालमासे कालं किच्चा देवलोगे उववण्णो, ततोवि चुओ समाणो इहेव भरहवासे आभीरकुले दारओ
जातो; कमेण संवड्ढितो, जोवणत्थो य विवाहितो, दारिका य से जाता अतिरूविणी, सा य मदकन्नगा, अन्नया कयाइ तापि दोवि
पियात्ताइं अन्नोहिं आभीरोहिं सभं सगडं वयस्स भेरुज्जण गगरं विक्किणणाए पत्थिताणि, सा क्रय (भइ) कन्नगा सारहित्तं सगडस्स
करोइ, ततो तं गोवदारगा तीए रूवेण अक्खिचा तीसे सगडस्स अन्नासयाइं सगडाइं खेडंति, तं एलोएताणं ताइं सयल्लइं सगडाइं
भग्गाइं तीए नामं कयं-असगडा, असगडाए पिता असगडपिता, तस्स तं चैव वेरणं जातं, तं दारियं परिणावेऊण सव्वं से
वससारं दाऊण श्रेयाण समीचे पव्वइतो, तेण तिनि उत्तरज्झयणाणि जाव अधीताणि, अंसंखते उडिहुं तं गाणावरणं उदिण्णं, गता
दोवि दिवसा अंभिल्लुङ्गेण, न आलावगो ठाह, आयरिएणवि सण्णति-उडिहि, जा ते एवं अब्झयणं अणुण्णवेज्जति, सो भणत्ति-
एयस्स केरिसो जोगो ? , आयरिया भणत्ति-जाव ण उड्ढति ताव आयविलं, सो भणत्ति-अल्लहि मस अणुण्णाएणंति, एवं तेण

अदोणेण आयविलाहारण वारसहि संवच्छरोहि अधिज्जयं असंखयं, उवसंतं, सेसं लहुं चैवं अधिज्जंतं, एवं यण्णापरिसहो
 अहियासेयब्बो जहा असगडपिलणा, तप्पडिवक्खे इमं उदाहरणं, एगो थूलिमदो नाम आयरिओ बहुस्सुतो, तस्स एगो पुव्वमिचो
 आसि सण्णात्तगोऽपि य, सो तस्स धरं गतो, महिलस्स पुच्छति-सो अमुगो कहिं गतो ? , सा भणति-याणिज्जेण, तं च धरं
 पुव्वं लहुं आसि, पच्छा सड्ढिपडियं जातं, तस्स य पुव्वएहि एगस्स खंभस्स हेडा दब्बं णिहेल्लयं, तं सो आयरिओ नाणेन जाणति,
 पच्छा तेण तथोहुतो हत्थं काज्जण भण्णाति- ' इमं च एरिसं तं च तारिसं ' गाथा (१२२-१३०) इमं च इत्थियं दब्बं, सो य
 अण्णाणेण भमिति, सो य आगतो, महिलाए सिद्धं, थूलमदो आगतो आसिचि, सो भणह-किं थूलमद्रेण भणियं ? , सा भणह-ण
 किंचि, णवरं खंभहत्तं दायंतो भणति-इमं च एरिसं तं च तारिसं, तेण पंडितेण णातं, जहा-अवस्सं एत्थ किंचि अत्थि, तेण खतं,
 णवरं णाणापगारयणाण भरिता कलसा अच्छति, तेण णाणपरिसहो णाधियासिओ, एवं ण णाधियासितब्बं ॥ इदं णिं दंसण-
 परिसहो, ऐहिकासुम्भिकं च तपोफलं अपश्यतः कस्सति दिड्ढिवामोहो होज्ज, तत्रैहिकं धीराश्रवभरणादि पारलौकिकं देवेन्द्रादि,
 तत्सर्वं विध्या, एवं दरिसणपरिसहो भवति, स तु अदर्शनपरीप्सह एवोच्यते, को दृष्टान्तः ? , यथा ब्रह्ममानः साधुयदा न शुभ्यते
 तदाऽस्य ब्रधपरीप्सहो भवति, एवमवश्यं तपोफलानि संति, यो हि दर्शनाच मुह्यते तस्य दर्शनपरीप्सहो भवति, तत्रोच्चदेहिक-
 मधिकृत्यापदिश्यते ' णत्थि णूणं परे लोए ' सिलोपो (९२ सू० १३१) कथं ? , यस्मात्तपःफलं प्राप्य देवा इह नागच्छंति,
 तेव दृश्यते, इत्थतः परलोको नास्ति, कश्चित्तु जातिसमणादिभिः परलोकास्तित्वमभ्युपेय इदं प्रतिपद्यते इड्ढो चावि तं वस्सिणो
 न हि तपस्विनो देवलोकोपपचिरस्ति, न चैषां खेत्तेऽपि सति क्वदिरस्ति, न तु परलोकस्याभाव एव धर्मफलस्य वा, यत्तु इह

नागच्छति परलोकादव्यङ्गत्वात् प्रायत्तत्वाच्चेति, यद्येवविधं परिज्ञानमेव न समस्ति तेषां, यथा वयसमुक्तस्थानादागता इति, यतश्चैवं ततः 'अहवा वंचितो भित्ति' अहुवेति अथशब्दः, सो अहं वंचित इति कथं वंचित इति?, न भोगा युक्ता, न च परलोको अस्ति, धर्मफलं वा विशिष्टं 'इति भिन्नत्वेण चिंतये', व्यपदिश्यते- 'अभू जिणा' गाथा (९३ सू० १३२) अभू जिणा इति ऋषमादयः, अस्थि महाविदेह, भविस्सति महापउमादयो, यच्चात्यदेवमिति तत्सर्वं मृषा वदंति अस्वातं, ण य तं एवं, सांप्रतं प्रज्ञापयंति- यथा अभू जिणा, एष तु अजिनकाले परीपहः, एवमन्यदपि यत्परोक्षं जिनोक्तं तदभ्रश्चतः दंसणपरीसहो भवति, तत्रोदाहरणं 'ओघाविउकामोऽविय' गाथा (१२२-१३३) वत्याभूमिंए अज्जासाढा णामायरिया बहुस्सुता, तस्य गच्छे जो कालं करेह तं निज्जाविति, भत्तपडियाइक्खितातो बहुया णिज्जाविति, अप्पाहि ता पच्चवति, अण्णया एणो अप्पणो सीसो तेण आदतरेण मणितो-देवलोगाओ आंगंतुं मम दरिसावं देज्जासिचि, न य सो आगच्छति, पच्छा सो चित्तेति-सुवहुं कालं क्खिलिड्डेऽहं, सल्लिगेण च्च ओघावति, पच्छा तेण सीसेण देवलोगतेण ओघाहतो आमोइतो, पेच्छंति ओघावंतं, तेण तस्स पहे गामो विउव्विओ, णडपेच्छा य, सो य तस्य छम्मासे अच्छित्तो पेच्छंतो, ण छुंहे ण तण्हं कालं वा दिव्वपभावेण वेदेति, पच्छा देवेण तं साहरिउं गामस्स चहिआ विज्जेण उज्जाणे छ दारए सत्थालंकारविभ्रूसिएं विउव्वति, सो चित्तेति-णिण्हामि तस्सि आमरणयाणि. वरं सुहं जीवंतोचि, सो एतं दारवं मणति- ओणेहि आमरणगाणि, सो मणति-भगवं ! एणं ताव मे अस्खाणयं सुणेह, पच्छा णेहज्जावि, मणति-सुणेसि, एणो कुंभकारो सो मडियं खणंतो तडीए अकंतो, पच्छा एसो मणति-जिण भिक्खवं बल्लिं देसि' गाथा (१२३-१३४) एवं भगवं अहं धारणत्तया तुब्भे सरणमुवगता, तेण भन्नति-अतिपंडितवादिओऽसि, धेत्तूणा-

भरणानि पडिगहै छुडाणि, पुढाचिकायो गत्तो । इदाणिं आउकाओ वितियओ भणति, सोडवि अक्खाणयं क्हेति, जहा एगो तालायरो पाडलो नाम, सो अबया गंगं उचरंतो उवरिं बुढोदएण हीरति, तं पासिय जणो भणति-- 'चहुसुत्तं' गाथा (१२४-१३४) पच्छा तेण पडिभाणितं गाथा 'जेण रोहति बीयाणि' गाथा (१२५-१३४) तस्सवि त्हेव गेहति, एस आउक्कातो ॥ इदाणिं तेउक्कातो ततिओ, तांहे अक्खाणयं क्हेति-एगस्स तावस्सस अणिणा उडओ दड्डो, पच्छा सो भणति-- 'जमहं दिया य राओ य' गाहा (१२६-१३४) अहवा 'वग्घस्स मए भीएणं, पावगो सरणं कतो । तेण अंगं महं दड्डुं, जातो सरणतो भयं' (१२७-१३५) तस्सवि त्हेव गेहति, एस तेउक्काओ ॥ इदाणिं वाउक्काओ चउत्थो, त्हेव अक्खाणयं क्हेति, जहा-एगो जुवाणो घणणिचियसीरो, सो पच्छा वाएहिं गहिओ, अण्णेण भणति-- 'लंघणपवणसमत्थो पुट्ठिं होऊण संपयं कीस' । दंडलतियगहत्थे वयंसं ! किंनभओ वाही ? । (१२८--१३५) पच्छा सो भणति-- 'जेड्ढासाहेसु मासेसु' गाहा (१२९--१३५) अहवा 'जेण जीवंति सत्ताणि, निरोहंसि अनंतए । तेण मे भज्जती अंगं, जातो सरणओ भयं' (१३०--१३५) तस्सवि त्हेव गिण्हइ, एस वाउक्काओ ॥ इदाणिं वणस्सतिकाओ पंचमो, त्हेव अक्खाणं क्हेइ, जहा एगंमि रूक्खे केसिंवि सउणाणं आवासो, तांहे अडपेह्णगणिं सयं च अच्छति, पच्छा स्वखाब्भासतो बह्नी वड्डिता, रूक्खं वेदंती उवरिं विलगा, वहीअणुसारेण सप्येण विलगिऊण ते पेल्लगा सऊणा य खतिया, पच्छा सेसगा मणंति-- 'जाव बुच्छं खुहं बुच्छं' गाहा (१३१--१३५) तस्सवि त्हेव गेहइ, एस वणस्सतिकाओ गओ ॥ इदाणिं तसकायो छुडो, त्हेव अक्खाणयं क्हेति, जहा एगं नगरं परचकेण रोहिञ्जति, तत्थ य वाहिरीयाए हरिएरा, ते अब्भतरएहिं विणिज्जंति, वाहिरि-

याए परचक्रेण वेपयंति, पच्छा क्रेणति अन्नेण भण्णति- 'अडिभत्तरागा खुभिता' गाथा (१३२-१३६) अहया एगत्थ
 नगरे राया सयमेव चोत्तो, पुरोहितो भंडति, पच्छा दोवि हरति, पच्छा लोगो भणति-जुत्थ राया सयच रो' गाथा(१३३-१३६)
 अहवा एगत्स धिज्जाइयस्स धूया, साय जोव्वणत्था पडिरुवदरिसिण्ज्जा, सो धिज्जाइओ तं पासिउण तीए धूयाए अज्जोव्वचो,
 तीसे तणएण अतीव दुव्वलीभवति, वंभणीए पुच्छिओ णिव्वंधेण, क्कहोते, ताए भण्णति- मा अर्थति क्करोसि, तहा क्करोमि जहा
 केणइ पओणेण संपत्ती भयति, पच्छा घूतं भणति- अम्ह पुव्वं दारियं ज्जक्खा भुंजति, पच्छा देज्जति, तव क्कालपक्खचाउदसिए
 ज्जक्खो एहिहति, मा णं विमाणोहि, संमाणोहिसि, मा य तत्थ तुमं उज्जोतं काहिसि, तीएवि ज्जक्खोउहल्लेण दीवओ सरावेण
 उइतो, सो य आगतो, सत्तं परिमोचूण रत्तकीलत्तो पसुत्तो, इमावि कोउमेण सरावगं क्कडिती, णवरं पेच्छति तायं, ताए नायं,
 जं होउ तं होउ, पुव्वं भुंजामि भोगे, पच्छा ताइं रतिकिलंताइं, उग्गतेवि स्रो ण विडुब्धंति, पच्छा वंसणीं मण्णति- 'अचिरुग्ग-
 तए व सुत्तरिए, मागहिया (१३४-१३७) पच्छा सा तीसे धूया तं सुणेत्ता पडिभण्णति- तुमए व अम्म ए लवे' मागहिया
 (१३५-१३७) पच्छा सा धिज्जाइणीं भण्णति 'नव मास कुच्छीइ घालिता' मागहिया (१३६-१३७) अहवा एणेण
 धिज्जाइत्तेण तलागं खणावियं, तत्थवि य पलीए देउलं आरामो य क्तो, तत्थ य तेण जण्णओ पवचित्तो, छगलमा एत्थ मारो-
 ज्जति, अण्णया य क्कयइ सो धिज्जातिओ मरिउण छगलिओ चैव आयावो, सो य धेनुण अप्पणिज्जएहिं पुत्तेहिं तत्थ चैव
 तलाए जणिण मारिउं णेज्जति, सो य जात्तिस्सरो णिज्जमाणो अप्पणोच्चियाए मासाए वोव्वुयति, अप्पणा चैव सोयमाणो,
 जहा मए चैव पवचियं एयं, सो य बुन्निएमाणो साधुणा एणेण अतिसेसिएण दंसति, तेण भण्णति- 'सयमेव य लुक्ख लोविया'

माराहिया (१३७-१३८) सो तं सोऽज्ज तुण्हिक्को चेव ठितो, तेहिं धिज्जाइएहिं चित्तिंय-
 छगलओ तुण्हिक्को ठितो, ततो साधूणं गंतुं भण्णति- किं भगवं ! एस छगलओ तुम्हेहिं पडियमेचेहिं तुण्हिक्को ठितो !, तेण
 साधुणा तेसिं कहितो सब्भावो, जहा- एस तुज्ज पिया, किं अभिण्णाणं !, तेण भण्णति- अहंपि जाणामि, किं पुण एसो चेव
 क्कहेहिति, तेण छगलेण पुव्वभवे तेहिं पुतोहिं समं णिहनयं णिहतं तं गंतूण पाएहिं खलवलेति, एवं अभिण्णाणं, पच्छा तेहिं
 मुक्को; स साधुसमीवे धम्मं सोऽज्ज भत्तं पच्चक्खाइज्ज देवलोगं गतो, एवं तेण सरणमिति काउं तलागासमे जण्णा पवत्तिआ
 तमेव से असरणं जातं, एवंविधोऽत्र समवतारः एवं तुब्भे इमे म्हे सरणं गता, तहेव तस्सवि आभरणगाणि धेत्तूण सिग्घं गंतु-
 माढत्तो पंथे, णवरं संजतिं पासति मडितडिकितां, तेण सा भण्णति- 'कडगा य ते कुंडला' गाथा (१२८-१३८) पच्छा ताए
 भण्णति- 'समणो असि संजतो असि' गाथा (१२९-१३९) एवं ताए उवदिट्ठो समणो पुणोवि गच्छति, णवरं पेच्छति
 पुणोवि खंधावारं एतं, तस्स णिवट्टमाणो डंडियस्सेव सवडिहुत्तो आगतो, तेण हरिथंखंधाओ उरुहिचा वदितो, भणितो य- भगवं!
 अहो मम परं मंगलं निमित्तं च जं साधू मए दिट्ठो, भगवं ! मम अजुगहनिमित्तं फासुगेसणिज्जं इमं मोदकादि संवलं धेप्पत्तु,
 मम अणुगहत्था, सो पेच्छति, भायणसु आभरणाणि छूढाणि मा दिस्सति, तेण दंडिएण बलामोडिए पडिगहो गहितो जाव
 मोदगे छुमामि, णवरं पेच्छति आभरणगाणि, तेण सो खिज्जितो उवालद्धो य, पुणोवि संबोधितो, पच्छा दिव्वं देवरूवं काज्जण
 वंदिज्जण पडिगतो, तेण पुव्वं दंसणपरीसहो णाधियासिओ पच्छा अधियासिओ, दंसणपरीसहो बावीसत्तिमो समत्तो ॥

'एते परीसहा' सिलोमो (९४ इ० १४०) एते जहुदिट्ठा सक्वेसिं पुरतो कासवो भगवं वद्धमाणसामी तेण पवेदित्ता

कहिता 'जे भिकखू ण विहणेज्जा' णिहणणा-पराडिणणा 'केणइ'ति बावीसाए एतरेण 'कण्हुवि' ति क्वाचित् । इति नेमि, णया जहा विणय सुते ॥ परीसह्ज्झयणं समत्तं ३ ॥

एवं परीसहा अधियासेतवा इमं आलंबणं काउं जहा दुल्लभा इमाणि चचारि परसंगाणि, एतेणाभिसंबंधेण चतुरंगिज्जं आगतं, चउसु अंगेसु हितं-चतुरंगेज्जं, एतस्स चचारि अणुयोगदारणि जहा विणयसुते तहा वकेउण जहा णामनिष्फन्नो निक्खेवो चउरंगेज्जं, दुपदं नाम, चचारि णिक्खेवितव्वं, तत्थ एगस्स अभावे क्तो चतुड्डाणं, तेण एवास्सेव णिक्खेवो कायव्वो, तत्थ गाहा- 'णामं ठवणा' गाथा (१४१-१४१) नामठवणाओ गताओ, दव्वेक्कयं तिविहं, तंजहा- एक्कं दव्वं सच्चित्तं अचित्तं मीसगं च, सच्चित्तं जहा एगो मणूसो, अचित्तं जहा एगो कारिसावणो, मीसं जहा पुरिसो वत्थाभरणविसूसिओ, मातु-पदेक्कणा उपपणोति विगतोति वा धुवेदि वा, एते तिवि दिट्ठिवादे मातुपदा, अथा इमे मातुगपदा अआइ एवमादि, संगहेक्कयं जहा दव्वसंचयमुद्दिस्स एगो सालिकणो साली मण्णति, बहवो सालयो साली मण्णति, जहा णिप्फण्णे साली, तं संगहेक्कयं दुविहं-आदिट्ठं अपादिट्ठं च, तत्थ अणाइहं अविसेसियं, आदिट्ठं णाम विसेसियं, अणाइहं णाम जहा साली सालिति, आदिट्ठं कलमो, पज्जविक्रयं दुविहं आदिट्ठं अणादिट्ठं च, पज्जया गुणादिभेदा परिणति, तत्थ अणादिट्ठं गुणोत्ति, आदिट्ठं वण्णादि, भावेक्कमवि आदिट्ठं अणादिट्ठं च, अणादिट्ठं भावो आदिट्ठं उदइओ उवसमिओ खइओ खओवसमिओ पारिणामिओ, उदइसभावकेणं दुविहं आदिट्ठमणादिट्ठं च, अणादिट्ठं उदयितो भावो, आदिट्ठं पसत्थमप्यसत्थं च, पसत्थं तित्थकरनामोदयादि, अपसत्थं कोहो-दयादि, उवसमियस्स खइयस्स अणादिट्ठादिट्ठा भेदा सामण्यविसेसाणमभेदे न संभवति, केइ खयोवसमियंपि एमेव इच्छंति,

तं ण भवति, जेण सम्मदिट्ठीण मिच्छादिट्ठीण य खओवसमलाद्धिओ बहुधा संभवति, तासां दुब्बिहाणं चेष, जाओ सम्मदिट्ठी-
णं ताउ पसत्थाओ, जाओ मिच्छादिट्ठीणं लद्धीओ ताओ अप्पसत्थाओ, पारिणामियमाविककयं दुविहं—आइइमणाइहं च,
अणाइहं पारिणामियभावो, आदिहं सातियपारिणामिओ य अणादियपारिणामिओ य, तत्थ सातियपारिणामिएक्कमं कसया-
परिणयो जीवो कयायी, अणादियारिणामियएक्कयं जीवो जीवमावपरिणतो सदा एवमादि, इह क्रतरेण एक्कएण अधिकारो?,
उच्यते, भिररुया एक्कमा चत्तारि सहेण संगहिता भवति, तेण संगहिक्कएण अधिकारो, सुयणणं भावे खओवसमीए वट्ठित्ति
भावेक्कएण अधियारो, दुयादि परुवणावसरे परुवेज्जति, एवं सेसं परुवितं भवति, तम्हा चउक्कणिक्खेवो, सो सत्तविथो-णामं
ठवणां गाथा (१४२-१४१) णामचत्तारि ठवणा० दव्व० खेत्त० काल० गणण० भावच०, णामठवणाओ गयाओ, दव्वचउक्के
चत्तारि दव्व्याणि सच्चित्तमीसगाणि, सच्चित्ते चत्तारि मणूसा अचित्ते चत्तारि करिसावणा मीसे चत्तारि मणूसा सालंकारा,
खेत्ते चत्तारि आगासपदेसा, जमि वा खेत्ते चउक्को परुविज्जति, काले च णिरे समया आवलियाउ वा एवमादि, जमि वा काले
चत्तारि परुविज्जति, गणणा एक्को दो तिन्नि चत्तारि, भावे एताणि चेष चत्तारि परभंगाणि, एत्थ गणणाचउक्केण अधिकारो,
चत्तारिस्ति गतं ॥ इदानीं अंगत्तिदारं, तत्थ गाहा-णामं' गाहा-(१४३-१४१) णामठवणाओ गताओ,दव्वंओ इमा दारगाहा-
'गंधंग ओसंधंग' गाहा-(१४४-१४१) दव्वंगं छिव्हं, तं० गंधंगं ओसंधंगं मज्जंगं आउज्जंगं सरिंरंगं बुद्धंगं, एत्थ एवेगं अपि
अणेगप्पगारं, तत्थ गंधंगे इमा गाथा 'जमदग्गि'गाहा (१४५ १४२) जमदग्गिणाम वालओ रिणुणा हेरेणुया चेष संवरणियं-
सियं णाम तमालयणं विण्णिथाण मज्जो, मंगगो- गंगद्वयं रुक्खतणे मोचायं एताणि मल्लियावासिताणि कोटिं अगंथति, कोटि-

ग्रहणमित्युपमा, महार्या अर्यौ(हौ) अथवा इमं गंधं 'ओसीर हिरिवेराणं' गाथा(१४६-१४२) उसीरं उसीरमेव हिरिवेरं बालओ भद्रदारुसतपुष्पाणं भागो य तमालपत्रस तमालपत्रमेव 'एयं प्हणं एयं विलेवणं' गाहा (१४७-१४२) एतं गंधं, इदाणि ओसधं 'दो रयणीओ' गाहा (१४८-१४२) दो रयणीओचि दारुहरिद्रा पिंडहरिद्रा य. महिदफलं गाम इंद्रजभा, तिनि उसिगं इति तिकडुगं, कृणगमूलं नाम विष्णुमूलं, उदगओ अहुमं, 'एसा हणंती कंडू' गाहा (१४९-१४२) पूती एसा, गंधं गतं। इदाणिं सज्जं 'सोलस दक्खाभागा' गाथा (१५०-१४२) कंठ्या, इदाणिं आयोज्जं 'एगसुडुंदा तूरं' गाथा (१५१-१४३) एगा एव हि सुकुंदा तूरं, यथाभिमारकठमयणी य, सरिरंगं 'सीससुरोय' गाथा (१५२-१४३) कंठ्या, जुद्धंगाणि 'जाणावरण' गाहा (१५२-१४३) जाणं रहे आसो हत्थी य, जदि एताइं गत्थि किं करेउ पाइक्को, लद्धेसुवि जइ आवरणं कव-याई गत्थि तावि ण सेज्जाति, सति आवरणे पहरणेण विणा किं सक्का हत्थेहिं जुब्झिउं?, सति ग्रहणे जति कुसलचणं गत्थि णवि जाणति- किध जोद्धातव्वं, सति कोसल्ले णीतिएवि विणा किं करेउ?, समूहे मोरब्जाचि अवक्कमणं उवक्कमणं च अयाणंती, जहा अगडदत्तो दक्खचणेण फेडाति डेविति वा, तेसु सव्वेसुवि लद्धेसु जति विवसायो गत्थि णेव जुब्जाति अणिव्वयं, सइवि ववसाए सरिरेण असमत्थो किं करेउ?, तेण जाणं आवरणं पहरणं कुसलचं णीति दक्खचं ववसाओ सरिरमारोणं एताणि जुद्धंगाणि ॥ इदाणिं भावंगाणि 'भावंगं विय दुविधं' गाथा (१५४-१४४) भावंगं दुविधंसुत्तं नोसुत्तं च, सुत्तं वारसंगाणि, शेसुत्तं चउब्बिहं, तंजहा-माणुस्सं धम्मसुती सद्धा तवसंजममि वीरियं च। (१५५-१४४) एते भावंगा दुल्लभया संसारं तत्थ सरिरद्ववंगस इसाणि एगडियाणि-अंग दस भाग' गाहा (१५६-१४४) अंगति वा दसत्ति वा भागत्ति वा भेदति वा

अवयवोचि वा पुण्येति वा खंडेति वा देसे पदेसा पन्वे साहा पउला पज्जेवेचि वा खिलेचि वा, भावंगस्स इमाणि एगट्ठियाणि 'द्रया य संजमो' गाहा, दयचि वा संजमोचि वा दुणुछा लज्जा छलणा तितिकखा अहिंसा धिरति वा, तत्थ माणुस्सं पढमं अंगं, तं च दुल्लभं, कथं?-'माणुस्स खेत्त जाती' गाथा (१५८-१४५) तत्थ माणुसत्तं दुल्लभं इमेहिं दसहिं दिइतेहिं पसुविज्जति, तं०-'चोह्लग पासग' गाहा (१५९-१४५) एसा गाहा जहा सामाइए, एवं आयरियं खेचंपि आयरिया जाति कुलं रूयंति आरोगं आउगं बुद्धिं सवणं धम्मस्स कहणं पियसहु। संजमो तंमि य असढकरणं, तं एताणि लोगदुल्लभगाणि, अथवा अन्नारि-वाडीए गाथा, चत्तारि अंगाणि दुल्लभाणि 'इंदियलद्धी णिअत्तणा य' गाथा, भावओ इंदियाणि, लमिच्चावि कोइ अणिव्वच्चिएहिं चैव यरति, णिव्वत्तेअपि केइं ण सव्वपज्जचीहिं पज्जयत्तं, पज्जत्तएसुपि पुणरवि उत्रयाता भवति कुंटादिभिः, अहवा णिव्वच्चि-ज्जमाणाणि उवहम्मन्ति वी(थि)राहुगअवाहुगाजांतयलुज्जादिहु, सव्वनिव्वचाएवि खेमं दुल्लभं, खेमो धातं विभवं सुभिकखं दुल्लभं, अथवा धातं-विभवो, आरोगं- विरोगता, सङ्घा- धम्मसद्धा, गहणेत्ति गाहको उत्रयोगी, अहुत्ति संजमो अहुं, अथवा इमेहिं दुल्लभं 'आलस्स' गाहा (१६०-१५१) आलस्सेण साधूणं पासं न अल्लीयति, अहवा णिच्चत्तमपत्तो, मोहाभिभूतो इमंपि कायव्वं गत्थचि सुणे न, अहवा अवज्ञा किं एते जाणंतगा हिंडंति ?, अथवा धंभेणं थद्धो ण किंचि पुब्बुत्ति, अहवा अहुविहस्स मदस्स अन्नयरंभेण, अहवा दट्टणं चैव पव्वइए कोहो उपपज्जति, पमादेण पंचविहस्स पमादस्स अन्नतरेण, अहवा क्रियिणत्ता मा एतसिं किंचि दायव्वं होहिचि तंण ण अल्लियति, मएण वा एते णरगतिरियाणि दायंति अलाहिं तो एतेहिं सुएहिं, अण्णाणेण वा कुपणेहिं मोहिओ इमंपि से ण चैव धम्मसन्ना उपपज्जइ, अहवा वक्खेवो अप्पणो णिच्चमेव आउलो, कोउहल्लेण णडपेच्छादिहु,

अहवा रमणसीलो वट्टगुलियादीदि, 'एतेहिं कारणेहिं' गाहा (१६१-१५१) कंठ्या, धम्मंतराइयाण कम्मणां उदएणं दुल्लभं संजमंमिवि वीरियं, सराहीणताए, जो पुण मिच्छादिट्ठी सो पुण धम्मसुत्तापि लद्धूणं ण तं सदहति, तस्य गाथा 'मिच्छादिट्ठी जीवो' (१६२-१५१) मिच्छादिट्ठी उवदिट्ठं पवयणं न सदहति, असन्भावं पुण उवदिट्ठं वा अणुवदिट्ठं वा सदहति, जो पुण सम्मदिट्ठी सो उवदिट्ठं पवयणं सदहति, असन्भावं पुण अणाभोगेण (गुरुनिओगेण) वा सदहेज्जा, तस्य अणाभोगेण अघिकोविओ निगिहएसु संकितो अनेदिं पण्णवेज्जमाणो अप्पणो य दिट्ठिएसु एमो जिणोवएससिकाज्ज अघिकोविओ सदहेज्जा, गुरुणिओगेणंति गिएइइ (ई)सि सो तं निण्हयादिट्ठिं गुल्लाऽऽणवेज्जित्तो सदहेज्जा, जहा य 'ततेणं तस्स जमालिस्स अणयारस्स एवमाइक्खमाणस्स एवं भासं एवं पण्णं एवं पस्सेमाणस्स अयेयतिया समणा णिग्गंथा एयमट्ठं सदहति, तत्थ णं जे य एयमट्ठं ण सदहति ते णं समणं भगवं महावीरं उवसं विहरति, तेषु पुण निण्हया इमे 'वट्टुरय पदेस' गाहा (१६४--१५२) 'वट्टुरयज-मालीपभव' गाहा (१६५--१५३) 'गंगतो देकिरिया' (१६६--१५३) एतेसिं जत्थ उप्पन्ना दिट्ठिओ ता इमा णरंओ 'सावत्थी उसभ' गाथा (आत्रं), इदाणिं एतेसिं कालो भणति 'चउइस सोलस वीसा' गाहाउ दो, इदाणिं भणति- 'चोइस वासा तइया' गाथा, अक्खणयसंगहणी, 'जेट्ठा सुदंसण' गाहा (१६७--१५३) एवं सत्तहवि निण्हयाण वत्तव्या भाणियव्वा जहा सामाइयनिज्जुत्ताए, केइ पुण निण्हए एत्थ आलावणे पडिक्कहन्ति 'सोच्चो णेयाउयं मगं, बह्वे परिभस्सति' एवं अंगंति गतं, अस चतुरंगनिफ्फणं चातुरंगिज्जं, णामनिफ्फत्तो निक्खेवो गतो, सुत्ताणुमे सुत्तं उचारोत्तव्वं, चत्तारि परमंगाइ' सिलोणे (१५४.१८.१) चत्तारीति संख्या, परि(२)मानं यस्य तत्परमं, अड्ढयत्तेऽनेनेत्यंगं,

परमाणु च तान्यंगानि, अणुचराणीत्यर्थः, दुक्खं लभ्यत इति तदुल्लभानि, इहेति इहलोके, दिहतीति देहं देही-जीवो भवति माणुसत्वं
 सुप्ती सद्भा संजमंमि'मनसि श्रेते मनुष्यः, श्रवणं श्रुतिः, कस्यासाँः, श्रुतधर्मस्य, श्रद्धानं श्रद्धा, धर्मस्यैव, विराजयत्यनेनैव वीर्यं,
 संजमे वीर्यं, संजमे योगकरणीमित्यर्थः, तत्र तावत् प्रथमं मानुष्यं, तस्मिन् सति शेषांगाणि स्युरिति, तदापिचापि दुर्लभमेव,
 कथं ? 'समावपणण संसारे' सिलोगो (९६ द्. १८१) एगतो आवण्णा समावण्णा, संसरणं संसारः, संसृतिर्वा संसारः,
 नानार्था भवतस्त्वे सति जायत इति, जननं जातिः, नानागोत्रास्त्विति हीणमल्लिकमउचमासु, कहं णाणागोचासु संसरति ?,
 'कम्ममा नाणाविघा कडा' क्रियत इति कम्मं नार्थान्तरत्वे सति तद्धीनोचराजातिनिर्वर्कं कम्मं कृत्वा पृथक् पृथक् पुढो
 अथवा पुणो २ विधनामकप्रकारं प्रजायत इति प्रजा, विश्वसा भवंतीति विस्समंति वा, कथं विस्सं भविस्सति ?, उच्यते.
 'एगता देवलोके' सिलोगो (९७ द्. १८२) एकस्मिन् काले एकदा, दीव्यंत इति देवाः देवानां लोको देवलोकाः, नार-
 कानां लोको नारकलोकाः, एगता आसुरे कार्ये, अस्यत्यसावित्यसुरः असुराणामयमासुरः, चीयत इति क्रायः, आहितैः कर्माभिरारोपि-
 तैरित्यर्थः, आधितो वा कर्मसु, अथवा कर्माभिः शुभैशुभैर्देवत्वेऽपि सति उच्चस्थानवान् भवति, अशुभैर्नैचैः स्थानैः, एवं स्थानादि-
 सुखसंविदा यथाकर्मोपगाः, अशुभैरपि आभियोग्यकिल्ब्यादिषु सर्वदेवभेदाः यथाकर्मोपगाः ॥ मानुष्यमपि प्राप्य 'एगता
 खत्तिओ होई' सिलोगो (९८ द्. १८२) क्षतात् त्रायत इति क्षत्रियः, 'चंडो' इति चण्डालः, अहवा सुधेण सुधेण वंमणीए
 जातो चंडालो, बुक्कसो वर्णान्तरभेदः, यथा वंमणेण सुद्धीए जातो णिसादोचि बुच्चति, वंमणेण वेसीति जातो अवंडोचि बुच्चति,
 तस्य निसाएणं अवंडूए जातो सो वंक्कसो भवति, क्षत्रियग्रहणादुचमजातयो गृहान्ते, चण्डालग्रहणावीचजातयः, अथवा वाग्बि-

भागद्विषु अन्येऽपि नीचोत्तमा मानुष्यजातिभेदाः, तिरिणसु 'ततो कीड पतगोय' कळं, एवं शुश्रिव्यादिष्वपि च 'एवंमाषट्-
जोणीसु' सिलोगो (१९ सू० १८३) एवमनेन प्रकारेण, आवर्तते यत्र स आवर्तः, द्रव्यावर्तो नदीसमुद्रादिषु, भावे संसार
एव, पुनः पुनर्यथाऽऽवर्तते सत्त्वा यथायुपं तामिति योगः, आवर्तः आवर्तस्य वा शोनिषु, प्राणनेन प्राणः, प्राणा येषां संताति
प्राणिनो, 'कम्मकिव्विक्सा' इति कम्मोहिं किव्विक्सा कम्मकिव्विक्सा, कर्माणि तेषां किव्वंसाणि कमेकिव्विक्सा, त एवं तासु
आवर्तयोनिषु पर्यटतोषि ण णिव्विज्जंति संसारे, न इति प्रतिषेधे, निर्वंदनं निर्वंदः, संसरति तासु तासु गतिष्विति संसारः, संसरति
वा घावती तासु जातिषु सच्चः, सर्वे अर्था सव्वत्था, जे मणुस्सकाममौगोपकारिणः ते सर्वे एव वृहंते शब्दादयः, ते च पर्याप्ता
तस्य, न चासौ तात् श्रुंजानो निर्वज्जते, अप्येवासौ यथा यथा श्रुंजते तथा तथा प्रतापोऽभिवद्धते, एवं संसारिणः संसरंतः
संसारे दुःखैः शारीरमानसैरभिभूयमाना न निर्विघंते, अंग्येव रंजते एव, कोऽभिप्रायः १, यतस्तत्प्रतिघाताय नोद्यमते, अथवा
'सव्वत्थं स्वत्ति'ति सर्वैः कर्मैर्येस्यार्थः स सर्वार्थः, स हि अश्रराज्यः, तस्यान्ना पितथा, शो राजा, कामैः सर्वैर्यार्थः, स च तान्
प्रार्थयन् न निर्विघते, एवमसावपि संसारी संसारे दुःखाभिभूतः संसारसुखान्वेव प्रार्थयेत्, न तैः प्रार्थनासुखैर्निविघते, ते एवं
संसंतः 'कम्मसंगेहिं संसूढा' सिलोगो (१०० सू० १८३) सज्यते यत्र स संगः, पंकादयो द्रव्यसंगः, कामसंगस्तु काम-
भोगभिलाषः, अथवा सर्वे एव कर्मसंगतैः कर्मसंगैः संसूढाः, समस्तं सुखतेऽस्मात् संसूढा, दुःखमेवां जायते दुःखिता, वेद्यत इति
वेदनाः शरीराद्या बहवो वेदना, अथवा अत एव दुःखिता येन बहुवेदना, अथवा श्रुत्पिपासाद्येव बहवो वेदना, 'अमानुसासु
जोणीसु' मानुषाणांमियं मानुषीं न मानुषीं अमानुषीः नियतं निश्चितं वा हन्यते निहन्यते, विशेषेण वा हन्यते, 'कम्ममाणं तु पहाणाए'

सिलोगो (१०१ दृ० १८३) तु विसरणे, किं विसरयति ? तेषां मानुसजातिनिर्वर्तकानां कर्मणां प्रहीयत इति प्रहाणा, आनु-
पूर्वी नाम क्रमः तथा आनुपूर्व्यां, प्रहीयमाणेषु मनुष्ययोनिधातियु कर्मसु निर्वर्तकेषु वाऽऽनुपूर्व्येण उदीयमाणेषु, कथमानुपूर्व्यां
उदीर्यते ? उच्यते, उक्कडूते जहा तांयं, अहवा कर्मं वा जोगं व भवं च आयुगं वा मणुस्सगतिणामगोचस्स कस्मिंश्चित्तु
काले कदाचित्, तु पूरणे, न सर्वदेवत्यर्थः, 'जीवा सोधिम्मणुपत्ता' शुद्धयते अनेनेति शोधिः तदावरणीयकर्मोपगमादि-
त्यर्थः, मनुष्यभवो मानुष्यं तमपि च 'माणुस्सं विग्गहं लडुं' सिलोगो (१०२ दृ० १८४) विगृह्यते जनेनेति विग्रहः,
स च यथा दुर्लभः तथा चोक्तं चोह्यगपासकादिभिः, इदानिं द्वितीयमंगं सुति, धम्मस्स श्रवणं श्रुतिः श्रूयते वा, धियते वा
धारयतीति वा धर्मः, दुःखेन लभ्यते इति दुर्लभः, आहः श्रवणादस्य किं भवति ? उच्यते, 'सं सोच्चा पड्डिवज्जंति' यं
इति अनिर्दिष्टस्य निर्देशः 'सोच्चा' श्रुत्वा प्रतिपद्यन्ते, तवो वारसविधो, खंतिग्गहणेन दसविधो समणधम्मो गहितो, ओहसा-
गहणेण पंच महव्वयाणि ॥ 'आहृच्च सवणं लडुं' सिलोगो (१०३ दृ० १८४) आहृच्च गाम कदाचित्, कस्य श्रवणं ?,
धर्मस्य, श्रद्धा, संयमोद्यम इत्यर्थः, परमदुर्लभा नास्मात्पर किंचिदप्यन्यत् दुर्लभं परमदुर्लभा, कथं तर्हि ? विषयवृत्तिता हि विला (सिनः)
'सोच्चा णेआउंयं मग्गं' नयनशीलो नैयायिकः, यं श्रुत्वापि बहवो सर्वतो परिअन्नयन्ते, केचित्तावत् दर्शनादपि परिभस्संति,
केचित् श्रद्धानादं, अथवा सर्वतो अन्नयते जहा णिण्हवा, येऽपि न अन्नयते तेषामपि 'सुत्तिं च लडुं' सिलोगो (१०४ दृ० १८४)
विरायते येन त वीरिं भवति, च पुनर्विशेषणे, सर्वदुर्लभं हि संजमवीरिय श्रेयेम्यः, अथवा पंडितवीरियमिति विशेष्यते,
कुतः ?, जओ 'बहवे रोयमाणवि' केवलं रोचमाना एव सम्मयद्दर्शने वर्तते, न तु चरित्रं प्रतिपद्यन्ते, एवमियं सामग्री

दुर्लभा, एकैकस्य चारिणलाभाद्युपाये चोच्छ्रमादयो वक्तव्याः, अथैषा सामग्री कथं भवति ?, उच्यते, एकैकावराणकमप्रहाणतः, 'माणुसत्तामि आयातो' सिलोगो (१८५ ह० १८५) कंठं, 'तवस्वीवीरियं लडुं' तत् तपस्वीवीरियं लब्ध्वा सम्भ्याद् वृत्तः संबृत्तः संघत इत्यर्थः, सुसंघतात्मा तपोवीर्येण स क्षिपद्रज इति संक्षिणुयादित्यर्थः । स्यात्-कथं संवरो भवति?, उच्यते, भावशुद्धितः, येनापदिश्यते सोधी उज्जुअभूतस्य 'सिलोगो (१०६ ह० १८५) शोधनं शुद्धिः, अर्जतीति ऋशुभ्रतः, तद्गुणवत्तस्य घमशुद्धिः, तथ्यते शुद्धयते शोभना वा शुद्धिः, विभृति, नावगच्छतीत्यर्थः, अशुद्धस्य हि अशोधितमलस्येवातुरस्य न शोभिर्भवति, स एवं भावशुद्धसंवरयानिहैव 'णिब्वाणं परमं जाति' निर्वृत्तिनिर्वाणं, परमं णाम न तेन शुक्तिमुखेनात्रत्यं संसारसुखं तुल्यमास्थि क्हापि, दाष्टांतिकोऽर्थः न शक्यते दृष्टान्तमंतरेणोपादयितुं, एकदेशेनोपनयः क्रियते, जहा'घतसिस्त्वं व पावए'जघात्तिं घराचि वा घत्, पावं व हव्वं सुराणं पावयतीति पावकः, एवं लोहया भणति, वयं पुण अविसेसे दहण(ण देहे)इति पावकः, यथा घताभिपिक्तः पावकः परां निर्वृत्तिमाप्नोति तथाज्जावु-शुभावोऽपि इहैव तावत् विभुक्तामृतपानेन निर्वृत्तिमाप्नोति च, उक्तं हि- 'नैवास्ति राजराजस्य तत्सुखं नैव देवराजस्य । यत्सुखमिहैव साथेलोकव्यापाररहितस्य ॥ १ ॥ स्यात्-कथं जायते निर्वृत्तिः पावकस्य घृतेनैति ?, उच्यते, येन कृणतुएपलालकारीणादिभिर्-घनविशेषैरिध्यमानो न तथा दीप्यते यथा घृतेनेत्यतोऽनुमानात् ज्ञायते यथा घृतेनाभियिक्तोऽधिकं भाति, तथा निर्माणस्य घृते-घनादिकमेव, न तणा, पळत्तं 'घतसिचैव पावए', नागार्जुनीयास्तु पठंति एवं 'चतुद्धा संपदं लडुं, इहैव ताव भायते । तेषते तेय-संपत्ते, घयसिचै व पावए ॥ १ ॥ एतत्तावदिहैव फलं चतुरंगस्य, पारलोकिकं तु 'विकिंच कम्मणा' 'सिलोगो, (१०७ ह० १८६) अथवा अयमुपदेशः- स एवं निर्वृतात्मा विकिंच कम्मणा हेडं, विचिप् पृथक्भावे, पृथक् कुरुष्व, अहवा विपिंचेति उज्झित इत्यर्थः,

हिनीतीति हेतुः, कर्महेतुरिति कर्मनिदानं, रागाद्याः कर्महेतवः, अथवा मिथ्यादर्शनाविरतिमादि, यमो नाम संयमः तं संयमं चिरादि, केषां ? 'खंतीए' क्षयणं क्षान्तिः आदिग्रहणात् दशप्रकारः श्रमणधर्मः, स एवं यशस्वी विकिंच कर्माणि 'पाढवं शरीरं हि- च्चा' पृथ्वीए भवं पाढवं, तत्र पृथयति पृथयते वा तस्मासिति पृथयती, पृथिव्यां भवं पार्थिवं, वैशेषिकसांख्यानां हि पार्थिवं शरीरं, चक्षुःश्रोत्रघ्राणरसानादि आकाशापेजोवायुराज्योतिश्च, स्वसमयसिद्धितोऽपि- पार्थिवमिव पाढिंच, तद्वि शैलेषां प्रासस्य भगवतः शैलभूतं भवति, स च पार्थिवः शैल इत्यतः पाढवं शरीरं हित्वा, येऽपि न निर्वायन्ति तैरपि संलिहितात्मभिः तदुत्सृष्टं पृथिवीतुल्यं भवतीत्यत पाढवं शरीरं हित्वा, अथवा सुखदुःखविकल्प(विकल)त्वात् पाढवं शरीरं, उक्तं हि- 'पुढवीविव सब्वसहेण भग- वता', शीर्यत इति शरीरं, हेत्वा याम हेत्वा, ऊर्ध्वमिति माक्षः भृशं क्रमति इति चतुरंगफलमुक्तं ॥ ये पुनः पूर्वकर्मविशेषतः न तत्फलं वाप्नुवन्ति तेऽपि चतुरंगहेतुकर्मत एव संसारफलमासाद्य 'विसालिसेहिं सीले' सिलोगो (१०८ सू० १०८) समानं सदृशं, न सदृशं विसदृश्यं(शे), रलयोरैक्यमितिकृत्वा, ते हि विशालिसा हि शीलयन्ति तस्मिन् शील, विसरिसाणि, कंठं विसदृशानि?, न हि सर्वे तुल्यतपोविमसंजमा भवन्ति, उक्तं हि- 'जहा जहा णं तेसिं देवाणं तवनियमंभवेराणि ऊसितानि भवंति, जस्स जारिसिं सीलमासि तारिसो जक्खो भवति" यांति क्षयामिति यक्खा, उतरुतरा याम तपोविशेषैः स्थानैः रिद्धिसुखसंपदः प्राप्नुवन्ति, यथा सौधमैसाणादी, 'महासुक्का व जलंता' शोभत इति शुक्रः चंद्रादित्यग्रहणादि महाशुक्राः, प्रत्यक्षत्वाच्च चंद्रादित्यानां न हीनोपमा, केन वाऽन्येनोपमीयते? , चयनं चयः, पुनश्च्यवतीति पुनश्च्यवं, न हि तस्मिन् देवलोकं, दीर्घायुत्वाच्चैवं मन्यन्ते यथा वयं न ज्यो- ध्यामः, अथवा तेषां नित्यसुखसक्तानां चिंतित्वेयं न भवति ज्योभ्यामो वयमिति, 'अर्पितां देवंकामानां' सिलोगो(१०९ सू० १०९)

श्रीउच्यते०
चूर्णो ३
चतुर्गंथीया
॥१००॥

अर्पितमस्यास्तीत्यर्पितः अर्पितवानित्यर्थः अर्पितं गर्भितं दर्शितमित्यर्थः ते हि पूर्वोक्तपत्नव(तयोऽव) स्थाप्तिव उपपन्नता इव तेषां देव-
 कामानां अर्पिता इव अर्पिता यथा भवद्भिल्लयितव्या एते कामर्भिते कर्मनीया वा कामाः, रोचते रोचयति वा रूपं, कामतो रूपाणि विकृ-
 विंतुं शीलं येषां ते इमे कामरूपविकुर्विणः, अष्टकारैश्वर्ययुक्ता इत्यर्थः, न चैयामल्पकालिकं सौख्यमित्यतोऽपि दिश्यते- उद्धु कपपसु
 चिद्वृत्तिः उद्धेभव कल्याः २ वेषु उद्धुकल्पेसु, अहवा उवरीमेसु कपपेसु, पूरयतीति पूर्व, आवर्षतीति वर्षः, वरुणि भूषाणि च शतानि च,
 अग्रत्यन्त्रत्वात् न पत्योपमसागरोपमानि, क्रियत धर्मधारणा, देशकानां च पूर्वोयुषं मनुष्यमारम्य गावद्भूषणतायुष इत्यतः तत्पत्य-
 क्षीकाणार्थमपि दिश्यते पुत्रावाप्त सता बहु ॥ 'तत्थ ठिच्चा जहा ठाणं' सिलोगो (११० ह० १८७) तस्येति तस्मिन्निधि, ग्रायाव-
 स्थानमिति इंदूसामानिकान्यायुक्त एति, नहि तेषामुपक्रमो अस्तीत्यतः आयुष्कमखया ओवति माणुसं जोणि उयैत्यायान्तीत्युपेति,
 मनुष्यानामियं माहुरी, युवति जुषति वा तामिति योनिः से दसंगेऽभिजायति' दशानमंगानां समूहो दशमंगं, तद्यथा खिचं वृत्तुं
 सिलोगो (१११ ह० १८७) चौयत इति श्रेत्रं ग्रामनगरं, यवादिमस्थानि वा यत्रोत्पद्यन्ते, अथवा(अर्य)श्रेत्रमित्यर्थः, राजगृहमग्राघादां,
 वसति तस्मिन्निधि वस्तु. तत्र चेत्रं सेतुं सेतुं वा, सेतुं रहद्वादि, केतुं वरिसेण निष्फज्जते, इक्ष्वादिसेतुं, केतुं, अहवा वस्तुपि
 सेतुं भूमिभयादि, केतुं यदभ्युच्छितं ग्रासादाद्यं, उभयथा गृहं सेतुं केतुं भवति अथवा वस्तुं खायं ऊसियं खातुसियं, खातं भूमिघरं ऊसितं
 पासाओ खातुसितं भूमिघरोवरि पासादो, हिरण्यग्रहणेण रूप्यसुवणं गहितं, परस्ते तामिति पशु, से सत्त्वं चउत्पयं गहियं ॥
 'दासपोरुसं' दीयत इति दासः, पुरे शयने पुरुषः, एते चचारिवि खेचवस्तुहिरण्यपासवो दासपासौ च एकं कामगुखयं, 'जत्थं से
 उववज्जति' जेषु जेषु कुल्लेसु एताणि चचारिवि सदा सुवीणाणि वस्तु विज्जंति, इतरत्था हि दुसखं विभिनहानं स्यात्, किं तर्हि ?

भावना-धेनासौ गर्भलालितमेव भवति, एकमंगशुकं, 'मित्तचं पातवं होइ' सिलोगो (११२ सू० १८७) मज्जति मज्जति वा तमिति मित्रं मित्रमस्यास्तीति मित्रवान्, ज्ञातका अस्यास्तीति ज्ञातवान्, मित्रा सहवद्वितादि, गातगता तस्मादिह संबद्धा वा, गूयति इति गोत्रं उच्यगोत्रं राजा राजामालो वा, वृणीते वृणोति वर्णयति वा तमिति वर्णः (तद्वन्), रूपवानित्यर्थः, 'अप्यपातंके महा-पन्नो' अप्यपातंको नाम अरोमा, क्षुत्पिपासाद्या हि नित्यं अनुगता एव शरीरसोपाः, आमायास्तु वैभोत्पद्यन्ते, उक्तं हि- 'कञ्चिचलना-रोग्यमतीव मेधा' महती प्रज्ञा यस्य स भवति महाप्रज्ञा; पंडितः इत्यर्थः, अविजातो नाम विनीतः अदुक्कल इत्यर्थः, यथास्वी बलवं, एतानि दक्ष 'भोल्वा माणुस्सते भोए' सिलोगो (११३ सू० १८८) अपडिक्खे असरिसे अवेहिं अहाउयं पालिता पुब्बविसो-हिं पुण वोहिं लभेत्ता ॥ तस्मा 'चउरंगं दुल्लभं मत्ता' सिलोगो (११४ सू० १८८) मत्ता गातुं संजमं पडिवज्जिथा तवसा धुतकम्म-से सिद्धे भवति सासते, इतिविमि । नथाः पूर्ववत्, चातुरंगिज्जं सम्मत्तं ३ ॥

एवं चरणं दुल्लभं जाणेत्ता अप्यमातो कायव्वो, जहा तेसु ण परिमस्सति, तेण इमं पमादऽपमादणामं अब्बयणमागतं, तस्स चत्तारि अणुयोगदारा जाव पापणिप्फन्ने निक्खेवे पमादऽपमादं, पमादे वर्णिते तप्यडियक्खो अप्यमादो वर्णित एव भवति, सो पमातो चउत्विहो- 'णामं ठवणा' गाथा (१७९-१९० प्र०) तत्थ दव्वपमादो जेण श्रुत्तेण वा पत्तिण वा पमत्तो भवति, जाणि वा अण्णाणि वत्थूणि पमादकत्तूणि णिज्जासगंधवअलस्यादीनि, भावप्रसादस्तु आत्सेव प्रमत्ता, स च पंचथा प्रमद्यते 'मज्जं विसय कसाया' गाथा (१८०-१९० प्र०) मज्जपीतस्य हि भावप्रमत्तत्वात् न कार्याकार्यदक्षो भवति, 'कार्याकार्ये ण जानीते, वाच्यावाच्ये तथैव च । गम्यागम्येऽति(वि)मूढश्च, नाप्येयं मज्जमित्यतः ॥ १ ॥ तथा विषयप्रमत्तोऽपि कृत्याकृत्यानामिद्धो

भवति, कसाएषु निविहं आहणइ हिंसति अकरोसति कलहसाहसीहोति, णिदापमत्तोवि पलीवणगादिषु विणस्सति, इंदियमत्ता-
वि मगादयो विणारं पवति, जहा 'सहेण भिगो', गाहा, एस पमादोऽवि पंचविहो भणिओ, तस्स य पडिवक्खे अप्पमादो, सोऽभि
पंचविहो, एस चैव अप्पमादेण भणितव्वो, 'पंचविहो य पमादो' गाहा (१८१-१९१) किंच गतो णामनिष्फणो, सुत्तालावग-
निष्फणो, सुत्त उच्चारोतव्वं 'असंखत्तं जीवित मा पमादए' वृत्तं (११५ सू० १९१) संस्क्रयते स्म संस्कृतं, न संस्कृतं असं-
स्कृतं, यतः पूरुक्कृतकारणं कतरतो विनाशमाप्यत् पुनः संस्कार्यते तत् संस्कृतं भवति, यथा छिद्रप्रदः पुणोवि संविज्जति दुग्गिज्जति-
इवा, जेतु विणइपुण न सकति संस्कृतं तदसंस्कृतं भवति, यथा घटभेद इत्यादि, अथवा आकाशादीनि वा नित्यद्रव्याणि असं-
स्कृतानि, तत्थ इमा गाहा 'उत्तरकरणेण' गाहा (१८२-१९४ प्र०) संस्कृतंति वा करणंति वा एणइ, तेण करणेन तमेव
निक्खितवत्त्वं 'णाम ठवणा' गाहा (१८३-१९४) णामकरणं जस्स करणमिति णामं, अथवा णामस्स णामतो वा जं तं
करणं तं णामकरणं, अक्खणिक्खेवो जो जस्स करणस्स आगारविसेसोचि, दव्वस्स दव्वेण वा दव्वंमि वा जं करणं तं दव्वकरणंति,
तं दुविहं-आगमतो णोआगमतो य, आगमतो जाणए अणुयउत्ते, णोआगमतो जाणगसरार० भवियसरार० तव्वइरिचं, वतितरिं
दुविहं-सण्णाकरणं णोसण्णाकरणं च, तत्थ सण्णाकरणं अणेगविहं च, जंमि जंमि दव्वे करणसण्णा भवति तं सण्णाकरणंति,
तजहा-कडकरणं अड्डकरणं पेलुकरणं एवमादि, 'सण्णा णामंति मती तं णो णामं जमभिहाणं ॥ जं वा तदत्थविहले कीरति
दव्वं तु दविणपरिणामं । पेलुकरणादि गहितं तदत्थहीणं ण वा सदे ॥ १ ॥ जति ण तदत्थविहीणं तो किं दव्वकरणं जतो तेणं ।
दव्वं कीरति सहेण करणंति य करणरूढीओ ॥ २ ॥ इदाणि णोसण्णाकरणं, तं दुविहं, तं०-पयोगकरणं वीससाकरणं च, विस्स-

सेति कोऽर्थः?, विचि विपर्यय, अन्यथा भाव इत्यर्थः, स गतौ, विविहा गती विश्रसा, तं दुविधं चादीय अणादीयं च, अणादीयं जहा घम्माद्यस्मागसाण अण्णोणसमाधायांति, ' गणु करणसणादीसं च, विचदं भण्णती ण दोसोऽयं। अण्णोण- समाधाणं जमिहं करणं ण णिव्वची ॥ १ ॥ अहवा पदपच्चयादुपचारमात्रं करणं, यथा गृहमाकाशं कुतं उत्पक्कमाकाशं विनटं गृहं, गृहं उत्पन्ने विनटं आकाशं । इदाणि साहयं वीससाकरणं, तं दुविहं चक्खुफासियं अचक्खुफासियं च, चक्खुफासियं जं चक्खुसा दीसह, तं पुण्य अब्भा अब्भस्सा एवमादि, चक्खुसा जं न, दीसह तं अचक्खुफासितं, जहा दुपएसियाणवि परमाणुयोगलाणं एवमादीणं जं संघातेणं भेदेण संघातभेदेण वा उपपज्जति. तं ण दीसति छउमस्योति, तेण अचक्खुफासितं, चादरपरिणतस्स अणंतपएसियस्स चक्खुफासियं भवति, पयोगकरणं दुविधं—जीविययोगकरणं अजीव- पयोगकरणं च, होहं पयोगे जीवविवागो, तेण विणिग्माणे सजीवं अजीवं वा पयोगकरणं, तं दुविहं—मूलपयोगकरणं उत्तर- पयोगकरणं, मूलपयोगो णाम मूलं आदिरित्यनर्थान्तं, तत्थ मूले ओरालियादीणि पंच सराणि, पयोगकरणं, नाम जो निप्फन्नो तो निप्फज्जति, तं तोसिं चैव उरालियवेउव्वियआहास्याणं तिण्हं उत्तरकरणं, सेसाणं तत्थि, तत्थ मूलकरणं, अहु- अंगाणि अंगोवंगाणि उवंगाणि य, जहा ' सीसं उरो य उयरं पट्टी चाहा य दोन्नि उरया त । ते अहुंगाणी पुण सेसाणि तरेहु- वंगाणि ॥ १ ॥ होति उवंगा अंगुलि पासा कण्णा य जहणं चैव, णहदंतमंसेकु अंगोवंगा एवमादीणि, अहवा इह उत्तर- करणं दंतस्स रागो कंणवड्डुणं नहकेसरागो, एवं ओरालियविउव्वियथाणि, आहारए नत्थि ताणि, इमं वा आहारगस्स गम्णादी इति, अहवा ओरालियसेवेगस्स उत्तरकरणविसेसेण ओसहेण वा पंचह य इंदियाणं विण्ण्णाणं पुणो वरुणा णिरुव्वहताण वा

विणासणं एवमादि, तत्थ पुण ओरोलियवेउव्वियआहारयाणं तिविहं करणं— संघातकरणं पडिसाडणाकरणं संघातपरिसाडणा-
करणं च, दोण्हं सररीरणं संघातणा णत्थि, उवरिच्छाणि दोनि अणत्तीणि, तिन्निधि करणाणि कालओ मगिज्जंति, तत्थो-
रोलियसररीसंघातकरणं जं पढमसमयोववक्कणस्स, जहा तेच्छि ओगाहिओ इढो तण्णढमाए आदिपति, एवं जीवोवि उव-
वज्जति पढमे समये गेण्हइ ओरोलियसररीसयोगाइं दव्वाइं, ण पुण सुंचति किंचि, परिसाडणाए हि समयो मरणकालसमए,
एत्थं च सो सुंचति ण गेण्हति, मज्झिमे काले किंचि गिण्हति किंचि सुंचति, तं च जहणंणं खुड्ढायभवग्गहणं तिसमऊणं, उक्को-
सेणं तिन्नि घलितोवसायिं समऊणाणि, दोविग्गहंमि समयो समयो संघायणाते तेहूणं । खुड्ढागभवग्गहणं सव्वजहणो
ठिती कालो ॥ १ ॥ उक्कोसो समयूणं जो सो संघातणासमयहीणो । किह ण दुसमयविहूणो ? साडणसमएअव्वतीति ॥ २ ॥
भण्णति भयचरिंमिंमिंवि समए संघातसाडणे चैव । परभवपढमे साडणमओ तदूणो ण कालोचि ॥ ३ ॥ जति-परभवपढमे
साडो णिण्विग्गहतो त तंमि संघातो । णणु सव्वसाडसंघातणाओ समतं विरुद्धाओ ॥ १ ॥ जम्हा विगच्छमाणं
विगतं उण्णज्जमाण उण्णन्नं । वो परभवादिसमये मोवखडादाणाण ण विरोहे ॥ ३ ॥ जुतिसमए गेहभवो इह देहविमो-
क्खतो जहा तीए । जति(तीमि) ण परमवोजवि तो सो को होउ संसारी ? ॥ ४ ॥ णणु जह विग्गहकाले देहाभावि ड्ढितो परभवो सो ।
जुतिसमएवि ण देहो ण विग्गहो जति स को होउ ? ॥ ६ ॥ इदाणि अंतं, संघातंतकालो जहणंणं खुड्ढं तिसमऊणं ।
दो विग्गहंमि समयो तत्तिओ संघायणासमयो ॥ १ ॥ तेहूणं खुड्ढमं धरिउं परभवमविग्गहेणोव । गंतूण पढमसमए संघातं-
तो स विण्णेतो ॥ ७ ॥ इदाणि संघातपरिसाडंतं, जं ' उमयंतरं जहन्नं समयो निव्विग्गहेण संघातो । परमं सतिसमयाइं ते-

तीसं उद्विहणामाह १। अणुमर्थितुं देवादिसु तेतीसमिहागयस्स ततियसि। समए संघातातो दुविहं साडंतरं वोच्छा ॥१०॥ खुड्ढगयसवग्गहणं जहणणुकोसयं च तेतीसं तं सागरोवमाहं संपुण्णा पुव्वकोडी या ॥११॥ इदानीं वेडव्वियस्स-वेडव्वियसंघातो समयो सो पुण विडव्वयादीए ओरालियाणमहवा देयादीणादिगहणंमि ॥१२॥ उकोसो समयदुगं जो समयं वेडव्विय मतो वितीए। समए सुत्तेसु वच्चति णिव्विग्गहतो य ते तस्स ॥१३॥ उभयजहणं समयो सो पुण दुसमयवेडव्वियमतस्स। परमतराहं संघातसमयहीणाहं तेत्तीसं ॥१४॥ वेडव्वियसरीरपरिसाडण-कालोवि समय एव। इदानीं अंतरं, वेडव्वियसरीरसंघातंतरं जहणणं एगं समयं सो य पढमसमयवेडव्वियमतस्स विग्गहेण ततिए समये वेडव्विएसु संघाततस्स भवति, अहवा ततिए समए वेडव्वियमतस्स अघिग्गहेण देवेसु संघाततस्स, संघातपरिसाडंतरं जहणणं समय एवासौ पुणरवि वेडव्वियमतस्स अविग्गहेण संघाडंतस्स भवति, साडस्स अंतरं जहणण अंतोमुहु च्छुकोसयं अणंतं कालं, वयस्सतिकालो, इदानीं आहारयस्स, आहारे संघातो परिसाडो य समयं समं होति। उभयं जहणणुकोसयं च अंतोमुहु च्छस ॥१॥ वंथणसाडुभयणं जहणमंतो मुहु च्छमंतरं य उकोसेण अवहु पांगलपरियट्टद्वेषा ॥१२॥ तियाकम्मणं पुण संताणणदितो ण संघातो। भव्याण होल्लम साडो से लेसीचरमसमयंमि ॥ ३ ॥ उभयं अणाइनिहणं संतं भव्याण होल्ल केसिंचि। अंतरमणादिभावादच्चत्तवियोगतो गोसिं ॥ ४ ॥ जीवमूलपयोगकरणं गतं। इदानीं जीवउत्तरपयोगकरणं, तथ गाहा 'एत्तो उच्चकरणं' गाहा (१९३-२०१) संघातणा य' गाथा (१९४-२०१) संघायणाकरणं जहा पडो तंतुसंघातेण णिव्वत्तिज्जति, परिसाडणकरणं जहा संखणं परिसाडणाए णिव्वत्तिज्जति, संघातपडिसाडणाकरणं जहा सगडं संघायणाए य परिसाडणाए य णिव्वत्तिज्जति, ण च संघातो ण च परि साडो जहा थूणा उड्ढा तिरिच्छा वा कीरति, 'अजीवपयोगकरणं' गाथा (१९५-२०१) जं जं निज्जीवाणं कीरति जीवपयोगयो

तं तं । वृणादि रूचकम्मादि वावि तदजीवकरणंति ॥ १ ॥ दृञ्चकरणं गतं । इदाणि खेचकरणं- 'ण विणा आगासेणं' गाथा (११६-२०१) खेचं आगासें तस्स करणं गत्थि तहावि वंजणतो परिथावणं, जम्हा ण विणा खेचेण करणं कीरति, अहवा खेचस्सेव करणं, वंजणपरियावणं नाम जं करणेणं अभिलप्यति, अह जहा उच्छुकरणादीयं, बहुधा, सालिकरणं तिलकरणं एव- मादि, अथवा जस्मि खेचं करणं कीरति वीणञ्जति वा, खेचं करणं आगासेवि, तस्स वंजणपरियावणं । इदाणि कालकरणं 'कालो जो जावनिओ' गाथा (११७-२०२) कालकरणं जं जावतियकालेण कीरति, जस्मि वा कालस्मि, एतं ओहिण, अहवेह कालकरणं ववात्तिजोतिसियगविसेसेणं वेत्तव्वं, तत्थ चरं सचविहं चउव्विहं थिरसक्खायं, एवं गाथा (११८-२०३) 'सउणि' गाथा (११९-२०२) 'पक्खतिधयो दुगुणिता' गाथा । इदाणि भावकरणं, भावस्स भावेण भाधे वा करणंति, 'भावकरणं(च) दुविहं' गाथा (२०१-२०३) 'वणणरस्सगंधं' गाथा (२०२-२०४) अप्पपयोगं जं अजीवरूवाति पञ्जवावत्थं । तमजीवभावकरणं तप्यज्जायप्पणावेस्सं ॥ १ ॥ को दव्ववीससाकरणातो विसेसो इमस्स ? गणु भणितं । इह पञ्जयेवक्खाए दव्वड्डियणयमयं तं च ॥ २ ॥ 'जीवकरणं तु' गाथा (२०३-२०४) जीवभावकरणं दुविधं-सुतकरणं असुतकरणं च, सुतकरणं दुविधं- लोइयं लोउत्तरियं च, एक्केकं दुविहं-वद्धं अवद्धं च, वद्ध णाम जत्थ सुओविणंधो अत्थि, जं एवं चैव पढिञ्जति उवरियं ताणि अबद्धं, तत्थ वद्धसुतकरणं दुविधं- सद्धकरणं णिसीथकरणं च, 'उत्तात्थ सद्धकरणं णासपाठं च सरविसेसो वा । गूढत्तं तु निसिहं वंधस्स सुतत्थ- जं अथवा ॥ १ ॥ जं लोइयं वत्तीसं अड्डियाओ छत्तीसं पच्चड्डियाओ वा सोलस्स करणाणि लोगप्पवातवद्धाणि, (अहवा संगामे पंचं) तंजहा- वइसाहं समपायं मंडलं आलीढं पच्चलीढं, एताणि पंच लोगप्पवाते सुयकरणे निवद्धाणि, तत्थाऽऽलीढं दाहिणं पायं अगगतो-

हुंचं काळं वामपादं पञ्चहृत् ओसरोति, अंतरं दोण्हवि पादाणं पंच पदा, एयं चैव विवरयिं पञ्चलीढं, वइसाहं पहीउ अन्मंतराहुचीओ समसेढीए समसेढीए क्रोति अगिमतले बाहिराहुचो, मंडलं दोवि पादे समे दाहिण-वामहृत्ता ओसरोत्ता उरुणोवि (तहा) आउटावेति जहा मंडलं भवति, अंतरं चचारि पादा, समपदं दोवि पादे समे निरंतरं ठवेति, आरुहत्तपयणे पंच आदेससताणि जाणि अवद्धाणि, तथेगा मरुदेवा, णवि अंगे णवि उवंगे पाढो अत्थि जहा मरुदेवा अन्वत्थावरा होऊण सिद्धत्ति, संयञ्जुरसणसमुद्दे मच्छाण पउमपचाण य सव्वसंठाणाणि अत्थि, णवरि वलयागारसंठाणं गत्थि, करुडकुण्डाण य कुणालाए तौसि णिद्धमालूणमूले वसही देवाणुकंपणं, रुद्धेहिं पणरसदिवसेहिं वरिसणं, कुणालाणगरी-विणासे ततिए वरिसे सातेते णपरे दोण्हवि कालकरणं, अये सत्तमपुढवीए कालणरगे गमणं, कुलाणाणगरीविणासणकालातो तेरसमे वरिसे महावीरस्स केवलनाणुप्पची, एवसादि अणिवद्धं, एतं सुत्तकरणं, णोसुत्तकरणं दुविधं—जुंजणाकरणं गुणकरणं च, गुणकरणं दुविहं—त्तवकरण राजम० च, दोवि विसैसितन्वा, जुंजणाकरणं त्रिविधं—मणजुंजणाकरणं चउन्विहं मणोसञ्चादि, एवं वयीवि, कायजोगो सचविधो ओरालियादीओ, एत्थ कत्तरेणाधिकारो, उच्यते, दव्वकरणेण, तत्थवि मूलप्पयोगकरणेण, तत्थवि णोसन्नादव्वकरणेण, तत्थवि पयोगकरणेण, तत्थवि जीवपयोगकरणेण, तत्थवि मूलप्पयोगकरणेण, तत्थवि आयुकर-णेण, तत्थ गाथा कम्ममसररकरणेण' गाथा (२०५-२०५) कंढ्या, असंखतन्ति पदं गतं, जीवितमिति जीवते जीवित-नाम् जीवियति वा, जीवः, आयुःकर्मजीवनाद्धि जीवितं भवति, तत्थेदमायुक्कं कम्म असंस्कृतं भवति, कोऽभिप्रायः?, नाहि जीवितं तुटितं तुओयते वा न शक्यते पुनः संस्कृतं छिन्नवस्त्रवादित्युक्तं तन्हा चरित्तमि अप्पमादो कात्तवो, जीयते येनेति जरा, जराणुप-

नीतो जरोपनीतो येन, यतो न तत्र त्राणं, क्रोडभियायः ? , न जराप्राप्तस्य पुनर्यौवनं भवति, 'अदृष्ट उज्जेर्णि बल्लु' सर्वं अक्वाणं भाणितद्वं, जाव फलहिमल्लेण मच्छियसल्लं निहणावेऊणं णियमं धरं गतो, तस्य विमुक्कञ्जुद्धवावरो अच्छति, सो महल्लोत्तिकाउं परिभूयते मयणवग्गेण, जहाअं संपदं ण क्रस्सति कज्जस्स खमोत्ति, पच्छा सो माणेण तेसि अपाणुच्छाए कोसंविं णारं गतो, तस्य त्रिसिमेचं उवरगमतिगतो रसायणपुव्वजीवति, सो वल्लो जालो, जुद्धगपव्वते रायमल्लो णिरेणो णाम तं णिहणति, पच्छा राया मुणह, तो मम मल्लो आंगतुएण णिहोत्ति ण पसंसति, रायणो य अपसंसते सव्वा रंगो तुण्हिको अच्छति, ततो अदुयेण राइणो जाणणाणिभिचं भण्णति- 'सहवडुयाण सउपाणं साहह तो निययसयणयाणं (च।) णिहतो णिरगणो अदुयेण णिक्खिचसत्थेणं ॥ १ ॥ एवं भणियमेत्ते रायथा एस अदुणोत्तिकाउं तुट्टेण पूहतो, दव्वं च से पज्जावडओ, आयरणयं देणं, सयणवग्गो य एतं सोउं तस्स सयाससुवगतो, पायवडणमादीहि पत्तियावित्तो, दव्वलोभेण अल्लियावित्तो, पच्छा सो चित्तेति-मम दव्वलोभेण अल्लियावैति, पुणोवि ममं परिभविस्संति, जरापरिगतो वाढं ण पुण सुमहल्लेणावि पयत्तेण सक्खिस्सं जुवा काउं, तं जावहं सचेद्धो ताव पव्वयामित्ति संपधातुं पव्वहतो, एवं जरोवणीत्तस्स णत्थि ताणं भवति 'एवं विययाणाहि जणे पभत्ते' एवमित्यवधारणे, नेव जरोवणीत्तस्स हुअत्थि ताणं, जरया वा उवणीत्तस्स स्वं विपयमिति, अथवा एवमित्यनुमाने, केवानुमिनोति?, जहा सो नलदामो चाणक्केण धात्तितो सपुत्रदारं चोरान् धादित्वा, एवमेव जणोवि, आयारसरस्स फलोगनिरिवेक्खो पुव्वभीणएहिं पमादेहिं भमचवान् भमत्तः, प्रमादवानित्यर्थः, विविधं जानिहि विशेषेण वा जानीहि, किमिति परिग्रथे, तु वित्तकं, कतरानं कण्णु, विविधं हिंसतीति विहिंसा, 'अजता गच्छन्ति' न यता अयता अंसजता इत्यर्थः, गहितो शुद्धंति गच्छन्ति वा ताभित्ति,

विहिंसो काइं गिण्डिस्सति ति गमिष्यंति वा, कहिं गच्छिस्सति त विहिंसा ? अथवा जरोवणतिस्स हु गत्थि ताणमिति, एवमपि जाणेमाणो न जराग्रहाणायोद्यतो, क्रेवलं हिंसादिपमुलकम्मेषु पव्वतो (पमत्तो), एवं (आ)संताणकुपणं विहिंसा, स्यादेतत्-कथमयमेवंमनाः? तत् उच्यते 'जे पावकम्मोहिं' वृत्तं (११६-२०६) जे इति अणिदिट्ठस्स णिहेसे, पातयते तमिति पायं, क्रियत इति कर्म, कम्मणि हिंसात्तस्तेयात्त्रह्मपरिग्रहादीनि, घणं हिरण्यसुवणणादीणि, समस्तसादीयंति समादीयंति, गुळ्ळतीत्यर्थः; अशो-मना मतिः असति; यथा अशोभनं वचनमवचनं, कथं ? प्राणिनां निरपक्षत्वात् निरुदंशो निरुदंशो त्यक्तपरलोकमथ; एवं विधां असति गृहीत्वा, अथवा गत्थि परलोके गत्थि सुककडहुककडाणि कम्मानीत्ति, पळ्यते च 'अस्मयं गहाय' अशोभनं मतं अमतं अवचनवत्, अथवा अमृतामिव गहाय, अमृतेनेवार्थः संगृह्यते इत्यर्थः; तमेवं घणमुवाज्जिण्णं 'पहाय ते पास पयट्टिए नरे' भृगं हिच्चा अपहाय कृत्स्नमित्यर्थः; पस्सति श्रोतुराभंत्रणं, त इति पावकर्मिणो, पयड्डिते पवृत्ते, तत्तु (न तु) सुहं, 'णरे' इति पुरुषस्याख्या, वेणेण णासकत्त्वं अनुगता अनुमता अनुनद्धा इत्येकोऽर्थः; णरं उवेदि-णरं-गच्छति, अत्रोदाहरणं 'जे पावकम्मोहिं धणं मणुस्सा' इति- एगंमि णरे एक्को चोरो, सो रत्ते विभवसंपवेसु घोसु खचं खणिणं सुवहुं दविणजातं धेतुं अप्पणो घोरादेसे ङ्खे समयेव खणिता तत्थ दब्बजातं पक्खिवति, जहिच्छित्तं व सुंक्रं दाऊण कण्णं विवाहेउं पसतं संति उद्वेत्ता तत्थेव अगदे पक्खिवति; मा मे भज्जा अवच्चाणि वा पळ्ळणयाणि हंतूण रयणाणि परस्स पगासेस्सति, एवं कालो वच्चति, अण्णता तेणेगा कण्णगा विवाहिता अतीव रूविणी, एसा पळ्ळता संता तेण ण मारिता, दासो से अहुवरिसो जातो, तेण चित्ति-अतीचिरकालं विधारिता, एयं पुब्बं उद्वेउं पळ्ळा दासयं उद्विस्सति तेण सा उद्वेउं अगडे पक्खिता, तेण दासरेण गेहातो

णिगच्छिऊर्णं कदा (धाधा) कया, लोगो मिलितो, तेण भण्णति- मे माता मारितत्ति, रायपुरिसेहि सुत्तं, तेहि गहिओ, दिट्ठो क्वो दक्खमारितो, अट्ठियाणि य सुवहूणि, सो वंधेऊण रायसमासे समुषणीतो, जायणापगारोहिं सव्वं दव्वं दवावेऊण कुमारेण मारितो, एवं पहाय ते पास पयद्धिते णरे, एवं वणिजादयोऽपि कक्कादिविदेन (भिर्धनं) उपार्ज्यं दत्तहाय परलोकै वैरिविघातमानुवति, न केवलं परलोकै चैव ते दुक्खाइं पावति, इहंपि तं दुक्खाइं पावति, दिट्ठतो ' तेणे जहा संधिमुहे गहति ' इत्तं (११७-२०७) स्स्यायत इति तिण्णं, येन प्रकारेण यथा, संधानं संधिः, क्षेत्रमुखमित्यर्थः, अत्रोदाहरणं—एगमि णरो एगो चोरो, तेण अञ्जितो धरगस्स फलगाचितस्स पागारकविसेसगं खणित्तुं खत्तं खत्तं, खत्ताणि य अणेगासाराणि कलसागिति- पांदियावत्तसंद्धितं(लाणि) पयुमाभि(सुमागि)ति पुरिसाकिति वा, सो यं तं कविसेसगसंठितं खत्तं खणतो धणसामितण विन्नातो, ततो तेण अद्धयविट्ठो पाएसु गहितो, मा पविट्ठो संतो आयुधेण वावाइस्सति, पच्छा चोरेण वाहिरिठ्ठेण हत्ये गिहितो, से तेहि दोहवि वलंतेहिं उभयथा कहुञ्जमाणो सत्तंकित्तपागारकविसेसगेहिं फालेज्जमाणो अचाणो विरवति, एवं सक्कम्मभिः कृत्यते पापकारी, एस दिट्ठो, अयं अत्थोवणयो, ' एवं पया पेच्च इहंपि लोए ' एवमवधारणे, ग्रन्था(जा)यंत इति(ग्रजा)'कडाण कम्ममाण न मोक्खो अत्थि', इह परत्र च, इहलोकं तावत् पियविपपयोगअपियसंपयोगारोगदारिद्रोभगादुक्खदोमणस्सादि, परलोकं पुण नरागतिरियक्कुमाणेसु सारीरमाणसाणि दुक्खाणि अणुभवति, अवस्सवेदणीयाणि कम्मणि, अथवा ' एवं पया पेच्च इहंपि लोए, ण कम्मणा वीह् नो क्तायि ' ग्रजा इत्यामंत्रणे, ग्रजा इह परत्र च कम्मभिः कृत्यन्ते, तैवविधानां कम्मणां(न) पीहयेत् कदा- चित्, न प्रतिपेधे, क्रियत इति कम्मं, पीहनं अभिलसनं प्रार्थनमित्यर्थः, यैः स्तेयादिभिः पापभिः कर्मभिः इह परत्र च पीड्यन्ते

तद्विधानां कर्मणां पीहनमपि न कुर्यात्, किं पुनः करुणामिति, अत्रोदाहरणं—एषामि नगरे एषेण चोरेण रतिं दूरादहो पासदे आरोढे खचं खतं, सुबहुं च दम्बजातं णीणितं, णियधरं व संपवेउं पमाताए रयणीए णहतसमालद्धो सुद्धवासो सो तत्थ गतो, को किं भासतिचि जाणणत्थं, जइ तावउज्ज लोमो मं न याणित्सह पुणोवि पुब्बठिइते चोरियं करिस्साभिमिचि संपहारेज्जण, तत्थ य लोमो बहू मिलितो संलवति—कधं दुरारोधे पासदे आरोढुं विसत्थेण खचं खतं?, कइं च खुइलएणं खचदुवारोण पविट्ठो?, पुणोवि सह दम्बेण णिगताओचि, सो सुणिउं हरिसंउं चित्ति-सञ्चमेतं, किं बहिं एसेण णिगताओचि अप्पणो उदरं कडिं च पलोएउं खचमुहं पलोयति, सो रायनिउचिएहिं पुरिसंहिं कुसलोहिं जाणित्ता गहितो, राइणो उवनीतो सासितो य, एवं पावकम्मपत्थ-णेउवि दोसे, किमु करणे?, देहे वा हिसादीणि पावकम्माणि, पमाता पावेहिं कम्मोहिं बब्बंति, तेवि पावगं च पाविति, जं च परस्स चोएति पावं कम्मं कज्जति तस्स अप्पणा चेव वेदितब्बमिति, अत्रोच्यते, 'संसार' गाथा (११८-२०९) वृत्तं, संसृतिः संसरणं वा संसारः नरकादि, अथवा कोहादीयं कम्मं, सो संसारो; समापचवाचुं समापन्नः, परंपरेणोति पुत्तस्स मज्जाए णट्ठाए एवमादि, उच्यते च 'संसारसमावन्नो परस्स अट्ठाए' परो णाम पुत्तबंधवादि, साधारणं नाम सब्बसामन्नं आत्मानिमित्तं बंधुराज-जाहणनिमित्तं वा, 'कम्मस्स तो तस्स तु वेदकाले' तस्येति आत्समिचिस्य साधारणस्येति वा, वेधते इति वेदः उदय इत्यर्थः; वेदस्स कालः २; दानमानक्रियया यथातीति बंधुः; बंधुः किल अहितनिग्रहहितमवृत्त्यर्थं, न चासौ तदहितं कर्म निशृहीतं समर्थः; उक्तञ्च- 'सुब्बस्स सयणमज्जे, एगो कस्सति दुहिइतो संतो । सयणेऽवि य से रोणं ण विरिंविचि येव नासेति' ॥१॥' इत्यनेन (न) बांधवा बाधवत्वं उचितिचि करोन्ति, अत्रोदाहरणं- एषामि नगरे एषो वाणिओ अंतरावणे संववरति, एगागी आभीरी उज्जुगा दो रूवणे

धेचूण कपासणिमित्तमुवाडिता, कपासो य तदा समर्थो वडुति, तेण वाणिण्येणस्स रुग्गस्स संमितं लाउं कपासो दिण्णो सो, जति दोण्हवि रुक्कगण दचोति सा योडुल्लयं वंधेज्जण गता, पच्छा वणिगतो चितोति- एस रुक्कगो मुहाए लद्धो, ततोउइ एव उव-
 भुंजामि, तेण तस्स रुक्कगस्स समत्तयगुलाइ किण्डं धरे विसज्जितं, भज्जा संलत्ता- धयपुन्ने करिज्जासिति, तां दत्तपुण्णा-
 कया, इयंतरे उस्सुगो जामाउओ सवयसो आगतो, से ताए परिवेसितो घयपूरेहिं, सो भुंजिउं गतो, वाणिगतो ष्हायपवणो भोगण-
 त्यमुगगतो, सो य ताए परिवेसितो साभावियण भत्तेण, तेण मण्णति- किं न कया य दयपूरा ? ताए मण्णति- कया, ते जामाउ-
 एतेण तेण सवयसेण खइया; सो चितोति- पेच्छ जारिसं कयं सता, सा वराइ आभीरी वंचेत्तुं पारनिमित्तं अप्पा अणुणेण संजोइओ, एसो
 सचितो सररीचिताए णिग्गतो, रेव्हो य वडुति, सो मज्झपहेवलाए कयसररीचितो एकस्स रुक्कस्स हेठ्ठा चीसमति, साधू य तेणो-
 गासेण भिक्खाणिमिच्चं जाति, तेण सो मण्णति- भगवं ! एत्थं रुक्कखलायाए विस्सम, धम्ममुवसमणति, साधुणा मणियं- ते व वक्खे-
 वाइ, अहं अप्पणोचयं कम्मं करोमि, तेण मण्णति- भगवं ! को वा परायत्तं कम्मं करोति ?, णणु एस सबलोणो सकम्मउज्जुचो,
 साधुणा मणितं- णणु तुमं चैव भज्जादिहेतुं किलिस्सति, स मर्माणिव स्पृष्टः- तेणैव एकमवयणेण संबुद्धो, भगवं ! तुमं कथं अच्छ-
 ह ? , तेण मण्णति- उज्जाणे, ततो सो तं साधुं कउज्जसति य जाणिज्जण तस्स सगासं- गतो, धम्मं सोज्जणं भणति- पव्वयामि, जाव
 सयणं आपुच्छं एति(मि), गतो णियगबंधं मज्जं च मणिति- जहा आवणे विवहंतस्स तुच्छो लामगो होति; ता वणिज्जं करोमि,
 दो- य सत्थवाहा, तत्थेणो आदात्तुं पक्खेवयं लामं मग्गति, एगो पुण्ण- पक्खेवयंयिं देति: लामगं च ण मग्गति, तं करणेण (कतरणे) सह
 वच्चामि ? , ते मणति- विवयण सदि, तेहिं सो समणुण्णातो वंधुसहितो गतो: उज्जाणं, तेहिं भण्णइ- कत्तमो सत्थवाहो ? , एस साधू

असंगच्छायए उवविद्धो, पिययधरे ववहरायेति, ण य लाभयं गेह्हइ, एतेण सह सण्णोज्जाणपट्टणं आभित्ति एव्वइतो, जहेव ण वंधवा त्राणाय भवति कम्मविवागकाले, एवमेव 'विच्छेण ताणं ण लभे' वृत्तं (११९ सू० २२१) विद्यत इति विचं-थणसुवण्णादि-रणाणाविभवणसयणादि, त्रायतीति त्राणं, ण हि तेण विच्छेण लहेते, कः ? अमत्ताः-पमत्तो विसएसु, एव्वभणितेण वा पमाएण, इहापि तावन्नोके विचं न त्राणाय, किंमं णुण परलोमे ? अत्रोदाहरणं-एगो किल राया इंदमहादीणं कश्चिद्वि उस्सवे अंतरे विणिगच्छंतो घोसणं घोसावति, जहा-सव्वे पुरिसा नगरातो निगच्छंतु, तत्थ पुरोहितपुत्तो रायवल्लभत्तेण वेसाधमसणुपविद्धो घोसिएवि ण णिगत्तो, सो य रायपुरिसेहिं निगगहितो, तेण य रायवल्लभत्तेण तेषिं किंचि दाळण अप्पा ण मोइतो, दप्पायमाणो विवदंतो रायसगासछुवणीतो, राइणा वच्चो आणत्तो, पच्छा पुरोहितो उवडिट्तो- सव्वस्संयिय देमि, मा मारेज्जसु, तोवि ण मुक्को, झलाए भिण्णो, एवं विच्छेण ताणं न लभे पमत्तो, इहलोकिकसुत्तमुदाहरणं, 'अदुवा परत्थ' अदुवेत्यथवा, यदि विचं न त्राणाय इहलोकै, कथं नु परलोकै त्राणाय भविस्सति ? उक्तञ्च- अत्थेण णंदराया ण रक्खिओ गोहणेण कुइकनो । धनेण तिळियसेट्ठी पुत्तेहिं ण ताइओ सगरो ॥ १ ॥ एवमत्राणः शारीरमानसैर्दुःखीरभिहन्यमानः न तस्स दुक्खस्स ग्रहणद्वारस्युपलभते, को दिट्ठतो ? उच्चते, 'दीवि पण्ठेव अणंतमोहो' दीप्यते इति दीपः, सो दुविहो-दव्वदीवो भावदीवो य, तत्थ य दव्वदीवो दुविधो-आसासदीवो पगास-दीवो य, तत्थ आसासदीवो समुद्दमज्जे जो दीवो जं बुच्चमाणा पासिउं पाविउं च आसासदीवो य, पगासदीवो य ता जोतनं पगासेति, तत्थ जो सो आसासदीवो सो दुविधो-संदीणो असंदीणो य, तत्थ संदीणो गाम जो जलेण छादेज्जति, सो ण जीवितत्थंसांताणाय, जो णुण सो विच्छिण्णत्तेण उस्सितत्तेण य जलेण ण छादेज्जति सो जीवितत्थीणं त्राणाय, असंदीणो

दीवो जहा कौकणदीवो, पगासदीवो गाम जौ उज्जोयं करोति, सो दुविधो- संजोहो सो तुणुलकवच्चिंअनिक्कट्टेसमायेन निष्पद्यते, असंजोहो चंदादिच्चमणिमादि, एस दब्बदीवो । इदणिं भावदीवो, सो दुविधो- आगासदीवो पगासदीवो य, तस्य भागासदीवो सम्मइंसणं जं पाविज्ज भविष्या जीवा संसारमहासागरे सदाकुयदिमहीवीपीहि अबुज्जमाणा आससंति, पगासदीवो गाम पंचपगारा गंदी, तस्य आसासदीवो दुविधो- संदीपो असंदीपो य, तस्य खओवसमियसम्मइंसणदीवो पडिवात्तिककाउ संदीपो, असंदीपो तु खायगसम्मइंसणदीवो, पगासभावदीवोवि दुविधो-विधातिमो संधाइमो य, तस्य संधातिमो अक्खरपदपाद सिलोगो गाथाउदेसगादिसंघातमयं दुवालसंगं सुपह्वानं, असंघातिमं केवलनाणं, एतथ दब्बदीवे पगासदीवमधिकरेज्जण भण्णति- दीव पण्ठे व अणंतमोहो, एतथ उदाहरणं, जहा-केई धातुवाइया सदीवगा अणिं इंधणं च गहाय विलमणुपविट्ठा, सो तोसिं पमादेणं दीवो अग्गादथो य विज्जायाओ, ततो ते विज्जातदीवणिगया गुहातममोहिता इतो तवो सब्वतो परिभमति, परिभमता य अप्पडिगारमहाविसेहिं सप्पेहिं डक्का, दुरुत्तेरं य अघे संणिवत्तिता; तस्येव निधणमुवगया, एवं दीवप्पण्ठेण तुल्लं दीवप्पण्ठेव, असण- मंतः अम्यते वा अन्तः नास्यांतोऽस्तीति अनंतः, जहा तोसिं गुहापविट्ठाणं विज्जातदीवणीणं दुवारसलमसाणाणं तस्स तमसो अंत एव णत्थि, एवमेव संसारीणवि दीवपण्ठे वा अणंतमोहो भावदीवपण्ठाणं, ‘अणंतमोहे’ ति सुह्वते येन स मोहः, तच्च ज्ञानावरणदर्शनमोहनयमिति, अहवा अट्टपगारं कम्मं सब्बमेव मोहो, तच्चास्यांतोमित्यतोऽन्त- मोहे, नयनशीलं नैयायिकं, मग्गामिति वाक्यशेषः, तं नेआउअमग्गमसौ दट्ठुं पि अट्टुसेव भवति, जहा सो दीवपण्ठो तं मग्गं इट्ठुणवि अट्ठ एव भवति, एवमसाववि अनंतमोहवान् संसारी आजवंजवीभावात् जगति इट्ठ्वा अट्ट एव भवति,

किमभिधत्ते ? यतस्तमोऽभिघाताय नोद्यमते, अथवा नैयायिकं मार्गं कश्चित् दृष्ट्वापि पुनर्मोहोदयात् पतति, जहां तं विज्ज्ञा-
 तपदीवा न जानति कुतोचि लद्धारं (तं दारं), एवं पुत्रदारादिआसक्ता नैयायिकं दृष्ट्वा अदृष्ट एवेति, मिथ्यादर्शनादभिनिवेशाद्वा
 येआइयं दृष्टमदृष्टमेव, एवंविधेषु संसारसु ज्ञानदर्शनावरणमोहनीयमहानिद्राकारियु ' सुतेसु याविष्पडिबुद्धजीवं '
 इत्वं (१२० -- २१३) सुपनं सुप्तं सुप्तमस्थास्तीति सुप्तः, सुप्तवानित्यर्थः, चक्रब्देऽधिकवचनपादप्रयोगेण, सो दुषितो सुतो-
 णिद्वासुतो भावसुतो य, तत्थ णिदं पति सुतो जागरो य, एवं भावेवि, तत्थ णिद्जागरेण उदाहरणं अणुदत्तो, सो तेसु
 चोरसु (पुण पसुत्तेसु सुत्तेसु सु(स)खोडियत्तेण पाडणिणं एगते जगंतो अञ्छति, ते य चोरा परिव्यायेण णिद्वापमत्तचि जाणिल्लण
 सव्वे सिराच्छिण्णा क्रया, अणुदत्तदुणोवि किञ्चण पाडत्तेण पहारो दत्तो, तेणवि जगत्तेण रक्खगणमञ्जे ठितो, भगिणी भूमि-
 मिहिपवेसणं, ताएवि अप्पमत्तत्ताए व ण सक्कितो वंचेडं, एस दिहुतो भावे समोत्तारिज्जति, पसुत्ता चोरा यातिवा सो
 एगो ण घातितो, एवं जे मिञ्छादिद्वेषो अविरता य भावतो पसुत्ता धम्मकज्जाइं ण पेक्खंति, तेसु सुत्तेसु यावि पडिबुद्धजीवं,
 अपि वाढायें, भावसुत्तेसु वा जागरेण होयव्वं, सुत्तेसुवि च नातिनिद्राप्रमादवात्, भावप्रतिबुद्धो नाम भावजागरः, प्रति-
 बुद्धजीवनशीलः प्रतिबुद्धजीवं, ण विस्ससेज्ज कसार्थिदिएसु, ' पंडिते व ' पपाइं छान्नः पंडितः, आसुपन्नोचि आसुप्रज्ञा नाम
 संयमं प्रति क्षणलभसुहुत्तप्रतिबुद्धमानता, आसु प्रज्ञा यस्य, क्षिप्रं प्रज्ञा उत्पद्यते तेण ण विस्ससत्तितव्वं, जहा. क्खकहाण-
 (ग)पक्खो, कम्हा ? ' घोरा मुहुत्ता ' घूर्णत इति घोरा; निरनुक्रोश इत्यर्थः, कोऽभिप्रायः ?, गणु जाते पुब्बण्हे अवरण्हे वा
 काएवि वेलाए मच्चू आगञ्छति, अतः अत्यकालपुष्कत्वात् अनियमितकालत्वाच्च पुंसा निरंतरमेव संजातपन्नो भवेत्,

तमेव मुहुर्न न धोरत्वात् गत्वा पुनरत्येति, अथवा सगोचराग्राप्तस्य मर्थतीत्यतो घोराः, यथैप मद्रौचरं ग्राप्तः, अस्य तावत् मा नारेण भयमस्तु, एवं घोरा मुहुर्चाः, शरीरमपि अवलं, अल्पेनापि उपक्रमेण उपक्रम्यते, एवं मत्वा- 'भारुंडपक्खी व चरडप्प- मत्तो', पश्यंतंजेनेति पक्षः, पक्षावस्थास्तीति पक्षी, तौसं किंर दोणंहं तिपादा, जो मज्झिमतो पादो सो सामणो, पच्छा ते अप्प- मत्ता चरति, मा एक्को वा एकको वा पच्छा पच्छुपेच्छा, पादो हीरेज्जा, अथवा मा पडिहामो, एवं साधुवि 'चरे पदाणि पडिसंक्रमाणो' वृत्तं (११-२१६) युगपत्संभृतानि तस्येन्द्रियाणि, कपायाश्रितान्येव चापराधपदानि, उक्तं हि- 'इन्द्रियविययकपाया एतान्यपराधपदानि' यतोऽपदिश्यते- 'चरे पयाहं पडिसंक्रमाणो' वृत्तं, चरोदित्यनुमतार्थे, किं कुर्वन्?, पदानि परि परि संक्रमानो, पद्यते अनेनेति पदं, परि सर्वतोभावे, सर्वतो संक्रमणो परिसंक्रमाणो, मा मे मूलयुणउच्चरयुणपदंसु छलणा होज्जत्ति, पश्यते येन पाशः बंधनमित्यर्थः, जंकिंचि अप्पणा पमादं पासति दुच्चिवत्तादि, दुव्विचिंतिण्णावि चच्चत्ति, किं पुण जो चित्तितु क्रम्मणा सफलीकरोति, एवं दुव्व्यासिददुच्चिवत्ताति जं किंचि पासं 'इहे' ति इह श्रवणेन मण्णमाणो, जाणमाण इत्यर्थः, स्यान्मतिः-एवम- ग्रमत्तः कंहं चरेत् 'लाभंतेरं जीवित वूहइत्ता' लभ्यंत इति लाभाः, अंतरा छिनत्ति ग्रयच्छति वान्तरं, लाभं ग्रयच्छतीति लाभान्तरं, लाभं धेरेति वा दातुं कातुं वा, जीव्यते येन तज्जीवितं, 'वृहि वृद्धौ' वृंहयित्वा, क्रोडभिग्रायः ?, जाव निज्जरालाभसमत्थं जीवितं ताव वृहयासि, समानकर्तृकयोर्वृहयित्वा, पथात् किं कुर्यात् ?, उच्यते, 'पच्छा परिणणाय मलावधंसी' पच्छा इति जाहे ण णिज्जरालाभसमत्थं ताहे व जाणिज्जा जाणणापरिण्णाए मलावधंसी भवति, कथमिदानीं मह महेतीए जराए वाधिणा वा अभिभूतस्स अरिथ निज्जरालाभेचि जाणणापरिण्णाए जाणिज्जा पच्छा सत्तथाणए मलं अवद्धंसेति- ह्खदेति तमिति, मलं अष्ट-

प्रकारं शोधयतीत्यर्थः, 'संसुखंसु अवससने' लाभान्तरे, एत्थं मंडितचोरेण दिट्ठतो वेन्नायहे नगरे मंडिओ नाम तुण्णाओ परदब्बहरणपसचो आसी, सो य दुट्टरोगमिति जणे पपासंतो जाणुसु दोसु णिच्चमेव अहपलेवालितेण रायसग्गे तुण्णागसिप्यं उवजीवति, चंक्रमंतोविय दंडधरिएण पादेण कथंचि किलिस्संतो चंक्रमति, रचिं व खाणिज्जा दब्बजातं धेचूण णगरसविगिंठु ठ-इआणेगदेसे भूमियंर तत्थय णिक्खिवति, तत्थ य से भगिणी अगडसमिये पुव्वणत्थासणे निवेसितुं पायसायेयलक्खेणं पादे गिण्हेज्जं तं य लोभेउं सहायं दब्बवाठारं आणेति तं सा से भगिणी अगडसमिये पुव्वणत्थासणे निवेसितुं पायसायेयलक्खेणं पादे गिण्हेज्जं तं मि कूवे परिक्खिवति, तत्थ य मूलदेवो रातो, सो तत्थेव विज्जति, एवं कालो वच्चति णगरं सुसंतस्स, चोरगहा य तं ण संकेति गिण्हेउं, ततो णगरे उवरसो जातो, तत्थ य मूलदेवो राया, सो कथं राया संसुचो ? उज्जेणीए नयरीए सब्वगणियणं पथाणा देवदत्ता णाम गणिया, ताए सद्धे अचलो नाम वाणियदारओ विभवसपन्नो मूलदेवो य संवति, दत्ताए मूलदेवो इट्ठो; गणियासाजए अयले, सा भणति-पुत्ति ! किं एतेण पीतिकरणंति ? देवदत्ताए भण्णति-अम्मो ! एस पंडिओ, तीए भण्णति-किं एस अन्महियं विण्णाणं जाणति, अयलोवि भावणारि कसा (लक्खितो) पंडितो वा, तीए भण्णति-अर्थते, वच्च अयलं भण-देवदत्ताए उच्छुं हाइउं सद्धा, तीए गंतूण भणितो, तेण चित्थियं-कतो पुनाइं अहं देवदत्ताए णतोचि, तेण सगडं भोज्जण उच्छुल्लड्डीण उवणीतं, ताए भण्णति-किं अहं हत्थिणी ? तीए भण्णति-वच्च, मूलदेवं भण-देवदत्ताए उच्छुं खाइउं अधिवासति, तीए गंतूण से कथितं, तेण कइवि उच्छुल्लड्डी उच्छेदेउं कंददिद्या काज्जण चाउज्जातादिसु वासिताउ काउं पेसियाओ, तीए भण्णति- पेच्छ विण्णाणंति, सा दुग्घिक्का ठिता, मूलदेवस्स पदेसमावण्णा, अयलं भण्णति-अहं तहा करोमि जहा तुमं मूलदेवं गेण्हसिची, तेण अट्टसयं दिणाराण तीए

भाङ्गिणिभिर्चं दिव्यं, ताए गंतुं देवदत्ताए भण्णति— अज्ज अयलो तुमं समं वसहिंतिचि, इमे दिणारा दत्ता, अवरण्हेलाए आगन्तुं भण्णति— अज्ज अयलस्स तुरियं कब्बं जायं, तेण गामं गत्तोचि, देवदत्ताए मूलदेवस्स पसितं, आगतो मूलदेवो, ताए समाणं अच्छति, गणियमाजए अयलो संवाहितो, अण्णातो पविट्ठो चहुपुरिससमणो, वेढियं तं गम्भणिहं, मूलदेवो य अइसंभणेणं सयणीयस्स देह्वा णिलुक्को, तेण अलसित्तो, देवदत्ताएवि दासचेडीओ संदिट्ठोओ अयलस्स सरारम्भंगादि घेत्तुवट्ठितातो, सोवि तंमि चैव सयणिए ठियनिसन्नो मण्ह—एत्थ चैव सयणीए ठियं अम्भोह, ताओ भण्णति— विणसेज्जति सयणीयं, सो भण्णति- एत्तो उक्किट्ठत्तं दाहामि, मया एवं सुविणो दिट्ठो जहा सयणी- अम्भणउव्वलणण्हाणादि कातव्वं, तो तहा कयं, ताहे णिण्हाणोव्वलो मूलदेवो, अयलेण वालेसु यकसाय (पगहाय) कट्ठितो, संलत्तो य अणेण-वच्चसु मुक्कोसि, इहरहा ते अज्ज अहं जीवितस्स विवसामि, जति मया जारिसों होज्जाहि तो एवं मुच्चिज्जाहि, तत्तो मूलदेवो अवमाणितो लज्जाते णिणगतो उज्जेणीओ पत्थयणविरहितो, वेण्णायडं जतो पत्थितो, एगो य से पुरिसो मिलितो, मूलदेवेण पुच्छितो- कहिं जासि ?, वित्रायडंति, मूलदेवेण भण्णति-दोवि सम्मं वच्चाभोत्ति, तेण संलत्तं— एवं भवत्तुत्ति, दोवि पड्ठिता, अंतरा य अड्ढी, तस्स पुरिसस्स संवलं अत्थि, मूलदेवो चित्तेति— एत्तो मम संवलेण संविभागं करेहिंति, एण्ह सुए परं वा एताए आसाए वच्चति, ण से कि(चि) देति, ततो ततियदिवसे छिन्ना अड्ढवी, मूलदेवेण पुच्छितो- गत्थि एत्थ अम्भासे गामो?, तेण भण्णइ— एस णाइदूरे पंथस्स गामो, मूलदेवेण भण्णति- तुमं कय वसासि ?, अमुगत्थ गामे, मूलदेवेण भणिओ- तो क्वाइ अहं इमं गामं वच्चामि, तेण से पंथो उवदिट्ठो, गतो तं गामं मूलदेवो, तत्थ णेण भिक्खं हिंसेतेण कुम्मासा लद्धा, पवणो य

कालो वदति, सो गामातो णिगच्छति, साधू य मासखमणपारणनिमित्तं (आगतं) पासति, तेण य संवेगभावणेण भिक्षुं पराए मत्ती-
ए तेहिं कुम्मासेहिं सो साधू पडिलाहितो, मणियं च गेण-‘धण्णाणं बु नराणं कुम्मासा होज्ज मासगस्स पारणए’, अणिय देवताए अहासाच्चिहि-
याए मण्णति-पुत्त ! एतीए गाहाए पच्छिमद्वेषं अं मग्गसि तं देमि, ‘गणियं च देवदत्तं दत्तिसहस्सं व रज्जं च’ देवयाए मण्णति-
अचिरा से भविस्सतिचि, ततो गतो मूलदेवो विन्नागडं, तथ खचं खणतो गहितो, वज्जो गणेशि, तथ य अपुत्तो राया मतो,
आसो अधियासितो, मूलदेवसगासमागतो, पट्टदावणं०, रज्जे अभिसितो, राया जातो, स पुरिसो सदावितो जेण सह उज्जेणीए
आगतो, सो गेण मणितो—तुभंताणियाए आसाए आगतो अहं, इतराऽहं अंतरा चैव विवज्जंतो, तेण तुज्ज एसच्छुय गामो दत्तो,
मा य मम सगासं एज्जछुत्ति, पच्छा उज्जेणीएण रण्णा सद्धिं पीति संजोएति, दाणसणेण संसूरियं च काउं देवदत्ता गेण मग्गिय-
चि, तेण पच्छुक्कारसंधिएण दिन्ना, मूलदेवेण अतेउरे इट्ठा, ताए समं मोगे खुंजति, अण्णया य अयलो पोत्तवहणेण तथ
आगतो, सुंके विज्जंतं भंडे, जाहं पोते दव्वणूसणाणि ठाणाणि ताणि जाणमाणेण मूलदेवेणं सोऽवि गिण्हावितो, तुमे दव्वं
णूसीज्जंति, पुरिसेहिं वंधियण रायसगासखुवणीतो, मूलदेवेण मण्णति-तुमं ममं जाणेसि ?, सो मणति—तुमं राया !, को तुमं
ण याणति ?, तेण मण्णति-अहं मूलदेवो, सक्कारेउं विसज्जितो, एवं मूलदेवो राया जातो, ताहे सो अण्णं णगरारक्खितं ठवेति,
सोऽवि ण सक्केति चोरं गिण्हिउं, ताहे मूलदेवो सयं गीलकंबलं पाउणियण रचिं णिग्गतो, अण्णजंतो एयाए सभाए निवणो
अच्छति जाव सो मंडितचोरो आगंतुं मण्णति-को एत्थ अच्छति ?, मूलदेवेण मण्णति-अहं कप्पडितो, तेण मण्णति-एह मणुस्सं
ते करेमि, मूलदेवो उड्डितो, एगंमि ईसरघरो खचं खयं, सुबहुं दव्वजातं णिणियण मूलदेवसस उवरिं चडावितं, पट्टिया णगरवा-

हिरियं, जातो मूलदेवो पुरतो, पच्छतो चोरो, असिणा क्रड्ढुएण पट्ठितो एरि, संपत्ता भूमिधरं, चोरो तं दब्बं निहणिउमारद्धो,
 भणित्ता य्ज्जेण भगिणी-एतस्स पाहुणस्स पादे सोएहि, ताहे कूयतइसंनिविट्ठे आसणे उव्वेसितो, ताए पायसोयलक्खेण
 गहितो, जाव अतीव अतीव सुकुमारा पादा, ताए पायं-जेहेस कोति भूतपुब्बो विहालत्तगो, ताए अणुक्कपा जाता, ताए पाद-
 तले सण्णितो-नस्सत्ति, मा सरोज्जिहसि, पच्छा सो पलातो, ताए चोलो कतो-णट्ठोत्ति, सो असि क्रड्ढुएण मग्गिउं लग्गो, मूल-
 देवो रायपहे अतिसण्णिकिंठं णाज्ज कच्चरि सिवंतरितो ठितो, चोरो तं सिवल्लयं एस पुरिसोत्तिक्राउं कुंठुगिणेण असिणा दुहा-
 काज्ज पभाताए रयणीए ततो निर्गत्तण गतो वीहिं, अंतरायणे तुण्णगत्तं करेत्ति, राइणा पुरिसेहिं सदावितो, तेण चित्तं—
 जहा सो पुरिसो पूर्णं ण मारितो, अवस्सं स एत्थं राया भविस्सत्तित्ति, तेहि पुरिसेहिं आणितो, राइणा अब्बुट्ठणेण संपूइतो,
 आसणे णिन्नेसावितो, सुवहुं च पियं आभासिउं लग्गो, मम भगिणीं देहिच्चि, तेण दिन्ना, विवाहिता य, रायणा भोगा य से
 संपदत्ता, कइसुवि दिवसेसु गतेसु राइणा मंडितो भणितो-दब्बेण क्रब्बंत्ति, तेण सुवहुं दब्बजातं दत्तं, अण्णया रायणा संपूइतो-अनया पुणो
 मग्गितो, पुणो दिण्णो, तस्स चोरस्स अतीव सक्कारसम्माणं पउज्जति, एत्थेण पगारेण सव्वं दब्बं दवावितो, भगिणी य से
 पुच्छित्ता, ताए भण्णति-एत्तियं विचं, ततो पुब्बोवेदितलक्खणायुसारेण दब्बं दवावेज्जण मंडितो खलाए आरोवितो, एस
 विट्ठतो, जहा मंडितो तेण ताव पूइतो जाव ततो लाभगो असि, एवं सरारमादि ताव आहारादीविधिदिवि धेयपति जाव
 निज्जालाभो, सम्मत्ते पच्छा परियज्जति, स्यादेतत्—कोइसो परिज्ञाय मलं अवच्चंसयेदिति ?, उच्यते, णणु छंदाणिरोधो
 परिण्णा इत्यतोऽपदिश्यते छंदो आहारं जीविते शरीरे अनेसु य चाहिरम्भंतेसु, एतस्स छन्दस्स निरोधेण जेवेदि मोक्खं,

को दिङ्तो ? उच्यते, 'आसे जथा सिक्खितवम्मधारी' अश्नते वा अन्धानामिति अश्वः, येन प्रकारेण यथा, शिक्षित-
वाच्च, त्रियतेऽनेनेति चारयते वा वर्म्म ते वर्म्म धारयतीति वर्म्मधारी, दिङ्तो- एगेण राइणा दोण्हं कुलपुत्तानं दो अस्सा दिण्णा,
तत्थेगो जहिच्छितावसथं च जहाकालोवगेण इहेण जवसजोगासणेण संक्खमाणो चंचुच्चिवललितथाइयजइणवेगा-
दीणि सिक्खाविति, वित्थो को एयस्स इहु जवसजोगासणं दाहित्ति घरेट्ठे वाहेऊण ततो चेव जवसं जोगासणं देति, तुसे
खारेति, सेसं अप्पणा षुंजति, संगमकाले उवट्ठिते रण्णा बुत्ता—तेसु चेव आसेसु आरूढा संगमं वा पणिसह, तत्थ जो सो पुव्व-
वणित्तो आसो सो साराथिमणुआत्तमाणो संगमपारतो जातो, इयरो य असम्भावभावणाभावितत्त्वात् गोधूमजंतञ्जुच इव
तत्थेव भणिसमाढत्तो, ते च परा उवलक्खेडं हतसारथिं काण्डं गृहीतवंतः, एत्थ पसत्थेण उवमा, आसे जहा सिक्खितवम्मधारी,
स्यान्तं-केत्रिं सिक्खावेतव्वा ? उच्यते, ण हि संगमंसि खित्तो जह सिक्खविज्जा, णिक्खिणं ण पुण सिक्खिज्जति, ण
एवं इह, दुविहिं सिक्खं सिक्खमाणो 'पुव्वाणि वासाणि चरप्पमत्तो' पूरंथेतीति पूरं, वर्पतीति वर्पं, ताणि पुव्वाणि वासाणी,
का भावना ? पुव्वाऽसो जया मणुया तदा पुव्वाणि, जदा वरिसाथुसो तथा वरिसाणि, चेरीदिलुभतार्थं, अप्रसाद एव इहाध्य-
यने वर्प्यते, तेनाप्रमत्तः मघादिभिः, तस्मादेतदप्रमादात् मुनिरिति, सायुव जणो २, सिप्पमिति-एगेण भवेण उवेति-गच्छति मोक्खं-
सिद्धिमिति । अत्राह चोदकः- सककते मुहुचं दिवसं वा अप्पामादो काण्डं, अं पुण भण्णति—पुव्वाणि वासाणि चरप्पमत्तो, एव-
त्थिं काण्डं दुक्खं अप्पामादो क्वज्जति, तेण पच्छिमं काले अप्पमादं कोस्सामि, उच्यते, 'सपुव्वमेवा ण लभेज्ज पच्छा,
इत्तं (१२३ सू. २२४) स इति निर्देशे, तस्स पुव्वंकालपमात्तिणो, एवमवधारणे, नैवासौ, न लभते, समाधिमिति वर्तते, आराधणं

च, अहवा एव उपमाने, एवमसौ पूर्वकालप्रमादी अकतपरक्कमो ण लभे पच्छिमे काले समाधिपिति, उक्तञ्च- ' पुब्बसकारित्त-
 लो गो पुरिसो मरणे उवधिते सते । ण चइति व सइतुं जे अंगोहं परीसहणिवदे ॥ १ ॥ ' एसोवमा सासतवातियानं ' युञ्जत
 इति वाक्यशेषः, एष इति अत्यक्षीकरणे, उपमेयिते अनयेति उपमा, शक्यद्भयतीति शवतं तेषां एषा उपमा युञ्जते, यथा-पच्छा
 धम्मं कोस्सामी, के य सासथवादिया ?, उच्यते, ये निलव्वक्कमायुणो, ण तु जेसिं फेणवुव्वयमंपुराणि जइवितानि, अथवा
 सासथवादी णिण्णअपमत्तो कालो मरतो जेसिं एसा दिट्ठी, जो पुब्बमेव अकयजोगो सो ' विसीयइ सिट्ठिले आउयम्मि '
 विसंसेण सीदति सिट्ठिलं सोवक्कमं बहुअपायं, कालं काले कालेण वा उवणीतः कालेवणीतः, मरणकालमित्यर्थः; ' शरीरस्य
 भेदो'त्ति शीर्यत इति शरीरं शरीरस्य शरीराद्वा भेदः, अथवा जीवो वा शरीराद्यो शरीरं वा जीवाद्यो भेदो-भिद्यत इति भेदः, एतय
 दिट्ठतो-एककेण राइणा मेच्छाणं आगमणं जाणिल्लणं विसए उग्घोसाधितं, जहा पुरिसा (ण्णाणि) णि दुग्गाणि य समस्सीयउ, मा णे
 मेच्छेहिं विणासिज्जिहइध , तत्थ केइ अवहाय वयणसमं चैव दुग्गमास्सिया, अण्णे पुण सयणासणवसहयण्णाइसु गिद्धा
 असइहंता ण खिपं दुग्गाणि समस्सिया, मेच्छा य उवगया, तत्थ जे दुग्गाणि न समस्सिया ते तु सयणभोगोवभोगादिगिद्धा
 रायवयणं असइहंता, ते मेच्छेहिं वेडिया विसिदिति , पुचदारविभवभेदे वट्टे, एवमकृतपरिक्कमणि आयोज्यं । किं-
 चान्यत्- स एवमकृतपरिक्कमर्मा ' खिपं ण सक्केति ' वृत्तं (१२ सू० २२४) क्षिप्रमर्हानकालं, विविच्यते येन स विवेगः,
 आहारोपकरण्यादिषु सक्तः पच्छिमे काले खिपं ण सक्केति, अथवा सक्वस्सासण्णा एतत्पमादप्पमादाविविकाउं गिहत्था-
 विहु परं परारित्ति पव्वइस्सामो सोऽपि जरापत्तो मरणकाले वा खिपं ण सक्केति विवेगपेतुं पुत्रकलत्रादिसक्तः, जरादि-

परिसहस्रहिरण्युः, तस्मात् ज्ञात्वा सम्प्रस्थानेन सद्युत्थाय, अन्यान्यपि मिथ्योत्थानानि भवति चोरादिक्रियासु कुप्रवचनेषु इहापि च निदानश्लेषोपहतानि, इदं तु परलोकाशंसां प्रति ग्रहाणत्वेण 'पयहाहि कामे' प्रकरणेण जहाहि कामा इत्थि-
 विसया सेसैदियमोगा, कामग्रहणेण मोगावि भण्णंति, खियं ण सकेति विवेगमेतुंति एत्थ उदाहरणं-एगो मरुओ परदेसं
 गंठूण साहापरओ होअण विसयमागतो, तस्सणेण मरुएण खद्धपलाअत्तिकण्डं दारिका दत्ता, सो य लोए दक्खिण्णातो
 लब्धति, परविभवे वद्धति, तेण तीसं भारियाते सुवहुत्तं अलंकारं कारियं, सा णिच्चसंदिता अच्छति, तेण भण्णति-एस
 पच्चंतं गामो तो तुमं एताणि आभरणमाणि तिहिण्णव्वणीसु आविंथाहि, कहिंवि चोरा उवागच्छेज्जा तो सुहं गोविज्जंति,
 सा भण्णति-अहं ताए वेलाए सिग्घमेव अवणेस्संति, अण्णया चोरा तत्थ पडिंता, ता तेमेव य णिच्चसंदितागिहमणुणविट्ठा,
 सा तेहं सालंकिता गहिंता, सा य पणितभोगणत्वात् संसोपचितपाणिपादा ण सकेति कडगादीणि अवणेउं, तओ चोरोहि
 तीसि हत्थे छिचूण अवणीता, गिण्हिउं च अवकंता, एवं पुवं अरुयपरिकम्मा पत्ते काले ण सकेति विवेगमेतुं, तस्महा समुट्ठाय
 पहाय कामे, प्रजहाय कामान् किं कर्तव्यं?, उच्चते, समेत्यैव लोकं, अहवा जेण कामा चत्ता भवंति तेण समिओ भवति, तं
 पुण समिच्च लोगं, सम्यक् एत्थ समेत्य, ज्ञात्वेत्यर्थः, पृथिवीकायादिलोकं, समभावो समता 'जह मस ण पियं दुक्खं' इत्यतः
 प्राणिनां दुक्खं न कर्तव्यं, महत्तं एस्सीति महसि, मोक्षं इच्छतीत्यर्थः, आत्मानं रक्षतीत्यात्मरक्षः, चरोदित्यनुभवार्थे, अत्रोदा-
 हरणं-एगा वणिण्यमहिला पवसितपतिया सरिउसुस्ससपारा दासभतकगम्मकरे निजणियाणेषु ण णियोजयति, ण य तेसि
 कालोपवन्नं जहिडं आहारं भति वा देति, ते सव्वे णट्ठा, कम्मंतपरीहाणीए विभवपरिहाणी, आगतो वाणिण्यओ, तहाविचं पस्सिअण

पच्छा सा तेण निच्छूढा, अन्नं तु सुपुक्खलेण सुक्रेण वरोति, लद्धा यज्जेण्य, तेण तीसे नियगा भण्णति- जति अप्पाणं
 १खख्ह तो परिणेमिति, तच्चं वुगगतकण्णाए सोत्तुं णियगा भण्णति— खख्हं अप्पगंति, सा तेण विधाहिता, गतो वाणि-
 ज्जेणं, सावि दासकमयकम्मगाराण तं सँदसं दाळं तेसँ पुब्बण्हिकायि काले भोग्यं देत्ति, महुराहिं च वायाहिं वडहेत्ति, भत्ति
 वा तेसँ अकालपरिहीणं देत्ति, ण य सरोरसुस्सहापरा, एवमप्पाणं रक्खतीए भत्ता उवागतो, सो एवाविहं परिसज्जण तुळो,
 तेण संब्वसाभिणी कया, एवमिहापि पत्तथापत्तये समोतारेयव्वं, कथमप्रमत्तत्मानं र्खेत्तं?, उच्यते, क्षणलवयुहृतमप्रमादयन्न,
 अँप्रमत्तंस्य हि सत्तो यद्यपि ' सुहं सुहं मोहयुणे जयंतं ' वृत्तं (१२५ सू० २२५) सुहुरोत्रिडिते पुनः पुनश्चिखते सुहंयुहं, मोह-
 युणाः शब्दादयः जतंतान्ति, अपेया इति अणेलक्षणा, इडा ये रोचयति रोचते रूवं 'समण'मिति समणाणं तरंतं कम्मं, फासा
 कुसति-स्युशंति, असमंजसा णाम अननुकूला, अनसिमेता इत्यर्थः, अथवा शीतोष्णदंशमशकादयः, ण तेषु भिक्षू मणसा पदुस्से,
 यदा से असमंजसाः स्युशंति जहा सणो(दो), सेसावि वितया, एतसँ पुणो विसयाणं सब्वेसँ दुराधियासतरा फासा, जतो व-
 वदेससते ' मंदा य फासा बहुलोभणिज्जा ' वृत्तं (१२६ सू० २२६) मंदा णाम अप्पा, अथवा मंदंतीति मंदाः-स्त्रियः, मंदाणं
 फासा २, मंदबुद्धित्वात्, मंदा मंदा य फासा मंदसोक्खा न्हू फासा, पायाहव्वकखालाश्च मंदाः, पव्वते च ' मंदाउ तदा हियस्स
 बहुलोभणेज्जा ' मंदाः स्त्रियस्ते हि बहूनां कामिनां लोभं कुर्वति, विभ्रमेगितकारादिभिः प्रकारैर्लोभं कुर्वति, तेन प्रकारेण
 तथा, तहपगारा-तहावत्था, अंतं दुःखदा इत्यतः तासु मणंपि न कुज्जा, किं पुण आसेवणं?, एगगहणे तज्जातीयगहणंति,
 सेसेपि वयात्थारे ण कुज्जा, उक्ता मूलयुणारक्खा, इमं तु सममंदंसणारक्खत्थं उविदस्सति ' जे संखत्ता ' वृत्तं, (१२७ सू० २२७)

जे इति निर्देशे, संस्कृता नाम संस्कृतवचना सर्वज्ञवचनदशदोषाः, अथवा संस्कृताभिधानरुचयः, तुच्छा गाम आसिक्खिता इति, प्रवदनशीलाः प्रादादिनः, ते पेज्जा प्रेम्णो भावः पेज्जं, दोषणं दोषः, अनुमता अनुमुता, परज्जा परवसा रागहोसवससा अजिति-
दिया, अतो ' एते अधम्मोचि दुयुंछमाणा ' एते इति ये ते रागहोसपरज्जा अधम्मा य ते, न मोक्षाय, अथवा जो एतोसि
सह संसर्गः तदशनभिक्षिचर्वा एतं अधम्मोचि दुयुंछमाणो, उक्तं हि- ' शंकाकांक्षाज्जुसा ' ' कंखे गुणे ' पाणहंसणचरित्त-
गुणे, केच्चरं कुञ्चित्तवंं इ, उच्यते, ' जाव सररीरभेदो ' तिथेभि, भिद्यते इति भेदः जीवो वा सररीरतो सररं वा जीवातो ।
तिथेभि गथाः पूर्ववत् । असंखतं सम्मत्तं । इह असंखयाहिहाणचउत्थञ्जयणस्स चुण्णी समत्ता ॥

एवं अप्पमत्तेण जाव मरणंता ताव कुञ्चित्तव्वंति गाम, मरणान्तमितिकृत्वा मरणविधिरभिधातव्येत्येनाभिपसम्बन्धे-
नाध्ययनमायातं, तस्स चत्तारि अनुयोगदारणि, सब्बं परूहेऊणः, गामणिफल्लो अकाममरणेज्जं, ग कामं अकामं,
तत्थेयं कामं निक्खित्तव्वं ' कामाणं तु गिक्खेवो ' गाहा (२०८—२२९) कामा चउव्विहा- गामादिकामा ' पुव्वु-
दिट्ठि ' चि जहा सामन्नपुव्ववए, णवरं एत्थ अभिप्येतकामोहं अधिकारो, अभिप्येतं गाम इच्छाकामो, अकामो सकामो
वा जो मरणं मरति ते मरणं छव्विहं— गाममरणं ठवणा० दव्व० खेत० काल० भावमरणं, गामठवणातो गतातो,
' दव्वमरणं कुसुम्भादिएस्सु ' गाथा (२०९—२२०) दव्वमरणं जहा— मत्तं कुसम्भगमंजणं, मृतमन्न-
मव्यंजनं, एवमादि, खेचमरणं जो जीमि खेत्ते मरति जीमि वा खेत्ते मरणं वक्खिज्जति, कालमरणं वा (जो जीमि) काले मरति जीमि
वा काले मरणं वक्खिज्जति, भावमरणं वाऽऽयुखयो, तं भावमरणं दुविधं-ओहमरणं तव्वममरणं च, ओधमरणं ओधः संक्षेपः

पिंड इत्यनर्थान्तरं, जहा सव्यजीवाणंवि य णं आयुरुत्सए मरणंति, तत्रभवमरणं जो जमि भवगहणे मरति णेरइयभवगहणादि, एत्थ पुण मणुस्सभवगहणेण अधिकारो ॥ तस्स पुण एयातो दो दारगाथाओ, तंजहा 'मरणंभी(प)विभत्ती' गाहा(२१०-२३०) 'मरणंमिचि एकमेकं' गाहा(२११-२३०) मरणविभत्तिपरुवणा, अणुभावो, पदेसगं३ कइ मरतिति, कतिखुतो वा एकं मरंति५, एकेके मरणे कतिभावो भवति सव्यजीवाणं६, अणुसमयं समयं७संतरं चट्टएकेकं वा केचिचंरं कालं मरति१, एवमेदाणि णव दाराणि, तत्थ पढमं दारं मरणविभत्तीपरुवणाचि, एयाणि तीहि गाहाहि उवसंगहिताणि भवंति-तंजहा 'आवीइ' (२१२।२३०) 'छउमत्थ' (२१३-२३०) 'सत्तरस्स' (२१४-२३१) आवीचियमरणं अवाधिमरणं आदियंतियमरणं वलायमरणं वसट्टुमरणं५ अंतोसल्लमरणं तत्रभवमरणं चालमरणं पंडितमरणं चालपंडितमरणं १० छउमत्थमरणं केवलमरणं वेहाणसमरणं गद्धपट्टुमरणं भत्तपरिन्ना१५ इंगिणी पाउवगमणचि, तथा आवीचीमरणगाहा- 'अणुसमय णिरंतंरं' गाहा (२१५-२३१) आवीचीनाम निरंतरमित्यर्थः, उवन्नमत्त एव जीवो अणु-भावपरिसमाप्तेः निरंतरं समये समये मरति, तं च पंचविधं-दव्यावीचियमरणं खेचावी० कालावी० भवावी० भावावीचियमरणं, दव्यावीचियमरणं चउव्विहं. तं०-णेरइयदव्यावीचियमरणं जाव देवदव्याविचियमरणं, जं णेरइया णेरइयदव्ये वट्टुमाणा जाइं दव्याइं णेरइयाउअत्ताए गहिताइं ताइं दव्याइं आवीचि अणुसमयं णिरंतंरं मरतीतिरुट्टु णेरइयदव्यावीचीमरणं, एवं जाव देवाणवि । खेचा-वीचियमरणं चउव्विहं- तंजहा- नेरयखेचावीचियमरणं०, जे णं नेरइया नेरइयखेत्ते चट्टुमाणा जाइं दव्याइं णेरइयाउयत्ताए गहिताइं सेसं जहा दव्यावीचियमरणे, कालेवि चउव्विहो, नवरं जं नेरइयकाले चट्टुमाणो जाइं दव्याइं सेसं तहेह, एवं भावआवीचियमरणेवि, णवरं जणणं णेरइयभावो वट्टुमाणा जाइं दव्याइं सेसं तहेव । इदाणि ओहिमरणं, (२१५।-२३२) अवाधिमर्यादायां, अवाधिनाम यानि

द्रव्याणि साम्प्रतं आयुक्तत्वेन गृहीतानि पुनरायुक्तत्वेन गृहीत्वा मरिष्यति, इत्यतो अवधिमरणं, तंपि पंचविधं, तं० दृव्वो० खेचो० कालो० भवोधि० भावोद्धिमरणे, दृव्वोधिमरणे च उच्चिधे-गेरइया गेरइयद्वे वट्टमाणा जाइं संपइं सरति, जणं गेरइया ताइं दव्वाइं अणागते काले पुणोवि मरिस्सति नेइए, एवं सेसावि, खेचोवधिमरणं च उच्चिधे एमेव, जणं गेरइया गेरइयखेत्ते चट्टमाणा एवं गेरइयकाले वट्टमाणा गेरइयभवे गेरइयभावे चट्टमाणा, ओद्धिमरणं गतं ॥ इदाणि आदिशतियं मरणं (२१६-२३१) आत्यंतिकं अवधिमरणविषयासाद्धि आदिशतियमरणं भवति, तंजहा- यानि द्रव्याणि साम्प्रतं मरति, मुंचतीत्यर्थः, न हसौ पुनस्तानि मरिष्यति, तंपि पंचविहं-गेरइयदव्वात्तियमरणं०, जे गेरइयद्वे वट्टमाणा जाइं दव्वाइं संपयं मरति ताइं दव्वाइं अणागते कालेण पुणो ण मरिस्सति तं गेरइयदव्वात्तियमरणं भवति, एवं सेसाणवि, एवं खेत्तेवि कालेवि मवेज्जवि भावेवि, आत्तियतियमरणं गतं ॥ इदाणि वलायमरणं- संजमज्ज्झंति, से तं वलायमरणं, अथवा वलता खुथापरीसहेहिं मरति, ण तु उवसग्गमरणंति तं वलायमरणं ॥ इदाणि वसट्टमरणं- 'इदियविसतवसगता' गाहा (२१७-२३२) जे इदियविसयवसूता मरति तं वसट्टमरणं, तद्यथा- झलमो रूववणो चत्थुरिंद्रिय-वधात्तो त्रियते, एवं शेषैरपींद्रियैः (त्रेपाः) । अंतोसल्लमरणं 'लज्जाए गारवेण' गाहा (२१८-२३२) 'गारव' (२१९-२३२) एयं ससल्ल (२२०-२३३) गाहातयं सिद्धं, एवं अंतोसल्लमरणं, इदाणि तवभयमरणं भवति, तं केपां भवति केपां न भवतीत्युच्यते- 'मोत्तूण कम्मभूमयं' गाथा (२२१-२३३) कंढाः, केसिंचिचि मनुष्याणां तिरिक्खल्लोणियाणं च, केसिंचि, ण सव्वेसामेव, गतं तवभयमरणं । इदाणि बालमरणं, असंजममरणमित्यर्थः । पंडिताण मरणं पंडितमरणं, विरतानामित्यर्थः, भिस्सा णाम बालपं-

डिताः संयतासंयता इत्यर्थः, तस्मै मरणं बालपंडितमरणं, छुडमत्यमरणं छुडमत्यसंयताण मरणं जाव मणपञ्जवणापीणं, केवलिणं मरणं केवलिमरणं ॥ गेद्धपट्टं णाम सुतशरीरमधुमिविश्य शुद्धद्वाराऽऽत्मानं मक्षयति, वेहाणसं नाम उब्बंषाणं, आदिगहणेणं उस्सासणि-रोधा, एते उण गिद्धपुट्टवेहाणसमरणा कारजाते अणुणाता, 'भत्तपरिणणा इंगिणि' गाथा (२२५-२३५) भत्तपच्चक्खाणं णाम केवलमेव मत्तं पच्चक्खातं, ण तु चंक्रमणादिक्रिया, पाणं वा ण णिरुंमेति, इंगत इति इंगिणी, चलतीत्यर्थः, न चाहारयति चतुर्विधमपि, पाथव इव (उचगमणं) पाओवगमनं, हत्याइहं छिन्नो दुसो व न चलति, मरणविभत्तिपरुवणात्ति पट्टमं दारं गतं। इदाणिं अणुभागात्ति, तत्थ गहा-सोवक्कमो य निरुक्कमो य' गाथा (२२६-२३७) दुविहो मरणणुभागो भवति, तंजहा-सोवक्कमो निरुक्कमो य, अणुभा गोत्ति चितियं दारं गतं। इदाणिं पदेसग्गा, अणंताणंता आयुगकम्मपोमाला जेहिं एगमेगो जीवपदेसो वेडिय-परिवेडितो, पदेसग्गात्ति तहयं दारं गतं ॥ इदाणिं कति मरति एगसमएणंति-दोन्नि व त्तिन्नि य' (२२७-२२९। २३७) तत्थावीथियमरणं ताव णियमा मरति सन्ने, तव्वज्जा जेसेसु आदिअतिएसु सिया मरति, जत्थ पुण ओही तत्थ आइयंतियं णत्थि, जत्थ वेहाणसं तत्थ गद्धपट्टं णत्थि, एवं बालपंडितमिस्साणिणि परोपरविरुद्धाणि, छुडमत्यकेवलिमरणा य विरुद्धा, सेसाणि बुद्ध्या पेक्षाणि, कइ मरति एगसमएणंति चउत्थं दारं गतं। इदाणिं कतिखुतो एक्केके मरति, एत्थ अप्पसत्थाण संखेज्जा-णि वा असंखेज्जाणि वा, संखेज्जाणि ताव पंचिदयाणं देसविरतदेसणसावगस्त, सेसाणं पुडविआउतेउवाउवेदियतेदिय-चउरिदिगाइएसु असंखेज्जाणि, वणस्तइकाइयाणं अणंताइं अप्पसत्थाइं, पसत्थाइं सत्त अठ वा, अहथा केवलिमरणं एणं, कइ-खुतो एक्केक्कं मरइत्ति गयं। इदाणिं कतिभागो एक्केक्के मरणं मरइत्ति, तत्थ पट्टमे मरणे अणंताणुणसव्वजीवाण मरणं,

श्रीउत्तरा०
चूर्णौ
। अकाम-
सरणे

॥१३०॥

सेसेसु पुण सरणेसु अणंतभागो मरइ, तत्थ गाहा-‘सरणे’ (२३१-२३९) बुद्धया प्रेर्यं । इदाणि अणुसमयंति, पढंमं जाव आयुगं धरोति, सेसाणं एककसमयं जहिं मरति । इदाणि अंतरं- पढमचरिमाणं गत्थि अंतरं, सेसाण जञ्चिं कालं अंतरं हेति । इदाणि केवइयत्ति केवतियं कालं भवति, बालभरणाणि अणादीयाणि वा अपज्जवसिताणि, अणादियाणि वा- सपज्ज- वसिताणि, पंडितभरणाणि पुण सातियाणि सपज्जवसियाणि, ‘ सञ्चे द्वारा एते’ गाथा (२३२-२४०) कंळा । ‘एत्थं पुण अधिगारो’ गाथा (२३५-२४१) एत्थ अहिगारो मणुस्समरणेणं, (ते) दुविधं- सकामं अकामं च, मोटुं अकामरणं सकाममरणेण मरियंवं । गतो गामनिष्कण्णो, सुत्ताणुगोमो सुत्तञ्चोत्तंवं, तं इमं-अणणवं’ सिलोगो (१२८६० २४१) अणोवो मन्यते मन्यति वा तमिति महान् महंति वा तमिति, महंथासौ ओवश्च महौषः, तत्र द्रव्यमहाणवः सधुद्रो भावमहाणवो भवं, महौषो नाम अनोरपारो, अगाधं अत्रलिष्ठानमित्यर्थः, तस्मिन् अणवे महौषे चहुसु पवादिपु एगो तरति दुत्तरं, एगो नाम रागदोस- विरहितो, अहवा कम्ममलावगमना यदा शुद्धमेवंग जीवदंवं भवति तदा तरति, दुसं उच्चरिज्जतीति दुरुत्तरं, कम्मगुरुत्वात् संसारिणः अपरिमाण्यात्, अनुमानतश्च यस्तु तरति तीर्णो वा तत्थेगो महापण्णे, वर्चमानकालग्रहणं तरन्नेवासौ धम्मदेसणं करोति, ये तु निष्ठोच्चारणं कुर्वते ते अज्ञानोघतीर्थादुत्तरं(तीर्णाः)तत्र तरन्नापि सर्व एव धर्मदेसणं करोति, जतो विरुद्धं धीयमानं, तत्थेगो महापण्णा, तस्मिन्निति संसारणवे व्यवस्थितं, एक इति स एव रागद्वेषरहितः, न अत्राणादिहेतुं, अथवा संसारणवं तमवाप्यापि कश्चित् एव धर्मं देशयति, तद्यथा- तीर्थकरः, अपरे हि केवलमवाप्यापि नैव धर्मं देशयति, तद्यथा- प्रत्येकधुद्ध, तित्थकरो णियमा धम्मं देसति, सेसा साधु मयणीया, स एकः महतीं ग्रन्हा यत्थ स भवति महाप्रज्ञः, ‘इदं पट्टमुदाहरे’ स्पष्टं नामासंदिग्धं उदाहुतवा-

र, पठते च 'इदं पणहुदुदाहरे' पृच्छति तमिति प्रश्नः, किमुदाहरे? 'संतिमे खलु दुचे ठाणा'सिलोगो (१२१६० २४१) संति विद्यते, दुचे इति संबन्धा, तिष्ठति यत्र तत् स्थानं, आख्याताः प्रथिता, मृत्सुमरणं अमनमतः मरणति भवा मारणान्तिका; तद्यथा- अकाममरणं चैव सकाममरणं तथा, अकामस्स मरणं अकाममरणं, सकामस्स मरणं सकाममरणं, एतं दुविहेपि मरणं कस्स भवति?, उच्यते 'बालाणं अकामं तु' सिलोगो (१३०६० २४२) द्वाभ्यामाकालितो बालो, रागद्वेषाकुलित इत्यर्थः, ते हि बाला अकामा मरति, न उस्सवभूतं मरणं मन्ति, तस्य असकृत्-अनेकदा; पापाड्डीनः पंडितः, पंडा वा बुद्धिः तया इतः-अनुगतः पंडितः तेषि पंडितानां सकाममरणं, तं तु सति-उक्कोसेण एक्कसिं भवति, तं केवलिनः, असौ हि तं मरणं नेत्थेव इत्यतः सकाममरणं, कामं जीविते मरणे वा-अतिबद्धाः अकेवलिनोऽपि, तहामि दीहं संजमजीवितमपि नेच्छंति, किमु भवगगहणजीवितं?, एतेसि अकामसकाममरणानां किमगं पढमं भाणितव्वंति?, उच्यते, 'तत्थिमं पढमं ठाणं' सिलोगो (१३१६० २४२) तस्मिन्निति-तस्मिन् मरणविभागे इममिति-प्रत्यक्षं हृदि व्यवस्थाय भणति- पढममिति, यतो द्वितीयाद्यत् प्रथमं तत्, स्थाप्यत इति स्थानं, महंतं वीरियं जस्स सो महावीरो तेण महावीरेण, देसियं परुवितं अक्खातमिति, काम्यत इति कामः, गृध्यते स्म गृहः, यथा येन प्रकारेण बालो भवति, संति अत्यर्थं अतिरुद्राणि कर्माणि कुव्वति-कुर्वति ॥ जे गिद्धे कामभोगेहि' सिलोगो (१३२६० २४२) जे इति अणिदिइस्स उदंथे, गृध्यते स्म गृहः, काम्यन्त इति कामाः, शुब्जंत इति भोगाः, कामा इति विसया; भोगाः सेसिदियविसया, कामा य भोगा य कामभोगाः तेषु कामभोगेषु, एगो एको नाम बालः, अथवा एकं मरणमवाप्य सुहृद्वचनान्यान्यवहाय कूडाय गच्छति, कूडं नाम एव (यंत्रं) यत्र ते पापाः कर्मण्यव्वोद्य(भिर्नोद्य)ते, तत्र कूडवद्द एव सुगः नरकशालव्याधेहन्यमानो दुःखमुत्पत्ति, अथवा कूडं दुविहं-दुव्वकूडं च मात्रकूडं च,

द्वक्कूडं यत्र मृगादयो बध्यन्ते, भावकूडं विषयापातो, तानासेवतेत्यर्थः, स च कामभोगातिप्रसक्तः यदि परेणोच्यते (तदा वक्ति-
न मया दृष्टः परो नरादिः लोको-भवां, विषयरतिस्तु दृश्यते, पश्यति) येन तत्त्वस्तुः तेण देहा चक्षुदिष्टा, इमा इति प्रत्यक्षीकरणे,
येषामिष्टविषयश्रीतिमादुर्भावात्मिका रतिः, अयेवं 'हृत्थागता इमे कामा' (१३३ सू० २४३) इमंति येनावृत्य शुखं प्रंति हंति
वा हस्ताः, कश्चित्तु जातिमरणदिभिरुपपादितपरलोकसद्भावः भूतेः कामं परलोकोऽस्ति, तथापि हस्तागताः- हस्तागता, न दूरस्था
इत्यर्थः, कालेन भवाःकालिकाः, इमे हि आप्ता प्रत्युत्पन्नाः साम्प्रतमेव भुञ्जति, दिव्यास्तु कालान्तरेण भविष्यति वा नवा, न हि
कश्चित् सुगंधोऽपि ओदनं नद्वेलनकं मुक्त्वा कालिकस्योदनस्यारंभं करोति, अथरस्तु संदिग्धपरलोक आह-को जाणान्ति परे लोको,
जानातीत्याशंकायां, को जानातीति तत्त्वतः, तेण परलोको अस्त्यि वा णत्थि वा, इत्येवमस्मिन् संदिग्धेऽर्थे णणु ' जणेण सद्धिं
होक्खामि ' सिलोगो (१३४ सू० २४४) जायत इति जनः तेन सह परत्र भविष्यामि, एवं बाले पगव्यति, अगलमति णाम धृतो
भवति, करिष्यमाणकुर्वन्हेतुषु च अगलभीभूतो कामभोगाणुरोगेण कामणुरोगेण केसं संपडिवज्जति इह परत्र च ॥ ' ततो से दंड-
मारभति ' सिलोगो (१३५ सू० २४४) अगलमभावात् असाविति स बालः, दंढतेऽन्नेनेति दण्डः, समिलेकीभावे, एकीभावेन आर-
भति समारभति 'तस्सेधु थावरेसु य' त्रसी उडेज्जे, वंझतीति त्रसाः, द्वा गतिनिवृत्तौ, तिष्ठतीति स्थावराः 'अट्टाप अणट्टाप य'
इयत्ति तेन इच्छंति वा तमिति अर्थः, अट्टाप नाम यदात्मनः परस्य वोपयुज्जते, तदिपरितमनर्थाय, केवलमेवमेव हंति न तदुपयोगं
करोति, अत्रोदाहरणं-जहा एगो पसुचालो अतिदिनं प्रतिदिनं मध्याह्नगेते रवौ अजासु महान्यग्रोधतरुसमाश्रितासु तन्धुचाणओ
निवन्नो वेणुविदलेन अजोदीर्णकोलास्थिभिः तस्य वटस्य पत्राणि छिद्रेकुर्वन् तिष्ठति, एवं स वटपादपः प्रायसः छिद्रपत्रोक्तः,

अण्णदा य तत्थेगो रइयपुत्तो दाइयधाडितो तं छांपं समासितो, पेंच्छते य तस्स वडपादवस्स सव्याणि पत्ताणि छिडिताणि, तेण सो पलुपालतो पुच्छितो- क्रेणेत्याणि पत्ताणि छिडीकत्ताणि १, तेण भण्णति- मया एतानि कोडापूवं छिद्रितानि, तेण सो बहुणा दव्वजातेणं विलोमेअं भण्णति-सक्केसि जस्स अहं भणांमि तस्स अच्छीणि छिडेअं, तेण भण्णति-बुहुअसत्थो होउ तो सक्केमि, तेण णारं गीतो; रायमगासंनिक्किहे घे उवितो, तस्स य. रायपुत्तस्स राया स तेण मरणेण अस्सवाहणियाए गेव्वजति, तेण भण्णति- एयस्स अच्छीणि फोडेहि, तेण गोलियधणुयएण तस्सअहियच्छमाणस्स दोवि अच्छीणि फोडिताणि, पच्छा सो रायपुत्तो(राया) जातो, तेण पशुपालो भण्णति- झूहि वरं, किं ते प्रयच्छामि, तेण भण्णति- मज्झं तमेव गामं देहि, तेण से दिन्नो; पच्छा तेण तम्मि पव्वं- तगामे उच्छु रोविअं तुंवीओ य, निष्पनेसु तुम्याणि गुले सिद्धिसु तं गुडतुम्यं भुक्त्वा भुक्त्वा गायते स्म 'अहमहंपि सिस्सेज्जा, सिक्खियं न निरत्थं । अहमदुपसाएण, भुंजए गुडतुवयं ॥ १ ॥ तेण ताणि वटपत्राणि अण्णदाए छिद्रितानि, अच्छीणि तु अट्ठाथ, भूतगामं चोइसविहं— सुहुमा पज्जत्तयापज्जत्तया चादरा पज्जत्तयापज्जत्तया वेदिया पज्जत्तयापज्जत्तया तेइदिया पज्जत्तयापज्जत्तया चउरिदिया पज्जत्तयापज्जत्तया असन्निपेदिया पज्जत्तयापज्जत्तया सन्निपेदिया पज्जत्तयापज्जत्तया एवं चोइसविहंपि विविधं अनेकप्रकारैः हिंसह, एवं सो एहा (५) 'हिंसे बाले सुसावादी' सिलोगो (१३६ सू० २४५) जहा से अट्ठाण्णदाए हिंसति तथा सुसावाते अट्ठाण्णदाए कूडसक्खिमाति करेति, मीयतेज्जसौ मीयते चाउजेति माया, श्रीतिशून्य इति पिशुनः, शक्यते शठयतीति वा शठः, शठो नाम अन्यथा संतमात्मानमन्यथा दर्शयति, मौ(मौ)डिकचैरिवत्, भुंजमाणे सुरं भंसं मन्यते स भक्षयिता येनोपसृजेन चलवन्तमात्मानमिति मांसं, एतदेव श्रेयो मन्यन्ते, परलोकसुखान्यपि तावन्न प्रार्थयति,

किञ्च मोक्षमिति, स एवं भोगेऽविद्यतात्मा ' कायसा वयसा मत्ते ' सिलोगो (१३७ सू० २४५) अहो मम सरीरयलं वीरिय-
बलं वा, तथा बुद्धिर्धनो वाग्वा शोभतेति मत्या मत्तं, विचं नाम धणं विभवो वा तेण वा मत्तः, गृह्यथ ब्रीषु, ' दुहन्तो मलं
संचिणति ' द्विधा-दुहथो मुद्राति तमिति मलं, स्वयं कुर्वन् पृथक् कारयन्, अथवा अंतःकरणेन बाह्येन वा, तत्रान्तःकरणं नाम
मनः बाह्यं वाचिकं, अथवा रागेण द्वेषेण च, अहवा पुत्रं पापं च, अहवा इहलोयबंधणं पेज्जं च, सम्मं चिणति संचिणति, शंसति
व तेनेति शिशुः बाल इत्यतः, नास्य अगमं किंचिन्नागः, शिशुरेव नागः २ गंहूपद इत्यर्थः, मुद्यंति तमिति मृत्तिका, स हि शिशु-
नागः मुदं भुत्त्वा अंतो मलं संचिणति बहिश्चाद्राभावत्वाद् देहस्य, स हि पाशूकरेषु सर्पमाणः सर्वो रजसा विकार्यते, ततो
धर्मरक्षिमकिरणैरापीतस्नेहः ताभिरेव बहिरंतश्च अतसाभिमृद्धिः, शीतयोनिर्निर्देहमानो विभाव्यमाप्नोति, एष हृष्टांतः, उपनयस्तु
एवमसावपि बाण(ल)स्वेऽपि सुसंचितमलः इहैव मारणातिकै रोगैरभिभूयते, कथं तत्र भविष्यामः, न हि पापकर्माणः सुख-
मुल्यवो भवति, ते हि तैः पापकर्माभिः अत्युदृतैरिहैव बुष्यति ॥ ' ततो पुष्टो आतंकेहि ' सिलोगो (१३६ सू० २४५) ततः-
तस्मादिति आक्यापकम्मोदयात् स्पृष्टवान् स्पृष्टः, तैस्तेऽखप्रकारैरात्मानं तंभयतीत्यातंकः, तथाप्यंतकाले सर्वग्लानवान् ग्लानः
संभतात्पतत इति परितप्यति, बहिरंतश्चेत्यर्थः, एवं ' पभीतो परलोकस्स ' भुगं भीतः प्रभीतः, परलोकभयं नाम नारकादि-
ज्वनिष्टवेदनादयः, ' कम्ममाण्युप्पेही ' ताणि विहिंसादीनि दुश्चरितानि कर्माण्यनुभूयमाणः अञ्चितयन् इत्यर्थः, अप्पा आत्म-
निर्देशः, यद्यप्यसदुग्रहात् विषयभयाद्वा प्राक् परलोकं न गणितवान् परलोकं भयंति च, तथाऽप्यंतकाले सर्वस्यासन्नभयस्य(स्यात्)
उत्पद्यते परलोकभयं वा, तथापि भूयिष्ठेषु नरकदुःखेषु भयमुत्पद्यते, तद्यथा— ' सुता मे गरए ठाणा ' सिलोगो

(१३१ छ० २४६) दीयति पापकर्माणि इति नरकाः, तिष्ठति तस्मिन्निति स्थानं, तत्र रौरवमहाराजस्योखुण्णस्यदुःखसङ्घादीनि अथवा कुंठी वेयरणी य वा, शील्यतीति शीलं, अशोभनशीला इत्यर्थः, अथवा शुभं शीलं येषां नास्ति तेषुशिलाः, तुविशेषणे, किं विशेषयति ?- नियमगतिगमणं, अशीलानां तु जा गति 'बालाणं क्रूरकर्माणां' कुंतन्तीति क्रूराः पापा इत्यर्थः, हिसाकम्म-प्रवृत्ताः क्रूरकर्माणाः, पपाढा गाम णिरंतराः, तीव्राः उक्कडा, जत्येति यन्न, वंधंत इति वेदनाः शीता उष्णा च, अथवा शारीर-मानसाः, 'तत्थोववात्तियं ठाणं' सिलोगो (१४० छ० २४७) तत्येति नरकेषु, उपेत्य तस्मिन् प्रपततीति प्रपातः, उपपातात्संजातमौपपातिकं, न तत्र गर्भव्युक्तातिरस्ति येन गर्भकालान्तरितं तन्नरकदुःखं स्यात्, ते हि उत्पन्नमात्रा एव नरकवेदनाभि-रभिभूयन्ते, यथा—येन प्रकारेण 'मे' इति मया 'त' मिति तं नरकदुःखं अणुस्सुतं परलोकमीरुभिः साधुभिराख्या-यमानं अनुश्रुतं, अथवा बालादयोऽपि सम्यतिपद्यन्ते यथा पापकर्माणो नरकोपया भवंति, ते य 'आधाकम्ममेहिं गच्छन्ति' आघाथ कर्माणि आधाकम्माणि अतः तेहिं आधाकम्ममेहिं यथाकर्मभिः, आधाकम्ममेहिं तीव्रस्तीव्रवेदनेषु चिरस्थितौषु च, एवंविधमध्यमामध्यमेषुपि, स एवं परितपति, को दृष्टान्तः- 'जहा सागडिओ जाणं' सिलोगो (१४१ छ० २४१) येन प्रकारेण यथा, शक्यते धनं धान्यादि बोद्धुं शक्यं, शक्यते चरति शाकाटकः, जानन्निति जानानः, सम्ममिति पव्वतगराहितं, हिच्चा नाम हित्वा, महतीति महान्, पथ्यतेजेनेति पथः, महत्श्रासौ पथथर राजवर्त्तिनीति शक्यथथो वा, विससं मग्गमोगाढा अयाणओ थाणुचहुले पत्थरखाणुचहुले वा आरुढः प्रपन्न इत्यर्थः, अहवा उगाढे उत्तिन्नो वा, अणुत्त इत्यक्षः अक्षस्य भोगं शोचत इति शोचयति-जतिऽहं खु एएण पहेण ण गच्छतो ण मे सगडभंगो दव्वविणासो वा हंतो, एवं सोयति, दिट्ठं-

तस्य उवसंहारो इमो- ' एवं धम्ममवियो० ' सिलोगो (१४२ दृ० २४१) एवं- अनेन प्रक्राणेण, धारोति संसारातो पडमाणं धम्मो, सो दसविधो समणधम्मो, विविधैः प्रकारैः उत्काम्य, अधम्मं-धम्मपडिवक्खो अधम्मो, सो य हिंसे बाले सुसावादी, तं पडिव-
ज्जिया, बालो मच्चुसुहुं पत्तो मरणं सुत्थु, खद्यते तत् खतते वा तं इति सुखं, सुत्थोसुखं२, प्राप्तवान् प्रातः, स यदा सुत्थोसुखं प्रातः
' अक्खभग्गे व सोयति' एवं-सोऽपि एवं मरणसन्निधौ वेदनादिभिः स्वकामभिरात्मानमशुशोचमानः ॥ ' ततो से मरणं तमि
सिलोगो (१४३ दृ० २४८) तत् इति तस्मात्, मरणमेवांतः मरणांतः, बाल उक्तः, समंता त्रसति संत्रसति, विम्यते येन तद्धयं, क्ता-
स्मात्, परलोकमयात्, मरिज्जण अकामं तु- मरसाणे अकामत एव प्राप्ते, अतिक्रांतकालग्रहणं क्रियते, कश्चिदिह भूयिष्ठपापकर्मा
नैव परितप्यते, स तु मरिज्जणं अकामं तं नरकं प्राप्य परितप्यतीति वाक्यशेषः, भृशं तप्यति परितप्यते, धुत्ते वा कलिणाऽनु-
जितोऽशुशोचति, ' एवं अकाममरणं ' सिलोगो (१४४ दृ० २४८) एतोऽस्मात्, शेषं कंठ्यं, ' मरणं पि सपुत्रायणं '
सिलोगो (१४५ दृ० २४८) त्रियते येन तन्मरणं, पुणातीति पुण्यं, सह पुण्येन सपुण्यं, अपिरसुखायां, मरणमपि तेषां जीवितवद्भवति,
न हि ते तस्मात् उद्विजते, उक्तं हि- ' पूर्वेषुपितपरिजनमुग्रवनिमिव सर्वकामगुणभोज्जं । सुखमभिगच्छति पुरुषः परलोकसु(कं)
संचितैः पुण्यैः ॥ १ ॥ ' जहा मेतमणुस्सुतं ' ति यथा मया तदेतदश्रुतं आचार्यपरंपर्यात्, स्यादेतत्-कैराख्यातं ?, उच्यते,
' सुप्पसन्नोहिं अक्खातं ' सुणु प्रसन्नाः सुप्रसन्ना वीतरागा इत्यर्थः, अजातदकागमा द्वादश हदा इव सुप्रसन्नाः, ततोऽन्तराग-
तमर्थं गणधराः द्वीकुर्वन्तः एवमाहुः, सुप्पसन्नोहिं अक्खातं, पक्वते वा ' विप्पसन्नमणाघातं ' विविधैः प्रकारैः प्रसन्नाः, का
भावना ?, न हि ते त्रियमाणा व्याकुलेवतसो भवन्ति, अत्यर्थं घातः आघातः न त्वाघातः अनाघातः, नासौ तस्य विधि-

वत्संलिखितात्मनः श्रानातिपातो गम्यते इत्यतो अनाद्यतं, इदं केषां?, उच्यते-‘संजन्तानं वुसीमतो’ वशे येयमिन्द्रियाणि ते भवति वुसीमं, वसति वा साधुगुणेहिं वुसीमंतः, अथवा वुसीमंतः ते संविद्या, तेसं वुसीमतां संविद्याणं वा स्वादिति, अन्येऽपि नेत्यलिंगमादिगो अणसणेण मरति तत्रातिपथार्थं भण्यति-‘ण इमं सञ्चोसिं भिक्खुणं’ सिलोगो (१४६ द्द० २४९) ण इति प्रति-पेधे, इसमिति प्रत्यक्षभावे, सर्वेषां तावत् भिक्खुणं न भवति, शाक्यपरिवाजकादीनां न भवति, भावाभिक्खुणं तु भवति, अगार-मस्यास्तीति अगारी, अगारिणामपि सर्वेषां न भवति, ये हि लिंगमभ्युपेत्य संलेखनजोषितात्मानः तेषां षंडितमरणं, न शेयाणां दृष्टीनां, स्वादेतत्-किं सर्वेषां तदस्तीति निगद्यते ‘नानासीला य गारत्था’ नानार्थातरत्वेन शीलंयति तदिति शीलं-स्वभावः, अगारे तिष्ठतीत्यागारत्था, ते हि नानाशीला, नानारचयो- नानाच्छंदा भवति, ये तावत् मिथ्यादृष्टयः ते क्वचित् मोक्षं नैवेच्छति, यथा मरुकाः, कुप्रवचनभिक्षवोऽपि कोचदम्बुदयावेव यथा तापसाः पांडुरामाश्च, येऽपि मोक्षयोजित्थिता तेऽपि तमन्यथा पश्यति, केचि-दारंभात् कोचिदेसादिभ्यः सारंभादित्यतो गाणाशीला य गारत्था, लोकोत्तरघरत्था हि ण सञ्चे सीलश्रणा न स्व(चवव)सिता मरंति, तथैव लोकोत्तरभिक्षवोऽपि ण सञ्चे अणिदाणकरा णिस्सच्छा वा, ण वा सञ्चे आसंसापयोगानिरुपहततसो भवंति इत्यतो विसमसीला य भिक्षुणो । किंचान्यत्-‘संति एगेहिं भिक्खुहिं’ सिलोगो (१४७ द्द० २४९) संतीति विद्यते, एके नाम प्रवचनभिक्षवः, न चरकादयः, ते अगारत्था संजमुत्तरा, कृत्तेरति?, श्रावकाः, ते हि ज्ञानपूर्वकं परिमितमेवारंते सघृणा, सातुरा न स्युः, इत्यतः संति एगतिएहिं भिक्खुहिं गारत्था संजमुत्तरा, उक्तं च-‘देसेकदेसविरता समणाणं सावगा सुविहिद्याणं । जेसिं परपासंडा सयमवि कलं न अर्षति ॥ १ ॥ स्वादेतत्-श्रावकसाध्वोः किंभंतं?, उच्यते, गारत्थेहि य सञ्चेहिं साहुसावएहिं परतिथिएहि य साधवः संजमुत्तरा, आहरणं-

एषो सावगो साधु पुच्छति- सावगाणं साधूण य किमंतरंति ? साधुणा भणति सरिसवमंदतरं, ततो सो आउलीयुतो पुच्छति कुलिगीण सावगाण य किमंतरंति ? तेण भणति-तदेव सरिसवमंदतरं, स आसासितो। अत्राह-ननु कुलिगिनोऽपि तच्छिगमा-श्रित्य धर्मार्थं घोराणि तपांस्याचरन्ति, तेभ्यः कथं श्रावको गुणविशिष्टः?, न ताणि लिंगाणि भयात् त्राणाय इत्यतोऽपदि-श्यते- 'चीराइणं' सिलोगो (१४८-२५०) चिंचति तदिदं चिंचि वीरं-चल्कलं, अजति तेनेत्यजिनं चमेत्यर्थः, णियणं णाम नग्गा एव, यथा मृगचारिका उद्वहकाः आजीवकाश्च, जेयत इति जडाः, संघातीत्यत इति संघाटी, मुंडी आशिखः, एताणिएपि ण ताणाए, ण य ताणि यावत् उद्दिष्टानि, अपिरनुज्ञायां, अन्यान्यपि यादृशानि, परिगमनं पर्यायोः, गिहत्थपरिआगतो अन्नो परिआओ दुस्सीलाणं परियागता। आह- ननु तेऽपि धर्मार्थमेव पाक्कादिनिवृत्ता भिक्षाहारा एव, उच्यन्ते- 'पिंडोलएवि दुस्सीलो' ॥१४९-२९०॥ सिलोगो, पिंडेसु दीयमाणेषु ओलीति- पिंडोलगाः, नयन्ते तस्मिन् पापकर्मां स्वकम्मभिरिति नारकाः, अन्नोदाहरणं- रायगिहे नगरे एको पिंडलओ गेउज्जाउज्जाणियाविणिग्गतो भिक्खं हिंडति, ण य किणवि किंचिदिक्कं, सो तेऽसि वेभारगिरिपव्वतकडगसन्निविट्टण पव्वतोवीरं चडिअण महतिमहालयं सिलं चालेति, एतेसिं उव्वरिं पाडेभित्ति रोह-ज्जाई विच्छुट्टिअण तओ सिलाओ पडित्तो णिविट्टो। सिलातले, संबुण्णितसव्वकायो य मरिअण अप्यहट्टाणे णए उव-वण्णो, एवं पिंडोलओ दुस्सीले णरागतो ण मुच्चति 'भिक्खाएवे' ति अकु भक्षणे, भिक्षामाकुरिति भिक्षाकः, धर्मार्थ-कामाच् गृह्णातीति गृही, त्रियत इति व्रतं शोभनं व्रतं यस्य स भवति सुव्रतः, क्रमति गच्छति, दिव्यति तस्मान्निवति दिवं, सुव्रते क्रमते दिवं, सुव्वतो दुविधो आगारी अनगारी च, किमनयोः फलमिति ?, गृहिसुव्रतस्य तावत् 'अगारि सामाहयगाणि'

॥१५०-२५०॥ सिलोगो, अगारसमाह्वयस्स वा अंगाणि आगारिसामाह्वयंगाणि, समग्र एव सामाह्वय, अङ्गयतेऽनेनेति अंगं, तस्स अंगाणि वारसविधो सावगधम्मो, तान्यगारसामाह्वयंगाणि, अगारिसामाह्वयस्स वा अंगाणि, 'सुद्धी काएण फासए' श्रद्धा अस्यास्तीति श्रद्धी स चैवं धम्ममि मोक्खे वा, 'काएणं' ति कायो-सरारं तेण फासए, ते न केवलं काएण, मणसा वायाएवि, सब्बदुक्करं काएण, 'पोसहं' इत्येतत् प्रोसहग्रहाणात् । किंचान्यत्— पोसहं उभयतो पक्षं, पतत्यनेनेति पक्षः, एकैकस्य द्वौ-द्वौ, कृष्णशुक्लौ भवतः, रातीति रातिः, एवापि राहं ण हवेज्जा, चतुर्विधस्यापि पौप-धस्य येन केनचित् समस्तेन व्यस्तेन वा पौषणगुणेण अवब्बं दिवसं कुज्जा, रातादिग्रहणेणं जह दिवसतो ण सक्केति वातुलत्तणेण अ(पु)ट्टुत्तचणेण वा, तहावि देसावगासियं, असति य तस्सेसं वा पक्वकखाति, अथवा बंधानुलोम्यात् रात्रादेरेकतरग्रहणेऽपी-तरस्य ग्रहणात् वेदितव्यं भवति । 'एवं सिक्खवासमाचन्नो' ॥१५१-२५१॥ सिलोगो, एवम्-अनेन प्रकारेण, शिष्यतेऽनेनेति शिक्षा, सम्यगापन्नो, गिहेसु वासो गिहवासो, शोभनान्यस्य(व्रतानि) सुव्वए य, 'छब्बाओ' छादयति छादयति वा तमिति छिद्यते वाऽसौ छवि, पुज्जए एभिः शरीराणीति पव्याणि इत्यर्थः, जाणुकोप्परादयः, कोऽभिप्रायः, नासावन्यतमे च सपर्वशरीरे अगारी मुच्यते, किन्तु नासावनन्तरमविकं छविपवमासादयति, स हि पर्वशरीरं मुत्त्वा 'गच्छे जक्खसलोगयं' जयन्ति यान्ति वाऽक्षयमिति यथाः, तेषां सलोकतां समानलोकतां गतमित्यर्थः, तयो जुओ पुणो छविपवशरीरमासादेज्जण चारित्रवान् भूत्वा सिद्धयति, उक्तं अगारिसामाह्वयंगाण फलं, एतदपि पच्छिमसंज्ञेणाज्जूसज्जसितस्स सकाममरणमेव, अणगारसकाममरण-फलप्रसिद्धये इदमुच्यते— 'अह जे संजुडे भिक्खू' ॥ १५१ ॥ सिलोगो, पुवं प्रेक्षताऽपेक्षो अथशब्दः, संद्वचः 'दोणहमे-

गयरे सिया' अयं चान्यः अयमन्ययोरन्यतरः, कतरंसे जेतिसं सो अन्नतरो भवति, ननु 'सव्वदुकुलप्य-
हीणे वा' सव्वाणि दुक्खाणि— सारीरमाणसाणि, महती ऋद्धिस्य स भवति महद्धी, यः स्यादुदितः स कतरो उववज्जहं,
विमाणेषु, उच्यते—'उत्तराहं' ॥१५३-२५२॥ सिलोगो, उत्तराणि नाम सव्वोवरिसाणि जाणि, ताणि हि सव्वविमाणुत्तराणि,
तेसं तु अण्णाहं अणु(उ)त्तराहं गत्थि, इत्यतः अणुत्तराहं, विमोहाहं विमोहानीति निस्तमंसीत्यर्थः, तमो हि ब्राह्ममाण्यन्तरं च,
चाहं तावदन्येष्वपि देवलोकेषु तमो नास्ति, किं पुनरनुत्तरविमानेषु?, अन्यंतरतममधिकृत्यापदिश्यते— सर्व एव हि सम्यग्दृष्ट्या,
अथवा मोहयंति पुरुषं मोहसंज्ञतः स्त्रियः, ताः तत्र न, सातं, द्योतते तेनेति द्युतिः द्युतिस्तेषां विद्यत इति द्युतिमंतानि, अणुपुब्बसो
नाम जारिसया सोहम्मईसाणेषु द्वितीओ एचो अणंतणुणविसिष्ठा अणुत्तरेषु, ताणि पुण विजयादाणि पंच, समाइण्णाह जक्खेहि,
सर्वतः कामतस्तं वा आकीर्णानि समाकीर्णानि, अथवा सम्यगाकीर्णानि प्रतिभागशः तानि, सचिकुट्टियप्रकृष्टरि(नी)त्यर्थः आवसंति
तेष्वपि आवासानि, अश्रुते लोकेष्विति यशः, यश एयामस्तीति यशासीति, न तेषु मनुज्यता कस्यचिदस्ति येन यशोभागिनस्ते
न स्युरिति, येऽपि तत्र नोत्पद्यंते तेऽपि कल्योणोपपद्यमानाः, तेऽपि तत्र यान्युत्तराणि तेषूपपद्यते, उक्ता विमानगुणाः । अथैषां के
गुणास्तत्रोपपन्नानां, उच्यते-दीहाउयां ॥१५४॥ सिलोगो, दीर्यत इति दीर्घः एति यति वा तस्मिन् इत्याद्युरित्यनेनेति, ऋद्धिः
सम्यक् ऋद्धयन्ते समुद्धाः सर्वसप्तपुपेताः, कामतः रूपाणि कुर्वन्तीति रूपाः कामरूपाः, स्याइ-अनुत्तरा न विकुर्वन्ति, ननु तेषां
तेदेवेष्टं रूपं येन सत्यां शक्ती प्रयोजगामावाच्य नान्यद्विकुर्वन्ति, 'अहुणोववन्नसंकासा' अभिनवोपपन्नस्य देहस्य सर्वस्यैवाभ्यधिका
द्युतिर्भवति अनुत्तरेष्वपि, अनुत्तरास्तु आद्युःपरिसमाप्तः अहुणेववन्नसंकासा एव भवति, स्यात्-तेषामभिनवोपपन्नानां कीदृग् प्रमां,

उच्यते- 'सुखोअच्चिमालिप्पभा' भूयो विशेषणे, अर्चते अर्चिः अर्चयन्ति वा तस्मिन् अर्चिः अर्चोश्चास्यास्तीति अर्चिष्माली स चादित्यः, भूयोग्रहणादादित्यादर्थधिक एव । 'ताणि ठाणाहं गच्छन्ति' ॥१५५-२५२॥ सिलोगो, 'ताणी' ति जाणि ताणि उद्दिष्टाणि, तिष्ठन्तीति ठाणाणि, गच्छन्ति व्रजन्ति, सिक्खिचा ज्ञाचा, करेचा य, संजमो सत्तरसविहो, स तु को तत्र गच्छति १, उच्यते, 'भिक्षवाए वा गिहत्थे वा' अणु मक्षणे भिक्षां आहुः भिक्षवाए, गिहत्थो भणितो, किं सर्व एव भिक्षवागो गिहत्थो वा ? नेति, 'जे संसि परिनिब्बुडा' जे इति आण्हिडुस्स ज्जेसे, शमनं शान्तिः उपशम इत्यर्थः, सर्वतो निर्वृतः परिनिर्वृतः, शान्ति-परिणिब्बुडे य, अक्रोधवानित्यर्थः, 'तेसिं सोच्चा' ॥१५६-२५३॥ सिलोगो, तेसिंते पुब्बुद्दिष्टाणं अगारीणं अणगारीण च सोभणा पुब्जा सुपुब्जा सतां वा पुब्जा सुपुब्जा, संजमतवे से चिंठति जेसिं इंदियाणि वंसति वा जेसु गुणा गुणेषु वा जे वंसति ते बुद्धिसि-मन्तः, 'ण संतसंति मरणंते' ण इति पडिसेधे, समस्तं त्रसतिर, मरणमेव अंतो मरणतो मरणे वा वंसतः मरणान्तः, अर्वाचिकमरणं वाऽर्थाकृतं तदेव मरति इदमन्यत् अन्त्यमरणं येन भवः छिद्यते, ते हि कृतपुण्यत्वात् ण संतसंति मरणंते, सीलवंता बहुसुता, उक्तं सकाममरणो इदानीमनयोः सकामाकाममरणयोः क्रतुरेण भरितव्यमिति?, उच्यते- 'तुलिया विससमादाय' ॥१५७-२५३॥ सिलोगो, 'तोलयित्वा तुलया यत्र गुणैर्विशिष्यते बुद्ध्या आदाय गृहीत्वा तेनैव मर्तव्यं, तदेव आदेयमिति, अहवा अयं विससो-चालमरणम-णिच्छतो भवति, इयं तु सकामस्त, अधवाऽयं विससो- दयाधम्मो संतीति, एवं विससमादाय बुद्ध्या, 'विप्पसईज्ज मेधावी' विविध पसीएज्जा मेराया धावतीति मेधावी, तथाभूतेन अप्पणा-तेन प्रकारेण भूतस्तथाभूतः, रागद्वेषशणो ह्यात्मा अन्यथा भवति, मद्यपानां विस्व(चित्त वत्), तदभावे तु आत्मभूत एव, अथवा यथैव पूर्वमव्याकुलमनास्तथा मरणकालेऽपि तथाभूत एव महत्तरं तुल्यि-

त्वा महंतस्सकाममरणाचि(त्स)प्रपन्नः। तथो काले अभिप्सेए ॥१५८-२५४॥ सिलोगो, तत इति क्रमः, अभिप्रेतं यदाऽस्य तन्मरणं रुचितं भवति, कोऽर्थः १, यदाऽस्य योगा नोत्सर्पन्ति तस्मिन् काले, अभिमुखं प्रीतिवाचित्यर्थः, अभिप्रेत एवासौ तस्य मरण-कालः, योगहानिनिमित्ता, संलेखनादिभिः उपक्रमविशेषैः उपक्रमात्मानं, श्रद्धा अस्यास्तीति श्राद्धी, रलयोरकत्वे तादृशः, यथा वाऽ-भ्युपगच्छतो, धर्मः संलेखना वा, तथा अंतकालेऽपि, उक्तं हि 'जाए सद्धाए णिकखंतो, तमेव अणुपालेज्ज' तत्र चास्योत्कृष्टा-त्मनः यदि नाम तेषां उपसर्गा उत्पद्यन्ते क्षुधादयो वा आत्मसमुत्थाः ततस्तोत्पन्नेषु 'विणएज्ज लोमहरिसं' वितयो नाम विनाशः, यथा विनीता गौरिति, कुनाति ख्यंते वा तानि लीयंते वा तेषु यूका इति लोमानि लोम्नां हर्षः २, सतु भयाद्भवति, अतु-लोमैर्वा उपसर्पेहर्षीद् भवति तं विनायित्वा, उभयथापि, न केवलं 'भेदं देहस्स कंखए' भिद्यत इति भेदः, अष्टविधकर्मशरीरभेदं कांक्षति, नत्दू, रिकस्वाः अथ कालंमि संपत्ते ॥१५९-२५४॥ अर्थेत्यानन्तर्ये संलिखितात्कामा मरणमपेक्षते, सुदुर्लभकथांतं आदाविव तस्स मरणाभिधानमाख्यातं मुअकखातं, सम्यक् आहितो समाहितो सुतकूषातसमाहितो, केचित्पठान्ति- 'आघायाए ससुच्छयं अत्यर्थं घातः आघातः, आघातसमुच्छयो णाम सरीरं, तद् बाह्यमाभ्यन्तरं वा गह्यमौदारिकं, तं संलिहितं तेन च संलिहितेन द्रव्यतः भावतः अर्बिभतरं क्रमगसरीरं घातितं भवति अतो आघाताय समुच्छयंति, सकाममरणं मरति तिण्हमनवरं सुणी, तंजहा भत्तपल्लव-कषाणं इंगिणी वा पाजोवगमणं वा, मनुते मन्यन्ते वा जगति त्रिकालावस्थान् भावान् मुनिरिति। अकाममरणाध्ययनं सम्मत्सु ॥

इदानीं सुल्लयनिर्यंठिज्जं, तस्स वचारे अणुओगदारा उवकमादि पस्सेरुण जाव नामनिष्पन्नो णिक्खेवो सुल्लगनियंठि-ज्जांति, सुल्लयंति आगेक्खंतं यदं महंतं अवेक्ख भवति, तं पुण महानियंठिज्जे, तथा सुल्लयं निक्खयञ्चं, नियंठो निक्खियथिञ्चो,

खुल्लागस्स पढमं णिकखेवो, तं महंतं पडुच्च संभवतिचि महंतमेव परुखेयव्वं, तं महंतं अट्टविहं, तत्थ गाहा-नामं ठवणां ॥२३६-२५५॥
 गाहा, नामठवणाओ गयाओ, दव्वमहंतं अचिच्चमहाखेधो, सो सुहुमपरिणयाणं अणताणंतपदेसियाणं खंधाणं तमभावणापरिणामेण
 लोणं पूरेति जहा केवलिसमुधातो दंडं कवाडं मन्धु अंतराणि चउत्थे समए पूरेति, एवं सोऽपि चउत्थे समए सव्वं लोणं
 पूरेत्ता पडिनिचचति एतं दव्वमहंतगं, खेचमहंतगं सव्वागासं, क्खल्लमहंतगं सव्वद्धा, पहाणमहंतं तिविहं- सचिचं
 अचिचं मीसगं, तत्थ सचिचं तिविहं— दुपदं चउत्थदं अपदंति, दुपदाण पहाणो तित्थयोरो, चउत्थदाण हत्थो,
 अपदाणं अरविंदं, अचेदाणं वेकल्लिओ, मीसयाणं मगवं तित्थयोरो सविभूसणो, पडुच्चमहंतं आमलकं प्रति विम्लं महंतं, एवमादि,
 मावमहंतं तिविहं- पाहणातो कालतो आसयतो, पाहणाओ खेओ भावो महंतो, कालओ परिणामिओ जीवो, जं जीवदव्वम-
 जीवदव्वं वा सता तहा परिणमति, आसयओ ओदयित्तो भावो, तंमि भावे वहुतरा जीवा वदंति, महंतगं, तस्स पडिक्खलो
 खुल्लयं निक्खिवियव्वं, तंपिअ छिव्विहमेव, णामठवणाओ गयाओ, दव्वखुडुगं परमाणू, खेत्तुडुगं आगासपदेसो, कालखुडुडयं
 समयो, पहाणखुडुडयं तिविहं-दुपयं चउत्थयं अपदं च, दुपदाणं पंचहं सरीराणं आहारगं, चउत्थदाणं खुडुडयं सीहो, अपदाणं
 लंघाञ्जुसुमं, अचिचाणं वइरो, मीसगाणं तित्थयोरो जम्माभिसयकाले अंकारसहितो, पडुच्चखुडुडयं आमलगातो सरिसवो,
 भावखुडुडयं सव्वथोवा जीवा खए भावे, एत्थ पडुच्चखुडुडएण अधिकाओ, खुल्लक इति गतं । इदार्णि णियंठो, तत्थ
 गाथा-‘निकखेवो नियंठमि’ (२३७-२५५) नामठवणाओ गयाओ, दव्वणियंठो दुविहो-आगमतो णोआगमतो य, आगमतो
 जाणएअणुवउत्तो, णोआगमतो य ‘जाणगसरिरे’ ॥२३८-२५६॥ जाणयभविस्सरीरवइरित्तो दव्वणियंठो णिणहगादी, आदिग्गहणेण

पास्तयोः सक्नुसीलसंसचअहच्छंदा, भावणियंठो दुविहो-आगमतो णोआगमतो जाणउवउत्तो, णोआगमतो
णियंठयचे वट्टमाणा पच, तंजहा-पुलाए वकुसे कुसीले णियंठे सिणाए । पुलतो पंचविहो, जो आसेवणं प्रति, णाणापुलातो दरि-
सणपुलातो चरिचपुलातो लिंगपुलातो अहासुहुमपुलागोत्ति । पुलगो णाम असारो, जहा धनेसु पलजो, एवं णाणदंसणचरिच-
णिससारं जो उवेत्ति सो पुलगो, लिंगपुलागो लिंगाओ पुलगो होत्तो, अहासुहुसो य एएसु चव पंचसुवि जो थोवं थोवं विरा-
होति, लद्धिपुलाओ पुण जस्स देविदरिदिसरिसा रिद्धो: सो सिग्णादियकज्जे सधुप्पणो चक्कवादिपि सचलवाहणं चुण्णेडं समत्थो ।
बउत्ता, सरीरोपकरणविभूयाऽनुवच्चिनः ऋद्धियक्कामाः सातसौरवाश्रिताः अविविक्तपरिवाराः छेदशवलचारिचउत्ता णिगंथा
वउत्ता भणंति, ते पंचविहा, तंजहा-आमोगवकुसा अणाभोगवकुसा संडुवकुसा अंसुडुवकुसा अहासुहुमवकुसा । आमोगवकुसा
वउत्ता भणंति, ते पंचविहा, तंजहा-आमोगवकुसा अणाभोगवकुसा संडुवकुसा अंसुडुवकुसा अहासुहुमवकुसा अच्छीसु दूसि-
आमोगेण जो जाणंठो करेह, अणाभोगेण अयाणंठो, संडुवो मूलपुणाहसु, अंसुडुवो तेसु चेव, अहासुहुमवकुसो अच्छीसु दूसि-
यादि अवणोति, सरिरे वा धूलिमाह अवणोति । कुत्तिसंतं शील यस्य पञ्चसु प्रत्येकं ज्ञानादिषु सो कुसीलो, दुविहो-पडिसेवणा-
कुसीलो कसायकुसीलो य, सम्माराहणविवरीया पडिगया वा सेवणा पडिसेवणा, पंचसु णाणाहसु, कसायकुसीलो जस्स पंचसु
णाणाहसु कसायहिं विराहणा कज्जाति सो कसायकुसीलोत्ति । णियंठो अर्द्धमतरवाहिरंगथणिगतो, सो उवसंतकसतो खीण-
कसतो वा अंतोसुहुत्तकालितो, सो पंचविहो-पट्टमसमयणियंठो अपट्टमसमयणियंठो, अहवा चरसमयणियंठो अचरसमय-
णियंठो, अहासुहुमणियंठोत्ति, अंतोसुहुत्तणियंठकालसमयरासीए पट्टमसमयणियंठो, अहवा चरसमयणियंठो, सेसेसु समयएसु
वट्टमाणो अपट्टमसमयणियंठो, चरसे-अंतिमे समए वट्टमाणो चरसमयणियंठो, अचरमा-आदिमज्जा, अहासुहुसो एसु सक्वे-

सुखि । सिपातो-स्नातको, मोहणिस्काइधातिथचउकम्मावगतो सिपातो भणति, सो पंचविहो—अच्छवी असवलो अकम्मसो संसुद्धणादंसणधरो अरहा जिणो केवली, अच्छवी—अव्यथकः, सवलो-सुद्धासुद्धो, एगतसुद्धो असवलो, अंशा—अवयवाः कर्मणस्ते अवगया जस्स सो अकम्मसो, संसुद्धाणि पाणदंसणाणि धारंति जो सो संसुद्धाणाणदंसणधरो, पूलासहतीति अरहा, अथवा नास्य रहस्यं विद्यत इति अरहा, जितकमायत्ताज्जिनः, एसो पंचविहो सिणायोगो । एस सदत्थोऽभिहितो, संयमश्रुतप्रतिसेवना-तीर्थलङ्घलेभ्योपातस्थानविकल्पतः साध्याः, एते पुलकादयः पञ्च निर्ग्रथविशेषाः एभिः संयमादिभिरनुगमविशेषैः साध्या भवन्ति, तत्र च संजमे तावत् पुलगो वकुसो कुसीलो एते तिनिवि दोसु संजमेसु-सामाहए छेदेदवद्वावणिए य, कसायकुसीला दोसु-परिहाराविसुद्धीए सुहुमसंपराए य, णिपंठा सिणायगा य एते दोऽवि अहमखातसंजमे । सुते पुलगवकुसपडिसेवणाकुसीला य उक्को-सेण अभिन्नदसपुव्वधरा, कसायकुसीलणिर्ग्रन्थौ चतुर्दशपूर्वधरौ, जघन्ये पुलकस्य श्रुतमाचारवस्तु नवमे पूर्वे, वकुसकुसील-निर्ग्रथानां श्रुतमष्टौ भवचनमातरः, श्रुतादपगतः केवली स्नातक इति । इदानीं प्रतिसेवना—मूलगुणानां रात्रीभोजनस्य च पराभियोगात् बलात्कारेणान्यतमं प्रतिसेवमानः पुलगो भवति, मिथुनमेवेत्येके ; वकुशो द्विविधः-शरीरवकुशः उप-करणवकुशश्च ; तत्रोपकरणाभिष्वक्तचित्तः विविधाह(वर्ण)विचित्रमहाधनोपकरणपरिग्रहयुक्तो बहुविशेषयुक्तोपकरणकाङ्क्षा-युक्तः नित्यतत्र्यतिकारसेवी भिक्षुरूपकरणवकुशो भवति, शरीराभिष्वक्तचित्तो विभ्रुपिताथो तत्र्यतिकारसेवी शरीरवकुशः, प्रतिसेवनाकुशीलः मूलगुणानविराथयन् उचरगुणेषु कांचिद्विराधानां प्रतिसेवते , कसायकुशीलनिर्ग्रथस्नातकानां प्रतिसेवना नास्ति । तीर्थसिदानीं, सर्वेषां तीर्थकराणां तीर्थेषु भवन्ति, एके त्वाचार्यो मन्थन्ते— पुलकवकुशग्र-

तिसेवनाकुशीलास्तीर्थे नित्यं, शेषास्तु तीर्थेऽतीर्थे वा । लिङ्गमिति लिङ्गं द्विविधं- द्रव्यलिङ्गं भावलिङ्गं च, भावलिङ्गं प्रतीत्य सर्वे निर्ग्रथलिङ्गो भवन्ति, द्रव्यलिङ्गं प्रतीत्य भाव्याः । लेभ्याः पुलाकस्योत्तरास्तिसौ लेभ्या भवन्ति, बहुशप्रतिसेवनाकुशीलयोः सर्वा अपि, कपायकुशीलस्य परिहाराविद्युद्धेस्तिस उत्तराः, हृत्संस्कारस्य निर्ग्रन्थस्नातकयोश्च शुक्लव- केवला भवति, अयोगः शैलेयीप्रतिपन्नोऽलेभ्यो भवति । उपपातः पुलाकस्योच्छ्रयतिषु देवेषु सहस्रान्, बहुशप्रतिसेवनाकुशीलयोद्घो- विद्यातिसागरोपमस्थितिष्वच्युते कल्पे, कपायकुशीलनिर्ग्रन्थयोत्तरास्त्रियदसागरोपस्थितिषु सर्वाथोऽद्वे, सर्वेषामपि जघन्यं पत्यो- पमपृथक्त्वस्थितिष्वच्युते सौधमे, स्नातकस्य निर्वाणमिति । स्थानम्-असंख्येयानि संगमस्थानानि कपायनिमित्तानि भवन्ति, तत्र सर्वजघन्यानि (संगम) लब्धस्थानानि पुलाककपायकुशीलयोः, तौ युगपदसंख्येयानि स्थानानि गच्छतः, ततः पुलाको व्युच्छि- द्यते, कपायकुशीलस्ततोऽसंख्येयानि स्थानान्येकाकी गच्छति, ततः कपायकुशीलप्रतिसेवनाकुशीलशुक्ला युगपदसंख्येयानि स्थानानि गत्वा कपायकुशीलो व्युच्छिद्यते, ततो बहुशो व्युच्छिद्यते, ततोऽन्यसंख्येयानि स्थानानि गत्वा प्रतिसेवनाकुशीलो व्युच्छिद्यते, ततोऽसंख्ये- यानि स्थानानि गत्वा कपायकुशीलो व्युच्छिद्यते, अत ऊर्ध्वमकपायस्थानानि गत्वा निर्ग्रन्थःप्रतिपद्यते, अत ऊर्ध्वमकपायस्थानं गत्वा निर्ग्रन्थः स्नातकः निर्वाणं प्राप्नोति, एषां संगमलब्धिरनन्तयुगा भवति, उक्त्वोसो उ नियंतो ॥२३९-२६०॥ गाहा, जो उक्त्वो- सस्तु संगमद्वारेणसु वदति सो उक्त्वोसणियंतो भण्णाति, जहणतो जहणस्तु, सेसा अजहणमणुक्त्वोस्सति, जेतियाणि संजमद्वारो णाणि तत्तिया णिगंगथानास्य ग्रन्थो विद्यत इति निर्ग्रन्थः, निर्गतो वा ग्रन्थतो निगंगथो, सो गंथो दुविहो ॥२४०-२६०॥ अन्भिमतरो वाहिरो थ, अन्भंतरो चोद्दसविहो, वाहिरो दसविहो, अन्भंतरो इमाए गाहाए भण्णति-कोहो माणो माया ॥२४१-२६१॥ गाथा,

कोहो अणंतविधोवि चउहा, एवं माणो माया लोभोऽवि, मायालोभो पैज्जं, कोहो माणो य दोसो य, णत्थि ण णिच्चो ण कुण्ह कयं
 ण चेएति णत्थि णिव्वाणं । णत्थि य मोक्खोवाथो छम्मिच्चत्तस्स ठाणाइ ॥१॥ इत्थिवियाईओ तिविहो वेओ य होइ वोद्धव्वो ।
 अती य संजममी होइ रतीऽसंजमे यावि ॥ २ ॥ हासो उ विन्द्यादिसु सोगो पुण माणसं मये दुक्खं। मयंगथो सत्तविहो तत्थ
 इमो होइ नायव्वो ॥ ३ ॥ इह परलोयादाणे आजीवडसिलोय तथा अकह्माणं। मरणभयं सत्तमयं विभासमेएसि वोज्जासि ॥ ४ ॥
 इहलोगभयं च इमं जं मणुयाईथो सरिसजाईथो । वोहेइ जं तु परजाइयाणं परलोयभयमेयं ॥ ५ ॥ आयाणऽत्थो भण्णति मा
 हीरिज्जाति तस्स जं बीहे । आयाणभयं तं तु आजीवमे ण जीवेइहं ॥६॥ असिलोगभयं अयसो होति अकह्मभयं तु अणिमित्तं ।
 मयिव्वस्स उ भीए मरणभयं होइ एयं तु ॥ ७ ॥ एसो सुत्तवियाप्यो मयंगथो वन्निओ समासेणं । अण्हणमाइएहं साधुं तु
 दुगुंछति दुगुंछो।८॥ति वाहियग्रन्ये इमा गाहा-खित्तं वत्थुं वत्थू ॥१४२-२-६॥ गाहा, खत्तं दुविहं-केतुं सेतुं च, सेतुं अरहट्ठादीणि-
 पज्जाइं, केतुं वासेणं, वत्थुं तिविहं-खातं ऊसितं खातोसितं, खातं भूमिधरं, ऊसितं पासदो, खातोसितं भूमिधरोवरि पासदो, धणं
 विरण्णसुवण्णादीणि, धनं सालिमादि, दोवि एतं संवयोचि एत्तकं भन्नति, सहवड्डियादि सही, णादिसंजोचि माइपिइससुत्तुल्लसं-
 वंधो, जाणं रथादि, सयणं पल्लकादि, आसणं पीढकादि, दासीदासं एकं, कुवियं लेदोवक्खरसादिहिं। 'सावज्जगंथसुकका' ॥१४३॥
 गाथा कण्ठो गतो नामणिणफण्णो जाव सुचाणुगमे सुत्तं उच्चारेयव्वं-जावन्तऽविज्जा ॥१६०॥ २, ६२। सिलोगो, यावत्परिमाणव
 धारणयोः, णाणति वा विज्जाति वा एगहं, न प्रतियेधे, विद्यत इति विद्या नैषां विद्या अस्तीति अविद्या, पिवाति शीणाति चात्मान-
 मिति पुरुषः पूर्णो वा सुखदुःखानामिति पुरुषः पुरुषु शयनाद्वा पुरुषः, ससत्तिं धावति वा सर्वः, सुखदुःखान्येषां संभवतीति दुःख-

सम्भवाः; कामं उभयथायविरोधो दुःखानि सम्भवन्तीति, अयं समाप्तः शालि(शक्ति)सम्भवात्परिशुद्धते, न तु ये दुःखाः सम्भूताशयत्वात्,
अथवा अविद्या दुःखादेव संभूता, उक्तं हि 'नातः परतरं मन्ये, जगतो दुःखकारणम् । यथाऽऽज्ञानमहारोगं, सर्वरोग-
प्रणायकं॥१॥ एत्युदाहरणं-एगो गोधो दोगन्चेण च्हत्तो गेहाओ गिगत्तो, सब्बं पुहर्विं हिंदिज्जण जाहेण किंचि लहति ताहे पुणरवि धरं
जतो पियत्तो, जाव एगमि पाणवाडगसमीवै एयाय देवकुलियाए एगराचिं वासोवगतो, जाव पेच्छह् ताव देवउलियाओ एगो पाणो
निगत्तो विचयहहत्थगतो, सो एगपासे ठातिज्जणं त चित्तघटं भणति- लहु धरं सज्जेहि, एवं जं जं सो मणति त चिय घडो
करोइ, जाव सयणिज्जं, इत्थीहिं सद्धिं मोरो खुंजति, जाव पहाए पाडिसाहरति । तेण गोहेण सो दिड्डो, पच्छा चित्तेदंकिं मज्जे
बहुएण मणि(मि)एण ।, एतं चैव ओलग्गामि, सो तेण ओलगिओ, आराहितो मणति-किं करेमिचि, तेण भण्णति-तुम्ह पसाएण
अहंपि एवं चैव मोरो खुंजामि, तेण भण्णति-किं विज्जं गेह्वसि ।, उताहु विज्जाएऽभिमतियं घटं गेह्वसि ।, तेण विज्जासाहाण-
पुरच्चरणभीरूणा मोगतिसिएण य भण्णति-विज्जाभिमतियं घडयं देहि, तेण से विज्जाए अभिमतिज्जण घडो दिण्णो, सो तं
गहाय गतो सगामं, तत्थ बंधूहं सहवासिहंपि समं जहारुख्यं भवणं विगुरुखियं, मोरो तेहिं सह खुंजतो अच्छति, कम्मता य से
सीदिउमारद्धा, गवादओ य असंगोविज्जमाणा प्रलयीभूताः, सो य कालंतरेण अतितोसएण तं घटं खधे काज्जए एयस्स पमावेण
अहं बंधुमज्जे पमोयामि, आसवपीतो पणच्चित्तो, तस्स पमाएण सो घडो भग्गो, सो य विज्जाकओ उवभोगो णडो, पच्छा ते
गामेयणा प्रलयीभूतविषयाः परपसाहंहिं दुक्खाणि अणुभवन्ति, जति पुण सा विज्जा गहिंया होंता ततो भग्गेऽपि घडे पुणोऽपि
करोतो । एवं अविज्जा णरा दुक्खाणि सम्भूताः छिश्यन्ते, अविद्यादणं(नरा) मिथ्यादर्शनमित्यर्थः, तच्चेदं-एते चैवज्जभगता भावा

विपरिततो अधिणिविद्धा । मिच्छादंसणमिषमो बहुप्पयां वियाणाहि ॥१॥ ते सव्ये एव मिच्छादिद्वी दुक्खाणि संभूओपलीति,
 णागाज्जेनीयाः पठन्तिन्ते सव्ये दुक्खवभज्जिता।लुपति बहुसो मूढा।तेहिं सारीमाणसेहिं दुक्खेहिं लुपंतिः बहुसो नाम अणेगसो,
 वहुहिं वा दुक्खपगारेहिं वा, अहवा इह परत्र च मुहन्ते संसूढा, जहा समुदे वाणिया दुव्वायाहयजाणवचा दिसामूढा खणेण अंतो-
 जलणयपव्यमासाएऊण मित्रपोया महावीतिकखोलोहिं दुज्झमाणा कुम्मपमसराइहिं विछुपंति, एवं तेऽपि अविज्जा विछुपंति
 बहुसो मूढा,सारीमाणसेहिं महादुक्खेहिं विछुपंति बहुसो मूढा,तत्त्वातत्त्वअजागणा,संसारमि अणंतए, अमनं अन्तः नास्य
 अंतो विद्यत इति अनन्तः, भणितं च-द्धवीं जहा समुचा, ण गस्सती होइ ओवमा एसा । जीवो तथा समुचो ण गस्सति गतोवि
 संसारे ॥ १ ॥ 'तन्हा समिसव्व मेधावी' (समिसव्व पंडिए तम्हा) ॥ १६१-२६४ ॥ सिळोगो, अज्ञानिनामेनविधं विपाकं
 ज्ञाल्वा तस्मात् सम्यक् इक्ष्य मेराया घावतीति मेधावी 'पास'चि पास, जायत इति जाती, जातीनां पथा जातिपथाः, अतस्ते
 जातिपथा चहुं 'चुलसीति खलु लोए जोणीणं पयुहसयसहस्साइं ।' तन्मएण अप्पया सच्चमेसेज्जा, अप्पणा णाम स्वयं, सच्चो
 संजमो तं सच्चं अप्पणा एसेज्जा-भगेज्जा, अत्राह सत्यमेवास्तु, आत्मग्रहणं न कर्तव्यं, न हि कश्चित्पराथं किञ्चित् करोति. उच्यते-
 मा भूत् कस्यचित्परप्रत्ययात् सत्यग्रहणं, तथा परो भयात् लोकंजनार्थं पराभियोगाद्वा, आत्मग्रहणमित्यतः, स एगतो वा परिसा-
 रतो वा इत्युक्तं, नागाकुंटीयानां'अतद्धा सच्चमेसेज्जा'न परार्थं यथा श्लाघ्यानामन्यः करोति अन्यः प्रतियोगेदयतीत्यत आचा-
 रति(त्वार्थमिति), यः सांख्यानं वा प्रकृतिः करोति, स्यात्कि सत्यं, 'मितिं सूरुहिं कप्पए' मेज्जंतो मेयंति वा तदिति मित्रं, मित्रस्येयं
 मैत्री, कल्पनाशब्दोऽप्यनेकार्थः, तद्यथा-समाख्ये वर्णानामां च, छेदणे करणे तथा । औपम्ये चाधिवासे च, कल्पशब्दं विदुर्दुयाः॥१॥

श्रीउत्तरा०
 चूर्णौ
 ६ शुद्धक-
 निप्रार्थयं
 ॥१४९॥

सामर्थ्ये अहममासे विचीकष्यो भवति, वर्णने विस्तरतः स्वत्रं कल्पं, छेदने चतुर्गुलवज्जे अगमकसे कल्पति, करणे 'न वृत्तिं चिन्तयेत् ब्राह्मणः, धर्ममेवानुचिन्तयेत् । जन्मप्रवृत्तिभूतानां, वृत्तिरायुश्च कल्पितम् ॥ १ ॥' औपम्ये यथा चन्द्राऽऽदित्यकल्पाः साधवः, अधिवासे जहा सोहम्सकप्रवासी देवो । अत्र करणे कल्पः शब्दः ॥ स्यात्- किमातहाए केवलं सच्चो एसेव्वच्चि, णणु वंधुत्तरेण णिमिच्चंमिवि सच्चो एसित्तव्वो, उच्च्यते- 'माता पिता पट्टसा भाया' ॥१६२-२६५॥ सिलोगो, जहा एताणि न तव ताणाए वा सरणाए वा एवं तुमंषि तेसि ण ताणाए वा सरणाए वा, अयमपरः कल्पस्तु न संयमः क्रियते, अयं हि वंधुनिमित्तमात्मनिमित्तं च, तत्र वा बहुभिरपि कारणाविशेषैः संबद्धा माता पिता ण्डुसा, मातयति मन्यते वाऽसौ माता, (मिमीति)मिनोति वा पुत्रधर्मानिति माता, पाति विमार्चिं वा पुत्रमिति पिता, स्नेहाधिकत्वात् माता पूर्व, स्नेहेति श्रवन्ति वा तामिति स्तुपा, विमार्चिं भयते वासौ भार्या, पुत्रातीति पुत्रः, इर्यति अर्यतेऽनेनेति उरः उरसि भवा औरसाः, अन्येऽपि सन्ति क्षेत्रजातादयः तत्रत्यविषयार्थे औरसग्रहणं, 'णालं ते मम ताणाए' अलं पर्याप्तौ, न पर्याप्ताः त्राणादत्राणाय ते, त्रायते अन्ये(नेन)ति त्राणं, कुतो तत्र त्राणं?, छुप्पंतस्स सकम्मुणा आत्मानमपि तावचे न त्रातुं समर्थाः, कुतस्ताहिं परेपां?, अथवा अविधा उक्तास्तद्विशेषे विधा, सा च वैराग्यलक्षणा, तद्वथा- ननु एवमुपलब्धा भवति तदा विरक्त इति ज्ञेयः, कथं?, तदुच्च्यते- 'माता पिता ण्डुसा' आत्मदेशस्तु यदि केनचिदुच्च्यते- किमर्थं बन्धुभ्यो भवान् विरक्तः?, ततो ब्रवीति- माता पिता णालं ते ममं ताणाए सरणाए वा, यथैव बान्धवाः, एवं विभववा अपि, कथं- मात्मसंयमे प्रवृत्त इति । यत्तथैवं- ' एयमट्ठं सपेहाए ' ॥ १६३-२६५ ॥ सिलोगो, एतादिति यदिदमुक्तं यथा बान्धवा न त्राणाय, सम्यक् श्रेकया सपेहाए, पात्त्यतेऽनेनेति पाशः, सम्यगिदं दर्शनं दंसणे, अथवा समिदं जस्स दंसणं से भवति समिद-

दंसणे, आमन्त्रणे वा, एवं गत्वा यथा वान्धवा न त्राणायेति, 'छिंद गीर्हं सिणेहं च', गृह्यतेऽनेनेति शुद्धिः, स्निह्यतेऽनेनेति स्निहः, तत्र शुद्धिः- तीव्राभिवेशः, स्नेहस्तु तात्पर्यं, अथवा गृद्धिः द्रव्यगोमहिष्यजाविकाघनधान्यादिषु स्नेहस्तु त्रान्धयेषु च स्यात्, किं छिन्द ? 'स्नेहं' स्नेहलक्षणमुच्यते— 'ण कंवे पुंस्वसंशवं' ण प्रतिषेधे, काङ्क्षा अभिलाषः, पूरयतीति पूर्वः, संस्तूयते येन संस्तवः, तद्यथा— देवदत्तपुत्रमातुल इति, यथैव हि स्वजनो न त्रायते तथैव च— 'गवासं मणि-कुंडलं' ॥१६४-१६५-२६५॥ सिलोगो, गच्छतीति गौः, अञ्जुते अश्नाति वा अञ्चानमित्यश्वः, मधते मन्यते वा तमलङ्कारमिति मणिः, कुण्डलहिरण्ये कण्ठे, पश्यतीति पशुः, दासपुरुषौ कण्ठौ, किल तव सुखोपकाराय, यदि तत् सांसारिकं परायत्सुखं क्राम्यते, तेन यदन्यदेवविधं तदापि 'सव्वमेयं चरि(हे)त्ताणं' उल्लिखं, संजमं अणुपालिया, देवत्वं प्राच्य कामरूपि भविस्ससि, कामरूपाणि करोतीति कामरूपी, रोचति रोचयते वा रूपं, यथा कामरूपं तथाऽनान्यापि ईशित्यप्राप्तिप्राकाम्यादीन्विश्वयाणि प्राप्स्यसि इत्यतः 'गवासं मणिकुंडलं, पसवो दासपोत्सं। सव्वमेयं चइत्ताणं, संजमं अणुपालिया ॥१॥ स चायं संयमः।' अब्भत्थं सव्वओ सव्वं' ॥१६६-२६६॥ सिलोगो, आत्मानमधिकृत्य यत्प्रवर्तते तदध्यात्मं, अथवा अब्भत्थं णाम यद्यस्याभिप्रेतं, अध्यात्मनि तिष्ठतीति अब्भत्थो, किं च तत् ? सुखं, यथा मये अब्भत्थं, सव्वतो सव्वं, सर्वाभ्यो दिग्भ्यः, सव्वं नाम सव्वं शरीरं माणसं सुहं तदुपकारिणी वा सदातिविसयसुहाणि, जहा तवेदिमिह एवमेव (परसिं) 'दिसस पाणे पियायए' प्रिय आत्मा येषां ते प्रियात्मानः, अन्यतोऽपि यदि एतदेवं 'णो हिंसिज्ज पाणिणं पाणे' ग्राणा अस्य विघ्नन्ते ग्राणी अतस्तेषां ग्राणितां, ग्राणाः- आशुआणा चलगाणा इन्द्रियग्राणाः, विरस्यते येन परेषां वा भवति वैश्रब्धतिः तस्माद्भयवैरादुभय(पर)तः, उरत्य रत उपरतः,

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

६ शुल्लक

निर्गथीय

॥१५१॥

मवं(त्रे)वा यत्करोति प्राणिनां ततो वैरं भवति, इह च कलहादि पात्र च येन संसारमनुपरीति तस्मादुपरतः ॥ उक्तं प्राणातिपात-
 वेरमणं, परिग्रहोरमणं प्रतिसाधयति—'आदानं णरयं दिस्स' ॥ १६७-२६६ ॥ सिलोगो, आदियत इत्यादानं, नरक उक्तार्थे,
 कारणे कारणो(बौ)पचारात्, आदानाद्धि नरको जायत इत्यतः आदानमेव नरकः, उक्तं हि—विपं विपकालं संचर्यादि, विपं व्याधि-
 रूपेक्षितः ॥ १ ॥ (विपं कुपठिता विद्या, विपं व्याधिरुनोक्षितः । विपं गोष्ठी दरिद्रस्य, दृढस्य तरुणी विपम् ॥ १ ॥) तुणोदि
 तुष्वन्ति वा तृणं, तृणमात्रमपि नाददीत, अति (अपि) ग्रहणं अप्रतिस्तकलक्षणं, निवृत्तये तु धर्मसाधनादिग्रहणार्थमपदिश्यते-
 'दोयुंछी अस्पणो पात्ते' दुगुंछा- संज्ञमो, किं दुगुंछति ?, असंज्ञं, पाति जीवानात्मानं वा तेनेति पात्रं, आत्मीयपात्र-
 ग्रहणात् मा भूत्कश्चित्परपात्रे गृहीत्वा मक्षयति तेन पात्रग्रहणं, ण सो परिग्गह इति, जिनकाल्यिकं वा प्रतीत्य पब्बते—अस्पणो
 पाणिपात्ते दिन्नं सुजेज्ज भोगणं ' एवं सुसावाददत्तादानमेहुणाणिधि ॥ अत्राह— उक्तं प्रागविद्या, ननु तद्विधानानि उपदि-
 शानि, तदुच्यते—'इहमेगे उ मन्नंति' ॥ १६८-२६६ ॥ सिलोगो, अपरः कल्पः अविद्यां हित्वा विद्यापूर्विका निवृत्तिः कार्यो, सा
 चोक्ता, ' अन्मथं सन्वओ सन्वं ' एतच्छ्रुत्वा चरणादिपरः, ' इहमेगे उ मन्नंति ' ' इहे ' ति इह मनुष्यलोकै, एगेति
 सांख्यादयः, ते सन्वे 'अपचक्रव्याय पावगं' पासयति पातयति वा पापं, ते पुण ' आयरियं विदित्ता ' आचरंति तमित्या-
 चारः, आचारे निविष्टमाचरितं, आचरणीयं वा तमित्याचारः, आचरणीयं वा विदिता सच्चतुःत्रया विमुच्चइ, ननु कृत्या, तेषां हि
 ज्ञानादेव मोक्षः, प्रकृतिपुण्यान्तरं यथा वेचि तमित्येवं विदिता अकरंता, यतस्तेषां यमानियमात्मको धर्मः, तं अक्रेस्ता, अपरः
 कल्प आह— ये नाम ज्ञानं शीलमिच्छन्ति ते नाम मोक्षमाप्नुवन्ति, यथा आख्यादयः, उच्यते, तेऽपि केवलमेव वदन्ति, ननु

कुर्वन्ति, कथं?, अहिंसापुच्छा पुनः प्राक्पु स्वानादि विहारादेश्च (दिकेष्टु) (दिमिषेण) प्रवर्त्तन्ते, एवं तो—‘भ्रणता अकरिता य०’
 ॥१६९-२६७॥ सिलोगो, मोक्षं प्रतिजानन्तीति मोक्षप्रतिज्ञानन्तो, पुण ‘वाया वीरियमेत्तेणं’ वक्तीति वाक्, एवं वीरियं, मात्र-
 ग्रहणं केवलं ब्रुवन्ते, न कुर्वन्ति, आश्रयति कश्चिच्चं समासासेति, तेजहा-वयं जानका इति सम्प्राशासयन्ति, यथाऽऽत्मानं तथा
 परमपि, स्याद् बुद्धिः-कथं भ्रणता अकरिता य ब्रूयते, ननु ते ज्ञानैव तर्षन्ते ?, उच्यते—‘न चित्ता तायए भासा०’
 ॥ १७०-२६७ ॥ सिलोगो, चित्रानाम धातूपसर्गसन्धितद्धितकालप्रत्ययप्रकृतिलोपापगमिवशुद्ध्या, ‘कओ’ कस्मात् कारणात्
 उच्यते, विद्यानुशासनात्, विद्याहितमनुशासनाय तमेव, तत्पूर्विका तु क्रिया मोक्षाय उच्यते, यथा गदपरिज्ञानं, ते पुनः चित्र-
 वाग्विशादाः यतो ‘विसन्ना पावकम्मोहिं’ ते न मोक्षाय(इति) वाग्म्यशेषः, विविधं सन्ना विसन्ना, पापान्येतत् कृत्यानि पावकिच्चाइं,
 पावं वा हिंसादीनि तेषु सन्ना, न तानि शक्नुवन्तो कर्तुं, ‘बाला पंडियमाणिणो’ स्याद् बुद्धिः- केनोच्यते ?, स्पष्टरूपं हि
 दुस्खं कर्तुं, अविशिष्टमुच्यते—‘जे केई सरिरे सत्ता’ ॥ १७१-२६८ ॥ सिलोगो, ये इत्यनिर्दिष्टस्य निर्देशः, शीर्यत इति शरीरं
 तस्मिन् सक्तिः, वृणोति वृणोति वर्णयन्ति वा तस्मिन् वर्णः, रूच्यत इति रूपं, संसत्तिः धावते वा सर्वावस्थं सर्वतो, मणसा ययसा
 चेव, मणसा तावत्कथं रूपवन्तः स्याम इत्येवं चिंतयन्ति, वायाए भिणजोऽनुपानक्रियां पृच्छति, ‘सब्बे ते दुक्खसंभवा’ नाम
 दुस्खं पश्यंते, एवमाद्या अन्याऽप्यविद्या संसारायैव, तेनाविद्यासंतानविद्यावता संसारोच्छेदाय प्रवर्तितव्यं, स चात्सा संसारी
 मुक्तौ वा, तत्र गोऽसौ संसारी स हि सति (अ)विद्याविषये भिक्षुत्पसासाद्य—‘आवण्णा दीहमद्दणं०’ ॥१७२-२६८॥ सिलोगो,
 अथवा उक्ता अविद्या, तद्विषयभूता विद्या, स च विद्यावाच् (आवण्णा दीहमद्दणो) (१७२ख० २६८) आपन्नवान् आपन्नः, अणादि, दीर्यते

वा दीर्घः, अधति श्राणीनिति अथा, दीर्घमध्वानं नाम संसार एव, न तत्रावस्थानमस्ति, अथवा जवं जायमानस्स वा कुतोऽवस्थानमित्यतो वा दीर्घः, उक्तं च—‘श्रपत्रा दीर्घमध्वानमनादिक्रमन्तकं । स तु क्रमोभिरापत्रा, हिंसादेरुपचीयते ॥ १ ॥ तेषां स नरकादिषु विपाकः स चेदप्रियः तम्हा सव्वदिसं परस्स’ तस्मादि’ ति तस्मात् संसारभवा(यो)त् सर्व उक्तार्थं, इत्यते अनेनेति दिक्, सा दिसा सत्तविधानामदिसा ठवणादिसा दव्वं खेत्तकालदिसा सव्व(ताव)खेत्तदिसा भावखेत्तदिसा पण्णवगदिसा, जामदिसा जहा अनतरा दिसाकुमारी, ठवणादिसा अक्खनिकखेवादिषु दिसाविभागो ठवितो, स तु सउणरूतपरूवणादिषु ठाविज्जति, दव्वदिसासु सव्वपदेसयं वचं तेरससु वेव पदेससु ओगाढं, एयं दससव्वदिसागं जहणणं दव्वं, खेत्तदिसा अट्टपदेसियो रुयगो, जतो इंदहायाओ दस दिसाओ पवचंति, तावखेत्तदिसा जस्स जओ आदिब्बो उएइ सा पुव्वा, जतो अत्थमेति सा अवरा, दहिणपसे दक्षिणा, वामओ उत्तरा, पववगदिसा जत्तोहुचो पण्णवगो ठाति सा तस्स पुव्वा, दाहिणण सा दाहिणा, पच्छतो अवरा, वामओ उत्तरा, एयासिं च अंतरेणं अत्राओ चत्तारि अणुदिसाओ माणियव्वाओ, एतासिं चैकट्टण्हं अंतराओ अट्ट दिसाओ एताओ सोलस सरीरउस्सयवाहुत्थाओ सव्वाओ तिरियदिसाओ, पादतलहेट्ठा अधोदिसा, सीसस्स उवरि उट्ठा, एता अट्टारसवि पण्णवगदिसाओ भवंति, भावदिसा अट्टारसविधा, तंजहा—पुढविकाइओ आउकाओ तेउकाओ. वाऊअगगवीया मूलवीया पोरेवीया खंघवीयाउवेइदिया तेइदिया चउरिंदिया पंचेदिया तिरिक्खजोणिया १ २सम्युच्छिमणुस्सा कम्मभूसा अकम्मभूमगाइ अंतरदीवया १ ६ देवा नारगा १ ८, दिश्यते अनयेति दिसा, सा तस्य भावितो भावस्तेन प्रकरणोपदिश्यते, तदथा-शुथिवीक्कायिको वा एवं यावद् देवो नारको वा, पूर्वं पक्कत इति परस्स, सा संसारमस्व, अत एव दटाऽसौ दिग्भवति, यतो न सम्मं आरभ्यते असमारभमानः, अप्पमत्तो परिव्वए’

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

६ शुल्लक

निग्रथीयं

॥१५४॥

यथा कामपि दिशं न विराधयेत्, उक्तं प्राणातिपातविरमणं, अपरिग्रहसिद्धये तु 'बहिया उद्धमायाय' ॥१७३-२६८॥ सिलोगो, स्यात्-भागुपदिष्टं यथा 'अब्भत्थं सच्चतो सच्चं', तथैव च 'आदानं नरकं दिस्से'ति प्राणातिपातविरमणं परिग्रहविरती य मणिता, किं पुण मण्यति, उच्यते, तत्र भेदा नोपदिष्टाः, इह तु अष्टादश दिश उक्ताः, परिग्रहेऽपि तत्राविशिष्टमुक्तं—आदाणं णरकं, इह वि- शिष्यते—इदं ग्राह्यमिदमग्राह्यमिति, तद्यथा—'बहिया उद्धमायाय' हेडा बहिया, उद्धियत इति उद्धं, उद्धं नामात्मानं वजेत्यर्थः, यथा लोक्यायताः प्रतियनाः उद्धं देहात्पुरुषो न विद्यते, देह एव आत्मा, तत्रात्मानं शरीरोपचारं कृत्वोपदिष्यते 'बहिया, उद्धमाथाय, नावकंखे कयाइवि', स्यात्-शरीरात्मा किनिमित्तं धार्यते, उच्यते, 'पुब्बकम्मकसयट्ठाए' पूरयतीति पूर्व, क्रियते इति कर्म, क्षेपणं क्षयः, 'इम' मिति इदं औदारिकं सम्यक् उद्धरेत् खुहादिपरिस्सहेहं पडमाणं सधुद्धरे, तस्यैवं पूर्वकर्म- क्षयहेतोः तं देहं धारयतः सास्यतं कर्माऽनुपचयहेतोः इदमपि दिश्यते, किं, 'विचिच्च कम्मणो हेउं' ॥१७४-२६९॥ सिलोगो, विविच्येय्यजुमतार्थे उपदेशो वा, क्रियत इति कर्म, हिनेतीति हेतुः, हेतुरिति यतः कर्म प्रसवति, स चाविधैव, उक्तं हि— 'कहणं भंते ! जीवा अट्ट कम्मपण्डीओ वंधंति, रागा दोसा वा" वन्धहेतवः एकैकस्य तु तस्यदोषनिहवादयः, एवं सर्वत्र, तेषु लोके वा केच्चरं कालं णिरंभितव्याः, उच्यते—'कालकंखी परिव्वणं' कालनाम यावद्युपः तं पंडितमरणकालं काङ्क्षमाणः सर्वत्रात्मबन्धमानः परिव्रजेत्, सर्वसर्वैरित्यर्थः, स एव निरुद्धाश्रयो यावत्कालं काङ्क्षतो आराच्छरीरधारणार्थमाहाराद्युपग्रहणं करोति, न हि निरुग्रहाणि शरीराणि शक्यन्ते उद्धोळं, तत्रोपग्रहमाहारः उपकरणं वा, तत्राहारपरिणामार्थमपदिश्यते—'भातं पिंडस्स पाणस्स' मीयते मात्रा, पिण्डयति तमिति पिण्डः, पिण्डग्रहणात् त्रिविध आहारः, पाणग्रहणात् पानकमेव, कण्डं नाम

निव्वचियं पासुगं कियं जं खीरादि फ्रासुगं, तं पि. ग) अचट्टाए, टट्टुसलिं (?) न वा, तदपि देणं, भक्षयेत् खादियमेव, स्वादिममास्वादयेत्,
अशनमग्नीयात्, पानकं पिबेत्, बन्धातुलोमासु भक्षयेत्, तं तु भुक्तशेषमभुक्तशेषं वा- 'संनिधिं च न कुञ्चिजा' ॥१७५-२६॥
सिलोगो, सन्निधानं संनिधिः न प्रतिषेधे, अणतीत्यणु, सीयत इति मात्रा- तिलतुसभागमित्तं पि 'लेवमायाय संजए' क्रोड्यैः १,
लेवेऽपि ण संसावे एते वत्थे वा, किमंग पुण असापादियट्टा, अतिप्रसक्तलक्षणनिवृत्तये मा भूत्तदुपकरणमपि न संवास्यति,
तेन तदुपकरणं यत्र गच्छति तत्र तत्र 'पक्खीपत्तं समादाय' पक्खी पत्रसंभारं वा पतत्यनेनेति पत्रं पिच्छमित्यर्थः, विभक्तिं तमिति
भारः तदुल्लयो, यथाऽसौ पक्खी तं पत्रभारं समादाय गच्छति एवमुपकरणं भिक्षुरादाय गिरिवेक्खी यरिव्वए, नास्याकाहृक्षा विद्यत
इति निरवकाहृक्षी, उक्तं पूर्वकर्मक्षयार्थं शरीरं धारयेत्, तद्धारणोपायः, तद्यथा-आहार उपकरणं, तदपि- 'एसणासमिओ लज्जू'
॥१७६-२७०॥ सिलोगो, एसणासमिओ, लज्जू नाम लजावान्, लज्जुपमाणा उक्तार्थः, 'अणियतवासी' अनियतः केवलं मांसं,
न एसणासमित एव जाव इंदियादिपमादा परिवज्जए येनोपदिश्यते- 'अप्पमतो पमत्तेहि' इंदियादिपमत्तेसु गिहत्थेसु, पिडस्स
पिड्योः पिण्डानां वा पातः १ अतस्तं पिण्डवातं 'गवेषयेत्' मार्ग्येदित्यर्थः, 'एवं से उयाहु' ॥१७७-२७०॥ सिलोगो, एव-
मर्थवधारणे, 'स' इति भगवान् तीर्थकरः, उदाहुरिति उदाहृतवान्, 'अणुत्तराणी' ति केवलगणाणी, नातो उत्तरात्तरं
अणं गाणं अत्थिचि अणुत्तराणी, 'अणुत्तरदंसी' केवलदंसिचि, अणुत्तराणदंसपधरो जाव से उदाहृतवान्, स्याद् बुद्धि-
क्रोड्यौ १, उच्यते, 'अरहा णायपुत्ते' अर्हतीत्यर्हन्, नास्य रहस्यं विद्यते, णात्कुलपमू (सू) तै सिद्धत्थखचित्तियुत्ते, भगवान्,
भगोऽस्यास्तीति भगवान्, ऐश्वर्यादि, 'वेसलीए' चि, गुणा अस्य विशाला इति वैशालीयः, विशालं ज्ञानं वा, विशाले

चा इक्ष्वाकुवंशे भवा वैशालिया, 'वैशाली जननी यस्य, विशालं कुलमेव च । विशालं प्रवचनं वा, तेन वैशालिको जितः ॥ १ ॥' 'वियाहिते' व्याख्याते, क्वचिदन्यथा पठन्ति- 'एवं से उदाहु अरहा पासे पुरिसादाणीए भगवंते वेसालीए बुद्धे परिणिबुडेत्ति बोसि॥ अहं पूजायां, पूजामर्हतीत्यर्हः; परयतीति पाशः, पुरुप्रहणं सत्यपि त्रिलिङ्गप्रहणसिद्धत्वे पुरुष एव तीर्थकरो भवति प्रायः, स न द्वयोलिङ्गयोः, आदातव्य आदानीयः, पुरुषैर्वा आदानीयः, ज्ञानदर्शनचारित्र्यसर्वपरामुक्रमदृष्ट्यादि-गुणा अस्य इति विशालीयः, शेषमुक्तं, बुध अवबोधने, बुद्धवान् बुद्धः, समन्तानिर्दृष्टः, एवं जन्मोर्भगवान् आयुष्मान् सुधर्मो कथयति-एवं से उदाहु जाव परिणिबुए इति वेसि ॥ नयाश्च पूर्ववत् । खुडुगणियंठिल्लं छट्टमञ्जयणं सम्मत्तम् ६ ।

उक्ता अविद्या सविद्याश्च, ते तु अनिष्टतात्मानो नोक्ताः, क्लृप्तु कर्मसु प्रज्ञस्य तद्विपाकं नापेक्ष्यते उरअशत्, इत्येषो क्रियते सम्बन्धः । तस्स चत्तारि अणुओगदारा, उवक्कमादी, ते परुवेऊण पाभीण्यण्णणे उरविभञ्जं, उरआज्जातं औरअश्रियं, उरअस्सयेदं औरअश्रियं, सो उरब्भो पाप्मादि चतुर्विधो, दब्बे दुविहो-आगमतो णोआगमतो य, आगमओ जाणए अणुवउत्तो, णोआगमओ तिविहो-जाणगसरीरादि ३, तत्थ 'जाणगसरीर'॥२४५२७१॥वित्तिरिचो दब्बोरब्भो तिविहो, तं० एगमविओ वद्धउओ अभि-सुहणामसुत्तो, भावोरब्भो दुविधो-आगमतो णोआगमतो य, आगमतो जाणए उवउत्तो, णोआगमेत्स्यादि, णोआगमतो भावो-रब्भे इमा गाहा-उरब्भउणामगोयं'॥२४६-२७१॥गाथा कण्ठा, एतस्स इमा अत्थाजधिकारगाथा 'ओरब्भे य'॥२४७-२७१॥ गाहा, ओरब्भे क्वाणिणी अंबए ववहारो सागरो, एते पंच दिट्ठता उरविभज्जे अब्बयेणे वणिज्जांति । 'आरंभे रसागिद्धि' ॥ २४८-२७२ ॥ गाहा, उरब्भारंभो कीस गते १, उच्यते, सोऽप्यासितो २ मारिज्जाति, ण य तत्थोवायो कोऽपि, एवं अंसजता

जीवा 'आरंभे' चि मंतरसमिद्धा, उरभमच्छमहिंसादयो, तेषि दोषातिगमणपञ्चवाया भवति, इत्यत ' उवमा कया उरभ्ये,
 उरभिमज्जस्स णिज्जुत्ती' णामणिफ्फणो गतो ॥ जव सुत्ताणुगमे सुत्तं उच्चारयेत्त्वं, तं च इमं ' जहाऽऽएसं समुद्धिस्स'
 ॥१७८ सू. १७३॥ सिलोणो, येन प्रकारेण यथा, आपसं जाणतिचि आहसो, आवेसो वा, आविशति वा वेरमानि, तत्र आविशति
 वा गत्ता इत्याएसा, शोभनं गतं संगतं तं वा उद्वेस्य समुद्धेस्य, कथमुद्धेस्य ?, आएसो अम्परहितो यथा आगमिष्यति, अमुणो
 वा, तदा एवं मारोत्तेण सह भक्खिस्सामि, उच्छवदिने वा ' कोपि' चि कथित्, क्रूरकर्म्मो पापं, 'पोहेज्जा' 'पुप पुट्ठा'
 एति एत्याकारितो एत्येत्तकं, कथं पोसयति ?-ओयणं जवसे देत्ति' उत्तचि उदात्तं ददाति, जवसो सुग्ग-
 मासादि, यानि चान्यानि तद्योग्यानि विसयणामादि, जो जस्स विसाति स तस्स विसयो भवति, यथा राज्ञो विषयं, एवं
 यद्यस्य विषयो भवति, लोकेऽपि वक्तारो भवन्ति-सर्वो ह्यात्मशुद्धे राजा, अंगंति तस्मिन्निति अंगतं, गृहांगनमित्यर्थः, अथवा
 विषया रसादयः ताच् गणयन् प्रीणितोऽस्य मांसिन विषयान् भोक्ष्यामीति, अथवा विषयान् इति, धर्म्म परलोकभयं वा, एत्य
 कल्पितं उदाहरणं— एगो ऊरणो पाहुणयनिमित्तं पोसिज्जति, सो पीणियसरीरो सुण्हतो हलिहादिकरूपराणो कयकण-
 चूलतो, कुमारगा य तं नाणाविहेहिं कीलाविसेसेहिं कीलावेंति, तं च वच्छगो एवं लालिज्जमाणं दट्ठण माऊए णेहेण य
 गोवियं दोहेएण य तयणुंरपाए सुक्कमवि खीरं ण पिबति रोसेणं, ताए पुच्छिओ भणति— भ्रम्मो ! एस णंदियगो सव्वेहिं
 एएहिं अम्ह सामिसालेहिं इट्ठेहिं जवसजोगासेणेहिं तदुवओवेहिं च अलंकारविसेसेहे अलंकारितो पुत्त इव परिपालिज्जति,
 अहं तु मंदभग्गो सुक्काणि तणाणि काहेवि लमाप्पि, ताणिपि ण पज्जत्तगाणि, एवं पाणिंयपि, ण य मं कोऽपि लालेति, ताए

मणति— पुत ! 'आउरचिन्नाइं एयाइं' ॥२४९-२७३॥ गाथा, जहा आउरो मरिउकासो जं मग्गति पत्थं वा अपत्थं वा तं दिउज्जति से, एवं सो गंदितो मारिउज्जिहति जदा तदा येच्छिहिसि, उक्तो इद्यान्तः । प्रकृतपुपदिष्यते- 'तओ से पुठे परि-
 न्वूढे' ॥१७९-२७४॥ सिलोगो, 'त' इति ततो जवसौदनप्रदानात् पुष्यते वा पुष्टः परिद्वहितः परिवृढः, मिद्यतेऽजेनेति मेदः
 उदीर्णान्तः उदीर्यते वा उदरं 'पीणिए' विपुलदेहे, ग्रीणीतः तर्पित इत्यर्थः, विपुलदेहे नाम मांसोपचितः, 'आएसं
 परिकंखए' कर्मवत् कर्मकर्तौतिकृत्वाऽपदिष्यते-मांसोपचयादसौ स्वयमेव मेदसा स्फुटादत्रिव आएसं परिकंखए, कथं सो
 आगच्छेदिति, उत्सवादिर्वा, यत्रायपुपयुष्येत, अथवा परिकंखति, 'जाव न एज्जति आएसो' ॥१८०-२७४॥ सिलोगो, याव-
 त्परिमाणानुधारणयोः, कहं दुही जवसौदनेऽपि दीयमाने ऽ, उच्यते, वधस्य वधमाने इष्टाहारे वा वध्यालंकारेण वाऽलीक्रियमाणस्तस्य
 किमिव सुखं !, एवमसौ जवसौदगादिसुखेऽपि सति दुःखमानेवा, 'अह पत्तंमि आएसे' अथेत्ययं निपात आनन्तर्ये,
 श्रिताः तस्मिन् प्राणा इति शिराः, ततो सो वच्छगो तं नंदियगं पाहुणोसु आगएसु वधिउज्जमाणं दंहुं तिसितोऽवि भएणं माऊए
 थणं णामिलसति, ताए मणति- किं पुत ! मयभीतोऽसि !, णेहेण णहुयंमि मं ण पियासि, तेण भणइ- अम्म ! कत्तो मे
 अज्ज थणाभित्तापो !, णयु सो वच्छतो णंदितो अज्ज केहिवि पाहुणएहिं आगएहिं ममं अग्गतो विणिग्गयज्जीहो विलोलनयणो
 विसरं संतो अत्ताणो असरणो विणिहत्ताचि तन्भयात्तो कतो मे पाडमिच्छा !, ततो ताए मणति— पुत्ता ! णयु तदा
 चेव ते कहियं, जहा आउरचिन्नाइं एयाइं, एस तेसिं विवाणो अणुपत्तो । एस दिहुंतो 'जह' खलु से ओरअंभे' ॥१८१-२७४॥
 सिलोगो, यथा येन प्रकारेण, खलु विशेषणे, स एव विशिष्यत इति स इति ग्रायुक्तः, उरसा प्राप्स्यति विमच्चिं वा तमिति उत्तरः,

समीहितमिति सम्यगीक्षितः, 'एवं बाले' एवमवधारणे, एवमुपमाने, द्वाभ्यामाकलितो बालः, अधमो इहो जस्य स भवति अधमिन्द्रो, 'ईहति' ईहते नाम चेटते, नरकः उत्तार्थः, आयुष्कमुक्तार्थः, नरकेषु आयुषं कुत्सितं नरकायुष्कं, अत्राह- यथाऽसौ मांसत्रंहितात्सा आप्सं परिक्रंषति एवमसौ बालः केन वृंहितात्सा नरकायुः कंषति, उच्यते, 'हिंसे चाले मुसावाई' ॥ १८२-२७५ ॥ सिलोगो, हिंसयतीति हिंसः, द्वाभ्यामाकलितो बालः, रागद्वेषाभ्यामित्यर्थः, मृषा वदतीति मुसावादी, अची प्राणानिति अद्धा, विविधो लोक २, अद्धानमि विलोकं करोतीति अद्धानमि विलोकः, पन्थमोप इत्यर्थः 'अष्णदत्तहरे तेणे' अवेसि दत्तं हरतीति अन्नदत्तहरः, अहवा अन्नोसि दत्तं तं हरति, स्तेन स्त्यायत इति स्तेनः, मायाऽस्यास्तीति मायी, कस्य हराभिः किन्तु हरातीति वा, किन्तुहरः, शठः कृतवो, पंचास्थ(सु)वि ष्यमत्तो, 'इत्थीविसयगिद्धे य' ॥१८३-२७५॥ सिलोगो, इत्थीणं विसया इत्थिविसया, इत्थिविसयमोण इत्यर्थः, इत्थीविसयगिद्धे, अथवा स्त्रीषु विषयेषु गृद्धः, गृह्यते स्म गृद्धः, महतो आंसो परिगहो य जस्य (स) भवति 'सहारंभपरिगहो' 'सुंजमाणे सुरं मंसं' मन्यते तत् मन्यते वा तं मन्यते वा स भक्षयिता तेनोपशुक्तेन बलिनमात्मानं मांसं, परिवृंहितः—परिशुद्धः, तेन मांसेन परिवृंहिताः, परे य दमयतीति परंदमो, 'अयककर-भोई य' ॥ १८४ ॥ सिलोगो, अजतीत्यजः, ककरं नाम महुरं दंतुरं मांसं, अजा इव ककरमोजनशीला अयककरमोई, तुंदिल मस्य जातं तुन्दिलः, चित्तं यस्य लोहितं चियलोहितः, स तरेव हिंसादिभिराश्रववृत्तः, मांसमथयिता आयुगं नए कंसे, एति याति वाऽऽयुः, आनीयते तस्मिन्नरकं, कांक्षतीव कांक्षते, का तर्हि भावनाई, नासौ नरकस्योद्दिजते येन नरकसंवर्तनीयानि कर्माण्यारभते, स एव दृष्टान्तः, जहाएसं व एलए ॥ अन्नोहिवि पगारोहिं निरयाज्यकं खति—'आसणं सयणं जाणं' ॥१८५-२७५॥

सिलोगो, आसणं उधविसणपीढगादि, शय्यते तस्मिन्निति शयनं-पङ्ककादि, जार्णं-सगडहत्थिअस्सादि, दित्तं-हिरण्यसुवण्णादि, तत्र गृद्धाः तदुत्पादयन्तः संरक्षमाणाय 'कामाहं सुंजित्ता ' कामा-इत्थिविसया, एरणगहणे तज्जातीयानां ग्रहणमिरिकुत्वा सेसिदियविसयावि स्रह्वा, तैसुंजित्वा ' दुस्साहणं धणं हिच्चा ' साहडं णाम उपाजितं, दुठ्ठं साहडं दुस्साहडं, परेसि परेसि उवरोधं काउरणंति भणितं होति, दुक्खेण वा साहडं दुस्साहडं, सीतवातादिकिलेसेहि उवचित्ति, अथवा कताकणं देत-व्वमदेतव्वं खेत्यखलावत्थं दुस्साहडं, दुस्सारवित्ति भणितं होति, ' बहं संचिणिया रयं ' रीयत इति रत्नः, सो अट्ठविहो कम्मरयो। 'ततो कम्मयुरु जंतू ॥ १८६-२७५ ॥ सिलोगो, 'तव' इयानन्तरेण क्रियत इति कर्म, गृणातीति गीर्यते वा गुरुः, 'जंतु' चि जीवसाख्या, प्रत्युत्पन्ने सुखे रज्जते रलयोरैक्यमितिकुत्वा 'पठ्ठुत्पणपराय(लज्ज)णे(अएव्व आगयाएसे' अज-तीत्यजः, अजेन तुल्यः अयव्व, जहा सो आयवद्धो मारोज्जिउकामो सोपति, एवं सोवि मारणंतियवेदणाभिभूतो परलोणभूतो सोपति, एकाधिकारे ऋकृते अयमेनेकादेशः। ततो आयुपरिवकीणे (बले) वीणे ॥१८७-२७६॥ सिलोगो, एति याति वा, आयुषि परिक्षीणे चुत्ता इतो, कुत्थुतो !, देहात्तु विविधम्-अनेकप्रकारं हिंसकाः विहिंसकाः ' आसुरियं दिसं बाला ' नास्य स्रो विज्जति, आसुरियं वा नारका, जेसि चक्खिदियअभावे स्रो उद्योतो गत्थि, जहा एणंदियाणं दिसा भावदिसा खेत-दिसावि वेप्यति, असतीत्यसुरः, असुराणामियं आसुरियं, अधोगतित्थिर्यः, अवसा णाम कम्मवसणा ' तम ' मिति अन्ध-कारं, स तत्थ नरकार्ति गतो बहं दुक्खमणुभवन्तो परितप्यति ॥ दिट्ठो-- ' जहा काणिणीए हेउं ' ॥१८८-२७७॥ सिलोगो, येन प्रकारेण यथा, काणिणी णाम रूवगस्स असीत्तिमो भागो, वीसोवगस्स चतुसागो, अत्रोदाहरणम्-एगो दमगो, वेण विचि

कौंतेय सहस्रं काहावपण आज्ञियं, सो य तं गहाय सत्थेण समं सगिहं पत्थितो, तेण सत्तणमित्तं रूवणो काशिणीहिं भिवो,
ततो दिणे दिणे काशिणीए भुंजति, तस्स य अवसेसा एवा काशणी, सा विस्सरिया, सत्थे पहाविए सो चित्तेति-मा मे रूवणो
भिदियव्वो होहिच्चि णउल्लगं एयत्थ गोवेळं काशिणीमित्तं णियत्तो, सवि काशिणी अन्नेण हडा, सोऽवि णउल्लतो अण्णेण
दिट्ठो ठविज्जंतो, सोऽवि तं वेचूण णट्ठो, पच्छा सो घरं गतो सोयति, एस दिट्ठतो, 'अपत्थं अंबगं सुच्चा' अह कस्सइ रत्तो
अंबाजिण्णेण विमइया जाया, सा तस्स वेज्जोहिं महता जत्तेण तिगिच्छिया, भणितो य-जइ पुणो अंबाणि खाहिसि तो विण-
स्ससि, तस्स य अतीव पियाणि अंबयाणि, तेण सदेसे सव्वे अंबा उच्छादिया, अण्णया अस्सवाहणियाए णिग्गतो, सह अम-
चेण अस्सेण अवहारिओ, अस्सो दूरं गंतूण परिससंतो ठितो. एयांमि वणसंहे चूयच्छायाए अमच्चेण वारिज्जमाणोऽवि णिविट्ठो,
तस्स य हेट्ठा अंबाणि पडियाणि, सो ताणि परासुसति, पच्छा अग्याति, पच्छा चक्खिळं णिच्छहति, अमच्चो वारेइ, पच्छा
भक्खेळं मतो । भणितं दिट्ठतदुगं, काशिणीदिट्ठतोक्संथारप्पसिद्धीए भण्णति- 'एवं माणुस्सगा कामा' ॥१९-२७०॥ सिलोगो,
जइ णाम कोइ मणुस्सकामा दिव्वकामाण अंतिए करेज्जा, अन्तिकं समीपमित्थं; ततो ते काशिणीओऽवि अप्पतरा होज्जा,
जहा कामा तहा आहुं पि हो(जे)ज्जा, अनुवत्तमान एव श्लोक; एवं माणुस्सयं आहुं दिव्वमाउस्स यंतिए, दिव्वा पुण 'सहस्स-
शुणित्ता सुज्जो' चि, ण केवलं सहस्सशुणा, अणंतशुणा वा दिव्वा कामा, दिव्वं चायु; वंधाणुलोमयाओ आउं कामा य
द्विव्विया ॥ स्सात्-कथमायुते जीव्यते?, उच्यते- 'अणोगवासा नउता' ॥१९-२७८॥ सिलोगो, न एयमनेकं, वर्यतीति वर्यं,
णउतं णाम चउरसीतिसयसहस्साणि (पुवाणि) से एगे णउतंगे, चउरसीतिणउतंगसतसहस्साणि से एगे णउते, चउरसीति-

णउयसयसहस्साणि से एगे पठतंगे, एवं गेत्तवं, 'अणेराहं' ति अंसखेज्जाहं, ताहं जाहं 'पणवत्तो' ऋद्धा अस्यास्तीति ऋद्धा-
 वान् अतस्तस्य ज्ञानवत्, स्थीयत इति स्थितिः, 'जाहं जीयंति दुम्मेहा' इमेहि अप्पकालिण्हि जीयंति 'दुम्मेह' ति दुब्बुद्धि-
 णा 'ऊणे वाससयाउए' हीणवाससयाउए, भगवता वरिससताउएसु सणुएसु धम्मो पणीतो इत्यतः ऊणे वाससयाउए, भणितो
 कागिणी अश्वदिट्ठो य । इदाणिं ववहारादिट्ठो, तपसिद्धिनिमित्तं भण्णति- 'जहा य तिणिण वणिग्या' ॥११-२७९॥सिलोगो,
 जहा एगस्स वणिगयस्स तिणिण पुत्ता, तेण तेसिं सहस्सं सहस्सं दिनं काहावणणं, भणिया य-एएण ववहरिऊण एचिएण
 कालेण एज्जाह, ते तं मूलं घेचूण णिग्गया सणगरातो, पिथपिथेसु पट्टणेसु ठिया, तथेगो भोयणच्छायणवज्जं जूयमज्जमं-
 सेवसावसणाचिरहितो वीहीए ववहरमाणो विपुललाभसमञ्चितो जातो, वितितो पुण मूलमविद्वत्तो(जहा)लाभं भोयणच्छायणमल्ला-
 संकारादिसु उवसुंजति, ण य अच्चादरेण ववहरति, ततितो न किंचि संववहरति, केवलं जूयमज्जमंसवेसगंधमल्लतंवेल्सरीरोपकार-
 क्रियासु अप्पेण कालेण तं दब्बं णिट्ठविंथति, जहावाहिकालस्स सपुरमागया, तथ जो छिन्नमूलो सो सव्वस्स असामी जातो, पेसए
 उवचरिज्जति, वितितो घरावारे णिउत्तो भचपाणसंतुट्ठो, ण दायव्वभोगव्वेसु ववसायति, ततिओ सव्वस्स घरावित्थरस्स सामीकत्तो,
 केई पुण कहंति-तिन्नि वणिगया पत्तेयं २ ववहरति, तथेगो छिन्नमूलो पेसचमुवगतो, केण वा संववहारं करेउ १, अच्छिन्नमूलो
 पुणरवि वाणिज्जाए भवति, इयरो वंधुसहितो मोदए, एस दिट्ठो, अयमत्थोवण्णतो- 'ववहारे उवमा एसा, एवं धम्मं विजाणह'
 (११२-२७९) एवामेव-तिन्नि संसारिणो सत्ता माणुस्सेसु आयाता, तथेगो मद्दवज्जवादिगुणसंपन्नो मज्झिमारंभपरिग्गहजुचो
 कालं काऊण काहावणसहस्समूलत्थानीयं तमेव माणुसत्तं पडिलहति, वितितो पुण सम्मदंसणचरिचगुणसुपरि(णि)टितो सरागसंजेण

लक्ष्मणाभगणिय इव देवेषु उवचो, ततितो पुण 'हिंसे बाले मुसावाते' (१९३-२०) इत्येतिह पुव्वभणितोहिं सावज्जजोगेहिं वड्डिउं
 छिन्नमूलवणिय इव णारणसु (तिरिएसु) वा उववज्जति । एतदेव पुरस्कृत्यापदिश्यते - 'दुहत्तो गत्ती बालस्स' ॥१९४-२०॥
 सिलोगो, तस्स पावस्स कम्मस्स पवत्तमाणस्स दुहत्तोत्ति द्विधा, द्विप्रकारा इत्यर्थः, तद्यथा-नरकगतिः तिरियगतिस्र, बालस्येति
 रागद्वेषकलितस्य, सा तु 'आवती वधमूलिका' तत्र शीतोष्णाद्या व्यापयश्च आवती व्ययस्यु प्रमारणं ताडनं वा, मूलहेतुं वा
 आदौ व्यध इत्यर्थः, स तु 'देवत्तं माणुसत्तं च' तस्मात् कारणात् 'जिते' जितो लौक्यभावो लोलता शब्देति शासमेवेति (यती-
 ति वा) शठः, न धर्मचरणोद्यमवान्, कोऽभिप्रायः, यद्यसौ ते मनुष्यके कामभोगेण भुंजतो ण तेहिं देवत्तं माणुसत्तं च जिव्वंतो,
 णीओ वक्कंतो इत्यर्थः, 'ततो जिए सई होई' ॥१९५-२०॥ सिलोगो, तत इति दुर्गतिं गतः, कुत्सिता गतिः दुर्गतिः, इत्थं
 तस्सपि ततः 'दुल्लहा तस्स उम्मज्जा' उम्मज्जणं उम्मज्जा, उम्मज्जायति, 'अद्धा' कालः 'सुचिरादवि' शुकं सुचिरकाला-
 दीपि 'एवं जियं सपेहाए' ॥१९६-२०॥ सिलोगो, एवमेव, को जितः, बालः, कथं जितो, जेण माणुसंसापि णासादितं, सम्पक्-
 समीस्यते यथा समीक्षा तथा 'तुलिया बालं च पंडियं' तुल्यित्वा तु तुलिया बालत्वं च पण्डितत्वं च, कुतो, बालो विसीयति,
 चशब्दात् जो य ण जितो, ण वा च्युतलाभक इति, स्यादेतत्-यथा जितस्य नरकर्तव्योनिपुणत्वस्य दुर्लभा तस्स उम्मज्जा,
 एवं जो ण जितो ण य लद्धलाभो, जो य लद्धलाभो संसारी, तयोः कुत्र गतिः, उच्यते-यस्तावन्न जितो न चलब्धवान् स
 पुनरपि मादुल्यमासादयति, ततोऽपदिश्यते 'मूलियं ते पविसंति' जहा ते मूलप्यवेसा पुणरवि वाणिजाय भवन्ति, एवं जे
 संसारिणो पुणरपि माणुसत्तणं पावेंति ते मूलमेव पविसंति, ते मनुष्यं क्षेत्रजात्यादिविबुद्धं, पुनरपि धर्मचरणयोग्या भवन्तीत्यतः

श्रीउत्तरा०
 चूर्णो
 ७ और-
 श्रीया०
 ॥१६४॥

मूलमेव पवेसति, 'माणुसं जोणि' जणीति जोणि; स्यादेतत्-किमाचरतो माणुसचं पवंतिचि 'विमायाहिं सिक्खाहिं'
 ॥१७-२०॥सिलोगो, सिनोतीति मयिते वा मात्रा, विपसा मात्रा विमात्रा, सिक्खाते शिक्षन्ते वा तमिति शिक्ष्या, त्रियत इति
 व्रतं ब्रह्मचरणशीला सुव्रताः, पठ्यते च 'जे णरा गिहि सुब्बया' तत्र शिक्षानाम शास्त्रकलासु कौशल्यं, वेमाता नाम अनेकप्रकाराः
 पुरिसे पुरिसविसेसे इत्यतो वेमाता, सुव्रता गाना (नाम) पपातिभइया, उक्तं च-चउहि ठाणेहि जीवा मणुयाउं पकरोति; तंजहा-
 पपातिभइयाए पपातिविणीयाए साणुकोसयाए अमच्छेरियाए' 'उवेंति माणुसं जोणि' मनुष्याणामियं मातुर्या, 'कम्मसउच्चा
 हु पाणिणो' कम्माणि सच्चाणि जेसिं ते कम्मसउच्चा, तस्स जारिमाणि से तावंविधिं गतिं लभवि, तं सुभमसुभं वा, अथवा
 कम्मसत्या हि, सच्चं कम्मं, कम्मं अवेदे नवेइत्ति, यदि हि कृतं कर्म न वेद्यते ततो न कम्मसत्याः स्युरिति, यदिवा नए-
 कर्मा, इष्टफलामाधुर्यादिति, पठ्यते च-'कम्मसत्ता हु पाणिणो' कर्माभिः सक्ताः, उक्तं अट्यारंमपरिग्रहवतां फलं, यैस्तं
 मूलमासादितं, तं ॥ लद्धलभं प्रतीत्योच्यते-जेसिं तु विउला सिक्खा' ॥१८-२८२॥ सिलोगो, ये इति अनिहिंष्टस्य निर्देशः,
 विपुला विद्याला इत्यर्थः, सिक्खा दुविधा-गहणा आसेवणया, 'मूलियं ते उट्टिया' उट्टिता नाम अतिक्रान्ता, पठ्यते च-मूलं
 अइच्छिया' अतिक्रान्ता इति, लब्धलभसका वा 'सीलमंता' सह विसेसेण सविसेसा नाम लाभगए वा लाभगा
 वा सीलमंता सविसेसा इत्यर्थः, णो दीणो अदीणो इति अदीणो नाम जो परीसहोदए ण दीणो भवति, अथवा रोगिवत्
 अपत्थाहारं अकामः असंजमं वज्जतीति दीनः, जे पुण ह्ययन्ति इव ते अदीणो णेति देवयं ॥ उक्तं सीलवतां फलं, 'एवं अदी-
 णवं भिक्खुं' ॥१९-२८३॥ सिलोगो, एवमवधारय, दीयते दीनिमात्रं वां दीनः, न दीनः अदीनः, परीसहोदएइवि सति अदीनः,

तदेवमदीनां भिक्षुं देवलोगमानि तं मत्वा, अगारमस्यास्ताति अगारी तं चागारिणं, वेदिन्वा, मानुष्य उपवन्न इति वाक्यशेषः, अगारी यः श्रावकः, असावपि देवलोक्यान्, एकान्तदण्डस्तु नरक एक एव भवति, एवं सो बालो अप्येहिं कामोहिं बहु जीञ्चति, स एवं त्रितयस्यास्य विशेषज्ञः 'कहन्तु जिच्चमेलिक्खं' कथमिति परिश्रमे, जिच्चतोऽपि एलिक्खंति एरिसं, सर्वस्तु कथमी- दृशः ? , त्रितयविशेषाभिज्ञो जिच्चेज्ज, जिच्चमाणं वा अयाणेण संबेदंजा, तहाइं अप्पसुइत्थे देवसुइं जितो मूलं वा वमिति इति, अथवा जिच्चति यथा सा जिच्च जेतु. वेमात्रेण हि जित्वा लक्ष्यते जेतुमस्तीति, जिच्च सा तु कहं लक्ष्यते? उक्ता व्यव- हारोपमा, साम्प्रतं सागरोपमा, अत्राह-वक्ष्यति भवं सागरोपमं, इदं तावदस्तु, यदुक्तं कागिणीदृष्टान्तः स नोपपद्यते, ननु चक्रवर्तिबलदेवामुदेवमण्डलिकेश्वराणां अन्येषां पृथग्जनानां यथा वस्तूपमानि इष्टानि विषयसुखानि दृश्यते, तथा मनुष्यवशप्रप्ता- वेवापदिश्यते, इत्यतस्तानि न काकिणीमात्राणि विषयसुखानि, उच्येते-ते हि काकिणीमात्रादप्यवस्थिता एव, कहं ? जेण ते वंतासवा० अणितिया बहुसाधारणा इति, तिरिया य, तद्विपरीतास्तु देवकामाः, अच्येवं सहस्रमात्राऽभिदर्शनं, ननु तत्रैवाप- दिष्टं 'सहस्रगुणता भोज्जो'ति जावडणंतयुणोति अयं तु सुमहदंतरविषयकरो दृष्टान्तः, सन्निरुद्धतरश्च, येनोच्यते-'जहा कुस्रगे उदगं ॥२००-२८३॥ सिलोगो, येन प्रकारेण यथा, समंताइ अतीव उचा पृथिवी सर्वतस्तेनेति समुद्रः, कुशाग्रं, यथा कश्चित्कुशाग्रे लम्बमाणसुदकं दृष्ट्वा श्रूयात्-यदिदमुदकं कुशाग्रे लंबते एतत्समुद्रोदकं च, तच्च यथा प्रमाणताविधुरं 'एवं माणुस्सया कामो' अंतिए णाम तस्स समीवे कता, तैः सह तुल्यमाना. विग्ग(न्दु)मात्रा अपि न पूर्यति । 'कुस्रगमेत्ता इमे' ॥२०१-२८४॥ कुशाग्रमात्रा इति कुशाग्रोदकविदुमात्रा 'इमे'ति मानुष्यकाः सागःकुशाग्रमात्रा 'सन्निरुद्धंमि आउए' सन्निरुद्धं न

वरिससतातो परं जीवतीति, अंतरावि य गाणाविधेर्हि उवक्कमविसएहिं सन्निरुद्धते, ततो अप्पसारसु काभेसु सन्निरुद्धे य आउत्तमि मवान्'कस्स हेतुं पुरो काउं'कस्सेति कस्स कारणं मयं असंजमं पुरस्सुत्थ अथम्मार्थं म्रवृत्तोऽसिं, किमन्यज्जो(न्नो) वदिस्सति, न तु स्पयं चेदावात्थ्यादुपचितं कम्मं वेत्तव्यमिति, येनात्मा 'जोगक्खेमं न संविदे' ? संक्षेपार्थस्तु कस्सेहं अवरहं उवरिं काउं? के वा पुरतो किच्चा! अप्पाण जोगख्खेमे ण संवियसि, उन्मत्तवत्. किंच-ईह कामाऽणियदस्स' ॥२०२-२०३॥२८५॥ सिलोगो, 'इहे'ति इह मनुष्यत्वे, काम्यतं इति कामाः, कामेभ्य अनिवृत्तस्य, इयत्तौ इच्छति वा अर्थो, आत्मार्य एवापराध्यते, 'सुच्चा नेयाउयं मग्गं' नयणशीलो नैयाधिकः 'मग्गं' ति दंसणचरिचमइयं मोक्खमग्गं, तं श्रुत्वा, पठयते वा-पत्तो णेयाउयं मग्गं, जं सुज्जो परिभस्ससति, प्राज्ञः सन् नैयाधिकं मार्गं जं पुणरवि सव्वतो भस्सति, जं पुणरवि मिच्छं चैव गच्छति, एतस्स चैव सिलोगस्स पच्छद्धं केति अण्णाहा पठंति-'पूतिदेहनिरोहेणं, भवे देवेत्ति मे सुयं' पोसयतीति पातयतीति (पुति) औदा- रिकशरीरमित्यर्थः, पूतिदेहस्स निरोधे पूतिदेहाणोरोहो णासी देहो हांतो जइ अचड्ढो नावरज्जंतो इति मे सुयं, इति उपमदर्शनार्थः, मे इति मया, श्रुतमाचार्येभ्यो, नान्यतः । उक्तं बालिशफलं, देवलोकात् च्युतमनुष्येषु इड्ढी जुत्ती' ॥२०४-२८५॥सिलोगो, इड्ढी- ऋद्धी, द्युतयनेनेति द्युति, अञ्जुते सर्वलोकेष्विति यशः, वृणोति वृण्वति वा तमिति वर्णः, एति याति अस्मिन्निति आसुः, 'सुखं' सौख्यं 'अणुत्तरं' ति मणूसेसु जं सव्वुत्तमं 'जत्थ सुज्जो मणूस्सेसु, तत्थ से उववज्जत्ति'चि कंळं, उक्तं बालपंडितयोः फलं, तदुत्पन्नादेवापदिश्यते-बालस्स पस्स बालत्तं' ॥२०५-२८५॥ सिलोगो, कंठ्यः । 'धीरस्स पस्स धीरत्तं' ॥२०६-२८५॥ सिलोगो, धातीति धीरः, सेसं कण्ठयं । 'तुलिआण बालभावं' ॥२०७-२८५॥ सिलोगो, तुलिआतो-तोलयित्वा, बालतो भावो

बालत्वं नरकादिगमनं, 'अबालं चैव पंडितैः' अबालो पण्डित इत्यर्थः, तस्मादेवलोके गमनं, एतानि तोलयित्वा 'चङ्गुण बालभावं, अबालं सेवए' आचरेत् 'मुनी' मुनीति त्रैलोक्यावस्थान् भावानिति श्रुणी, इति चेमि नयाः पूर्ववत् ॥ उरडिभज्जं गाम सत्तममज्झयणं सम्मत्तम् ॥

इदानीमलौभाध्यनं, तस्स चचारि अणुओगद्वारा उवक्कमादि परूवेज्जण (गाम) निप्फवनिक्खेवे कविजिज्जति, तत्थ गाहा- 'निक्खेवो कविलंमी' ॥२५०-२८६॥ गाहा, निक्खेवो नामादिचउज्जिहो, गामठवणाओ गयाओ, दव्वकविलो दुविहो-आगमतो गोआगमतो य आगमतो जाणए अणुउत्तो, नोआगमओ तिविहो-जाणगसरीरादि' ॥२५१-२८६॥ तत्थ जाणगसरीरामवियसरीरवतिरिचो कविलो तिविहो-एगमविओ वद्धाऽऽउओ अहिमुहणामगोत्तो, भावकपिलो दुविहो-आगमओ गोआगमतो य, आगमतो जाणए उवउत्तो, गोआगमतो इमा गाहा- 'कविलउणामगोयं' ॥ २५२-२८६ ॥ गाहा, क्कण्ठथा, एतस्स भावकविलस्स इमा य उप्यची- 'कोसंबी कासवजसा' ॥२५३-२८९॥ गाहा। तेणं कालेणं तेणं समएणं कोसंबीए नयरीए जितसन्नु राया, कासवो बंभणो चोइसविज्जाठाणपारगो, राणो बहुमतो, विची से उवक्कप्पिया, तस्स जसा गाम भारिया, तेसि पुत्तो कविलो गाम, कासवो तंमि कविले खुडुए चैव कालगतो, ताहे तंमि मए तं पयं राइणा अणणस्स मरुय गस्स दिण्णं, सो य आसेण छत्तेण य धरिज्जमाणेण वच्चइ, तं दइइण जसा परुणा, कविलेण पुच्चिया, ताए सिहुं-जहा पिया ते एवविहाए इड्डीए णिगच्छियाइओ, तेण मण्णति-कयं ? , सा मण्णति-जेय सो विज्जासंपण्णो, सो मण्णइ-अहंपि अहिज्जा-

मि, सा भणइ-इहं तुमं मच्छरेण ण कोह सिक्खवेति, वच्च सावत्थीए नयरीए, पिइमिचो इंददत्तो णाम माहणो, सो ते सिक्खा-
वेहिति, सो गतो तस्स सगासं, तेण पुच्छितो-कोऽसि तुमं ? , तेण जहावत्तं कहियं, सो तस्स सगासे अहिज्जिउं पयत्तो,
तत्थ सालिमहो णाम इभो, सो तेण उवज्जाएण णेच्चलियं दवावितो, सो तत्थ जिमिचा २ अहिज्जइ, दासचेवी य तं परिने-
सेह, सो य हसणसीलो, तीए सद्धिं संपल्लगो, तीए भणइ-तुमे मे विपितो, ण य ते किंचिवि, णवरि मा रुसिज्जासि
पोचमुद्धणिमित्तं अहमणोहिं २ समं अच्छामि, इयरहाज्हुं तुज्झं आणासोज्जा । अणया दासणीं महो दुक्कह, सा तेण
समं णिविणिया, पिइं सा न लहइ, तेण पुच्छिया-कतो ते अरती ? , तीए भण्णति-दासीमहो उवड्डितो, ममं पचपुप्फाइमोल्लं
णारिथ, सहीज्जणमज्जे विगुप्पिस्सं, ताहे सो अधितिं पगतो, ताए भण्णति-मा अधितिं करोहि, एत्थ धणो णाम सिद्धी, अ(इ)प्पमाए
चेव जो णं पढमं वद्धोवेहं से दो सुवणए मासए देह, तत्थिमं गंतूण तं वद्धोवेहि, आमंति तेण भणियं, तीए लोभेण मा अणो
गच्छिहिचि अतिपभाए पेसितो, वच्चंतो य आरक्खियपुरिसिंहं गहितो, वढो य । ततो पभाए पेसणइस्स रण्णो उवणीतो, राइणा
पुच्छितो, तेण सन्भावो कहितो, रायाए भणितो-जे मग्गसि तं देमि, सो भणति-चित्तिचा मग्गामि, रायणा तहचि भणिए
असोभावणियाए चित्तेउमारद्धो-किं दोहिं मासेहिं साडिगाभरणा पडिवासगा जाणवाहणा उज्जाणोवभोगा मम वयस्साणं
पक्वायथाण वरं भज्जाचउट्ठयं जं चउण्णं उवउज्जे ? , एवं जाव कोडाएवि ण ठाएति । चिंततो सुहज्जवसाणो संवेगभावणो जाइ
सारिज्जण संयंबुद्धो सयमेव लोयं काउण देवयादेण्णगहियायारभंडगो आगतो रायसगासं, रायणा भण्णति-किं चितियं ? , सो
भण्णति-‘जहा लोहो तथा लोभो’ गाहा (* २४।२५६-२८९) कणठया, राया भण्णति-कोडिपि देमि अज्जोचि भणति राया पड्ड-

मुञ्चेज्जा, जेण कम्मणा कतेण अहं दुग्गइतो मुञ्चेज्जा, कुत्थिता गतिं कुर्गति, सा चतुर्विधा-णोरइयदुग्गती तिरियंमणुय० देवदु-
माती य, णागकार(ञ्जु)णीया पुण पढंति 'अधुवमि मोहं' गाहा, एतेवि एमेव धुवगं पञ्चुग्गयति नालिं च कुट्ठिति, तेहिं पञ्चुग्गतीए
कविलो मणति- 'विजहिंत्तुं पुब्बसंजोगं' ॥२०९-२१०॥ विविधं हित्वा वि०, धुवो णाम संसारो, पञ्छा मोक्खो, पुब्बेण संजोगो
पुब्बस्स वा संजोगो पुब्बसंजोगो, अथवा पुब्बसंजोगो असंजमेण णातीहिं वा, स्निहते अनेनेति स्नेहः, न कुत्रचिदिति, न
तान्यदुसरे । 'तो णाणदंसणसमग्गो' ॥२१०-२११॥ वृत्तं, तो इति ततो धुवाणंतरं स मग्गान् व कपिलः ज्ञानदर्शनसमन्वितः हियनि-
स्सेसाय, तत्थ हितं पथ्यं, इह परत्र च नियतं निश्चितं वा श्रेयः निःश्रेयसं अखयं, संसारव्युच्छेदायेत्यर्थः, कथं हि सर्वे सत्त्वाः संसार-
विच्छेदं कुर्युः, 'तेसिं विमोक्खण्डाए' 'तेसिं' ति तेसिं चोराणं, तेहिं सब्बेहिं पुब्बभवे सह कविलेण एगद्धं संजमो कतो आसि,
ततो तेहिं सिंगारो कविळ्ळो जम्हा अम्हे संबोधितव्वेति, अतो भण्णति-नेसिं विमोक्खण्डाए, अथवा तेसिं विमोक्खण्डाए,
कथं हि एते चोराः सर्वकर्मविमोक्षाय अय्युत्तिष्ठेयुः, तेसिं विमोहण्डाए भासति शुशिवरो, सुनीनां वरः-प्रधानः, विगतो मोहो
यस्य स भवति विगतमोहः, केवलीत्यर्थः, किं सोऽपि तथा १, न, उच्च्यते- 'सब्बं गंधं कलहं च' ॥२११-२११॥ वृत्तं, 'सब्बं' ति
अपरिसंसं, ग्रन्थं ग्रन्थते वा येन स ग्रन्थः, स द्विविधः-बालोऽभ्यन्तरश्च, कलाभ्यो हीयते येन स कलहः, मण्डनमित्यर्थः, तथा-
विविधं-तथाप्रकारं, गद्वयं असंयतानां, भिक्षुरक्तः, अथवा तथाविधो भिक्षुः "सब्बेहिं कामजाएहिं" सब्बेहिं-अपरिसेसु,
काम्यंत इति कामाः, कामजातेहिं कामप्रकारेषु, इच्छाकामदनकामोऽन्वित्यर्थः, 'पासमाणे' ति तेपाहिह पत्र च पापं पश्यन्
'ण लिप्पति' ति न हि प्राज्ञः अव्ययं दृष्ट्वाऽऽवराति, त्रायतीति त्रायी, संसारमहाभयादात्मानं त्रायतीति त्रायी, पुनः 'भोगा-

मिसदोसविसन्ने' ॥२१-२१२॥ वृत्, उच्यत इति भोगाः, यत् सामान्यं बहुभिः प्राथ्यते तद् आमिपं, भोगा एव आमिपं, दोसो, गाम इह-
पत्र च दुःखोत्पादिकाणं, भोगामिस एव दोसो, विषमवत्, यतो न शक्नोति पङ्कविषय इव गजमात्मानं समुद्धृत्, अतो भोगामिसदोसोहिं
विसवा भोगामिसदोसविसन्ना, तदेव 'दियनिस्सेयसबुद्धिबोच्चथे' इतिमिह पत्र च यत्न्य(प्रियोऽर्थ), निःश्रेयसं मोक्षपदमित्यर्थः, बु-
च्चित्थोचि जस्स हिते निःश्रेयसे अहिदानिश्रेयससंज्ञा, विपरीतबुद्धिरित्यर्थः, स एवगुणजातीयत्वात् उवचए धूलसररो सरहट्टाणं मंदो
भन्नाति, अवच्चए जो किससरीरो सोवि मंदो भण्णति, भावमंदो अवच्चए, जस्स धूला बुद्धि सो मंदबुद्धो भण्णह, एत्थ धूलबुद्धिमंदेण
अधिकारो, मूढो गाम कज्जाकज्जसयाणाणो, सोत्तिदियविसदोदो(यवसद्धो)वा, अहवा बालमंदमूढा शकपुन्दरपदेकार्थमेव, सो एवाविधो
बालो मंदो मूढो भोगामिसदोसविसन्नो' धञ्छति मञ्छिया व खेलंमि' जहा मञ्छिया विखेलेण चिक्कणेण नाम शिल्लया बध्यन्ते एवं
सो भोगसंश्लिष्टत्वात् अट्टविहेण कम्मणेण बञ्छति- 'दुप्परिच्चया' ॥२१-२१२॥ वृत्, दुःखं परित्यजन्ते इति दुप्परित्यजाः 'इमे'
इति इमे मनुष्यजाः कामाः, कामाः कामा न सुखं त्यजन्त इति णो सुजहा, दयातीति धीरः न धीरः अधीरः, पुरुषः उक्तार्थः,
'त्यज हानो ओहांक् त्यागे' इत्यतः पुनरुक्तं, तच्च न भवति, कस्मात्, अधिशेषितोद्देशात्, उक्तं च- 'दुप्परिच्चया इमे' नत्तपुट्टि
केन केभ्यः, तत् उच्यते- 'णो सुजहा अधीरपुरिसेहिं' जइस्सु, अधीरपुरिसा भवन्ति तेषिं दुप्परिच्चया, यद्यपि अधीरपुरिसैः
दुस्सजा तथापि अह संति सुव्वया सव्वे 'जे तरंति वणिया व समुद्धं' अथेत्थानत्तर्थे, निपातो वा, सन्तीति विद्यन्ते,
जे, किं कुर्वन्तो, क्वचित्तु पठन्ति 'जे तरंति अत्तरं वणिया च' अत्तरो गाम समुद्धं, समन्तादुनचि उजा वा पृथिवीं कुर्वत अनेनेति
समुद्धं, ये इत्यनुदिष्टस्य निर्देशः, वणिग्भित्तुल्या वाणिया, कामं दुरुत्तरः समुद्धः तथाविधक्लेशेन तीर्थिते, एवं दुस्सजा कामा

श्रीउत्तरा०

चूर्णो

८ कापि-

लीया-

॥१७२॥

अधरौ; तथापि वृणमिष पदान्ते लुगं स्वजन्ति, के पुनः गृहभ्यो विनिवृत्त्य, 'सप्तणा सु एगे वयमाणा ॥२१४-२९३॥ वृत्तं, श्राम्यन्तीति श्रमणा, 'सु' इति आत्मनिर्देशः, एके, न सर्वे, ये मिथ्यादृष्टिदर्शिनः परतंत्राः, प्राणनं प्राणः, प्राणानां वधः प्राणवधः अतस्तं, मिया इति मृगा मृगभूतान हिताहितज्ञा, ते हि प्राणांश्वेव ण शर्णाति, कुतस्तर्हि प्राणिवधं ज्ञास्यन्ति, कथं केसति?, एतौदिया अर्जावा एव, तमजाणता 'मंदा नरगं गच्छति' मंदा नाम बुद्ध्यादिभिरपचित्ता. मंदबुद्धय इत्यर्थः, नीयते तस्मिन्निति नरकाः, नारकं कर्म कुर्वते ते नरका, कारणे कार्योंपचारादिति, गच्छति, 'बाला पावियाहिं दिड्डीहिं' बाला उक्ताः, पातयति पासयति वा पापं, दर्शनं दृष्टि अतस्ते तत्त्वाभिनविशेशात् पापदृष्टयो यंत्रति, बहुत्वग्रहणं तु सर्वे कुप्रवचिनो मिथ्यादृष्टयः, स्यादाशङ्का-स्वयं न कुर्वते प्राणवधं, उच्यते, अस्तु तावत् स्वयमकरणं, अनुज्ञायामपि एवं दोषः, यतोऽपदिश्यते- 'न हु पाणवहं अनु०' ॥ २१५-२९४ ॥ वृत्तं, न प्रतियेधे, प्राणवध उक्तः, ये नौदेशिकं भुंजते ते नानुजाणंति, ण य प्राणवधं अनुजाणंतो मुख्वेज्ज कदाचिदपि 'दुक्खाना' मिति सारिरमाणसाणं, अष्टविधस्स कम्मस्स दुःख-मिति संज्ञा, स्यादेतत्-केनापदिष्टं?, उच्यते- 'एवमारिण्हिमक्खायं' णाणदंसणचरिचारिणा, स्यादन्वेऽव्यार्याः क्षेत्रार्थादयः तद्विशेषणार्थम्, (अ) केवलिव्युदासार्थमुपदिश्यते 'जेहिं सो साधुधम्मो पन्नतो' सायूणां धम्मः सो साधुधर्मः, न व तीर्थकर एव स्यात्, कथं श्रमणो भवति?, उच्यते, 'पाणे य नइवाइज्जा' ॥ २१६-२९६ ॥ वृत्तं, प्राणनं प्राणः, अतिपतनसतिपातः, प्राणा-नातिपातस्यैव, वशब्दात् हणंते णाणुजाणाणि, मृयावादादीन्यपि न सेवते, 'से समियत्ति' से इति निर्देशः, सम्यक् इतः शमितः, शान्त इत्यर्थः, तत्रागत इति प्रतीति, एवं समितात्मनः 'ततो से थावयं कम्मं निज्जाइ उदगं व थलाओ' निज्जाइ

नाम अधो गच्छति, दृष्टान्तः उदगं वा थलातो, केषां नातिपातेज्जा ? उच्यते, 'जगणिस्सित्तभूतानं तत्सणामाणं च धावरानं च' पठ्यते च 'जगनिस्सित्तं थारणांमिं सु थारणांमिं सु वा ॥१७-२१४॥ इत्तं, जेसु ते प्राणाः आश्रिता इत्यर्थः, येऽप्येवं पठन्ति-जगणिस्सिएहिं० थावरोहिं वा' तेषामस्थविरुद्धं, कथं ? हिंकारस्य सन्निधानत्वात् कारणत्वाच्च, तत्र कारणे बहुवचन एव उपयोगो हिंकरणस्य, त(य)था तेहिं कथं, सन्निधाने तु एकवचन एव हिंकारोपयोगः, तंजहा-कहिं गतो आसिं, कहिं च ते सद्धां, बन्धानुलोम्यात् अनेकेऽप्येकादेशोऽविरुद्धः, तेन पुनरपि द्रूमः, विव्योऽसौ, महद्धर्यात् (महाध्यात्) सच्चानुकंपया च 'न तेहि(सि)मारभे दंडं' न इति प्रतिषेधे, तेहिंते तेहिं पुब्बादिदोहेहिं तसेहिं थावरोहिं या(वा)ण हणे, मणेणवि अप्पणा ण हणे, अज्जापि केनचिदुच्यते-वीसासयाऽभिनियेसेन वा प्रणयाद्वा स्वयमारयता, एतत्सर्वे यदि मारयति ततस्ते न मारयामि, कयादिभिरां हन्य-मानो तथापि नो तेहिं आरभे दंडं, एत्थ दिदंतो-उज्जेणीए सागरस्स सुतो चोरोहं हरिउं मालवके इयगारस्स हत्थे विक्कीतो, लावणे मारयसु, ण मारयामीति, हत्थीपादचासनं सीसारस्सणकरणं चेत्ति । स एवं प्राणत्यागेऽपि सच्चानपरोधी, मणसा वयसा कायसा चैव, मणेण सयं पाणाइवातं न करोति, एवं योगत्रयकरणत्रयेण नव मंगा माणियव्वा ॥ उक्ता मूलगुणाः, तदुपकारीति उत्तरगुणा भवन्ति-ने च समितिगुप्पयादयः (तत्र) गवेषणासमितिमिधुत्थयेपदिश्यते-सुद्धेसणाउ णच्चा' ॥१८-२१५॥ शुद्धयन्ते शोभते वा शुद्धः, एयति एभिरित्येषणा, ततश्चैवं ज्ञात्वा तत्थ सुद्धेसणाओ सचणं पिडेसणाणं जाव अलेक्कडाओ, ताओ पुण उववरिच्छाओ चत्तारि, अयवा सव्वाओ चैव एसणाओ सुद्धाओ, तास्वेवात्सानं स्थापयेत्. ताहिं भिक्खं गेण्हतिचि, इच्चवं तासु अप्पा ठावितो भवति, तासु य ठावितेण संजमे अप्पा ठावितो भवति, तदव्येषणीयमेपित्वा 'जाताए घासमेसिज्जा' जाता

नाम यात्रा मात्रा, शस्यते प्रसत इति प्रासः, अथवा जातग्रहात् यत्रासुकजातं, तदपि भुंजानः 'रसगिद्धे न सिया भिक्खाए' न रसागिद्धो होज्जा, मिथां अकुः भिक्खाए, स्वात्-किमालंबणं ? , उच्यते--'पंताणि चैव सेविज्जा' ॥२११-२१५॥ इत्तं, प्रगतं अन्तं प्रान्तं, किं च तत् प्रान्तम् ? , उच्यते--'सीयपिंडं पुराणकुम्मासं, अदु बुक्कसं पुलगं वा' अदुवेत्यथवा, बुक्कसो णाम कुसणणिन्भाडणं च, अथवा सुरागलितसेसं बुक्कसो भवति, तस्य सुक्कखेण पृतलियाओ कज्जति, पुलगं णाम निस्साए पिप्फाए चणगादि, यद्वा विनहं स्वभावतः तत् पुलगमुपदिश्यते, 'जवणट्ठा निसेवए मंथु' मथ्यते इति मंथुं सत्तुञ्जाति, उत्तर-गुणरक्षणधिकारे प्रकृते इमेवि उत्तरयुणा एव, ते तु कीचदनुज्ञाय अपदिश्यते केचित् प्रतिषधतः 'तस्य सुद्धेसणाउ णञ्चेति' एवं कर्तव्यमिति अनुज्ञा, प्रतिषधस्तु 'जे लक्खणं च सुविणं च' ॥२२०-२१५॥ वृत्तं, ये इति अनुपदिष्टस्य निर्देशः, लक्ष्यतेऽनेनिति लक्षणं, साधुद्वयत्, सुप्यते स्वप्नमात्रं वा स्वप्नं, स्वमाध्ययनमित्यर्थः, अंगतीत्यंगं, अंगविद्या नाम आरोग्यशास्त्रं, ग्रयुञ्जतीति, लोकस्योपदिश्यन्ते--'ण हु ते समणा बुच्चंति, एवं आयरिणहिं अक्खायं' कण्ठयः, एवं गृहाण्यपि हित्वा इंदियवत्तगा 'इह जीवियं अनियमित्ता' ॥२२१-२१६॥ वृत्तं, 'इहे'ति इह लोके, जीवितं संजमजीवितं न नियमिता अनियमिता, इंदियनियमेणं, नो-इंदियनियमेणं, ये विविधैः प्रकारैर्वा भृशं श्रष्टाः, समाधानं समाधिः योजनं योगः समाधियोगेहिं श्रष्टाः प०भट्टा समा-धियोगेहि, ते 'कामरसगिद्धा' काम्यन्त इति कामाः इच्छाकासा भदनकामा य, भुंज्यंत इति भोगाः, रसास्तिकादयः, गृह्यते स्म गृह्यः, ते लक्षणादीनि कामभोगरसगाद्धयार्तं ग्रयुजेचा 'उववज्जंति आसुरे काए' उपपत्तन्युपपातः, उपपद्यन्ते स्म, असुराणामयं आसुरः, ते हि वा (बहिचा) रियसमणा असत्यभावणाभाविया असुरेसु उववज्जंति, अथवा असुरसदृशो भावः आसुरः. क्रूर इत्यर्थः,

‘उववज्जंति आसुरे काए’ सि रौद्रेषु तिर्यग्योनिकेषु उववज्जंति, ‘तत्तोऽविय उववद्विता’ ॥२२२-२१६॥ वृत्, ततः असुर-
 कायातो उववद्विता, संसरतीति संसारः, बहूति चउरासीतिथोनिलक्षभेदः पुनः पुनः, अपुपरिति परियडंति, बहुकम्मलेवल्लिचाणं
 ‘बहु’ति अहुविषमवि कम्मं अणेगभेदं, अथवा ‘बहु’ति दीहकालाडुतीर्य, कम्मभेव लेपः अतस्तेन कम्मलेपेन, लिप्पानां दुद्धयेते स्म
 बोधः सुषु दुर्लभः सुदुर्लभः ‘नेसिंति’ असुरकायानिवद्धणी, यदुक्तं सुचिरकालं संसारं ममिस्संति, स्याद्धृष्टणादीनि किमर्थं
 प्रयुज्यन्ते ?, लोभायें, न लोभस्यान्तोऽस्ति, कथं ?-‘कासिणंयि जो इमं लोयं’ ॥२२३-२१७॥ वृत्, कासिणं कृतस्सं प्रतिपूर्णं, अपि
 पादार्यें, ‘यो’ य इति अनिदिष्टस्य निर्देशः, यः कश्चित् ‘इम’मिति प्रत्यक्षं, लोक्यत इति लोकः विविधः ऊर्ध्वलोकादि, प्रतिपूर्णं
 नाम पूरयित्वा, ‘एकस्से’ति अन्यतमस्यासंयतस्य ‘निणाविसे ण (सं) तुस्से’ इति दुप्पूरए इमे आया’ इति उपप्रदर्शने, दुःखं
 पूर्यत इति दुप्पूरए, ‘इमे’ इति असंयतात्मानः स्यात्-कथं लोकेनापि रत्नपूर्णं न तुष्येत्, उच्येते-‘जहा लामो’ ॥२२४-२१७॥ वृत्
 अत्र दृष्टान्तात्, इदमेव ममेव हि ‘दोमासकत्तं कज्जं’ कण्ठः, स्याद् वगमत्वा मुनिः किमाकाङ्क्षते, ननु स्त्रीविषयार्थं, उक्तं-‘कामश्च
 विचं च वपुः स्त्रियश्च’, तस्यैता मजुप्पयराक्षस्यो, पिशितैरिव राक्षसः न शक्यन्ते वसुभिस्तोषयितुं इत्यतस्तासु नो रक्खलसीदु.
 ॥२२५-२१७॥ वृत् ‘नो’ इति प्रतिषेधे, राक्षसाभिस्तुत्या राक्षस्यो, न गृष्येत, न लुभ्येत इत्यर्थः, गच्छतीति गंडं, गंडं नाम स्तनौ
 वक्षसु गंडानि यासां ता भवंति गंडवक्षसः, अनेकानि चिचानि यासां तेन भग्नत्येनकीचताः- कुर्वन्ति तावत् प्रथमं त्रियाणि,
 यावन्न जानन्ति नरं प्रसक्तं । ज्ञात्वा च तन्मन्थपाशाबद्धं, प्रस्तापिपं मीनभिरोद्धरंति ॥१॥ अथवा-अन्नं भणंति पुरतो अन्नं पासेण
 वज्जमाणीओ । अन्नं च तासि हियए न जं खमं तं करेति महिलाओ ॥१॥ ‘जाओ पुरिसे पलोभिच्चाणं’ जाओचि अनिदिष्टस्य

निर्देशः, पुरुष उक्तार्थः, इत्येवं मत्वा नार्थः तासु, नारीसु नो पगिच्छिञ्जन्ता ॥२६-२९॥ वृत्तं, मानुषीञ्चित्यर्थः, भृशं गृह्येत प्रगृह्येत, 'इत्थीविप्यजहे अणगारे' स्त्रीभेददर्शनार्थं पुनरुक्तं, जेण तिरिक्खजोणित्थिओ गारीवइरिचओ तोण ण पुणरुत्तं, विविधेहिं पगारेहिं जहेज्ज विप्यजहेज्ज, स्यात्-कुओ न गृह्येत ?, उच्यते- 'धम्मं च पेसलं णच्चा' धारयतीति धर्मः, प्रियं करोतीति पेशलः, यथापत् ज्ञात्वा तत्रैवात्मानं स्थापयेत्, तमेवाचरोदित्यर्थः, 'इइ एस धम्ममे अक्खाए' ॥२७-२९८॥ वृत्तं, इति उपप्रदर्शनार्थः, एष इति गोऽयमुक्तः, धारयतीति धर्मः, 'अक्खाते' चि कहिते परूविते इत्यर्थः, केन- कपिलेन, स कीदृशा ? 'विसुद्धपण्णेण' विसुद्धा प्रज्ञा यस्य स भवति विसुद्धप्रज्ञः तेन, केवलज्ञानवता, 'तरिहिंति जे तु काहिंति. ते एतं करिहिंति' तरिहिंति संसारौघं तेहिं आराहिया दुये जेणुत्ति इह लोणे तावत् बहूणं सावथादीणं अञ्चणिञ्जो, परलोएवि णो आगच्छंसति हत्तवेद्धेच्च(अहमदेवत्ता) वेदणादि, अहवा इहं अवांसंगसुहाभिज्ञा सरिसमवित्तत्वाच्च सर्वलोकस्तेनाराधितः परलोकैऽपि निर्वाणसुखमित्यतः तेन इहाराधिताः दुये लोमात्ति, एवं ते सब्बे संबुद्धा इति वेमि । नयाः पूर्ववत् ॥ कापिलिञ्जं सम्मत्तम् ८ ॥

अलोलता उक्ता, इहसपि अलोलता एमेवऽयस्स चत्तारि अणुयोगदाराणि परूवेज्ज णामणिफण्णे णिकखेवे णमी पक्वज्जा य दुपदं णामं, तच्च 'णिकखेवो उ णमिंमि' ॥२६०-२९१॥ गाहा, णमी चउच्चिहो-णासादि, दक्खणमी दुविहो-आगमतो णोआगमतो य, आगमतो जाणए अणुवउत्तो, णोआगमतो 'जाणगसरि' (२६१-२९१) जाणयं भवि यसरि०, त्व्वहरित्तो तिविधो-एगमविधादि २, सावणमी दुविधो-आगमतो णोआगमतो य, आगमओ जाणए उवउत्तो, णोआगमतो 'णमीआउणामगोत्तं' (२६२-२९१) गाहा,

कण्ठ्या, नमिसिगतं, इदाणि 'पव्वज्जाणिकववो' (२६३-२९९) गाहा, पव्वज्जा चउव्विहा, णामादि, दव्वपव्वज्जा जाणयसरीर० वतिरिचा अन्नउत्थियादीण, भावपव्वज्जा भवस्स य सावज्जारंमपरिच्चागो, सो जह केण कओ?, उच्यते, 'करकंडु कलिंगेसु' ॥२६४-३०६॥ गाहा, कलिंगजणवए कंचणपुरं गागरं, तत्थ करकंडुराया, तस्स उपपत्ती जहा जोगसंगहेसु जाव दहिवाहणो राया ॥२६४-३०६॥ गाहा, करकंडू दोण्हवि रज्जयाणं सामी जातो । पंचालजणवए कंपिलपुरे गगरे दुम्युहो णाम राया, करकंडुयस्स रज्जे दाळण पव्वइतो, करकंडू दोण्हवि रज्जयाणं सामी जातो । पंचालजणवए कंपिलपुरे गगरे दुम्युहो णाम राया, विदेहजणवए मिहिलाए नयरीए नमी राया, गंधारजणवए पुरिसिपुरे गगरे नग्गति णाम राया । एतस्सि संवाथकाराणाणि इमाणि, तंजहा 'वसभे अ इंदकेज' ॥२६५-३०६॥ गाहा, तत्थ करकंडुस्स ताव भण्णति-सो करकंडू राया गोउळपिओ, तस्स अणेगहं गो-उलाइं, सो अत्रया सरयकाळे गोउलं गतो, पेच्छइ वच्छगं थिरथोरगचं सेतं वण्णेणं, राह्णा गोवालो भणितो मा एतस्स मातरं दुहेज्जह, जोहे य वद्धितो होज्जा ताहे अण्णेसिपि गावीणं दुद्धं पाएज्जह, तेहि गोवाहें तहेव कयं, सो वसभो महाका(व लो जातो, जूहाहिवो कतो, अत्रया राया कस्सइ कालस्स आगतो पेच्छति महंतं वसभपइएहें शट्टिज्जंतं, भणति गोवे-कहिं सो वसहोत्ति?, तेहं सो दाइतो, पेच्छंततो राया विसादं गतो, अणिच्चंतं चिंततो संबुद्धो, 'सेअं सुजातं सुविभत्तसिगं' ॥ २७१-३०६ ॥ गाहाओ तिनि, करकंडू संबुद्धो॥ इदाणिं दुम्महो-ओ इंदकेउं उस्सितं लोक्रेण महिज्जंतं पासइ, पुणो य महिमावसाणे विण्णयंतं पाडितं सुचपु-रिसाण मज्जे, पासिउण अणिच्चयं चिंततो संबुद्धो । 'जो इंदकेउं समलंकियं तु' ॥२७२-३०६॥ गाहा कण्ठ्या, इदाणिं णमिणामा, तत्थ गाहा—'महिलावइस्स णमिणो' ॥२६६-३०६॥ भवति गाहा, णमीति किं ताव तित्थकरो किं ताव अनो क्रोइत्ति ?, अत उच्यते-दोन्निवि नमी विदेहा' ॥२६७-३०६॥ गाहाओ तिनि कण्ठ्या, एत्थ वित्तिएण णमिणा अधिकारो, अस्सञ्जया केनापि

पुव्वकस्मोदएण दाहज्जरो संबुद्धो, विज्जा ण सक्कंति निगिच्छित्तुं, एवं छम्मासा गता, तत्थ दाहोवसमणनिमित्तं देवीओ चंदणं वसंति, तासिं कलिंगाणि खलखल्लंति, सो भणति-कण्णघातोत्ति, देवीहिं एककेक्कं अवणीयं, तथावि कण्णघातो, ततो वितियं, एवं जाव एककेक्कयं ठियं, तेण भण्णति-कीस इदाणि खलखल्लसदो नत्थि?, ताओ भणति-इदाणि एककेक्कयं वलययं, तेण सदो गत्थि, एवं भणितो संबुद्धो, धहुआणं सहयं सुच्चो॥१७४-३०६॥गाहा कण्ठया, सो तेण दुक्खेण अब्भहतो परलोगाभिकंखी चित्तेति-जह एयाओ रोगाओ सुच्चामि तो पव्वयामि, कच्चियपुण्णिमा वट्टति, एवं सो चित्तितो पासुतो, पभायाए रथणीए सुमिणए पासति-सेयं नागरायं मंदरोवरिं च अत्ताणमारूढं, णंदिघोसद्वेण य विवोहितो, हट्टवुद्धो चित्तेह-अहो पहाणो सुविणो विट्ठति, पुणो चित्तेह-कत्थ मया एवंगुणजातितो पव्वतो दिट्टपुव्वेत्ति, चित्तयेण जाती संभरिता, पुवं माणुसमये सामणं काऊण पुफ्फुत्ते विमाणे उववण्णो आसि. तत्थ देवत्ते मंदरो जिणमहिमाहसु आगएण दिट्टपुव्वोत्ति संबुद्धो पव्वतितो । एवमेते करकंडादी चत्तारिवि रायाणो पुफ्फुत्तराओ चइऊण एवासमएण संबुद्धा. एवासमए केवलनाणं, एवासमएण सिद्धिगमणाति । इदाणि णगगतस्सि (जो च्चअरुकूळं तु मणाभिरामं॥१७५-३०६॥ गाथा, सो आहंइएण णिगच्छंतो सो चूत्तपादवं कुसुमितं पासह, तेण ततो एया चूत्तमंजरी गहिता, ततो अवेणवि, जया अन्नोसिं ण य हांति ताहे अवेहिं पत्ताणि गहिताणि, एवं सो चूतो सपुण्णपत्तो क्कहाव-सेसो कवो, राया तेणव मणेण आयातो, अपेच्छंतो पुच्छति, अमच्चेण दाहतो कड्डावसेसो, अणच्चियं चित्तियंतो संबुद्धो पव्व-इतो । एवमेते पव्वतित्ता समाणा विहरंता खित्तिपतिट्ठियनारे गता, तत्थ णयसज्जे चालहारं देउलं, तं पुव्वेण करकंडू पविट्ठो, दुसुट्ठो दक्खिणेण, किह साहुस्स अनतोमुहो अच्छामित्ति तेण वाणमंतरेण दाहिणपसेवि मुहं कंतं, णमी अवरेणं, ततोवि कयं,

गंधारस्सवि उत्तरेण करं, तस्स य करकंडस्स आवालप्पमिंतिं सा कंडू अत्थि, तेण कंडूयगं गहाय मसिणं २ कण्णो कंडूहत्तो, तं तेण एगत्थ संगीविंयं, तं दुस्सुहो पेच्छइ, सो भणइ-जया रज्जे' ॥२७६-३०६॥ सिलोगो कण्ठय, जाव करकंडू पडिवयणं न देति ताव णमी वयणसमकं इमं भणइ-जया ते पेतिंते रज्जे' ॥२७७-३०६॥ गाहा, किं एगस्स तुमं आडत्तगोत्ति नमी नग्ग-त्तिणा भण्णति, ताहे गंधारो भण्णति-जया सब्बं परिच्चज्ज' ॥२७८-३०६॥ गाहा कण्ठया, (ताहे) करकंडू भण्णति-मुक्खमग्ग-पवण्णणं (पवन्नेसु) ॥२७९-३०६॥ गाथा कण्ठया, एत्थ पुण णमिणो अधिगारो, जेण णमिपव्वज्जत्ति भण्णति ॥ गतो णाम-णिप्फण्णो, सुत्तालावगणिप्फण्णे सुत्तमुच्चारेत्तव्वं, तं च इमं सुत्तं-चइज्जण देवलोगाओ' ॥२८०-३०७॥ सिलोगो, चइत्ता-चइज्जण देवानां लोको देवलोकः तस्माइ देवलोकान्, उत्पन्नवाच् उत्पन्नः, माणुस्साणं लोगो मणुस्सलोगो, उवसंतमोहणिज्जो दंस-णमोहणिज्जं चरित्रमोहणिज्जं च उवसंतं जस्स सो भवति उवसंतमोहणिज्जो, 'सरति पोरणिणियं जाइं' पोरणजातिं अंमि माणुसभवग्गहणे संजमं क्राज्जण पुप्फुत्तरीविमाणे आसी तं पुब्बयं । 'जाइं सरित्तुं भगवं' (२२९-३०७) सहसा संबुद्धो सहसंबुद्धो, असंगत्तणो समणत्तणे, स्वयं, नान्येन बोधितः, स्वयंबुद्धः कुत्र? अणुत्तरे धम्ममे, पुत्तं ठवित्तुं रज्जे' पुनाति पिवति वा पुत्रः, अभिनिक्ख-मति स्म अभिनिक्खमति, कथासौ ? नमी राया, स्थादेत्तत्, कुत्रावस्थितः क्रीडशाच् वा भोगाच् सुत्त्वा संबुद्धः ? तत् उच्यते 'सो देवलोगसरिसे' (२३०-३०७) स इति से नमी, देवानां लोगो देवलोगो तत्सद्वेशे, अंतपुरवरगतो, अतःपुरस्त्परायोः वर-ग्रधानं, पहणे अंतपुरे, अनन्यसद्वेशे इत्यर्थः, 'वरं भोगे' ति देवलोकसरिसे चैव वरे भोगे भुंजितुं णमीराया भोत्तूण वा, केइ पठति-बुद्धवाच् बुद्धः, बुद्धा तु भोगे परिच्चयंति, 'महिलं सपुरजणवयं' ॥ २३१-३०७ ॥ सिलोगो, मिथिलं णगरं च अन्नोसिं च

श्रीउत्तरा०

चूर्णो

९

नम्यध्ययः

॥१८०॥

पुरोर्हि सजणवण, बलं चतुरंगिणीसेनां, उरोधो अंतोउरं, परिणं सयणादि, 'सव्वं' ति अपरिसेसं 'चिच्चा' त्यस्त्वा अभिसुखं-
 निष्क्रान्तः 'एगंतमहिद्धिओ भयव्वं' एगंतं नाम उज्जाणं, विजणमित्यर्थः, एगंतमहिद्धितं जेण सो एगंतमहिद्धितो, अथवा एगंत-
 महिद्धितो भगवं, एगंतं नाम-एकोऽहं, न च मे कश्चिद्, नाहमन्यस्य कस्यचिद् । न तं पस्यामि यस्याहं, (नासौ यो) मम इत्यते
 ॥ १ ॥ एतं एगत्तमहिद्धितं जेणाऽसौ एगंतमधिद्धितो, एगतेण वा अधिद्धितो जो सो एगंतमहिद्धितो, वैराग्येनेत्यर्थः 'भग'
 इत्याख्या, सा जस्स इति सो भगवं, 'कोलाहल ग(प)ऽभूत' ॥२३२-३०८॥ सिलोगो, आक्रदितविलपितकूजितायाः शब्दा
 जनपदस्य कोलाहलभूता इति, सर्वमेव कोलाहलशब्देन आकुलीभूतमित्यर्थः, 'अब्भुद्धियं रायरिसिं' ॥२३३॥ सिलोगो, अभि-
 मुखं स्थितं अब्भुद्धितं, राजा एव ऋषिः राजर्षिः, ऋषीति धर्मसिद्धिते ऋषिः, प्रब्रज्या एव स्थानं प्रब्रज्यास्थानं, तदेवमुत्तमं पव्वज्जा-
 ठाणमुत्तमं 'सक्को माहणरूवेणं' शक्नोतीति शक्तः, से विण्णणत्थं वंमणरूवं काऊण तस्स समीवं आगंऊण इममिति प्रत्यक्षं
 वचनं, अब्रवीत्, उक्तवानित्यर्थः, 'किं नु भो अज्ज मिहिलाए' ॥२३४-३०८॥ सिलोगो, किमिति परिग्रन्थे, दुर्वितर्के, किं नु स्यात्, भो
 भो इत्यामन्त्रणे, 'अज्ज मिहिलाए' चि अज्ज अहनि, मिथिलाए नयरीए कोलाहलयं नामाक्रंदितविलपितकूजितैः सम्यग्-
 आकुला संकुला, शृण्वन्ति श्रूयते वा सुवन्ति, दारयति दीर्यते वाऽनेनेति दारुणः, प्रसीदन्ति अस्मिन् जणस्य नयनमर्चांसि इति
 प्रासादः, गृह्णातीति गृहं, श्रतो ते हि 'सुवन्ति दारुणा सदा' पासादेषु गिहेसु या 'एतमहुं' ॥२३५-३०९॥ सिलोगो, अहुंचि वा
 हेतुचि वा कारणंति वा एगहुं, एतं अहुं एयमहुं, निसामेत्ता श्रुत्वा, हिचोति हीर्यते वा हेतुः, करोति कारणं, चोदितं-पुच्छितं, ततो
 णसी रायरिसी देविंदं इणमब्बवी । 'मिहिलाए' ॥२३६-३०९॥ सिलोगो, चीयत इति चेइयं, चिचंति वा, ततः चेतनाभावो वा

जायते चेतियं, अतो तंमि चेइए, 'वच्छे'ति रुक्खस्साभिधानं, सुतं प्रियवायरणं वच्छा, पुत्ता इव रक्खिहज्जंति वच्छा, अतो तेहि वच्छेहिं, सीयला छाया कता जस्स स भवति सीतलच्छायो, एत्थ सिलोगमंगमया हिकारस्स लोचो क्खओ, मनांसि रमते मनोरसें, अतो तंमि मनोरसे उज्जाणे, पत्तेहिं पुष्केहिं फलोहिं च उवते पत्तपुष्पफलोवेतो न्हूणं दुप्पयचउप्पयपक्खीणं च बहुगुणोति, वा-इयोवेए पत्तोवेए पुष्कोवेए फलोवेए 'सदा' इति सब्बकालोवमुज्जति 'वाएण हीरमाणो'मि ॥२३७-३०२॥ सिलोगो, सो वातो सक्केण वेउव्वितो, 'हीरमाणो'त्ति तेण वातेण रुक्खेसु भज्जमाणेसु जे तत्थ उज्जाणे रुक्खेसु खगा ते दुहिता असरणा, अत्राणा इत्यर्थः, कंदंति-विलंपंति, अस्माकं वृक्षप्रयोजनमिति, 'एतमट्ठं' ततो णमि सक्को भणत्ति-स एव अणियाणा णगरिं इज्जमाणं विउव्विज्जण आह-एस अग्गी अ वाओ अ' ॥२३९-३१०॥ सिलोगो, अगतीत्यग्निः, वातीति वातः, मंदिरं णाम णगरं, भगवं अंतपुरं तेण 'कीस णं नावपिअखह' कीस नावपेक्खसि-नावलोकयसिचि । ततो णमी आह-'सुहं वसामो जीवामो' * २४१-३११॥ सिलोगो, किचणं दुविहं-दब्बे भावे थ, सेसं कण्ठयं, 'चत्तपुत्तकलत्तस्स' ॥२४२-३११॥ सिलोगो, कण्ठयः, बहं खु सु-णिणो भइं ॥२४३-३११॥ सिलोगो, मातीति मद्रं, मनुते मन्यते वा जगति त्रिकालावस्थाभावानिति मुनिः, द्रव्यादिमुनिप्रतियथार्थ अणगारस्स भिक्खुणो, अधवा स मुनिः योजगारः यो भिक्षुः, सब्बतो विप्पमुक्कस्स, कथं?, 'एगंतमणुपस्सओ' एकत्वं नाहं कस्यचित्, अथवा एकान्तं निर्वाणं असंसारवासमित्यर्थः, शक्र उवाच-पगारं ॥२४६-३१२॥ सिलोगो, प्रकुर्वन्तीति प्राकाराः, गोभिः पूर्यत इति गोपुरं, 'उस्सूलए सयग्घीओ' उस्सूलगा णाम खातिआ उवाया जत्थ परवलाणि पडंति, शतं ध्वन्तीति शतध्वजः, सेसं कण्ठयं । नमिसुवाच-'सद्धं णगरिं किच्चा' ॥२४७-३१२॥ सिलोगो, श्रद्धाऽस्यास्तीति श्रद्धी, नातिकरो विघत

इति नकरं, अतस्तं 'सद्वं णारं किञ्चे'ति 'तवसंचारमगलं'ति त्वो वारसविहो. संवरो दुविहो-इदियसंवरो णोइदियसंवरो य, 'खंति णिउणपागारं' खंती-खमा 'नियुत्तं' मणोवायाकाएहिं 'दुप्पधंसयं'ति दुक्खं परीसहबलेण विद्धंसिज्जति । 'धणुं परक्कमं किञ्चा' ॥२४८-३१२॥ सिलोगो, झन्ति तेन धारयंति वा धनुः, जीवा सेरियासमिती, धित्तिं च क्रेयणं किञ्चा, सिंग-धणुअस्स मब्बे कडुमइओ मुडीओ गृह्णते येन तं पलिबधणं कीरति तं क्रेयणं वुच्चति, 'सुञ्चेण पलिकथए' पलिकथ्यते येन तं पलिकथंनं भवति, स च णारुक्खा--'तवणाराय' ॥२४९-३१२॥ सिलोगो, नरं मुंचतीति नाराच, तपोनाराचयुक्तः, भेषूणं कम्म-मेव कंडुओ, तं च अहुपगारं कम्मं, 'मुणी विगयसंगामो' संग्रामत इति संग्राम; भवनं स्थितिविभवः तस्मात् भवात् समन्तात् मुच्यते परिसुच्यते ॥ शक्र उवाच- 'पासाद०' ॥२५१-३१३॥ सिलोगो, प्रासाद उक्तः 'बहुमाणगिहाणि' णाम भवणप्पगारा अणेग-विधा, बालगणपोतिया णाम सूतियाओ, केचिदाहुः- 'जो आणासतलगस्स मब्बे सुहुलओ पासादो कज्जति । 'संसयं खलु०' ॥२५३-३१३॥ सिलोगो, संशयनं संशयः, संशय्यते च अर्थद्वयमाश्रित्य बुद्धिरिति संशयः, कथं संशयो भवति ?, अनिद्धारणार्थः संशयः, न तेनावधारितं यथा मया इत्थं णमेतावतं कालं वसितव्वं, यदा सार्थं लप्स्यामस्तदा गमिष्याम इत्यतः संशयनं मनसि कृत्वा गृहससावच्छाने करोति, अत्रि प्राणानित्यच्चा तं, एवं नित्याच्चाने--नित्यप्रस्थाने जीवलोकं न गृह्णासि नित्यस्वर्गकर्तव्यानि 'जत्थेव गंतुमिच्छेज्ज' मोक्षगृहास्मस्तु ज्ञानादिभिस्तस्य कार्ये इति । शक्र उवाच- 'आमो (सेहिं) से०' ॥२५५-३१३॥ सिलोगो, आमो क्वखतीत्यामोक्खा पंथमोपका इत्यर्थः, लोमाहारा णाम पेच्छणमोसगा, ग्रन्थि भिंदंति ग्रन्थिमेदका, जुचिसुवण्णगादीहिं लोणं मुसन्तीत्यर्थः, तस्सरो नाम वौरः, तदेवमेकं स्वयं करोति, एते (हितो) नगरस्स क्षेमं काज्जण, नमिस्साव- 'असइं तु मणु-

जायते चेतियं, अतो तंभि चेइए, 'वच्छे'ति रुक्खस्साभिधानं, सुतं प्रियवायरणं वच्छा, पुत्ता इव रविइज्जंति वच्छा, अतो तेहि वच्छेहिं, सीयला छाया कता जस्स स भवति सीतलच्छायो, एत्थ सिलोगमंगमया हिकारस्स लोवो कओ, मनसि स्मते मनोरमं, अतो तंभि मनोरमे उज्जाणे, पचेहिं पुफेहिं फलेहिं च उवते पचपुप्फफलेवेतो बहूणं दुपयचउपयपक्खीणं च बहुगुणेति, वा-इयोवेए पचोवेए पुफोवेए फलोवेए 'सदा' इति सब्बकालोवुज्जति 'वाएण हरिमाणंमि' ॥२३७-३०३॥ सिलोगो, सो वातो सक्केण वेउव्वित्तो, 'हरिमाणे'ति तेण वातेण रुक्खेसु मज्जमाणेसु जे तत्थ उज्जाणे रुक्खेसु खगा ते दुहिता असरणा, अत्राणा इत्यर्थः, कंदंति-विलंपति, अस्माकं वृक्षप्रयोजनमिति, 'एतमड्डं' ततो णंमि सक्को भणति-स एव अण्णिणा णगरि उज्जमाणं विलव्विऊण आह- 'एस अग्गी अ वाओ अ' ॥२३९-३१०॥ सिलोगो, अगतीत्यग्निः, वातीति वातः, मंदिरं णाम णगरं, मगवं अंतपुरं तेण 'कीस ण नावपिक्खह' कीस नावपेक्खसि-नावलोकयसिन्ति । ततो णमी आह- 'सुहं वसामो जीवामो' * २४१-३१॥ सिलोगो, किंचणं दुविहं-दब्बे भावे य, सेसं कण्ठवं, 'चत्तपुत्तकलत्तस्स' ॥२४२-३१॥ सिलोगो, कण्ठयः, 'बहुं खु सु-णिणो भइं' ॥२४३-३१॥ सिलोगो, मातीति भद्रं, मडुते मन्यते वा जगति त्रिकालावस्थाभावाविति मुनिः, द्रव्यादिमुनिप्रतिपेधार्थं अणगारस्स भिस्सुणो, अथवा स मुनिः योजनगारः यो भिक्खुः, सब्बतो विप्यमुक्कस्स, कथं ? 'एगंतमणुपस्सओ' एकत्वं नाहं कस्यचिद, अथवा एकान्तं निर्वाणं अंसंसारवासमित्यर्थः, शक्क उवाच- 'पागारं' ॥२४६-३१॥ सिलोगो, प्रकृन्तीति प्राकाराः, गोभिः पूर्यत इति गोपुरं, 'उस्सूलए सयग्धीओ' उस्सूलगा णाम खातिआ उवाया जत्थ परवलाणि पडंति, जंतं क्रन्तीति शतक्रन्थः, सेसं कण्ठवं । नमिस्साव- 'सद्धं णगरिं किच्चा' ॥२४७-३१॥ सिलोगो, श्रद्धाऽस्यास्तीति श्रद्धी, नातिकरों विघत

श्रीउत्ता०

चूर्णौ

९

नम्यध्वयः

॥१८२॥

इति नकां, अतस्तं 'सद्धं णारं किञ्चे'ति 'तवसंवरमणालं'ति तत्रो वारसाविहो. संवरो दुविहो-इदियसंवरो गोइदियसंवरो य, 'खतिं णिउणपाणारं' खती-खमा 'नियुत्तं' मणोवायाकायहिं 'दुप्यधंसयं'ति दुक्खं परिसिहवलेणं विद्धंसिज्जति । 'धणुं परक्कमं किञ्चा' ॥२४८-३१२॥ सिलोगो, ध्वान्ति तेन धारयंति वा धनुः, जीवा सेरियासमिती, धितिं च केयणं किञ्चा, सिंग-धणुअस्स मज्जे कट्टसइथो घुट्टीओ गृहंते येन तं पलिवधणं कीरति तं केयणं वुक्चति, 'सुब्बेण पलिकंथए' पलिकंथ्यते येन तं पलिकंथनं भवति, स च ण्हाक्ख्वा--'तचणाराय' ॥२४९-३१२॥ सिलोगो, नरं सुंचतीति नाराच; तपोनाराचयुक्तः, भेत्तूणं कम्म-मेव कंचुओ; तं च अट्टएणारं कम्मं, 'सुणी विगयसंगामो' संग्रामत इति संग्राम; भवनं स्थितिभिभवः तस्मात् भवात् समन्तात् मुच्यते परिसुच्यते ॥ शक्र उवाच-'पासाद०' ॥२५१-३१३॥ सिलोगो, प्रासाद उक्तः 'वहुमाणगिहाणि' णाम भवणप्पयारा अणेग-विधा, बालणपोतिया णाम सूतियाओ, केचिदाहुः-जो आगासतलगस्स मज्जे सुहुलओ पासादो कज्जति । 'संसयं खलु०' ॥२५३-३१३॥ सिलोगो, संशयनं संशय; संशय्यते च अर्थद्वयमाश्रित्य बुद्धिरिति संशय; कथं संशयो भवति?, अनिद्धोराणार्थः संशय; न तेनावधारितं यथा मया इत्थं णमेतावतं कालं वसितव्वं, यदा सार्थं लप्स्यामस्तदा गमिष्याम इत्यतः संशयनं मनसि कृत्वा गृहसमावधाने करोति, अचि प्राणानित्यच्चा तं, एवं नित्याध्वाने--नित्यप्रस्थाने जीवलोकै न गृह्णासि नित्यस्वर्गकपव्यानि 'जत्थेव गंतुमिच्छेज्ज' मोक्षगृहास्मस्तु ज्ञानादिसिस्तस्य कार्य इति । शक्र उवाच-'आमो (सेहिं) से०' ॥२५६-३१३॥ सिलोगो, आमोखंतीत्यामोक्खा पंथमोपका इत्यर्थः, लोमाहारा णाम पेल्लणमोसगा, ग्रन्थि भिदंति ग्रन्थिमेदका, जुचिसुवणणगादीहिं लोणं मुसन्तीत्यर्थः, तस्को नाम घौरः, तदेवमेकं स्वयं करोति, एते (हितो) नगरस्य क्षेमं ज्ञाणा, गमिस्वाव-असहं तु मणु-

स्सेहिं' ॥२५७-३१४॥ सिलोगो, असकृद्-अनेकधा, मिच्छादण्डो नाम अनपराध इत्यर्थः, कोऽभिप्रायाः, लंघाप्राज्ञो(पक्षैः) कारकमपि भुञ्चति, सेसं कण्ठं । शक्र उवाच-'जे केह पत्थिवा०' ॥२५९-३१४॥ सिलोगो, पृथिवी अस्यास्तीति पार्थिवः, राजेत्यर्थः, जे वा पार्थिवा नानमति, न वसे ते वर्तन्ते इत्यर्थः, सेसं कण्ठं । नमिखाच-'जो सहस्सं०' ॥२६१-३१४॥ सिलोगो, 'जे' ति अनिहिंसस्य निर्देशः, सहस्सं सहस्सेण गुणितं, नमन्तं शसतीति संग्रामः, दुक्खं जिणज्जतीति दुब्बयाः, अतस्ते दुब्बए जिणे, ण तेण किञ्चि जितमेवं जिणे, किट्टु 'एणं जिणोज्ज अप्पाणं' कण्ठवा; परसः प्रधान इत्यर्थः, अथवा 'अप्पाणमेव०' ॥२६२-३१४॥ सिलोगो, कहं पुण अप्पा जितो भवति, 'पच्चंदिचाणि०' ॥२६३-३१४॥ सिलोगो, एते हि आत्मानुपता एव शत्रवः, एतान् जित्वा, पच्छं कण्ठवां । शक्र उवाच-'जइत्ता विउले जेहे०' ॥२६५-३१५॥ सिलोगो, यजति तं यज्जा, तान् यज्ञान् अश्वमेधवाजपेयपौंडरीकादयः, तां यजित्वा विदुलानां कामभोगानां प्रकामशो दानं बहुसुवर्णकादयः 'भोएत्ता' भोजयित्वा समणा अदुव माहणा-धीयारा, दवं देज्जा, भोञ्चा-भोक्त्वा स्वयं जह्वा य यज्जेत्यर्थः, यज्ञमिति वाक्यशेषः । नमिखाच-'जो सहस्सं सहस्साणं मासे मासे०' ॥२६७-३१५॥ सिलोगो, मीयते तमिति मासः, गच्छतीति गौः, तस्सावि संजमो सेओ' जो सो मासे २ ग्वां शतसहस्रं ददाति तस्यापि संयम एव श्रेयः । किं घनं घनं प्रयच्छमानस्यापि, तत आकिञ्चन्याश्रयवानथ संयमः ॥ शक्र उवाच-'घोरास्सं चइत्ताणं०' ॥२६९-३१६॥ सिलोगो, 'पुर सीयार्थशब्दयोः' दूणिते अस्य भयं घोराः, दुक्खं हि यथावदुपास्यते, उक्कं हि -या गतिः बलेशदग्धानां, गृहेषु गृहमेधिनाम् । पुत्रदारं भरतानां, तां गतिं ब्रज पुत्रक ! ॥ १ ॥ 'आश्रयन्ति तमियाश्रयाः, का भावना । सुखं हि शत्रव्या क्रियते, दुःखं गृहाश्रम इति, तं हि सर्वाश्रमास्तर्कयन्तीत्यतः घोरा, सेसं कण्ठं ॥ नमी उवाच-'मासे मासे'

सिलोगो, मीयतेऽनेनेति मासः, शेषं कण्ठयं, नवरं कामभोग इत्यभिधीयते, षोडशीमपि कलां नार्धन्ति । शक्र उवाच-हिरण्यं सुवर्णं० ॥२७३-३१७॥ सिलोगो, हिरण्यं-रजतं शोभनवर्णं सुवर्णं, मन्यत इति मणिः-वेरुलियादि, मोचित्यं जलयं वेलयं च, कंसं कंसपत्रादि, दंसं वत्यभगारा, एताणि, सह वाहणेण सवाहणं, अससहत्थिमादि, सेसं कण्ठयं । नमिसुवाच-‘सुवन्नरुग्णस्स’ ॥२७५-३१७॥ वृचं, सोहणं वर्णं सुवर्णं, रोचते तदिति रूपं, पर्यतीति पर्यतः, सियाऽणवधारणा, केलासो नाम मन्दरो, तत्समाः तसुल्याः, नास्य संख्या शक्यते तुलापरिमाणेन कर्तुं इत्यतः असंखता, सेसं कण्ठयं । ‘पुढवी साली जवा चेव०’ ॥२७६-३१७॥ सिलोगो, प्रथते पृथति वा तस्यां पृथिवी, सालियवा प्रसिद्धा, हिरण्यं रूपं, पश्यतीति पशुः- गोमहिष्यादि, पशुभिः सह, पडियुचं नालभेगस्स, उत्तमसंपदुपेतान्यपि एतानि यद्येकस्य भवन्ति ‘अलं पर्याप्तित्वारणभूषणेषु’ न अलं नालं पर्याप्तियमानि स्युः, इन्दुपदर्शनार्थे, इति ज्ञात्वा त्वं चरे, चरेत्यनुमतार्थे॥शक्र उवाच-‘अच्छेरगमन्सुदुर०’ ॥२७८-३१८॥ सिलोगो, अतीव भव-त्यद्भुतं श्रुतिश्रुति यस्तान् भवान् विद्यमानान् कामान् हित्वा असते भोगे इच्छसि, संकप्येण विह(न्न)सि, असत्संकल्पः तेण असत्संकल्पेन विहन्यसि, नेमिसुवाच-नाहं कामान् काम्यामि, क्रस्माद् ? उच्यते-‘सल्लं कामा०’ ॥२८०-३१८॥ सिलोगो, श्रुति श्रूयति वा शक्यं, जहा सल्लं देहलज्जं अणुद्धरिज्जंति दुक्खावेति, तुल्या कामा, वेधेदि विष्णाति वा विषं, जहा हलाहलं विसं मारणंतिथं, एवविधाः कामाः, आसी दाढाः दाढासु जस्स विसं स आसीविसो मण्णाति, सो य सण्णो, आसीविसेण उवमा जेसिं कामाणं ते आसीविसोवमा कामा, सेसं कण्ठयं । ‘अहे वयइ कोहेण०’ ॥२८१-३१८॥ सिलोगो, सक्को तं पव्वयंतं वहुहे उवाएहि विष्णासेठं खोभेठं असचो-‘अवउ [इ] व्झिज्जण’ ॥२८२-३१९॥ सिलोगो, वग्गणाम सोमणं, अहवा वाग्गिभेव वग्गु ।

‘अह ते णिडिज्जतो कांहे’ ॥२८३-३१॥ सिलोगो, कण्ठयो, नवरं निरिक्कं नाम या ष्ठी, पृष्ठतः कृत्वेत्यर्थः, ‘अहो ते अज्जवं साहू’ ॥२८३१॥ सिलोगो, सेसं कण्ठयां ह [अ] हंसि उत्तमो’ ॥२८५-३२०॥ सिलोगो, इंसि उत्तमो राया, पुब्बा-परमवधि, कहं १, उत्तमं ठाणं, लोयुत्तमा सम्यग्दर्शनज्ञानचरित्राणि तस्य फलं परिनिर्वाणं अतो लोयुत्तयुत्तमं ठाणं सिद्धिं गच्छसि ‘गिरओ’ निष्कर्म्मो इत्यर्थः, ‘एवं अभित्थुणंतो’ ॥२८६-३२०॥ सिलोगो, कण्ठ्यः, ‘नमी नमेइ अप्पाणं’ सिलोओ, कण्ठयः ‘एवं करँति संपन्ना (संबुद्धा)’ ॥२८९-३२०॥ सिलोगो, एवंशब्दः प्रकारवचने, एवं करँति एतेण प्रकारेण, पण्णा बुद्धिः सह पण्णाए संपन्नो, पंडिता विदुसा, पवियक्खणा ग्राहः, सपण्णा पंडिता पवियक्खणा, सुच्छ(पुण्ण)ति वेहेण उच्यते, सपण्णा इति कर्म-ण्यता दर्शिता, पण्डिता इति सा बुद्धिः परिकर्मिता जेसि, पवियक्खणा यायाएवि परिग्रहणसमत्था, विणियडुंति मोगेहि, विसेसेणं निवर्त्तन्ति विणियडुंति, मोगेहि, जहा से णमी रायरीसी, येन प्रकारेण यथा, आसणं तमुदाहरणं तेण पय्युतो णमी रायरीसी इति वेमि ॥ नयाः पूर्ववत् ॥ णमिपव्वज्जा णवमसज्जयणं समत्तम् १ ॥

अलोम उक्तः, स तु अनित्यतां भावयता अलोमः करणीयः, तत्राध्ययनं दुमपत्तयति, तस्स चत्तारि अणुयोगदारणि, तस्य णामनिष्कत्ते दुमपत्तयन्ति, दुमे पत्तं च दुपदं णाम, तस्य दुमो चउव्विओ, ‘णामंठवणा’ गथा (णिक्खेवो उ दुमंमी) ॥२८०-३२१॥ णामंठवणाओ गथाओ, दव्वदुयो दुविहो- (जाणग ॥२८१-३२१॥) जाणगरीरभाविसरीरचित्तिरित्तो तिविओ-एगभावियादि, भावदुयो ‘दुमयाउनामगोयं’ ॥२८२-३२१॥ गथा कण्ठया, एतस्स पुण अज्जयणस्स उपोद्धातो जहा णिज्जुत्ति-गाहाहिं रायगिहिपिडुचपि सालमहासालाण णिक्खमणं तेसिं णाणुणत्ती सगवतो गोतमस्स अट्टापदगमणं तावसपव्वज्जा पारणं

परमणेणं पञ्चरातं भगवं अनुमासति, गीतमा !, चचारि कडा पणत्ता, तंजहा-सुवकडे विदलकडे चम्मकडे कंवलकडे, अत्रत्तो णवविसं खाइज्जति(?) चम्मकडेसु महत्तावि जत्तेण सक्केति मोएणं, एवामेव गीतमा ! चचारि सीसा पणत्ता, सुवकडसमाणे४, तुमं च णं गोयमा ! मम कंवलकडसमाणे, किंच- चिरसंढे सि गीतमा ! चिरपरिचिते सि गोयमा ! पन्नत्तीआलावगो जाव आविसेसमाणत्ताए णं भविस्सामो, किंच-गोयमा ! देवाण वयणं गेज्जं ? आयो जिणाणं ?, गोयसो भणत्ति-जिणाणं, तो कि अधिंत्ति क्रोसि ?, तं सोज्जण भिच्छाभिदुक्कडं क्कोत्ति, तोहे सामी गोयमनिस्साए दुमपत्रयं भणत्ति ॥ गामणिप्फणो गतो, सुत्ता-णुमं सुत्तं उच्चारेयव्वं जहा-दुमपत्ताए पंडुयए० ॥१९०-३३४॥ वृत्तं, दोसु मातो दुमो, दुमस्स पत्तं दुमपत्तं, पंडूणाम काल-परिणामेण आपंडुरीभूतं 'जहा' इति येन प्रकारेण 'पडत्ति'त्ति, किं विलगं अच्छत्ति?, 'राती'ति राती, गणो नाम ब्राह्मेणं, अच्चए णाम ख(ए)था, एत्थ णिज्जुत्तिगतमुदाहरणं कोप्पितं भणत्ति, किसलयपत्तेहिं सुकुमास्ताए सुवणत्ताए य हसत्तित्ति घासो, सासयसु-दाएण, 'पंडुपत्ताणि'त्ति ततो पंडुपत्तं 'परियट्टियलावणं० ॥३०७ ३३५॥ गाथा, जो पण्णे सुकुमारतासुवणत्तालावणत्ताविससो आसि ते(ते)परवत्तितं विगतलावणं चलमाणसन्वसंधिं वेढं बंधणाओ उल्लंतं एवं पत्तं वसणपत्तं कालत्ताए भणत्ति-जह तुम्भे० ॥३०८-३३५॥ गाहा, जह तुम्भे संपत्तं किसलयभावे वट्टमाणानि अम्हे हसह एवं अम्हे य किसलयभावो आसि, जहा य अम्हे संपयं कालपरि-णामेणं विवन्नच्छवियाणि एवं तुम्भेवि अचिरकाला भविस्सह, मा तुज्जे ताव गच्चह, धुवा एसा खलु अणिच्चता, अणवत्थिताणि जोव्वणानित्ति, अप्पाहणिया णाम उवेदसो, पुत्तस्सेव पितामातरं तो उवदिसति, एवं पंडुपत्तं किसलयाण उवेदसं देत्ति, 'णवि अत्थि० ॥३०९-३३५॥ गाहा कण्ठया, 'एवं मणुयाण जीवियं'ति एवमवधारणे, जहा पडुच्च चलडं, एवं मणुयालयंणि, मनोरप-

त्यानि मनुजा, जीव्यते येन तज्जीवितं, अनित्यं अष्टुवं चक्षमित्यर्थः, समं सम्यक्, अयं अस्मदीये समये, गोतम इति- गोत्रान्ते-
नैवासौ, भगवानामंत्रणे, 'अमानोनाः प्रतिपेधे', प्रमादय, अथवा समयमात्रमपि मा प्रमादय, नित्यमेव मा प्रमादवान् भव, एवं
सेत्स्यति अचिरात्, स्यात् किमर्थं अप्रमादः क्रियते ? उच्यते, जीवितस्यानित्यत्वेमेव ख्यापयति, यथा अतीव च दौर्बल्यमायु-
षः, तद्यथा-कुसुमगे जह ओसंबिंदुए०॥२९१-३३५॥ वृत्तं, कुसो दम्बसरिसो, कुसुस अगं कुसुगं, अतस्तास्मिन् कुशात्रे, यथा
येन प्रकारेण, ओसा सरयकाले पडति, तसि बिंदुं कुसुमगे ठितं, तत् कुशो हि तनुतरो भवति दर्भात्, तेन तदा तद्ग्रहण, दर्भात्रे-
ऽपि चिरं भवति, सहि आगलितः वातवशात् द्रव्येण वा संक्षोभितः अच्चेति इत्येव दृष्टान्तः॥ 'एवं मणुयाण जीवियं' कण्ड्यः,
यद्यप्युपचयविशेषैः किंचिन्नाम निर्हलोऽपि क्रमं स्यात् तदपि च न दीर्घकालमित्यतोऽपि दिस्यते-इह इत्तरियंमि आउए०॥२९२-३३६॥
वृत्तं, इति उपदर्शनार्थं, इत्तरियं अल्पकालियं वर्षशतमात्रं, एति याति वा तमित्यायुः, जीव्यतेऽनेनेति जीवितं, तस्मिन् जीवितेऽ-
नुकम्पा, जीवित एव 'बहुपञ्चवायए' एतं प्रति अपायाः, तद्यथा-अञ्जवसायनिमित्ते० यावद्द्वर्षशतं न पूर्यते यावद्वा ते अपाया
नागच्छंति ताव 'विहुणाहि रयं पुरे(रा)कडं' विविहं सोहीविसेसण वा धुणाहि, रज इति कर्म, पुराकृतं पुरेकडं, स कथं
विधूयते ?, समये अप्रमादवदित्यर्थः, समयं इदं चालंबनं कृत्वा अप्रमादः कार्यः, कथं ?, तद्वश्यामः- 'दुलहे खलु माणुसे
भवे' ॥२९३-३३६॥ दुःखे लभ्यत इति दुर्लभः, मनुष्याणामयं माणुसे, भवतीति भवः, 'चिरकालेणवि' अणंतकालेण इत्यर्थः,
सच्चवपाणिणं सब्वसदो अपरिसेसवाची, प्राणा एषां सन्तीति प्राणिनः, सर्वग्रहणं नास्ति अत्यन्तमनुष्य एव कश्चन वंशस्य,
एकान्ते न सुलभं मातुष्यं 'गाढा य विवाय कंसुणो' गाढं चिक्रणा दृढा इत्यर्थः, विविधैः पाको विपाको मनुष्यत्वविधातीनि

कर्मनि चिक्रणानि, अत्र त एव चोलकाद्या दधान्ता वक्तव्याः, अस्माच्च कारणात् सुदुर्लभं मानुष्यं यस्मादन्त्येषु जीवस्थानेषु चिरं जीवोऽवतिष्ठते, मनुष्यत्वे तु स्तोकं कालमित्यतो दुर्लभं, तत्र तावत् पृथिव्यां 'पुढविकायमतिगतो' ॥२९४-३३६॥ वृत्तं, पुढवि-भूमी कायो जेसि ते पुढविकाइया, पुढविकाय एव वा पुढविकाइया, एत्थ कायसद्धो सरिराभिधाने, पुढविकाए वा, तत्र पुढविकाइया पुढवीति, पृथु विस्तारे विच्छिन्ना इति पुढवी, अतस्तं पुढविकायमतिगतो अणुपविट्ठो उक्कोसं तासां सर्व-उत्कृष्टं जीवो तु संवसे कालं संखातीतं, संख्यामतिक्रान्तामित्यर्थः, तत्थेव मरिचं उवज्जति असंखेज्जाओ उस्सपिणी (अवसपिणी) त्थो कालतो, एसो य कालो खेत्तो विसेसिज्जति-असंखेज्जाणं लोगण जावइथा आभासपदेसा एवत्तियाणि पुढविककायमरणाणि मरिचं तत्थेव तत्थेव च उवपज्जइ, ततो खेत्तो असंखेज्जा लोगा, एवत्तियं कालं पुढविककाए उक्कोसेणं अञ्छति । 'आउक्कायम-तिगतो' ॥२९५-३३६॥ वृत्तं, 'अप' इति आऊ, सो कायो जेसि ते आउकाइया, आउक्काए वा भवा आउक्काइया, 'आलु व्वात्तो' इति आपः, अतो तं आउक्कायमतिगतो, जहा पुढविककायं, तेउक्कायमतिगतो ॥२९६-३३६॥ वृत्तं, तेजो कायो जेसि ते तेउ-क्काइया, 'तिज निशाने' तेउ, तहेव वा गतिगन्धनयोरिति वायुः तस्यवि तहेव, वन षण संभक्ताविति 'वणस्सइ' ॥२९८-३३६॥ एतस्य अणंतकालं अणंतोओ उस्सपिणीतो कालओ, खेत्तओ अणंत लोगा, दब्बतो असंखेज्जा पोगलपरियट्ठा, सव्वयोगगला जावतिएण कालेण सरिरफासअथानादीहिं फासेज्जति सो पोगलपरियट्ठो भवति, ते असंखेज्जा पोगलपरियट्ठा वणस्सइकाए अञ्छति, तस्स णं असंखेज्जस्स परिदाणं आवलियाए असंखिज्जति भागो, आवलियाए असंखिज्जइसो भागो जावतिथा समया एवत्तिया पोगलपरियट्ठा वणस्सतिकामे अञ्छति ॥ बेहं दिय ० ॥ २९९-३३६ ॥ तिहं दिय ० ॥ ३००-३३६ ॥ चउरिं दिए सु ० ॥ ३०१-३३६ ॥ संखे-

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

१०

द्रुमपत्रके

॥१९०॥

लज्जकाले॥ 'पंचिद्विय०'॥३०२-३३६॥ तिरिकखजोणिणसु सत्तट्ट भवगहणाणि 'देवणेरइएसु०'॥३०३-३३६॥ एककेकं भवगहणं,
एवं (भव) संसारे०॥३०४-३३८॥ वृत्तं, एवमेतेन प्रकारेण, भवनं भूतिर्वा भयः, संसरणं संसृतिर्वा संसारः, भव एव संसारः भव-
संसारः-नरकादिः, अन्ते भवसंसारे संसराति परीति गच्छतीत्यर्थः, सुमासुभाणि सातअसातादीणि, क्रियते इति कर्म, जीवत इति जीवः,
पमादो मज्जयमादादि पंचविधो, बहुशः बहुलो, अतः समयमात्रमपि प्रमादं मा कुरु, यद्यपि कदाचित् तन्मातुष्यं लभति तदापि
'लद्धणऽवि माणु (सत्तर्ण) सं' ॥३०५-३३८॥ वृत्तं, तत्रापि आर्यत्वं दुर्लभं, क्षेत्रार्थत्वं रायगिहमगहचंपादि, जतो यहवे दस्सुअ-
भिलिक्खुया, दस्यति दस्सइति वा दस्सुः-चोरा, ते हि प्रयन्तवासिनो धम्मो'धम्मवहिष्कृता, 'भिलेक्खुया' म्लेच्छा अविस्पष्ट-
भाणिणः अनार्यभाषाः, गम्यागव्यअपरिहरिणः शकयवनादयः, निरसंज्ञाः, तद्विधेन किं मनुष्यत्वेन ? 'लद्धणऽवि आरियत्तणं०'
॥३०६-३३८॥ पुब्बद्धं कण्ठयं, विकलानि इन्द्रियाणि यस्य स भवति विकलेन्द्रियः 'दीसति'ति प्रत्यक्षमेव दीसंति, अपूर्णेन्द्रिया एव
जायमानाः, जाता अपि च व्याध्यपराध्यादिभिरुक्त्रभविशेषैर्विनाशमिन्द्रियानि प्राप्नुवन्ति इत्यतः 'विपालिदियता हु दिस्सइ'
अतो धम्मस्स अजोगा, तं जाव अविकलेंदियणीरोगो ताव समयं गोयमा 'अहीणपंचिद्वियत्तंपि से लभे०'॥३०७-३३०॥ वृत्तं,
यद्यपि अहीनेन्द्रियत्वं लभ्यते, तथापि 'उत्तमधम्मसुती हु दुल्लभा' उत्तमा-अतन्त्यतुल्या सर्वज्ञोक्ता धर्मस्य श्रुतिः, श्रवणं
श्रुतिः, 'कुत्तिथिणिसेवते जणे' तीर्यते तार्यते वा तीर्थं, कुत्स्यानि तीर्थानि शाब्धादीनां, तान्येव तु निषेवते श्रुतिष्ठो जनो
इत्यतः 'कुत्तिथिणिसेवए जणे', अत इदमसमदीयं तीर्थं संसारणवृत्ताणार्थमेव, गाहा, समयं गोयम मा प्रमादये 'लद्धणवि
उत्तमं सुइं सदहणा पुणरावि दुल्लहा । भिच्छत्तणिसेवए जणे०'॥३०८-३३६॥ भिच्छत्तं विवरितगहो जहा अधम्मं धम्म-

पंचिन्द्रिय
काय-
स्थितिः
नरत्वादि
दुर्लभता

॥१९०॥

सन्ना धम्मे अहम्मसन्ना एवमादि, अथवा जे अपत्यं इह च परत्र च तत्थेव चित्तणीयमिति, उक्तं च-“प्रायेण हि यदपथ्यं तदेव चातुरजनसियं भवति। विपयातुरस्य जगतस्तथा-सुकुलाः प्रिया विपयाः॥१॥” अथवा इमं सुतिं कहेज्जसांपि स्वदोषोपहतत्वात् मिथ्यादर्शनमावितत्वाच्च न गृह्णन्ति, उक्तञ्च-जह ध(च)म्मकारसुणिया छेदप्पा(चम्मपरिया) छेदगण बहुयाणं । धाता मधुवत्-जुतं परमणं णेच्छते मोच्चं ॥ १ ॥ अहवा-जह पित्तवाहिगहितो तस्सुवसमणत्थमाणियं मधुरं । कहुगमिति मणमाणो ससकरं निच्छए खीरं ॥ १ ॥ तदेवं तावत् श्रुतिमुत्तीर्यं समतं गो० ‘धम्ममपि हु सद्दहंतया०’ ॥३०९-३३८॥ वृत्तं, तं पुण किं कारणं ण फासति १, उच्यते-‘इह कामगुणेहिं सुच्छिता’ ‘इहे’ ति इह मनुष्यलोकै कामपुणाः-शब्दादयः, सूच्छित इव सूच्छितं, जह पित्तमुच्छादिसुच्छितो इह लौकिके अपाये ण चित्तेति तथा श्रावकौघात(घः), यावत् शुद्धाऽस्ति ते धर्मे ताव कामेष्वनावृत्तो भूत्वा समयं, इतरच्च अप्रमादः करणीयः, कुतः १, शरीरदौर्बल्यात्, इदं हि-‘परिजूरति ते सरिरियं०’ ॥३१७-३३१॥ वृत्तं, परि सर्वतो मावे, समन्ताज्जीर्यते परिजूरति, व्याधिज्वरादिभिरुपक्रमविशेषैः, शरीरं शरीरं, किलशरन्त्येभिश्च क्लिष्टाः, क्लेशयन्ति वा कामिनः क्लेशाः, ते तु णडुरा भवन्ति, तृतीयवर्णान्तरसंक्रान्ता इत्यर्थः, से सोयवले हाथति, मंद मन्दं मृणोतीत्यर्थः, समयं गोयमां, एवं चक्षुष्याणजिन्माफासा, से सब्वले ते, सब्वलं नाम एतेसिं चेन्न पंचण्हं इदियाणं परिहाणीए सब्वल-परिहाणी भवति, अथवा वलं तिविहं-सारीरं वाहयं माणसियं, सारीरं प्राणवलं स्थानचक्रमणादि च, वाचिकं वलं स्निग्धनीहा-रिसुस्वरता, सा हीरसाना रक्षा मंदा अल्या बहुमायासा च भवति, माणसियमपि ग्रहणधारणाऽऽसामर्थ्यं भवति ‘अरई गंडं विसुहया०’ ॥ ३१६ ॥ वृत्तं, गच्छतीति गण्डं, छचित्तिव विदधतीति विद्वच्चिका, विविधैर्दुःखविशेषैरोत्सानमण्डकयतीति आत-

इकः, तैश्वदीर्णैः विहङ्गति-विद्धंसति ते सरीरगं, समयं गौरमा । यतश्चैवं व्याध्यादीनामातंकाणां सामान्यमथु(धि)रं च शरीरं तस्मात्-दुच्छिद सिणेहमपणो० ॥ ३१७ ॥ वृत्तं, निविधं छिद वोच्छिद, स्निहत इति स्नेहः, 'अप्यणो'ति आत्मीये च शरीरे, कमनीयं कुमुदं, शरादि जातं शारदिकं, पातव्यं पानीयं, 'ते सव्वसिणेहवाञ्जिए' सर्वस्नेहा नाम आत्मनि च बाह्येषु च वसु(स्तु)षु, सर्व एव वक्ष्यित्वा समयं गौरमा। 'जि(चि)च्वाण(य)घणं च भारियं० ॥३१८-३४०॥ वृत्तं, 'चिच्वा'त्यक्त्वा घण-हिरण्यसुवण्यचतुष्यदादि, दद्याति धीयते वा घनं, घ(भ)श्यणीयासौ भार्या, 'पव्वइओ हु (हि) सि' प्रगतो गृहात् संसारातो वा पव्वइओ, अपगारियं नास्यागारं विद्यत इत्यनगारः अतः प्रव्रजितत्वं अपगारियं, मा वंतं पुणोवि आविए अमानोनाः प्रतियेधे, वंतं युत्तपडिगलितं मा तं पुणोऽवि आदिए-आपिब, पुलग(गुणो)ञ्जसमाकुलमणस्स मन्नंत भुजगमण्णा वा । रोसयसविप्य-मुक्कं ण पिवंति विसं (अगंधणया) ॥ १ ॥ विसविविज्जियसीला । 'अचउज्जिय मित्तबंधवं० ॥३१९-३४०॥ वृत्तं, 'अचउ-ज्जिय'नि छड्डेडं, मेज्जति मज्जति वा मित्रं, सहजाता भार्या भित्ता, बांधवे हि अहिता निवर्त्तयंति, ते च पुव्वपच्छा संशुता, विपुलं विच्छिणं सुमहारासि संचयो हिरण्यस्स सुवण्यस्स चतुष्यदादेः कुवियस्य य मा तं वितियं गवेसए, समतं गोतमा । इदं अनारतोभासितं सुत्त-ण हु जिणे अज्ज दसिइ० ॥३२०-३४०॥ वृत्तं, यद्यप्येव्यत्काले आसन्ने न द्रव्यन्ति तथापि तैरिद-मालंबणं कर्त्तव्यं 'बहुमए दीसइ मग्गदेसिए' बहुमतो णाम पंधो, जहा णरं अपेच्छमाणोपि पंधं पेच्छंतो जाणइ-इमेण पंधेण णरं गंपति, एवं 'संपइ नेआउए पहे' संपति'ति साम्प्रतकाले, नयनशीलो नैयायिकः, पथ्यत इति पन्थाः सम्भयदर्शन-द्वानचारित्रमयः ते एवं भगवं असंदिग्धपन्था व्यवस्थितः सन् समयं गौरमा । 'अवसोहिय० ॥३२१-३४१॥ वृत्तं, दव्वकण्टकाः

वल्बूलकण्टकादि अवसोधेउ जहा गम्मति, एवं भावकण्टका हि तावसचारकपरित्राजकादि कुश्रुतिरून्धक, यथा तान् कुश्रुतिकण्ट-
कान् अवसोहिय उचिबोसि एवं महालयं अवतीर्णस्त्वं, पर्यं सम्यग्दर्शनचारित्रियं 'महालयं'ति आलीयन्ते तस्मिन्त्रियालयः,
महामार्ग इत्यर्थः, 'गच्छसि मग्नं विसोहिया' शास्यसि मार्ग-सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रियं विशोधयितुं, अतिचारविरहितं
कृत्वेत्यर्थः, सम्यं गोयसा ॥ 'अबले जह भारवाहए०'॥३२२-३४१॥ वृत्तं, यथा अचलो भारवाहकः पर्वतं दुर्गं पन्थानसवगाढ
अवलत्वात् सुवर्णमार्गं भाण्डमार्गं वा शोब्धय स्वयुहं प्राप्तः; तैर्निर्धनत्वादिभवहीनः पश्चादनुत्पद्यते, तद्भदेव भवानपि संयमभारं
शुत्वा स पच्छा पच्छाणुतावए, सम्यं गीतमा ॥ 'निष्णो ह्यसि अण्णवं महं०'॥३२३-३४१॥ वृत्तं, तीर्णवान् तीर्णः तीर्यत इति
वा, अतरणशीलो वा अण्णवो, किं पुण चिट्ठसि तीरिसागओ १, द्रव्यार्णवः समुद्रः, भावार्णवस्तु संचार एव, उक्कोसट्ठितियाणि
वा कम्मार्णि, तस्य भवार्णवस्य तीरं प्राप्तः, किञ्चित् भवति १- उक्कोसट्ठितियाणि सव्वाणि खवइत्ता थोवकम्मभावसेस इत्यर्थः, अव-
सेसाणं अभितुर पारं गमेत्तए, सम्यं गीतमा ॥ 'अक्कलेवरसेगिण्णूसिया०'॥३२४-३४१॥ वृत्तं, कलेवरं नाम सरिं, न कडेवरं २,
श्रयंति तामिति श्रेणि, अशरिंश्रेणिरित्यर्थः, सा त संजमट्टाणाणि सेणी, तं संजमट्टणसेणं उस्सविय उवरिसाहं २ संजमट्टा-
णाणि उवसरंतो सिद्धिं गीतमा ! लोगं गच्छति, खेमं शिवं अणुचरं, गत्थि ततो अनुचरंति सम्यं गीतमा ॥ 'बुद्धे परिणिब्बुए
चरे०'॥३२५-३४२॥ वृत्तं, धम्मं बुद्धो, परिणिब्बुतो गाम रागदोसविमुक्के, चरेदिति अनुमतार्थे, कुत्र चरे, गामे णरंते तु, तत्र जो
ता प्रसति बुद्ध्यादीन् गुणानीति प्राप्तः, नात्र करो विद्यत इति नकं, सम्यग् गते, 'संतिमग्नं च बूहए' शमनं शान्तिः, शान्तेः
मार्गः २, अथवा शान्तिरेव मार्गः शान्तिमार्गः, बूहयेत बूहये, बुद्धः परानपि बोधयेदित्यर्थः, सम्यं गीतमा ॥ ततः स भगवान्

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

१०

दुसपत्रके

॥१९३॥

गौतम, एतत् 'बुद्धस्स गिसम्म भासियं०' ॥३१६-३४२॥ वृत्तं, 'बुद्धस्स' ति भावतो तीर्थकरस्स, निशम्यति श्रुत्वेत्यर्थः, भासितं शोभनं कथितं सुकथितं, अर्थपरैरुपशोभितं, अस्य फलं-नामं दोसं च छिदिय, माया लोभो य रागो, क्रोध माणो य दोसो, 'सिद्धिं गतिं गतो' सिद्धानां गतिः सिद्धगतिः, सिद्धानां गतिं गतो गौतम इति वेमि । नयाः पूर्ववात् । दुमपत्तयं सम्मत्तं दसमज्झयणं ? ० ॥

को अणुसासेति ? बहुसुतो, ततो तेणं अणुसासितेण बहुसुयस्स पूया कायव्वा, अहवा अप्यमादडितेण बहुसुतस्स पूया कायव्वा, एतेण अभिसंबंधेण बहुसुतपुब्बं अज्झयणमागंते, तस्स चत्तारि अणुयोगदारो उवककमादी, नामनिष्फणो निक्खेधे 'बहु-सुए पुज्जं०' ॥३१०-३४३॥ ति, तत्थ बहुं पूया य) णिक्खिवियव्वंति (दु) पदं णामं, तत्थ गाहा 'बहुसुयपूया' गाहा ॥३१०॥ तत्थ बहुं चउ-क्विहं णामादि, दव्वबहुं जाणगसरारमवियसरिवतिरिचं पंच अत्थिकाया, एत्थवि जीवा य पोगला य बहुगा केव 'भावबहुगोण बहुगा' गाथा ॥-३४३॥ ताव बहुसुथो चोदसपुब्बी, अणंतगमजुत्तत्ति अणंतोहि गमेहिं जुत्ते भावे जाणति, ज्ञेयानां भावानां पज्जे जाणति, किहं पुब्बाणं अणंतगमा भवंति?, तत्थ णिदरिसणं मणुस्सा दव्वादि ४, दव्वातो तं केव मणुस्सदव्वं जाणति, खेत्तओ जंमि खेत्ते, कालतो अणंतोहिं भवगहणेहिं जुत्तं तं मणुस्सदव्वं जाणति, भावतो कालादियज्जाया स जाणाति, एवं सब्वं ज्ञेयं अणंतोहिं गमेहिं पज्जेवेहिं य संजुत्तं जाणति, गमा दव्वादि पज्जवा बालादि, भावे खओवसमिए सुतणणं, खइयं केवलणणं, बहुगत्ति गतं, इदाणिं सुतंतं चउक्विहं णामादि, जाणगभवियसरिवतिरिचं दव्वसुतं पत्तयपोत्थयलिहितं, अथवा सुत्तं पंचविहं पणत्तं अंडयादि, भावसुतं दुविहं पं०, तं जहा-सम्मसुतं मिच्छसुतं च, तत्थ सम्मसुतं 'भवसिद्धिया उ जीवा' ॥३१३-३४४॥ गाथा, किं कारणं सम्मसुतं भणति ?, उच्यते, जम्हा कम्मस्स सोधिकरं । इदाणिं मिच्छसुतं, 'ता मिच्छदिट्ठी जीवा' ॥ ३१४ ॥ गाथा,

कम्हा सिच्छसुतं भणति ? उच्यते-जम्हा कम्मस्स बंधणं भणियं, आदाणं नाम बंधणमित्यर्थः। सुतंति गतं, इदानीं पूया, सा चउब्बिहा-नामादि, द्ववपूजा द्ववनिमित्तं द्ववभूता वा, तत्थ गाथा-ईसर तलवर० ॥३१५-३४४॥ गाथा, द्ववनिमित्तं ईसरमाहणं विहुखंदरुहदीर्णं च, ए ते हि गुणेहिं जुत्ता तेण तेसिं द्ववपूजा, (भाषय्यो) अरहंतमाहणं जेण तेसिं संसाराओ उचारेति ति भावपूया, एत्थ चोदसपुव्वियूयाए अधिकारो, गतो नामनिष्फणो, सुत्ताणुगमे सुत्तं उचारेतव्वं, तं च सुत्तं इमं-संजोगा विप्पसुक्कस्स० ॥३३२७-३४५॥ सिलोगो, पुंब्बद्धं जम्हा विणयसुते, आचारं पाउक्करिस्सामि, (पूयति वा विणओचि वा) आचारोचि वा एगद्धं, जे यावि होह निव्विज्जे० ॥३३२८-३४५॥ सिलोगो, य इत्थनुदिट्ठस्य निदंशः, नास्य विद्या निव्विज्जेऽपि शब्दात्सविद्योऽपि अविद्य एव भवति यः स्वव्यो भवति, उक्तञ्च-ज्ञानं मदनिर्गथनं माघति यस्तान दुश्चित्तस्यः सः। अगदो यस्य विपायति तस्य चिकित्सा कुतोऽन्येन ? ॥ १ ॥ लुब्धो आहारादिषु, तद्विपाकं न जानति, अणिग्गहे अंहुशभूता विद्या तस्या अभावदिग्रहः, अभिक्खणं-पुणो पुणो उल्लघतिचिं फुक्कत्तेण अहिट्ठाणेण सुव्वति अन्हे पडिचोदेति, अविणीतो य भवति, केण?, जेण अवहुस्सुतो, यस्तु स-विद्यो भवति सो य थव्वति तं दोसं जाणतो, अलुब्धो णिग्गहेतप्पा, विज्जा ठाणे उल्लघति विनीतो य भवति, बहुश्रुतत्वात्, तं च तं बहुश्रुतत्वं कथं ण लभति ? इमेहिं-अह पंचहिं ठाणेहिं० ॥३३२९-३४५॥ सिलोगो, अथेत्यानन्तरे, पंचति संख्या, ठाणेहिंति प्रकारा, 'जेहिं' ति अणिदिट्ठाण णिदंसे, मोक्खो, गहणसिक्खावि णत्थि, क्तो आसेवणसिक्खा ?, कयरे पंचट्ठाणा ?, उच्यन्ते-थंमा कोहा एमादा रोगा आलस्सा, तत्थ ते णो कोइ पाढेति, इयरो थद्धचेण ण चंदति, कोहा कोहणसीलो, एमादो पंच-विद्यो, तंजहा-मज्जप० विसयप० णिदाप० विगहापमादो, अत्याहारेण अपत्थाहारेण वा रोगो भवति, आलसिगो य

ण लब्धति । कथं लब्धति ? , तेसि चैव विवच्चासेण । अधवा इमेहि लब्धति-अह अट्टहिं ठाणेहिं ॥*३३०-३४५॥ सिलोगो,
अथेत्यामन्त्रणे, शिक्षां शील्यतीति शिक्षाशीलो, गृहणातीत्यर्थः, हसनशीलो हसितो न हसितोऽहसिरः, दंतो इदियदमेण गोइदि-
यदमेण य, ण य मम उदाहरति आयरियणं जेण दुम्मिज्जति, गोऽशीलो गृहस्थ इय, ण विशीलो भूतिकंमार्दीहिं, ण सिया अव-
भूते अइल्लोए आहारविगतीहिं, अकोइणे ण रूसति, सच्चरतो ण युसावादी, संजमतो वा, सिक्खाशीलो जस्स सिक्ख-
यति एसिं सलं, अविणयस्स ठाणाइ-अह चोइसहिं ठाणेहिं ॥*३३२-३४७॥ सिलोगो, कण्ठः॥ अम्बिक्खणं ॥*३३३-३४७॥
पुणो पुणो रूसति, एवं च पक्ख्वति-अच्चतं कुव्वति, तथा मित्तिज्जमाणो वमनित्ति जहा कोइ भायणादि रंगिउं ण यणेति,
अनो घम्मसद्धाए अहं करोमिच्चि, इयरो मत्तुपकारमया णेच्छति, सुयं लद्धण मज्जति अइवहुस्सुतोत्ति । 'अवि पावपरिकवेवीं'
॥*३३४-३४७॥ सिलोगो, ण पावं परिकिखवति, किंचि यडिचोदितो माइक्खवियाणि उग्गणेति, सिचाणवि रूसति, सेसाणं च रूढो
चैव, जाव सुदुइपितो मित्तो तस्स परंखुहस्स अवन्नं मासति रहेचि, जाहे न सुय(ण)ति कोइ भणति, णाणादिसु उज्जुचे, सो इतरो
यडिस्सो यो भवति, 'पहन्नवार्हं ॥*३३५-३४७॥ सिलोगो, अपरिक्खिउं जस्स व तस्स व क्कहेति, दुहणशीलो दुहिल्लो, महिसो वा
दुहिल्लिचि, थद्धे उद्धे अनिग्गेहे पुव्वमणिता, 'असंविभागी आहारादिसु, अचियत्तोऽदरिसणो वा, अथवा तं भासति वद्धं(इ)ति
वा जेण अचियत्तो भवति, अग्रिय इत्यर्थः, एवंगुणजतीओ अविणीओ । 'अह पन्नरसहिं ठाणेहिं ॥*३३६-३४७॥ सिलोगो,
पुव्वद्धं कण्ठयं 'णीयवत्ति' ति' णीयावित्ती, कथं ? , उच्यते--णीयं सेज्जं गंतं(ति) इणं, णियं च आसणाणि य । णियं च पायं
वेदेज्जा, णियं कुज्जा य थंजलि ॥ ? ॥' 'अचवले' ति ववलो चउब्बिहो-नति ? इणरं भासां भावे, गतिववलो दधवचारी,

श्रीउत्तरा०

चूणो

११

बहुश्रुतप०

॥१९६॥

ठाणचवलो जो चलतो अच्छति, गिवाणो ण अच्छति, इत्थं वा पादं वा सीसं वा पों(लो)लितो अच्छति, अथवा सब्बं अंगं चालेति, अबद्धासणो वा, मासाचवलो चउक्विहो, तंगहा-असपलावी असन्धपलावी असमिक्खपलावी अदेसकालपलावी, तत्थ असपप-
 लावी नाम जो असंतं उछावेति, असन्धपलावी जो असन्धं उछावेति, खरफरुसअक्कोसादि असब्बं, असमिक्खियपलावी
 असमिक्खिउं उछावेति, जं से युहातो एति तं उछावेति, अदेसकालपलावी जाहे किंचि कब्बं अतीतं ताहे भणति-जति पकरेति
 सुंदरं होंतं, मए पुब्बं चैव चित्तिच्छयं, वो(भाव) चवलो, सुत्ते अत्थे य, सुत्ते उड्हिअसमत्ते चैव तंस्सि अन्नं गेण्हति, एवं अत्थेऽपि,
 'अमाह'चि जो मायं न सेवति, सा य माया एरिसप्यगारा, जहा कोहं मणुन्नं मोयनं लद्धूण पतिण छातेति 'मा मेयं दाइयं संतं
 दद्धूणं सयमादिए' अक्कुचूहली विसएसु विब्बासु पावठाणत्ति ण नद्धत्तिचि।'अप्यं च अहिक्खवति०'॥३२७-३४७॥ सिलोपो,
 अत्थशब्दो हि स्तोके अभावे वा, अत्र अभावे द्रष्टव्यः, ण किंचि अधिक्खिवति, नामिक्खतीत्यर्थः, 'पबंघं च ण कुण(ब्ब)ति',
 अचंचंतद्धो न भवति, मिच्चिज्जमाणो भजति, मत्तुपकारसमर्थः, उपकृतं वा जानति, 'सुयं लद्धुं न मज्जति' तं दोसं जाणतो,
 जो 'न च पावपरिक्खेवी०'॥३२८-३४७॥ सिलोपो, ण छिद्दति मगति, गो चोहतो पमादक्खलियाइं उगणोति, ण य मित्तसु
 कुप्पति, अण्णस न कुप्पति, किं पुण मित्तस्स १, अपियस्सावि मित्तस्स रहे कक्खाणं भासइ सब्बस्सेव कक्खाणं भासइ,
 प्रियः अनुक्कल इत्यर्थः, 'रहे'चि जइ कोहं परंमुहं किंचि मणिव्वा जहा गणाइसु ण उब्बुत्तोत्ति तं पडिसेहेति । 'कलहडमर०'
 ॥३२९-३४७॥ कलह एव डमरं कलहडमरं, कलहेति वा भंडणेति वा डमरेति वा एगड्डो, अहवा कलहो वाचिको डमरो इत्थारमो,
 वज्जेति-ण करोति, बुद्धो धम्मो विणये य अभिजाणते, विणीतो कुलीणे य, ही लज्जायां, लज्जति अचोक्खमायंतो, पडिसंलीणो

आचार्यसकासे इंदियणोईदिएहिं, एतेहिं गुणेहिं उववेदो सुविणीतो बुच्चति--भन्नति, किं बहुना ? जह इमेहि गुणेहिं उववेतो-
 'धसे गुरखुले निच्चं०' ॥३४०-३४८॥ सिलोगो, आयरियसमिवि अच्चति णिच्चं-सदाकालं, आह हि- "णानस्स होइ भागी थिर-
 यगो दंसणे चरित्ते य । धना आवकहाए गुरुखुलवासं न सुंचति ॥ १ ॥" जह जोगवं भवति, जोगो मणजोगादि संजमजोगो
 वा, उच्चजो पठितन्वते करेह, उवघाणवं जो जो सुयस्स जोगो तं तहेव करोति, पियं करोतीति पियं करो, आधारउववाहिमादीहिं
 छत्ताणुलोमेहिं पाठविणयमादीहिं वा, 'पियंवादी' ण किंचि अपियं वदति, से सिक्खं लडुमरिहति, तंभि एवंगुणजातीति
 सीसे देति सुतं आयरिओ, सीसो पडिच्छंतो सोमति, विराजते इत्यर्थः, को दिडुतो ? उच्यते 'जह संखंमि पयं निहियं०'
 ॥३४१-३५३॥ सिलोगो, यथेत्यौपम्ये 'संखंमि' संखभायणे पयं-खीरं णिसितं ठवियं न्यस्तमित्थर्थः, उभयतो दुहतो, संखो खीरं
 च, अहवा तयो खीरं च, खीरं संखे ण परिस्सयति ण य अंबिलं भवति, विरायति - सोमति, एवं उवसंहारे, अनुभाणे वा,
 बहुस्सुए सुयविसारओ जाणक इत्यर्थः, स एव भिक्खु, भायणे दंतस्स धम्मो भवति किची वा, सो तहा सुतं अवाधितं भवति,
 अपचे दंतस्स अमुत्तमेव भवति, अथवा इहलोणे परलोणे जसो भवति पचदई(चि),अहवा एवंगुणजातीए भिक्खु बहुस्सुते भवति,
 धम्मो किची जसो भवति, सुयं व से भवति, अथवा इहलोए परलोए विराजति, अथवा सीलेण य सुतेण य । भूयो वित्थिओ
 दिडुतो- (जहा से कंबोयाणं०' ॥३४२-३५३॥ सिलोगो, जहा जेण पणारेण, सेचि णिंदेसो, कंबोतेसु भवा कंबोजाः, अश्वा इति
 वाक्यशेषः, आकीणे गुणेहिं सीलरूपबलादीहिं य, कंथए, 'अस्सो' अस्सेचि अस्सेति असति य आसु पहातिचि आसो, जवेण
 पवरोत्ति जवो हि सन्नो परमं विभूसणं जाती, जवावेतोत्ति भणियं होति, जहा सो आसो जातीजवावेतत्तणेण सेसेसु पहाणत्तं

लभति, एवं बहुश्रुतोवि सीलश्रुततवोवेषतचे पूजनीयो भवति । 'जहाऽऽइन्द्रसमासूढे०' ॥३४३-३५३॥सिलोगो, आहृणो भणितो, सम्पगारूढः समारूढः, सूरे दृढपरकसो, दृढपरकसो नाम आसणे दढो (वव)हारे परकसो य, उभयो गंदियोसेणं, उभयो देहिं पसेहिं, अहवा अमितो पच्छतो य, गंदियोसेत्ति गंदियोसो तसस, क्रतो य नंदियोसो?, उच्यते, जे एरिसे अस्से दूरहति तसस गंदीवि भवति, जहा सो अप्पाणं परं च रक्खति सचुपक्खातो, एवं इमोऽवि परतित्थिएहिंतो रक्खति बहुश्रुतत्वात् ॥ 'जहा करेणुपरिकिणो०' ॥३४४-३५३॥ सिलोगो, करेणु हत्थिणियाओ ताहिं परिकिणोचि कु-भ्रमी तं जरेती कुंजरं, हायणं वरिसं, साड्डीवरिसे, परं बलहीणो, अपत्तबलो परेण परिहाति, बलं बलेण मत्तो अपच्छिहतोचि, अनेहिं सत्तेहिं ण हम्मतिचि, एवं बहुसु-तेऽवि परप्पवाईहिं न हम्मति । 'जहा से तिकखसिंणे०' ॥३४५-३५३॥ सिलोगो, तिकखसिंणत्वात् जातस्कन्धत्वाच्च अनेहिं व-समेहिं णाभिहिविज्जति शोभते च, एवं बहुश्रुतोवि परतित्थिय० अंगमत्तेण शोभति ॥ 'जहा से तिकखदाढे०' ॥३४६-३५३॥सिलो-गो, उदगं पधानं शोभनमित्यर्थः, उदग्रं वयसि वर्तमानं, जहा सो सीहो सक्वेहिं दुप्पहंसणीयो, एवं बहुश्रुतोऽवि परतित्थिय-मियातीहिं दुप्पहंसणीयो । 'जहा से वासुदेवे०' ॥३४७-३५३॥ सिलोगो, जहा वासुदेवो सक्वत्थ अपराजियो, एवं बहुश्रुतोवि कुतीत्थिएहिं अपराजितो ॥ 'जहा से चाउरंते०' ॥३४८-३५३॥सिलोगो, चाउरंतिचि तिहिं दिसाहिं समुद्रो एगतो पक्वतो, जहा सो चक्कवट्ठी महड्डिए मणुसिद्धीए, अपराजितो य, एवं बहुश्रुतोऽवि महइए सुयविभूतीए, न तीरु य परप्पवाईहिं पराजिण्डं, 'जहा से सहस्सक्वे०' ॥३४९-३५३॥ सिलोगो, सहस्सक्वेत्ति पंच गतिसयाइं देवाणं तसस, तेसिं सहस्सो अक्खीणं, तेसिं णीतिए दिट्ठमिति, अहवा जं सहस्सेण अक्खणं दीसति तं सो देहिं अक्खीहिं अब्भहियतरायं पेच्छति, एवं बहुश्रुतोऽवि

सुतगणेषु अण्ते भावे जाणति ण पासति, जह य इदो महन्तीए सुरविभूतीए वच्चति, एवं सोऽपि । 'जहा से तिमिरविद्धंसे' ॥३५०-३५३॥ सिलोगो, तिमिरं-अन्धकारं तं विद्धसति-विणासति, जाव मज्झणो ताव उट्टेति, ताव से तेयस्सेसा वद्धति, पच्छा परिहाति, अहवा उच्छिदंतो सोमो भवति हेमंतियबालस्सरियो, एवं जहा आइच्चो तेएण जलति एवं बहुस्सुतोऽपि तेजघाच । 'जहा से उडुवई चंदे' ॥३५१-३५३॥ सिलोगो, उडुई-णक्खचाई तेसिं पती उडुपति, सो य अद्धपहे णिडुपरिवारो (अडुमी-आइसु णेडुपरिवारो) पडिपुणो हि पडिपुणमंडलो पुणमासीए अतीव सोमयति, एवं बहुस्सुतोऽपि चंद इव सोमलो सोस-परिवारितो सोमयति, एवं एककेकेण गुणेण दिडुता भणित । इमो अयोगेहि भणति- 'जहा से सामाहयाणं' ॥३५२-३५३॥ सिलोगो, जहा कोट्टागारो णाणाविधाण धण्याण सुपडिपुणो, एवं बहुस्सुतो णाणाविधाण सुतगणविसेसाण सुपडिपुणो । 'जहा सा दुमाण पवरा' ॥३५३-३५३॥ सिलोगो, जहजंबू अभितफला देवावासो य, एवं बहुस्सुतोऽपि सुयणाणअभियफलो, देववि य से अभिगमणादीणि करंति । 'जहा सा नईण पवरा' ॥३५४-३५३॥ सिलोगो, जहा सीता सव्वणदीण महल्ला वद्दहि च जलासतेहि च आइण्णा, एवं चोइसपुब्बीविऽससुतगणेण महान् आधान्ये वद्धति, अणेगे य ण सुतत्थी उवसयंति । 'जहा से णयाण पवरे' ॥३५५-३५३॥ सिलोगो, जहा मन्दरो थिरो उस्सिओ दिसाओ य अत्थ पवचंति, एवं बहुस्सुतोऽपि बहुसुयत्तणेव थिरो उस्सिओ य दव्वदिसाभावदिसापभावगो य ॥ किं बहुणा ?— 'जहा से सयंसुरमणे' ॥३५६-३५३॥ सिलोगो, जहा सयंसुरमणो समुहो अक्खयोदगे रयाणि य अत्थि गंभीरो य, एवं बहुस्सुतोऽपि अक्खयसुयणाणजलो णाणादिरयाणोववेतो सुत-णाणगुणोववेत्तणेण य गंभीरो, न हु उच्छुलो । 'समुहगंभीरसमा' ॥३५७-३५३॥ सिलोगो, जहा समुहो अवगाढत्तणेण गंभीरो

श्रीउच्यते०

चूर्णौ

१२

हरिकेशीय

॥२०१॥

एवं बहुस्तुतोऽपि गंधैरो, ण उच्चाणसोयणत्थितसालिलमिव बुलबुलेति, दुरासयत्ति ण सक्का आश्रयितुं परिसहेहिं परसदीहिं च, यदुक्तं ण य सक्कंति ते एतोहिं छिड्डं, अचक्किया ण सक्किया केणह, दुप्पहंसिया दुक्खं पधंसिज्जंतिचि दुप्पहंसिया, यदुक्तं दुराधरिसा, कस्माद- सुतस्स पुण्णा, विउलस्स विपुलं वोइस पुब्बा, विमलं गिस्सकिंतं वायणोवंगयं बहयं वा विपुलं, तात्ती आत्सपरोभयताती, ते हि भागवंतो तेण सुत्तेण तदुपदेशेण य 'खवित्तु कम्मं गहमुत्तमं गया' अहुप्पगारं खवित्तु उत्तमा पथाणा सिद्धिगती तं गता, जम्हा एते गुणा सुचस्स 'तम्हा सुयमहिट्टेज्जा०'॥३५८-३५४॥सिलोपो,तस्मात्कारणात् सुतं आहिट्टेज्ज-सुत्ते ठाएज्ज, उत्तमो अहु-भोक्खो तं उत्तमं अत्थं भोक्खं गवेसए, गुणो तस्स, 'जेणऽप्याणं परं चैव' जेषति सुत्तेण, अप्याणंति तस्स सुचस्स उवदेसं कोसमाणो स्वयं, परस्सवि परस्स उवदेसं देसमाणो, सिद्धिं संपाउणेज्जासि तेण सुत्तेण करणभूतेण संपाउणिज्जासि इति वेमि । गणाः एववत् ॥ बहुस्तुतपुज्जं सममत्तं इकारसमं ११ ॥

स एव पूजादि अधिकारोऽनुवर्त्तते, जहा बहुस्तुतो मूहज्जति, सो य जहा जक्खेण हरिएसबलो पूहतो, अनेनाभिसम्बन्धेनायातस्य तस्य हरिएसिज्जस्स चचारि अणुओगदारा उवक्कमादी, तत्थ णामनिफन्ने निक्खेवे हरिएसिज्जं, एत्थ गाहा 'हरिएसे निक्खेवो'॥३६८-३५४॥ गाथा, सो हरिएसो णामाति चउब्बिहो, तत्थ दव्वहारेसो 'जाणगसरीर०'॥३१९-३५४॥ चतिरिच्चो तिचिधो-एगभविादि, भावहरिएसो 'हरिएसनामगेय०'॥३२०-३५४॥गाथा कब्ब्या, तस्स हरिएसस्स उप्पची इमा-महुराए नथीए संखो नाम राया, सो पब्बतितो, विहरंतो य गयपुरं गतो, तहिं च (भिक्खं) हिंडतो एणं त्थं पत्तो, सा य किर अतीव उहा पुम्मुरस्समा, उण्हकाले ण सक्कति कोऽपि ताहे वेल्लं, जो त्थ अजाणतो उप्पदति सो विणस्सति, तेसि पुण

पापं चैव हुयवहस्तथा, तेण साहुणा पुरोहियपुत्तो पुच्छितो-एसा रथा निव्वहति ? सो पुरोहियस्स पुत्तो चित्तेति-एस उच्चलत्ति,
 भणत्ति-निव्वहति, सो पट्टिओ, इयरो य अल्लिदट्ठिओ पेच्छति अत्तरियाए गइए वच्चंतं, सो आसंकाए उड्डणो तं रत्थं, जाव सा
 तस्स तवप्पभावणं सीयलीभूता, आउट्ठो, अहो इमो महातवस्सी मए आसादितो, उज्जाणठियं गन्तुं भणत्ति-भगवं ! मए पाव-
 कम्मं करं, कहं वा तस्स मुंचेज्जामि ? तेण भणत्ति-एव्वयह, एव्वइतो, जात्तिमयं रूवमयं च काउं मओ, देवलोगगमणं, चुओ
 संतो मयंगंगाए तीरे बलकोट्टा नाम हरिएसा, तेसिं अहिक्खं बलकोट्टो नाम, तस्स दुवे मारियाओ-गोरी गंधारी य, गोरीए
 कुच्छिसि उववण्णो, सुमिणदंसयं, वसंतमासं पेच्छति, तत्थ कुसुमियं चूयपायवं पेच्छइ, सुमिणपाढयाणं कहियं, तेहिं भणत्ति-
 महणो ते पुत्तो भविस्सति, समएण पइया, दारगो जाओ कालो विरूओ पुव्वभवजाइरूवमयदोसेणं, बलकोट्टेसु जाउत्ति बलो से
 नामं करं, भंडणसीलो असहणो, अन्नया ते छणेण समागया भुंजंति सुरं च पिचंति, सो अप्पियाणि कइत्ति निच्छूढो अच्छति
 संसंतओ पलोएंतो, जाव अही आगतो, उट्टिया सहसा सव्वे, सो अही गेहिं मारिओ, अणुमुहुचस्स भेरुंडसप्पो आगतो, भेरुंडो
 नाम दिव्वगो, भीया पुणो उट्टिया, णाए दिव्वगोच्चिकाऊण सुक्को, बलस्स चिंता जाया-अहो सदोसेण जीवा किलेसमाणिणो
 भवति, तम्हा--“भइएणोव होयव्वं, पावति भइाणि भइओ । सविसो हम्मती सप्पो, भेरुंडो तत्थ मुच्चति ॥ १ ॥” एवं चित्तंतो
 संबुद्धो, एव्वतिओ, विहरंतो चाणारसिं गओ, उज्जाणं तेंदुयणं, तेंदुगं नाम जक्खाययणं, तत्थ गंडी तेंदुगो नाम जक्खो परिच
 सति, सो तत्थ अणुण्योवेउं ठितो, जक्खो उवसंतो, अण्णो जक्खो अण्णहिं वणे वसति, तत्थवि अण्णे बहू साहुणो ठिया, सो य
 गंडीजक्खं पुच्छति-ण दीससि पुणाहंतं, तेण भणियं-साहुं पब्बुवासाभि, तत्थ य तेंदुए दिट्ठाअेण साहवो, सोऽपि उवसंतो, सो

भणति-मसवि उज्जाणे वरुवे साहू ठिया, एहि ते पासामो, ते गया, ते य[साय] समावतीए साहुणो विकहं कहेमाणा अच्छति, सो भणति-“इत्थीणं कहउत्थ वड्डइ, जणवयरायकहउत्थ वड्डइ । पडिगच्छह रम्म तेंदुगं, अइसहसा वड्डमुडिए जणे ॥१॥” अह अण्णया जक्खाययणं कोसलियरयधूया मदानाम पुफ्फधूममादी महाय अच्चिउं निग्गया, पयाहिणं करेमाणी तं दइदूण कालं वियरालं छित्तिकाज्जण निद्रहूहति, जक्खेण रट्टेण अण्णाइड्ढा कया, णिया धरं, आविसिया भणति ते-णवरं मुंचामि जइणं तस्सेव देह, तं च साहिति-जहा एइए सो साहू वु/निच्छू/ढो, रण्णावि जीवउत्तिकाज्जण दिण्णा, महचरियाहँ समं तत्थाणीया, रात्तिं ताहिं भण्णति-वच्च पतिसगासंति. पविट्ठा जक्खाययणं, सो पडिमं ठिओ णेच्छति, ताहे सरिता, ताहे जक्खावि इससरीरं छाइज्जण दिव्वरूवं दंसेति, पुणो मुणिरूवं, एवं सब्वरत्तिं विलीविद्या, पमाए णेच्छएत्तिकाज्जणं पविसंती सधरं पुरोहिएण राया भणिओ-एसा रिसि-भज्जा वंभणणं कप्पइत्ति, दिण्णा तस्सेव । सो य जणो दिक्खिज्जिउत्कामो, सा अणेण लद्धा, सावि जण्णपत्तित्तिकाज्जण दि-क्खिया । गतो गामणिफ्फरणो, सुत्ताणुगमे सुच्चमुच्चोरत्तव्वं, तं च सुत्तं इमं-‘सोवागकुलसंभूओ’ ॥३५९-३५९॥ सिलोगो, शयति थिसति वा श्वा श्वेन पचतीति श्वपाकः तोसिं कुले संभूतो, गुणं अनुत्तरं धारयतीति अणुत्तरणुणधरो, मडुते मन्वते वा धर्म्म-धर्म्मनिनि तुनिः, हरिएसबलो नाम हरति हियते वा हरिः हरिं एसतीति हरिएसो ‘बलो’ वल इति संज्ञा, नयति नीयते वा नाम, आसीत्, भिक्खु भणति, जियाइइदियाणि जेण सो जिइदियो । हरिएसणभासाए ॥३६०-३६५॥ सिलोगो, पुव्वद्धं कळ्ळं, ‘जओ आयाणणिक्वेवे’ यत्नवान्-यत्तः, आदीयत् इत्यादानं, निक्षिप्यत् इति निक्षेपः, संसं यतो संयतो, संजमजोगेसु सम्मसाहितो समाहितो । ‘मण्णुत्तो’ ॥३६१-३५९॥ सिलोगो, पुव्वद्धं कळ्ळं, भिक्खवट्ठा भिक्खनिभित्तं, वंभणण जणं इज्जत्त इति इज्जं तं

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

१२

हरिकेशीये

॥२०४॥

चेव तस्स पुरोहितस्स जण्णवाड्डमुवाड्डितो । तं पासिक्कणमिज्जंतं०॥३६२-३५९॥सिलोगो, तं तेषेण परिशोषितं, बहिरंतश्च शोषि-
तः, 'पंतोवहिउवगरणं' उपदधाति तीर्थं उपधिः, उपकरोतीत्युपकरणं, तं नाम जीर्णमलिनं उपवहसन्ति, न आर्यो अनार्यः ।
'जाइमयं पडिथद्धा०'॥३६३-३५९॥सिलोगो कण्ठः, ते पुरोहितसिस्सा जेतो जण्णत्थमागता ते मण्णति-कयरे तुमं एसिघ दिचरूवे'
अथवा ते अब्रामन्नं मण्णति--'कयरे आगच्छति दिचरूवे'चि, दीप्तिरूपं प्रकारचनं, अदीप्तिरूप इत्यर्थः, अथवा विकृतेन दीप्तिरूपो
भवंति पिशाचवत्, कालो वर्णतः, विकारालो दंतुरः, फोक्कणासो नाम अगोपूलनासो औनयणासो, पाउए लक्खीयत इति,
चेलं, ओमं नाम स्तोत्रं, अचेलओवि ओमचेलओ भवति, अयं ओमचेलगो असर्वाग्नावृतः जीर्णवासो वा, पश्यति पात्रय(शय)ति वा
पांशुः, पिशितासः पिशाचः, पांशु पिशाचभूतः पांशुपिशाचभूतः, पांशुपिशाचवत् (स) कालो वर्णतः विकारालो दन्तुरः, पुनश्च
पांशुभिः समाभिध्वस्तः, एवमेगोऽपि, 'संकरदूसं परिहरिय कंठे' तृणपांशुभस्मरोगमयादीनामुक्करः संकरः, तत्थ दूसं संकरदूसं,
उक्कुराड्डियासिचयमित्यर्थः, स भगवान् अनिक्षिप्तोपकरणत्वात् यत्र यत्र गच्छति तत्र तत्र तं पंतोवकरणं कंठे ओल्लेपंतुं गच्छई
यतस्तेन आह-संकरदूस परिहरिय कंठे । स विकृष्टं ते तमूचुः-कयरे तुमं इय अदंसणिज्जे०॥३६५-३६०॥द्रष्टव्यो दर्शनीयः
न दर्शनीयः अदर्शनीयः, आशंसंति तमित्याशा, पुनरपि यः तथैवोचुः 'ओमचेलगा पंशुपिसायभूया गच्छ व खलाहि' स्खल इति
परिभवगमननिर्देशः, तथा--'खलयस्सा उच्छज्जा', अथवा अवसर अस्मात् स्थानात्, 'किमिहं ठितोऽसि' 'इहे'ति इह द्वारा-
णो, इत्युक्तः स तैस्तूर्णो आयातः भगवान्, स च भगवान् यत्र यत्र गच्छति तत्र तत्रातिहंतो भूत्वा स यशः तेभ्दुकमृश्ववासी त-
मजुगच्छति, अथासौ 'जक्खो तहिं तिंडुय०'॥३६६-३६०॥ वृत्तं, तस्स तिंडुगठाणस्स मज्जे महंतो तिंडुगुरूक्खो, तहिं सो भवति

वसति, तस्सेव हिडा च्छेयं, जस्य सो साहू ठितो, सन्वतेण उडितो, 'अणुकपत्तो तस्स महासुणिस्स' महंतं गुणातीति महा-
 मुणी 'पच्छादायित्ता णियतं सरीरं' दिव्यपद्मोपेण साधुसरीरमणुपपविस्सइ, इमाणि वयणाणि उक्तवान्, वचनीयानि वाक्यानि,
 'समणो अहं संजओ बंभयारी०' ॥३६७-३६०॥ सिलोगोः संजतबंभचारिग्रहणं चरकादिग्रतिषेधार्थं, समणो अहं संयतः,
 बृंहति बृंहितो वा अनेन धर्म इति, प्रवरणशीलो वा, अथवा कः श्रमणः?, यः संयतः, कः संयतः, यो ब्रह्मचारी, भित्तो धनसयन-
 परिगहाओ, दध्या(धा)तितं धीयते धीयन्ते वाऽनेनेति प्राणिन इति धनं, पचनं प्राकः, एरिग्रहो-हिरण्णादि, 'परस्पवित्तो(वित्तस्स)'
 परार्थप्रवृत्तः जत्तथं किमिधं आगतोत्ति', तदुच्यते-अन्नस्स अह्मा इहमागओमि, इदं च 'वियरिज्जह खल्लज्जह पिज्जति(सुज्जहई)
 य०' ॥३६८-३६०॥ सिलोगो, वियरिज्जति णाम अदुह्वायते दीयते वा. खाइयं खल्लजति वा भोज्जं भुंजति, वा, प्रभूतं अमितं, 'भवता-
 णमेयं'ति आमुष्मिक्कमतए, अप्येवं विशेषतः जाण धम्मं, 'जायणजीविणु'त्ति जीवते येन याचितुं जीवति याचितेन वा जीवति
 जायणजीविणं, अहवा जाण धम्मं, यथैषा जायणजीविणोत्ति, सेसावसेसं यदन्न भुक्तशेषं ॥ इत्युक्तेऽध्यापक आह-'उवक्खल्लं
 भोयण०' ॥३६९-३६१॥ वृत्तं, 'उवक्खल्लं'ति उपसंस्कृतमित्यर्थः, 'अत्तट्टियं सिद्धमिहेगपक्खं' आत्मार्थं सिद्धं 'इहे'ति इह
 यत्ने, एगपक्खं नाम नात्राहणेभ्यो दीयते, उक्तं हि-'न सुद्राय बल्लं दद्यान्नोच्छिटं न हविः कृतम् । न चास्योपदिशेइ धर्मं, न
 चास्य व्रतमादिशेत् ॥ १ ॥' यतश्चैवं बंभणा 'ण तु वयं एरिसमन्नदानं, दाहासो तुज्जं किमिहं ठिओऽसि' पत्रभूते-
 स्यस्तदीयते ब्राह्मणेभ्य इति । ततो यत्न उवाच-यदि पुण्यार्थं दीयते तेन ममापि दीयतां, क्रस्सात्?, जतो-थलेसु वीयाइ०'
 ॥३७०-३६२॥ वृत्तं, तिष्ठति तस्मान्निवति स्थलं, कृषंतीति कर्षका, निबं नाम हेडा, आसशा नाम जीविष्यामः, अनेन यदा सुष्टट्टि-

भवति तदा श्लोकांशानां त्रीहिणां संपद्यतेति, मन्वद्यष्टौ त्वद्यस्तनानां, यद्यपि भवतां विश्वद्विरात्मनः तथापि श्लभते ममापि दीयतां, ननु इवापि हितौ भविष्यतः, यतः- 'आराहए पुण्णमिणं खु खित्तं' । 'खेत्ताणि अम्हे ष्हं वित्तियाणि लोए' ॥३७१-३६२॥ इत्तं, पुब्बद्धं कण्ठम्, 'जे माहणा जाइविज्जोववेया' जननं जायते वा जातिः, वेद्यतेज्जेनेति वेदः, वेदउपेवता, बंधानुलोम्यात् विज्जोववेया, तां तु खित्ताहं तानि तु ब्राह्मणसमानि, क्षीयत इति क्षेत्रं, सुइडु पेसलाणि सुपेसलाणि, शोभनं श्रौतिकं वा, यश्च उवाच- 'कोहो य माणो य' ॥३७२-३६३॥ इत्तं, पुब्बद्धं कण्ठं, कोहमाणमाहणेण चचारिवि कपाया वेप्यंति, यत्र ते क्रोधाद्याः अणुमा भावा भवंति ते ब्राह्मणजातीयेष्वपि 'ते माहणा जाइविज्जाविहिणा', कथं हीणो ? , जो हि अनायाणि कर्माणि करोति तस्य किं जात्या वेदेन वा?, भवंतश्च हिंसादिकर्मप्रवृत्ता एवं तां तुल्यं चेत्ताइं सुपावगाइं सुइडु पावगाइं । स्यादेतत्, ननु वेदेवेदाङ्गथरा विप्राः पात्राणि भवंति, उक्तं हि- "सममब्राह्मणे दानं, द्विगुणं ब्रह्मवन्द्युषु । सहस्रगुणमाचार्ये, अनन्तं वेदपारणे ॥ १ ॥" अत्रोच्यते- 'तुळिभत्थ भो ! भारहरा' ॥३७३-३६३॥ वृत्तं, भारं धारयंतीति भारधरा, गीयते गिरति गृणाति वा गिरा, तुल्यं केवलमेव गिराभारं धरोह अधीत्य वेदानु, येन हि वो वेदेषुक्तं- "नह वै सशरीरस्यावसतः मिथाप्रिययोरा- हतिरस्ति, असरीरं वा वसतं मिथाप्रिये ण स्पृशती"ति एवमादीनां भवन्तः पठन्तोऽपि अर्थं न जानंति, केवलमेव हिंसार्थं उपदिशन्ति, न च हिंसया शरीरत्वं निवर्त्यते, ये तु हिंसकाः ते तु ऊपरखलक्षेत्रतुल्याः, जे पुण 'उच्चावयाइं सुणिणो चरन्ति' उच्चावयं नाम नानाप्रकारं, नानाविधानि तपसि, अहवा उच्चावयानि शोभनशीलानि, मनुते मन्यते वा शुनिः, 'तां तु खेत्ताइं सुपेसलाइं' पुण्यनिष्पादनसमर्थानित्यर्थः, ततस्तमव्यापकं ते छात्रा गिर्युखं दृष्वोचुः- 'अब्जावयाणं पडिखल-

भासी० ॥३७४-३६४॥ वृत्तं, अध्यापयतीति अध्यापकः, यद्यपि प्रभृतमेतदन्नं 'अवि एयं विणस्सठ अन्नपाणं, न य णं दाहासु तुमं नियंठा' नियंठा नाम निर्यन्थो, यक्ष उवाच- 'समितिसु (हिं) मल्लं सुसमाहियस्स०' ॥३७५-३६४॥ वृत्तं, कण्ठं, एवं यक्षेणोक्ते अध्यापक आह--'के इत्थ खत्ता०' ॥३७६-३६४॥ वृत्तं, न्नत्रा नाम क्षत्रियपुत्राः, ज्योतिषः समीपे(उप)ज्योतिषो, अध्यापका नाम ये तत्रान्ये अध्यापकाः, घोकाः, चट्टा छात्रा इत्यर्थः, एवं दण्डेन फलेन हत्वा, दण्डतेज्जेनेति दण्डः कोप्पराभि-
घातः, फलं तु पाण्णीघातः । 'अल्ल्हावयाणं वयणं सुणित्ता०' ॥३७७-३६४॥ वृत्तं, काम्यतिज्जो काम्यति वा क्रीडत इति कुमारः, 'दडेहिं' दण्डतेज्जेनेति दण्डः, विच इति संज्ञा, शक (कञ्च) तीति शक्यः (कशः) समागतः, ऋयति धम्ममिति ऋयिः । 'रण्णो तहिं कोसलियस्स घूया०' ॥३७८-३६५॥ वृत्तं, कोसलायां भवः कोसलिकः, भयते भाति वा भद्रा, अथवा भद्रेति वा संज्ञा, अङ्गयतेज्जेनेति अंगं, अनिदितान्यंगानि यस्याः सेयमानिदितांगी । 'तं पासिया संजय हम्ममाणं' कण्ठयः, 'देवाभिओणेण निओइएण०' ॥३७९-३६५॥ वृत्तं, देवानामभियोगः २, अभिमुखं घ्याता अभिध्याता, मनसः अभिमता इत्यर्थः, नोऽप्रियतिकुत्वा राज्ञा अहमस्मै दत्ता, तथापि जेनं भगवता नरिंदेविदडभिवदितेण 'जिणामि वंता इसिणा स एसो' एष ग्रहणं ओ हि णाम देवैरपि पूज्यते स कथं भवद्धिनिरस्यते, न सर्वतो एयं जाणति, अहमेतं वेत्ति, 'एसो हु सो उग्गतवो महप्पा०' ॥३८०-३६५॥ वृत्तं, सो इति पूर्वोदितस्य निर्देशः, संतप्यते येन संतापयति वा तपः, उयं-उयं तपो यस्य स भवत्युग्रतपः, महानात्मा यस्य स महात्मा, जितानि इन्द्रियाणि येन स भवति जितेन्द्रियः, सम्मं जतो २, वृंहति वृंहितो वा अनेनेति ब्रह्मः, ब्रह्मेण ब्रह्म वा चर्यं चरतीति ब्रह्मचारी, 'जो भे तथा निच्छइ विज्जमाणीं' कण्ठं, 'महाजसो०' ॥३८१-३६५॥ वृत्तं, कण्ठयं, महंति तमिति महान्, अशुते

सर्वलोकैर्विचि यथा; महात् यशो यस्य स भवति महायथा; अणुभावं गामं शापात्प्रहसामर्थ्यं, घूर्णत इति घोराः, परतः क्राम-
तीति पराक्रमः, परं वा क्रामति, 'मा एयं हिलेह अहिलिण्डजं' 'हिह (हील) विवाधायां' सेसं कण्ठकम्, 'एयाहं तीसे' तीसे' ॥३८२-३६८॥ वृत्तं, पाति तामिति पत्निः, सोमणाणि मासिताणि सुमासिताणि, इसिचि वा रिसिचि एगहं, 'वियावडियडाए'
विदारयति वेदारयति वा कर्म वेदावडिता, नैति क्षयमिति यथा; अन्येऽपि चास्य यथाः सहायका; काम्यतेऽसौ कामयति
वा श्रीडवकानि कुमारः; विविधं(नि)पातयति । 'ते घोरेरूवा ठिअ अंतलिकखे' ॥३८३-३६८॥ वृत्तं, घोराणि
रूपाणि जेसिं ते घोेरूपा, अंतलिकखमाकाशं अंतलिकखत्थं, असुरे भवा असुरा, 'तहिं' ति तस्मिन् जन्वाड्डणे 'ते जणं'
छात्रजणं ताडयन्ति-हृणंति, ते च ब्राह्मणास्तैस्ताडिताः सन्तः भूमौ निहितविदारितदेहा रुधिरमलमलसस धम्ममेणा क्रन्दन्ति,
ततस्ते भिन्नदेहा; भिन्नो देहो जेसिं ते भिन्नदेहा; इति भणंती उवा रुधिरं वयंतो-सुखेन उगिरंतो 'पासेत्तु भद्दा इणमाहु
सुज्जे' । 'गिरिं नेहं हिं खणह' ॥३८४-३६८॥ सिलोगो, गिरिरिति गृणाति गिरंति वा तस्मिन् गिरी, न क्षीयति नखा; गिरी
गाम पवतोचि, तं गिरिं गहेहं खणथ, अयत्तियय; दस्यते एभिरिति दन्ता; अयं-लोहं तं लोहं देतोहं खायह, जात एव तेओ
जम्मकाल एव सो जायतेया-अग्गी, णतु जहा उदंती सोमो(छरो), मज्झण्हे तिण्हे, पज्जेतेजेनेति पादः, अतो ते(तुम्हे)जातयेयं पादेहं
हणह जे भिक्खुं अयमन्नह । 'आसीविसो' ॥३८५-३६८॥ वृत्तम्, 'आसीविसो' दाढासु विसं जस्स स भवति आसीविसो, स च
पन्नग; किं भणितं होति ? , जहा सो आसीविसो आगलिते सितोवि णासाय, एवं सोवि भगवं, उणं तपो यः स भवति उग्र-
तपा; प्रधानतया इत्यर्थः, महातं एसतीति महेसी, निर्वाणमित्यर्थः; घोराणि व्रतानि यस्य घोरावतः; दुरजुचरानित्यर्थः; घोराः

श्रीउचारा०

वृत्तौ

३२

हरिकेशीये

॥२०८॥

पराक्रमो यस्य स भवति शौर्यपराक्रमः, अनन्यसदृश इत्यर्थः, तं एवंगुणसंपन्नं तुभ्ये 'अगणी व पक्खंद पयंगसेणा' अगणं अगणी, मिसं आदितो वा खंदे पक्खंदे, पंतं पतंतीति पतंग, सिनीति सीयते वासिना वासौ दानमानसक्कारादिभिः सेना, यथा तस्याः पतङ्गसेनायाः अग्निं प्रस्कन्दत्या विनाशो भवति एवं भवतामपि 'जे भिक्खुं भत्तकाले वेहेह' । ततस्ते तथा-जुशास्ताः किं कुर्म इदानीं !, सा चैव तानुवाच- 'सीसिण एयं' ॥३८६-३६८॥ वृत्तं, श्रिता तस्मिन् प्राणा इति शिरः, अतो तेण सीसिण, एतदिति एतं साधुं, सरणं उवेह-उवागच्छह, सम्यगागता समागताः, स्वव्रजेण तुभ्ये जह इच्छह जीवियं वा धणं वा, एसो ह्युषिओ नसुहं डहिज्जा, उक्तं च- "न त्तरं यदस्वेषु, यच्चाग्नौ यच्च मास्ते । विषे च रुधिरयासे, साधौ च कृतनिश्रये ॥ १ ॥" वृद्धानि निघञ्चे इति वसुधा । ततस्ते- 'अवहेडियं' ॥३८७-३६८॥ वृत्तं, स्पृशति तां स्पृश्यते वाऽसाविति शृष्टिः, उचमं अंगं उत्तमंगं, अवतोडितानि शृष्टिं प्रति उत्तमंगानि येषां ते एते 'अवहेडियपिट्टिसउत्तमंगा', पसारिया बाहु निकम्मचिट्ठे, णिन्भेरियच्छे, णिन्भरितं-निगतमित्यर्थः, अज्ञतोत्पाक्षिरुयते, यमते रुधिरं, उड्डुहे निगतजीहणित्ते, खन्यते तत् खनति वा तत् मुखं, जायते जयति विनति वा जिह्वा, नयतीति नेत्रं, 'ते पासिया' ॥३८८-३६८॥ वृत्तं, खंडयन्तीति खण्डिका, क्रम्यतीति क्राष्टं, विमणो विसन्नो अह माहणो सो, इसिं पसादेति सभारियाओ' भरणी भार्या, (श) 'हलं च निन्दं च खमाह भंते ! । बालेहिं मूढेहिं' ॥३८९-३६८॥ वृत्तं, अव्यक्तवयसो बाला वंदश्रुतिविमूढधीः, अत एव अजापणा, जं हीलिया तस्स खमाह भंते ! भयस्य भवस्य वा अन्तं गतः भवतः 'महप्पसादा इसिणो भवन्ति' महप्पसादो जेसिं ते महप्पसादा २ नाम समाहिमि(श)त्ता, 'ण ह्य सुणी कोवपरा' मन्यते मजुते वा मुनिः, तताः स भगवान् तदात्तुशंक्या मुनिराह- 'पुल्लि च पच्छा च

(इति च) अणागयं च० ॥३९०-३६९॥ वृत्तं, पुंल्वि णाम पूर्वकाले, विहेडनपूर्वकालात्, परतः पश्चाद्दिहेडनकालात्, 'समो-
ज्जान्ति' विहेडनकाल एव, मनः प्रदुष्यत इति मणप्यओसो न मे अत्थि कोई, 'जक्खा सुहु'वेयावडियं करेति, यान्ति क्षयमिति
यक्षः, विदापयति वेदारयति वा कम्मं वेदावडियं, 'तम्हा' तस्मात् एते निहताः कुमारः। तत् उपाध्यायप्रमुखा ब्राह्मणा ऊचुः-
'अत्थं च धम्मं च वियाणमाणा०' ॥३९१-३६९॥ वृत्तं, इयति रक्षति वा अर्थः, शुभाशुभकर्मविवागं रागद्वेषविपाकं वा धारय-
तीति धर्मः, सुतधम्मं चरित्तधम्मं च, अहवा दसविहं सणधम्मं, विशब्द नानाभावे, अनेकप्रकारं जाणमाणा, नित्यं आत्सनि
गुरुषु च बहुवचनं। तुम्भे नवि ऊप्पह भूहपण्णा' भृति मंगलं वृद्धिः रक्षा, ग्रामर(गेव) ज्ञायते अनयेति प्रज्ञा, तत्र मङ्गले सर्वे-
मंगलोच्चात्स्य प्रज्ञा, अनन्तज्ञानवानित्यर्थः, रक्षायां तु रक्षाभूतात्स्य प्रज्ञा सर्वलोकस्य सर्वसत्त्वानां वा, पच्छदं कण्ठं। 'अब्बेसु
ते महाभागा०' ॥३९२-३६९॥ वृत्तं, अर्चनीयं अर्चिभो, सुंजाहि साळिमं शालितीति शालिः शालिभ्यो जाता शालिमा, नाना-
प्रकारैर्बुध्नैः संयुतः नानाबुध्नजनसंयुतं। 'इमं च मे अत्थि पभूयमत्तं०' ॥३९३-३६९॥ वृत्तं, कण्ठं, प्रतिलाभिते तस्मिन् पंच
दिव्वाणि पाउब्भूयाणि, 'तहियं गंधोदयपुप्फवासं०' ॥३९४-३६९॥ वृत्तं, गन्धोदकवर्षं पुष्पवसिं, वद्यनि [मास] रत्नानि वद्यनां
धारा, पुष्पसबला पपात्, पहताओ देवदुंदुहियो, आगासे सुरोहं अहोदाणं धुहं। अथ ते ब्राह्मणा ऊचुः- 'सकवं खु दीसइ०'
॥३९५-३७०॥ वृत्तं, साशात् दृश्यते तपःप्रसादः, अद्य तान् शुनिराह- 'किं माहणा! जोहं समारभंता' ॥३९६-७३१॥ वृत्तं, किंसदो
खेवे पुब्ब्याए य वडुत्ति, खेयो निंदा, एत्थ निंदाए, किं माहणा जोइसमारभंता, बुतते द्योतिः, सर्वभावेन आरभंता समारभंता,
अग्निरित्यर्थः, अग्निसमारभं करोता, 'उदएण सोहिं बहियावि मग्गहा' उदकंपानीयं, शुद्धत इति शोधिः, अतः तेन

श्रीउच्यते०

चूर्णौ

१२

हरिकेशीये

॥२१०॥

उदकेन या शोधिः सा बाह्या, उक्तं च-दुविधा सोधी-द्वसोधी भावसोधी य, द्वसोधी मलिनं वस्त्रादि पानीयेन शुद्धयतो, भावसोधी त्वसंजमादीहिं अद्विद्विहकम्ममलालिचो जीवो सोधिज्जति, अद्वसोधी भावसोधी, बाहिरियं जं तं जलेण बाहिर-सोधी मगाह, 'ण तं सुदिट्ठं कुसला वयंति' न तं सुदिट्ठं कुसला वयंति, सुदुट्ठं सुदिट्ठं कुसला वयंति, कुसा दुविधा-द्वव-कुसा भावकुसा य, द्ववकुसा दव्वा, भावकुसा अट्टप्पगारं कम्मं, ते भावकुसे लूनतीति कुसला, इतस्ते कुसला वदंति, इतथ 'कुसं च ज्वं च०' ॥३१७-३७२॥ वृत्तं, कुसा-दव्वा, युवति तेनात्मानः समुच्छिन्नेन यूपा, तणेदि तुवंति वा तमिति वृणं, कस्य-तीति काष्ठं, सोयं नाम पात्री, प्रातः-पूर्वाह्नी अग्निं शुद्धवंतं इत्यर्थः, 'पाणाहं मूयाहं विहेडयंता' ग्रणनं प्राणाः, जम्हा तिसु कालेषु भवन्ति अतो मूतानि, वहेडनं विवाशंनं, सुज्जोऽवि पुनः पुनः, मन्दा मन्दबुद्धयः पकारिसेण करेह, पातयंतीति वा पापं, कम्मोत्यर्थः, अथेत्यानन्तर्ये । ब्राह्मणा पप्रच्छुः-कहंचरे भिक्खु०' ॥३१८-३७२॥ वृत्तं, कथमिति केन प्रकारेण, भिक्षो इत्या-मन्त्रणं, 'वयं जयामो' वयमिति आत्सनिदेवाः, वयं जिन(त)वन्तः, सेसं कण्ठं, मुनिराह-छज्जीवकाए असमारभंता०' ॥३१९-३७२॥ वृत्तं, इदियणोहंदिहहिं । 'सुसंखुडो पंचहिं संवरेहिं' ॥४००-३७२॥ वृत्तं, सुदुट्ठं पंचहिं संवरेहिं-अहिंसादीहिं इहे'ति इह मानुष्यलोके जीवितं असंजमजीवितं 'अणवकंखमाणो' 'वोसट्ठकाए' विधिधम्मसुष्ठो विधिष्ठो विशेषेण वा उत्सृष्टः कायः-शरीरं, शुचिः अनाश्रवः, अखण्डवारित्रि इत्यर्थः, त्यक्तदेह इव त्यक्तदेहो र नाम निष्प्रातिकर्मशरीरः 'महाजयं' जयतीति जयः, प्रधानो जयः महाजयः, जयंते यजंति वा तमिति यज्ञः स यज्ञानां श्रेष्ठः, आह-के ते जोहं के व ते जोहटाणा०' ॥४०१-३७४॥ वृत्तं, संतप्यतेऽनेनेति तापयति वा तपः, जीवो जोतिष्ठाणं, ज्योतत इति ज्योतिं ज्योतिं स्थानं, ज्योतिंति ज्योतिं, [उत्तररूपमेतद् द्या-

ख्यानामिति न चर्वितं छिन्नं, अत्र तु ज्योतिस्तत्स्थानसुकारिपाद्वैधः शान्तिहोमप्रश्नपरं सूत्रं मुनिराह- 'तवो जोर्हं' ॥४०-२-३७४॥
 इत्तं, संतप्यतेऽनेनेति वापयति वा तपः, जीवो जोर्हङ्गाणं, ज्योतिर इति ज्योतिः, ज्योतिः स्थानं ज्योतिस्थानं, अग्निहोत्रमित्यर्थः,
 मनोवाक्काययोगो श्रुक्, शरीरं कारिर्षाणं, क्रियते इति कर्म, कर्मैधाः कर्म द्रष्टव्यं, संयमयोगाश्च, शान्तिः सर्वजीवानां आत्म-
 नश्च, एतद् होमं जुहोम्यर्हं 'इसिणं पसत्थं' ऋषयि धर्ममिति ऋषिः, एतदृषीणां, प्रशस्यते येनासौ प्रशस्तः, तीर्थमित्यर्थः, अन्वा-
 नाथस्तु मसप्रयोजनं गुणेषु च । भूय आहुः- 'के ते हरए०' ॥४०-३-३७४॥ बुत्तं, हरतो नाम इहो, 'संति तित्थे' ति श्रमनं शान्तिः,
 शान्तिरेव तीर्थः, अथवा सन्तीति विद्यन्ते, कतराणि संति तित्थाणि, संसं कण्ठ्यम् मुनिराह- 'धम्ममे हरए०' ॥४०-४-३७४॥ बुत्तं,
 अर्हिसादिलक्षणो धर्मः, स एव ध्रवः (हरः), बृंहति बृंहते बृंहिते तेन धर्ममे इति ब्रह्म, तच्च ब्रह्माष्टादशप्रकारं, श्रमनं शान्तिः,
 तित्थं दुर्विहं- द्रव्यतित्थं भावतित्थं च, प्रसासादीनि द्रव्यतीर्थानि, जीवानामुपरोधकारीनीतिकृत्वा न शान्तितीर्थानि भवति,
 यस्तु आत्मनः परेषां च शान्तये तद्भावतीर्थं भवति ब्रह्म एव शान्तितीर्थं, अणाहृच्छे अकण्ठ्यं- मिथ्यात्वकपायकलुपरहितं,
 आत्मनः, प्रशान्तोपशान्तलेसो, पीतशुक्लाद्या लेभ्याः, आत्मनः ग्रहणं न शरीरस्य तीर्थः, शरीरेत्येषामु हि अशुद्धास्थपि आत्म-
 लेभ्या शुद्धा भवति, शुद्धा अपि शरीरेभ्या भवतीया, अथवा अत्त-इति या इष्टाः, ताश्च पीताद्याः, ताश्च शुद्धाः, अनिष्टास्तु
 अणचाञ्चो, उक्तं हि- 'अत्ता इद्धा कंता पिया मणुणा', अत्ता एव प्रसन्ना, अत्ताश्च प्रसन्नाश्च अत्तपसन्नलेसे, जर्हि सि य्हातो विग-
 तोऽप्य मल इति विमलः, विगतं पापमस्येति विगतपापः, सुसहभूतो भवति भुशः जहामि दोसमिति पापं । एतं 'सिणाणं
 कुसलेण(हिं) दिट्ठं' ॥४०-५-३७४॥ बुत्तं, एतदिति यदुक्तं सिणाणं, महासिणाणं गाम सन्वकम्मकब्बओ, तं महासिणाणं इसिणं

पस्यथं, जहँ सि ष्हाता अहिसादिलक्षणे घम्मे हरते विगतमला विमला, विगतमलत्वाच्च विशुद्धा, महारिषी उत्तमं ठाणं- सिद्धिं पचा इति वेमि । नयाः पूर्ववत् ॥ इति हरिकेशीयं धारसमं अञ्जयणं समतं १२ ॥

इदानीं चित्तसंभूज्जं, तस्स चचारि अणुओगद्वारा उवककमादि, तस्य णामानिफक्खे णिकखेवे चित्तसंभूज्जंति, तस्य गाहा- 'चित्ते संभूअंमि अ०' ॥३२८-३७६॥ गाथा, चित्तसंभूताणं णामादि चउब्बिहो णिकखेवां, णामठवणाओ गयाओ, दव्व- चित्तसंभूता जाणगमवियादि तिविया, भावचिचसंभूता 'चित्तसंभूआउं वेअंती०' ॥३०-३७६॥ गाथा कण्ठया, एतेसिं उप्पत्ती- इहेव चंभुद्वीवे दीवे भारहे वासै कोसलजणवते साएते णारे चंडवडंसओ णाम राया, तस्स धारिणीए देवीए सुणिचंदो णाम कुमारी, अण्णया चंडवडंसओ नाम राया सुणिचंदकुमारं रज्जे अभिसिचिज्ज णिकखंती, विद्युक्कम्ममलो य परिणिब्बुतो । अण्णया सागरचंदणामा आयरिया बहुसिस्सपरिवारा साएते णारे समोसरिता; परिसा णिग्गया, राया विणिग्गतो, घम्मकथा य, सुणिचंदो राया रज्जे पुत्तं अभिसिचिज्ज पव्वतिओ, तओ सागरचंदारिया अन्नया अद्वयणं पवण्णा, सुनिचंदो य भत्तपणनिमित्तं एगागी पच्चंतं गाममणुपविट्ठो, पट्ठिता साधुणो; गहियभत्तपणो य अडविपहेण पट्ठितो, पम्हुड्ढिसाभागो य रक्खलतागुञ्ज- गुम्भगहणं अणेगसद्दूलसीहएवरं णिण्णुणतचलणिपंक्कहुलं सावतसउणरुदसद्दसाणुणति महंतो विद्वाडवीमणुपविट्ठो, ततो निरिदरीसु हिडमाणो उच्चणेतु पादवच्छादित्तु वणेतु सुमहच्छअच्छभद्दरंगारिगि(छ)त्तु गिरिणियेसु हिडमाणो तदिदे दिवसे उच्चिणो-अडविं, तिसापरिगतसरीरो य सोक्खोड्ढकंठतालुगो एगाए रक्खच्छायाए मुच्छावसणड्ढेचडो संगि (विट्ठितो), तिण्ण(१)व णाइदूरे गोउलं, ततो चचारि गोवालद्वारया गोरसभावित्तु उदगं धेत्तुण गोरक्खणमिचित्तं णिग्गता सोताणि(आगता), तेहिं साधू पवड-

श्रुतिचारा०

चूर्णौ

१३ विन्न-
संभृतीयं

॥२१४॥

माणो दिष्टो, ततो अणुकपापरोहं तुरितं गंतूण परिचिचो सो साधू तेण सिितिययाणएण, विहत्तो वत्थप्पत्तेण, समासत्थो य प-
ज्जितो, तं उच्चित्ति(प्याडि)य गीतो गोउल्ल, पडि[ड्ढि]रितो य तेहिं पराए भचीए, तेणवि जिणदेसियं धम्मं गाहिता; तत्थ गाहा-‘तण्हा-
खुहाकिलंतं’ ॥ ३३२ ॥ गाहा, उक्ताथा, ‘तच्चो दुग्घि दुगुंछं काउं’ ॥३३३-३३६॥ गाथा, तेसि गोवाणं दो गोवा साधुदुग्घाए
गीतागोयं कम्मं णिव्वत्तंति, साधुअणुकपाए सावगचणेण य तेवि चत्तारिवि मरिऊणं देवलोणं गता । उतो जे ते अदुगुंछिणो ते
कतिवि भवंतरियातो सुसुमारपुरे माहणदारगा जाता; दुग्घिणो पुण दसन्नजणवते एगस्स माहणस्स दासा जाता, एवं
सन्वा बंभदत्ती हिंडी भाणितव्वा । गतो णामणिप्फण्णो, सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारोयव्वं, तं च इमं सुत्तं-‘जाइपर्राजिओ
खल्लु’ ॥४०६-३७६॥ सिलोगो, जाई चंडालजाती पुव्वं आसीत्, अथवा संसारजातयः गोपालदासाद्या, तेहिं दुक्खेहिं पराइतो
कासि नियणं तु हत्थिणपुरंमि णगरंमि गतो, देवलोणं गतो, ततो दुवो कं पिछुरे णगरे बंभस्स रण्णो भारियाए चुलणीए
बंभदत्तो आयातो पउमगुम्मातो विमाणातो, ‘कंपिछे संभूओ’ ॥४०७-३८३॥ सिलोगो, चित्तो पुण पुरिमताले णगरे इभक्खले
पुत्ताए पच्चायातो; तहारूवाणं धेराणं अंतियं धम्मं सोऊण पव्वतितो, विहत्तो कं पिपलपुरमागतो । तत्थ-‘कंपिछंमि अ नयेरं’
॥४०८-३८३॥ सिलोगो कण्ठ्या; ‘चक्कवट्ठी’ ॥४०९-३८४॥ सिलोगो, महायसोत्ति, अस्सुते सर्वलोकाभित्ति यथा; भायरं बहुमाणेण,
बहुमानगहणे मानेन, न कूतकेन उपचारमात्रेण, काले(न) स्वार्थ इति श्रेष्ठ; इदं वचनमवर्षीत्—‘आसिमो भायरा दोऽवि’
॥४१०-३८४॥ सिलोगो कण्ठ्या; ‘दासा दसन्नये आसी’ ॥४११-३८५॥ सिलोगो कण्ठ्या, ‘दासा दसणाजणवते दासा आसि, मृग्येते इति
मृग; भिगा कालिजिरे णगे, न गच्छतीति नग; पर्वत इत्यर्थ; ‘हंसा मयंगतीराए’ हसन्तीति हंसा; गां गच्छतीति गंगा,

चित्रसंभृति
समागमः

॥२१४॥

मतंगगा-हेड्डभूमिर्गंगा, अण्णमणोहिं मगोहिं जेण पुवं वोढणं पच्छाण वहति सा मतंगगा मण्णति, तस्यास्तीरं मतंगगातीरं, तरंति तेणेति तीरं 'सोवागा कासिभूमि' अथति स्वसिति वाचा पुनः पंचतीति श्रपाकाः, काशीजनपदभवंति, 'देवा य देव-लोगंमि'॥४१२-३८४॥ सिलोगो कण्ठयः, ततः अहमसौ त्वया विना राजकुले जातः, राज्यं श्राय्य जातिमनुसृत्याचितियन्मया तावत् पूर्वं-सच्चसोअप्यगडा'॥४१४-३८५॥ सिलोगो, सङ्क्रयो हितं सत्यं, दुद्धयेतेजेनेति सोयं, अथवा अमायमासोऽयं शुद्धो वा व्रताभ्युपगमः, अथवा सत्यमिति संयमः, शौचमिति तपः, कम्मा पगडा ते इति पूर्वोक्ता मासोपवासादयः तेषां फलं देवलोकै-स्तुभूय इहापि ते अद्यापि शुंजासि, 'किं नु चित्तेवि से तहा' किमिति परिस्रश्ने, नु वितर्के, किं नु चित्रस्यापि एवंविधा ऋद्धे-र्यथा । स मुनिराह-ननु राजा 'सवं सुचिण्णं सफलं नराणं'॥४१५-३८५॥ वृत्तं, संसत्तिं धावति वा सर्वं, शोभनं चीर्णं सुचीर्णं, सह फलेन सफलं, 'कडाण कम्माण' वद्धपुव्वा पिघचिणिकइयाणं ण भोक्खो अत्थि, यतः-अत्येहि कामोहि अउत्तमेहिं' उत्तमाः-सर्वप्रधानाः, 'आया ममं पुण्णफलोववेओ । जाणाहि संभूय'॥४१६-३८५॥ वृत्तं, यथा त्वमात्मानं एवं मन्ये हे सम्भूत ! 'महिइडिंयं पुण्णफलोववेयं चित्तंपि जाणाहि तहेव रायं !' तावदयं पुरा भ्राता आसीत्, तत्कथं आत्मोपमया देव ! न जानीये 'इड्डीं छुत्ती तस्सवि अप्पभूआ' स्यादुद्धिः-कथमहं श्रेष्ठिश्रियं विहाय प्रजितः ? , उच्यते-पुरिमतालसमोसरिताणं भेराणं 'महत्थरूवा वयणं'॥४१७-३८५॥ वृत्तं, महत्पर्यपदरूपाणि महत्थरूवा, उत्तिर्वचनं, प्रभूतग्रहणं विकल्पशः एकैकमर्थं कथयन्ति, स्याद्वादो न दृश्यते तेन रूपग्रहणं न कर्तव्यं, तत उच्यते-ते हि भागवन्तः पूर्वापदोषविशुद्धाणि रूपानि(निरूपणानि) वचनानि दर्शयन्ति, उक्तं हि-"नानामार्गप्रागं" महन्ती रूपणयङ्गानि गच्छन् शकन्तु, गाथा तत्र गुणति वा व्यावृताः खेदं

नैति शान्तिं तां गीयते वाजसौ गाथा, अतु पश्चाद्भावे स्तौके वा, पूर्वजिनैस्तच्छिष्यैश्च गीतान्यनुगायति गाह्यगुगीता, नृत्यत इति नरः, समूहः संघातः, समूहग्रहणं न एक्यः कथयति विगृह्य, नरसंघमज्जहत्तथा स्वगुणवाचा अवदातवाचं कथयति, यतश्च यथैव कथयन्ति तथैव चरन्त्यतः 'जं भिक्खुणो सीलगुणोववेया' यस्माच्छीलमेव गुणः 'इहे'ति इह प्रवचने, इह आर्यव-
त्त्वे, तेन तत्सकाशे श्रमणोऽहं जातः, क्वचित्तु पठन्ति 'इहज्ज्वं ते समणोऽभिह जाओ' यस्माद्धिक्खवः शीलगुणोववेया आर्य-
त्वावस्थिता इत्यतोऽहं तान् इष्ट्वा पृष्ट्वा च तत्सकाशाद्धर्मं श्रुत्वा सुमनो जातः, प्रसन्नमना इत्यर्थः, राजोवाच-साधु भगवन् !
यत् प्रव्रजितः, किन्तु मया दीयमानान् भोगान् भुङ्क्ष्व, इमेषु पंचसु पासादएसु लल तावत् ॥ तेजहा-उच्चोदए० ॥४१८३८६॥
वृत्तं, अथवा ममैते पंच प्रासादा तेषु तावद्विद्यन्ते, तेजहा-उच्चोदए महू कक्के मध्ये ब्रह्मा 'प्रवेदिता आचसघा य रम्मा' देवै-
र्वेद्धिक्खुरसैः प्रवेदिता इत्यर्थः, आवसति तेष्वित्यावसहा, ते च नान्यभजनप्रकाराः, सर्वे ते, कामकमा नाम यत्र मम् रोचते
तत्र भवन्ति, अथ स्थितं तु 'इमं गिहं चित्त गिहोववेदं' इममिति यन्नगरस्य मध्ये, गृह्णातीति गृहं, धनं-हिरण्यादि वित्तं
तदेव सर्वलोकोपमोख्यं नवम्भ्यो महानिधिभ्यो आनीतं, पंचालानाम जनपदः तद्गुणान् विषयान् पञ्चलक्षणान् तरुपतं तस्मिन्
गृहे, वचीसतिवद्धेहि नाडगसहस्सेहि 'णड्डेहि गीतेहि य० ॥४१९-३८६॥ वृत्तं, णारीहि य आभरणविभूतियाहिं परिवारयन्तो, सेसं
कण्ठं, 'तं पुब्बनेहेण कयाणुरागं' ॥४२०-३८७॥ वृत्तं, कण्ठं, चित्र उवाच- 'सब्बं विलवितं गीतं' ॥४२१-३८७॥ वृत्तं, गीयं
रुण्णा[णि]ति यं विलापपथमितिकृत्वा सब्बं विलवितं गीतं, अथवा तथा कायि इत्थिया पवासितपतिया पतियो (गुणे) सुभरमाणी
तस्स समागमकंखिया समरती य मत्तुणो गुणे वित्थयो पदोसपत्तुसेसु दुहिया विलवति, भिब्बे वा पत्तुस्स कुवियस्स पसाद-

श्रीउत्तरा०
वृत्तौ
१३ चित्र-
संभूतीयं

॥२१६॥

णाणिमित्तं जाणि वयणाणि भासति, पणओ दासभावे अप्पाण ठवेज्जण, सोवि विलावतो, ते चैव इत्थी पुरिसो वा अण्णेण्णसमा-
 गमभिलासी कुविदपसादणमिच्चं वा जाओ कायमणोवातियाओ किरियाओ पडंजति ताओवि विजातिणिवि(व)द्धओ
 गीतंति बुच्चति, तं पुण चित्तह किं विलावपक्खे न वहुत्ति, अथवा यथा कारणा कारिज्जमाणो रोगाभिभूता वा इष्टवियोगार्त्ता वा
 विलपति, तद्धवेवासां छउभेण कारणा कारेज्जमाणो रागवेदणाभिभूतो विपयप्रयोगे वा गायस्स विलपत्येव, अथवा कारणे कार्यवदुप-
 चारात् कृत्वा सर्वं विलभित्तं गीतं, यदेतद्गीयते अस्य हि श्रुवो नरकादिषु विलापः, इदाणि 'सब्बं षण्डं विडंबणा' इति, इत्थी
 पुरिसो वा जो जक्खइह्हो परावरुद्धो वा मज्जपीतो वा जाओ कायविक्खेवजातीओ दंसेति जाणि वा वयणाणि भासति विडंबणा,
 जइ एवं तो जोडवि इत्थी पुरिसो वा पहुणो परिओसणिमित्तं णिडंजितो धणपतिणो वा विदुमज्जणणिबद्धं विविधमणुसासितो पाणि-
 पादसिसणयणाधराति संचालेति सावि विडंबणा, परमत्थेण आभरणा भारत्ति गहेयव्वानि, जो सामिणो णियोगेण मउडदीणि
 आभरणगाणि मलात्थय)गत्ताणि वहेज्जा, सो अवस्सं पीलिज्जति भारेण, जो पुण परविम्हावणमिच्चं ताणि चैव जोगेसु सरार-
 त्थेसु संनिवेशिताणि सो रागेडपि भारं वहेज्ज, यो से परिस्समो, भावेमाणो कज्जगल्लपाए ण मणेज्जा व भारं, तस्सवि भारो
 परमत्थतो, 'सब्बे कामा दुहावह'त्ति कामा दुविहा-मद्दा रूवे य, तत्थ सद्दुच्छित्तो मिगो सद्दुसुहमि पुण्णमणो मूढताए वध-
 वंशणविणिवातो-वधवन्धमरणाणि पवेति, तदेव इत्थी पुरिसो वा सदाणुवाती सद्दे साधारणा मम दुद्धी, तस्स हेउं सारक्खणपरो
 परस्स क्खुसहियतो पहुस्सति, ततो रागवसंपथपडित्तो रयमादियति, तन्निमित्तं वा संसारे दुक्खभायणं भवति, तहा रत्तो रूव-
 मुच्छित्तो साधारणे विसए मम दुद्धी रूवरक्खणपरो परस्स पदुस्सति, संकिल्लिडे सुचिन्तो य पावकम्ममज्जिणते, तप्पमवं भवं

संसर्माणो दुःखभाषणं भवति, एगगहणे तज्जातीयगहणं, एवं भोगेषुवि गंधरसफ्रसेसु सज्जमाणो परमि य पदुसंतो मूढ-
चाए कम्मसादियति, ततो जाइजरासरणबहुलं संसारं परियइति, तेण दुहावहा कामभोगा परिच्चयितव्वा सेयस्थिणा ॥ 'नरिंद !
जाती०' ॥४२३-३८८॥ वृत्तं, नरिंद इति तस्सेवामंतणं हे नरिंद !, जाती अधमा गाम सब्वजहणणा, शुनः पंचतीति श्रपाकाः,
'दुहतो' चि दोइवि जणा गता आसीत्, पच्छं कण्ठ्यं, 'सोवागनिविसणाणि' चि सोवागघराणि । 'तसि अईइह उ
पावियाए०' ॥४२४-३८८॥ वृत्तं कण्ठवम् । 'सो दाणि सिं राय ! महाणुभागो०' ॥४२५॥ वृत्तं, 'सो दाणि' चि स भगवान्
पुरा सम्भूतः अणगारो आसीत् 'दाणिं सिं राय ! मद्याणुभागो' कण्ठयानि वाक्यानि, तत्पुनरपि एताहं जहिहु भोगाहं अ-
सासाहं, आदाणमेवं अणुचितयाहि, अथवा आदाणहेउं अभिणिसखमाहि, आदाणं गाम चारित्तं, तद्धेउं अभिणिसखमाहि ।
'इह जीविए राय०' ॥४२६-३८९॥ वृत्तं, पुव्वं कण्ठ्यं, 'से सोअई मच्चुमुहोवणीए' मरणं मृत्युः, खन्यते वा तत् खनति वा
तमिति, मृत्योमुत्सुपनीतः, सेसं कण्ठ्यं 'जहेह सीहो०' ॥४२७-३८९॥ वृत्तं, येन प्रकारेण यथा, 'इहे' ति इह मत्तुष्यलोकं, प्रियते
इति पुगः, हि(अ)श्रमाणो न सिंहाय अलं तद्धयमपि न मृत्यवे अलं, येइपि वा मात्राद्या ज्ञातयः तेइपि मतस्स कालमि तंमंसहरा
भवन्ति, अंशो नाम दुःखमागः तमस्य न हरन्ति, अहवा स्वजीवितार्थेन ण तं मरंतं धारयंति । 'न तस्स दुक्खं०' ॥४२८-३८९॥
वृत्तं, कण्ठ्यं, स तान् वन्धून् विक्रोगतो हित्वा 'चिच्चा दुपयं च चउपयं च०' ॥ ४२९ ॥ वृत्तं कण्ठ्यं, 'तं इक्कगं तुच्छं-
सररिगं' ॥४३०-३९०॥ वृत्तं, तुच्छं गाम शून्यमित्यर्थः, केग तुच्छं ?, जीवेन, रहितमित्यर्थः, चीयत इति चित्तिका, 'भज्जा य
पुत्तावि य नायओ य' कण्ठ्यं, 'दायारमत्तं अणुसंक्रमंति' ददातीति दाता, य एयां ताद्धीनानां वृत्तिं ददाति, सोगो वा

अवधिञ्जइ 'उवधिञ्जइ जीवियमप्पमार्यं' ॥ ४३१-३९० ॥ वृत्तं, तस्मै उपनीयते मृत्यवे फलोकभयेनेत्येवोववर्णनं, जरा वर्णो-
अवदातादि, सर्वार्थिकोऽन्यथा भवति, पंचालराया ! वयणं सुणाहि, मा कासि कम्माइं (णि) महालयाइं (णि) अनन्ता-
नीत्यर्थः, दुस्मोचकत्वाच्च चिरस्थितयानि । अहंपि जाणामि जहेह साहू० ॥४३२-३०९॥ वृत्तं, कण्ठ्यं, जो एत्थ सारो
भोगेषु य सारो कदलीगर्मजलबुडुदसविमैः। किन्तु 'भोगा इमे संगकरा भवन्ति' संगं कुर्वन्तीति संगकराः, जे पुब्बं ता अम्हा-
रिसोहिं अज्जो असिद्धिधा (या) नाम अविनीतदण्णा, आर्यं इति साधोरामन्यणं, स्यात् कथं दुस्सज्जान् ? पूर्वनिदानदोषात्,
'हत्थिणपुरंमि चित्ता०' ॥४३३-३९१॥ श्लोकद्वयं कण्ठ्यं, कामभोगे सत्त्वात् इच्छन्नापि न शक्नोति कामपंकादुत्तु, दृष्टान्तः-
'नागो जहा पंक्जलावसन्नो०' ॥४३५-३९१॥ वृत्तं, नास्य किंचिदगमं नागः, स्थालायलं स्थली, सेसं कण्ठ्यं, साधुराह-यदि
भोगान् न शक्नोति त्वच्छुभिमनुयात्, वेऽपि च भोगा बहुन्तराया, तत्र मूलान्तराय एव मृत्युकालः, स चार्थे-अच्छे-
इ कालो० ॥४३६-३९१॥ वृत्तं, अति एति अत्येति-त्वरितं यान्ति, रात्रयो 'न यावि भोगा पुरिसाण निच्छा' भूत्वा न भवन्ति
रोगादिघातैश्च, 'उक्किच्च भोगा पुरिसं जहंति' उपेत्य युज्जंत इति भोगाः, पुरय उक्तार्थः, जहंति-त्यजन्ति भाग्यहीनं,
दिहंतो-दुमं जहा खीणफलं व पक्खी' जहंति भोगे चहंउ असत्तो० ॥४३७-३९२॥ वृत्तं, अज्जाइं णाम आयरियाणि, धम्ममे द्वित्तो
अण्णारधम्मे 'सव्वपयाणुकुंपी' चि छज्जीविणिकायाणुकुंपयो, ता होहिसि देवो 'इतो' इति अस्माद् मनुष्यभवादन्तरं 'विउ-
व्वी' वैक्रियशीर इत्यर्थः, 'ण तुज्झ भोगे०' ॥४३८-३९३॥ तिलो, (वृत्तं) पुक्कं कण्ठ्यं, मया तु मोहे कथो, मोहो णामा-
नर्थक एव, वीचासलपो विलापो विप्रलापो । 'गच्छामि रायं ! आमंतिओसि' तमासन्य यथासुखं प्रविजहार इति ।

‘पंचालरायाऽविद्यं बंधदत्तौ’०॥४३९-३९३॥ वृत्तं, अणुत्तरे सो नए पविट्टो, अण्पतिट्टाणे इत्यर्थः। ‘चित्तोऽवि कामेहिं विरत्त-
कामो’०॥४४०-३९४॥ वृत्तं, उद्धत्तं नाम प्रधानं, तस्य चारित्रं तपो यः स उदत्तचारित्तपः, महातं एसतीति महत्सी, वा अणुत्तरं
संज्ञं पालयित्वा, नीतरागसंज्ञमित्यर्थः, अणुत्तरं सिद्धिगई गओत्ति बोमि । नयाः एववत् ॥ वित्तसंभूहज्जं तेरस्समं अ-
ज्जयणं समत्तं ॥

सम्बन्धो-णिदाणदोसो तेरासमे, चोदसमे पुण अणियाणगुणा, एतेणाभिसंबंधेणायातस्स चोदसमज्जयणस्स चत्तारि अणुओ-
गदारा उवक्कमादी, ते परुवेऊण णामणिफ्फणो णिक्खेवे उस्सुयारिज्जंति, तत्थ गाहा-‘उस्सुओरे निक्खेवो’ ॥३५९-३९६॥
गाथा; उस्सुयारो चउज्जिहो-णासमादि, णामउस्सुयारो जहा उस्सुयारपज्जातो, जस्स वा उस्सुयारोति नामं, ठवणा अक्खणिकखेवो,
दव्वतो उस्सुयारो दुविधो-आगमओ णोआगमओ य, आगमओ जाणए अणुवउत्तो, णोआगमतो ‘जाणगो’ ॥३६०-३९६॥ गाथा,
जाणगसरीरभावियसरीरवतिरित्तो तिविधो-एगभवियादि, मावओ उस्सुओरे इमा गाथा-‘उस्सुओरनाम गोए(त्तं)’०॥३६१-३९६॥
गाथा, कण्ठवा, उस्सुयारस्स इमा उप्पत्ती—जे ते दोनि गोवदारया साहुअणुकंपयाए लद्धसंभत्ता कालं काऊण देवलोरो चउप-
ल्लिओवमड्डिइआ देवा उववन्ना, ते तओ देवलोगाओ चइउं खिइपइड्डियनयेरे उववन्ना, दोऽवि भायरो जाया, तत्थ वेत्तिं अब्बेवि
चत्तारि इब्भदारगा वयंसया (जाया), तत्थयि भोगे भुंजिउं तहारूनाणं थेराणं अंतिते धम्मं सोऊण पव्वइया, सुच्चिरकालं संयमं
अणुपालेऊण भत्तं पव्वक्खइउं कालं काऊण सोहम्मं कय्ये पउमगुम्मं विमाणे छावि जणा चउपल्लिओवमठितिया देवा उववणा,
तत्थ जे ते गोवज्जा चत्तारिपि देवा ते चइऊण कुरुणवए उस्सुयारपुरे नयेरे एणो उस्सुयारो णाम राया जातो, बीओ तस्सेव

महादेवी कमलावर्द्धे नाम संबुत्ता, ततित्यो तस्स चैव राइणो भिगुणाम पुरोहितो संबुत्तो, चउत्थो तस्स चैव पुरोहिदयस्स भारिया संबुत्ता वासिद्धी गौचेण जसा नामं । सो य भिगु अणवच्चो गाढं तप्यए अवच्चनिमित्तं, उवयाणए देवयाणि पुच्छइ नेमिचित्तिए । ते दोऽपि पुव्वभवगोवा देवभवे वट्टमाणा ओहिणा जाणित्तं जहा अम्हे एयस्स भिगुस्स पुरोहिदयस्स पुत्ता भविस्सामो, तओ समणरूवं काऊण उवनया भिगुसमीवं, भिगुणा सभारिएण वंदिद्या, सुहासणत्था य धम्मं क्कहेत्ति, तेहिं दोहिवि सावगवयाणि गहियाणि, पुरोहिएण भण्णत्ति—भगवं ! अम्हं अवच्चं होज्जत्ति ?, साह्वहिं भण्णत्ति—भविस्संति वो दुवे दारगा, ते य डहरगा चैव पव्वइस्संति, तेसिं तुवोहं वाधाओ ण कायव्वो पव्वयंताणं, ते सुवहुं वणं संवोहिस्संतित्ति भण्णिएण पडिगया देवा, णात्ति-चिरेण चइऊण य तस्स पुरोहिदयस्स भारियाए वासिद्धीए दुवे उदरे पच्चायाथा, ततो पुरोहितो सभारित्तो नगराओ विणिज्जतो, पच्चंतगामे ठित्तो, तत्थेव सा माहिणी पस्सया, दारगा जाया, तओ मा पव्वइस्संतिच्चिकाउं मायाविचेण बुग्गाहिज्जेत्ति—जहा एए पव्वइयगा दिव्वरूवाइं घेत्तुं मारंत्ति, पच्छा तेसिं मंसं खायंत्ति, तं मा तुवमे कयाइं एएसिं अछियस्सह । अक्कया ते तंमि गामे रसंता वाहिं निगमया-इओ य-अद्धाणपडिबण्णा साहू आणच्छन्ति, तयो ते दारगा साहू दट्टइण भयभीता पलायंता एगंमि वडपायवे आरूढा, साहुणो समावत्तीए गहियभत्तपाणा तीमि वडपायवदिहे ठिया, सुहुत्तं च वीसामिऊणं भुंजित्तं पयत्ता, ते वडारूढा पासंति सामावियं भत्तपाणं, नत्थि मंसंत्ति, तओ चित्तिउं पयत्ता-क्कत्थ अम्हेहिं एयारिसाण्णि रूचाणि दिट्ठुव्वयाणि चिं, जाइं संभरिया, संबुद्धा, साहुणो वंदिउं गथा अम्मापित्तस-मीवं, मायापितरं संवोहिऊण सह मायापित्तेण पव्वइया, देवी संबुद्धा, देवीए राया संवोहियो, ताणिपि पव्वइयाणि, एवं ताणि छावि केवलपाणं पाविऊण णिव्वाणमुवगयाणित्ति ॥ णामाणिक्कणो णिक्कसेवो गतो, सुत्ताणुगमे सुत्तपुच्चारयेव्वं, तं च इमं सुत्तं-देवा भवित्ताण० ।

श्रीउत्तरा०
चूर्णौ
१४
इयुकारीये
॥२२१॥

॥४४१-३१७॥सिलोगे, 'पुरे भवंमी'ति अणंतरे भवे 'कीयी'ति तेसि छण्हं जणणं, पूर्यत इति पुं, पुराणं-चिंतणं, उउआर नाम, उउकारपुरमित्यर्थ; 'खातं' ग्रथितं समृद्धं बहिरन्तश्च सारेण सुरलोगसरिसं सुहृत्(त)चोणण, काणणुज्जाणवाविपुक्खरणीहिं देव-लोगम्मं, 'सकम्मसेसेण'॥४४२-३१७॥ वृत्तं, 'सकम्मसेसेण'ति देवलोगाओ अवसिद्धएण 'पुराकरण'ति पुवं कतेणं संज-मेणं, कुलेसु सुदत्ते-उग्गे पढया । उदचाइं जाइं जाइए कुलेण धोणेण थ, उक्तं च- "जाइं इमाइं कुलाइं भवन्ति-अड्डाइं दित्ताइं०" संसार एव भयं संसारभयं तस्स णिव्विण्णो, जहाय भोगे मातापित्रादयश्च 'जिण्हिमग्गो' णाम णाणदंसणचारित्ताणि, सरणं पवना, अब्बु च्छु)ए गता इत्यर्थ; 'पुमत्तमागम्म जुमारवोधी'॥४४३-३१७॥ वृत्तं, तत्थ पूर्वमेवे वयंसया'पुमत्तमागम्म'ति माणुस्सं, देवलोगं, देवलोगा पुण माणुस्संति, तेसि माणुसे खेत्ते देवि कुमारा तेसि पिता पुरोहितो, तस्स पत्तोवि जसा णामतो, विच्छिण्णकिचीं-विशालकीचीं, राया उउयारो, ता देवी कमलावद्दुचि । 'जाइजरामच्चु'॥४४४-३१८॥ वृत्तं, जायत इति जाति, जीर्यत इति जरा, जाती च जरा च जातिजरा, मृत्योर्भयं २, अतस्तथा जातिजराया मृत्युभयेन च अभिभूतो लोको, बहिं विहारो भोक्खो तस्स हेऊ णाणादीह तस्मि अभिनिवेशितं, दित्तं, संसारक्कं छव्विहं, तंजहा-जातो जरा सुहं दुक्खं जीवितं मरणं, तस्य विमोक्षार्थं, विपश्यन्तं इट्ठ्वा कामतो ते सुविरत्ता, के ते १, उच्चते- 'पियपुत्तगा'॥४४५-३१८॥ वृत्तं, पुरस्य हितः तथा 'सुचि-ण्ण'ति, ण णिदाणोवहत्तं, सेसं कण्ठयं । ते कामभोगेसु'॥४४६-३१८॥ वृत्तं, कामा दुविहा-सदा रूया थ, भोगा तिविधा-गंधा रसा फासा, 'ते' इति ते दारया असज्जमाणा, मणुस्सता ताव खेलासवादी, दिव्वावि विधुला चयणधम्मा थ, कथं ण सज्जति १, जेण भोक्खाभिकवी, अत्यर्थं तीव्रा श्रद्धा, तातं उवागम्म इमं उदाहु- 'असासयं'॥४४७-३१८॥ वृत्तं, शश्वद्भवतीति शश्वत्

न शाश्वतं अशाश्वतं, अतो ते ददुहं इमं' इति मणुस्सभवे, विहरणं विहारः, भोग इत्यर्थः, जतो भवति 'भोगभोगाहं' सुंजमाणो विहरति' 'बहुअंतराए' चि ते भोगा अंतरायवहुला, व्याघ्यादिभिर्यद्रवविशेषैः 'ण य दीहमायुं' 'तम्हा' तस्मात् 'गिहांसि न रइ लभामो' 'आमंतयामो' चि आपुच्छणा, चरिस्सामो भोगं जताणि उपशमं करिस्सामः, मुणिसावो मौनं, संयसमित्यर्थः, 'अह तायओ' ॥४४८-३१९॥ वृत्तं, अथेत्यानन्तर्यं, तवस्स वाघायकं चयासी, सुकखतो दारिसणओ य, जहा 'इमं वयं वेयाविवओ वयंति, जहा न होई असुआण लोगो' इममिति प्रत्यक्षीकरणे 'वयं' मिति वाए, 'विदू ज्ञानं' विंदति तमिति वेदः, विज्ज जाणणा, वेदं जाणतीति वेदविदु, किं वदन्ति? अथ अपुत्रस्य लोक एव नास्ति, तस्मात् 'अहिज्ज वेए' ॥४४९-३१९॥ वृत्तं, अ-धीत्य वेदान् श्रद्धादिषु च भोजयित्वा विप्रं पुत्रांश्च जनयित्वा तौश्च गृहेषु स्थापयित्वा, वीणाहयित्वेत्यर्थः, भोगांश्च शुज्जा ह्नीभिः सार्द्धं पच्छा अंतकाले वणप्पावेसं तावसादीणि एतत्प्रवेशस्तं प्रशस्तं प्रशस्यतो वा, नातो विपर्ययेनेति । 'सोअग्गिणा आयगुणिंधणेणं' ॥४५०-४०१॥ वृत्तं, शोक एवाग्निः शोकाग्निः अतस्तेन शोकाग्निना, आत्मशुणा-रागादयः त एव च इंधनं 'मोहान्त्रियापज्जलणादिणं' महाणगरदाहातोवि अधिअतरेण संतत्तभावो जस्स सब्वतो तप्पमाणं वहिरन्तश्च लोलुप्पमाणं लोलुप्पमानं भरणपोसणकुलसंताणेषु य तुब्भे भविस्सहति, बहुधा-पुनः पुनः वहुं च-वहुप्पगारं । 'पुरोहिंयं तं कमसोऽ-णुणंतं' ॥४५१-४०१॥ वृत्तं, अधिज्जवेदादिहं जहक्कमं कामओ गुणेहिं सदादि भोच्चा सुतपदाणं च काउं, कुमारागा तस्स तं वयणं सुणिता इदुक्कवन्तः-वेदा अधीता न भवंति ताणं' ॥४५२-४०१॥ वृत्तं, कस्माइ ?, हिंसकत्वात्, उक्तं च-अकारण-मधीयानो, नाहणस्तु युधिष्ठिरः । दुश्शीलेनाप्यधीयन्ते, शीलं तु मम रोचते ॥ १ ॥' तथा--'शिल्पमध्ययनं नाम, वृत्तं ब्राह्मण-

लक्षणम् । दृत्तस्थं ब्राह्मणं ग्राहून्तरान् वेदजीवकान् ॥ २ ॥ 'सुप्ता द्रिया णिति तमं तमेणंति अजिह्वदिद्या हि भोजिवा
(नमो) गरगो ततोवि जं तमतसो तंमि णिति, 'जाता य पुत्ता न भवंति ताणं' जहा- सद्धिं पुत्तसहस्साहं, सगरौ किर मेदिणि ।
पमोचूण सो समणो पव्वतितो, इह खलु पुत्ता ण ताणाए, को नाम ते अयुमन्नज्ज वाक्यं?, एतदुक्तं त्वया-अधीता(त्य) वेदा, जे
य कामगुणा त एवंविधा'खणमित्तसुक्खा०'॥४५३-४०१। वृत्तं,खणमिति कालः सो य सत्त उस्सासणीस्सासा एस थोवो एस एव खणो
भन्नादि, तावत्कालं सौख्यं विषयेषु, बहुकालदुक्खा, कामभोगासक्ता हि नरकेषूपपन्ना, अनेकानि पल्लोपमानि सागरापमानि
दुक्खमणुभवंतिचि बहुकालदुक्खा, पगामदुक्खा पज्जत्तियदुक्खा, अणिकामसोक्खा ण णिकामं, अपयत्तिसौख्या इत्यर्थः,
संसारसोक्खस्स विपक्खभूता, प्रत्यनीकभूता इत्यर्थः, खाणी अणत्थाण उ कामभोगा, खनिः-आकरो य एकार्थं 'परि०
॥४५४-४०१॥ वृत्तं, परिव्ययंतिचि याति यौवनं 'अणियत्तकामो' अणियत्तइच्छो 'अहो य रातो परितप्पमाणो'परि-संताद,
सर्वतस्तापः परितापः, त्रिभिर्वा योगैः तापः परितापः, असंपत्तीए सहादीणं, अण्णप्पमत्तो आहारार्थं सु-शुभं मत्तो-सुच्छित्तो
गिद्धे-नाहिते अज्जोववने, अथवा सरारापत्तयदारादिषु प्रसभं सुच्छित्तो, धणं-हिरणादि तं एसमाणे उवज्जिणमाणे उवज्जिए वा
अपरिसुज्जितं चैव प्रान्नाति मृत्युं पुरिसा जंरं च प्रान्नाति, पश्चान्न शक्नोति तदुपभोग्गं, व्यर्थकमवोपाजनं भवति, अथवा एव
परितप्पति-इमं च मे अत्थि०'॥४५५-४०१॥ वृत्तं, इमं च मे अत्थि सररी महिलाए, गृहोपशुज्जं वा, इमं च णत्थि,तो तं उव-
ज्जिणासि, इमं कतं इमं करोमि, अथवा अच्छउ वा तं इमं अद्धकणं, इमं ताव करोमि, तंमि दरनिद्वविते तं चैव, तं एवमेवमत्थर्थ
लालयमाणं हरतीति हरः, मृत्युरित्यर्थः, किंवाहिरा मृत्युना, नित्युच्यते, हरतीति हराः-व्याधयः शुहुत्तदिवससंवच्छरा वा आयुं

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

१४

इपुकारीये

॥२४॥

हति, उक्तं च-किं तेषि ण वीभेया आसकिसोरोहिं सिमथलग्गाणं । आबुलमोडयाणं दिवसाणं आवडंतणं? ॥ १ ॥ एवं गन्त्वा कर्हं पमातो करेयव्वो धम्मोऽपि तां, 'धणं पभूतं' ॥४५६-४०२॥ वृत्तं कण्ठ्यं । कुमारागाह-धणेण किं धम्मधुराहि० ॥४५७-४०२॥ वृत्तं, धम्मधुरा-संज्ञमधुरा, सयणो पुव्वसंयुयादि, कामयुणा सदादि, उक्तं च-“छुट्ठेहूणं गम्महं सारं दारं च पुत्रदारं च । अति-णियगंपि सरीरं छुट्ठेउभवस्स गंतव्वं ॥ १ ॥” ‘समणा भविस्सामु गुणोहधारी’ गुणोहो-अङ्गरस सीलगसहस्साणि धांता ‘वहिं विहारा अभिगम्म मि[हि]क्खं’ वहिर्विहारे स्थित्वा भिक्खारा भविस्सामो, वहिर्विहारो णाम अप्पडिवद्धविहारोपि ता । आह-यदयुक्तं ग्राह् ‘णिव्वाणमग्गस्स विपक्खभूता’ प्रत्यनीकभूता तं निर्वाणमेव नास्ति, कुतः ?; वंधामावात्, कथं वन्धो नास्ति ?; जीवामावात्, कथं जीवो नास्ति?, ‘जहाय अग्गी अरणीउसंतो’ ॥४५८-४०२॥ वृत्तं, येन प्रकारेण यथा, अंगती-त्यग्निः, उत्तरारणिंसंयोगात् मध्यमानोऽभूत्वा सम्भवति, विद्यते उपलभ्यत इत्यर्थः, भूत्वा चोत्तरकालं न भवति, इत्येवं जीवोऽभूत्वा भवति, उक्तं च-‘एतावानेव पुरुषो, यावानिन्द्रियगोचरः । भद्रे ! वृक्रपदं हेतद्यद्वदन्ति बहुश्रुताः ॥ १ ॥’ तथा क्षीरेऽपि कालान्तरपरिमाणात्, तथाऽन्यथेयपुरुषप्रयत्नाच्च सर्पिरूपवदते अभूत्वा, उत्तरकालं च न भवति यथा, एवमात्साऽपि ‘एवमेव जाताः’ एवमवधारणे, जाता इति पुत्रा, सरीरमि संत्वा संमुच्छिस्संति अनसंयातवत्, णासत्तिचि प्रलयमेति एवमात्सापि, एवं तैक(ल)मपि, एवमेव हात्सा, तथाविधनाशोपलब्धौ भस्म विद्युद्धं क्लेदत(श्रक्षित)मिति, चिचमात्र आत्सा, कुमारकावहतुः, श्रुत्तं-नास्त्यात्सा-तदभावाच्च निर्वाणवैकल्यमिति, अत्रोच्यते-(अस्ति निर्वाणं) कुतः ?; स्वभावव्यवस्थितत्वात्, इह यो भावः येन भावेन व्यवस्थितः सोऽस्ति, को दृष्टान्तः ?; यथा घटः स्वेन भावेन व्यवस्थितः, तस्मात् स्वभावव्यवस्थानात् पर्याप्तः जीवोऽस्तीति, इतश्च

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

१४

इयुकारीये

॥२२६॥

जीवोऽस्ति, कुतः ? प्राणापाननिमेषोन्मेषजीवनमनोगतेन्द्रियान्तराधिकारसुखदुःखोपलब्धेः इत्यात्मनि एते भावा भवन्ति, को दृष्टान्तः? यथा वायुः, शाखाभङ्गैः करणैरप्रत्यक्षोऽव्यस्मदादिभिरुपलभ्यते, तथा चात्मा प्राणापाननिमेषोन्मेषजीवनमनोगतेन्द्रियान्तराधिकारसुखदुःखोपलब्धेः प्रत्यक्षैरनुमीयते अस्ति स जीवो एषां भावानां कर्तेति, तस्मात् प्राणापाननिमेषोन्मेषजीवनमनोगतेन्द्रियान्तराधिकारसुखदुःखोपलब्धेरपि पश्यामः, जीवोऽस्तीति, इतश्च जीवोऽस्ति, कुतः ? पूर्ववृत्तार्थस्मरणात्, को दृष्टान्तः ? यथा घटः पूर्ववृत्तस्मर्त्तौ न भवति न च तथाऽऽत्मा, आत्मा हि इहलोककृतानामर्थानां कश्चिच्च परलोक-इत्तानामव्यर्थानां जातिस्मर्त्तौ भवति, तस्मात् पूर्ववृत्तस्मरणात् पश्यामः जीवोऽस्ति, यद्यस्तीति कथं निस्सरन् प्रविशन् वा नोपलभ्यते ? उच्यते-‘नोहंदिशगिञ्जु’ ॥४५९-४०३॥ वृत्तं, णोहंदिशग्राहः, कथं नोहंदिशग्राहः ? उच्यते, अमूर्तत्वात्, नोहंन्द्रियं मनः, मनश्चात्रैव, अतः स्वप्रत्यक्ष एवायमात्मा, कस्मात् ? उच्यते-त्रैकाल्यकार्यव्यपदेशात्, तद्यथा कृ(क्षा)देवानहं जानेऽहं ज्ञास्येऽहमिति योऽयं त्रिकालकार्यव्यपदेशहेतुः अहंप्रत्ययोऽयमात्मामिको न, नागमिकः, किं तर्हि ? स्वप्रत्यक्ष एवायं, अनैवात्मनां प्रतिपाद्यत्वात्, नायमनात्मके घटादाद्युपलभ्यते, इहेन्द्रियातिरिक्तो विज्ञाता तदुपरमेऽपि तदुपलब्धार्थानुस्मरणात्, यो हि तदुपरमेऽपि तदुपलब्धमनुस्मरति स तस्मात् अर्थान्तररूपलब्धा दृष्टः, यथा-यंचवातानोपलब्धार्थानुस्मर्त्तौ देवदत्त इति, अतः णोहंदिशगिञ्जु अहुत्तभावादिति, अमूर्तत्वाच्च नित्यः, आह-आकाशस्यैव नित्यस्यामूर्त्तस्य कथं जीवस्य बन्धो भवति ? उच्यते, ‘अबन्धथहेउं णिततस्स बंध’ आत्मानं प्रति यद्दत्तं प्रति यद्दत्तं तददध्यात्मं, तच्च रागेद्वेषमोहभ्रयादर्शनविरतिप्रमादकषाय-योगाः, ‘हेउं’ति हेतुः कारणं तु, अपदेशः-निमित्तं, अस्मात् कारणात् नित्यत्वामूर्त्तत्वसामान्येऽपि आकाशस्य सति वैशेषिको

नास्तिक
पक्ष
तत्खड्गं च

॥२२६॥

धर्मः अध्यात्मकृतो बन्धहेतुः जीवस्य संसारहेतुः, कथं बन्धमाहुः।- 'जहा वयं धम्ममजाणमाणां' ॥४६०-४०३॥ वृत्तं, येन प्रकारेण यथा, वयमित्यात्मनिर्देशः, जैनं धर्ममजानमानाः; पातयन्ति पासयति वा पापं रागद्वेषोद्भवं साधुषु उद्वेजननिमित्तकं पुरा- श्रथमं क्रियत इति कर्म अकार्षीत्, ओरुञ्जमाणा जं तुभ्योहं धणियं समं लभंता, परिरात्रिवज्जंता साधु एलका (संपका) तं णेव सुज्जोऽवि समायारामो पावं गिहवासं चोति, किमर्थं गृहवासे रतिं न लभहं, तेणति । 'अब्भाहयंमिं' ॥४६१-४०३॥ सिलोगो, वायुरादिद्वेषेण, जहा मिगजूहं वाहेण अब्भाहयं-वागुराए परिक्खिचं असोहणाणि पहरणाणि पडंति, तव्वध्यानि भूमीए वां पडंति, एवं अम्याहते लोके गिहवासं न रमासो । पुरोहित आह- 'केण अब्भाहओ लोओ' ॥४६२-४०४॥ सिलोगो, कण्ठः, पुच्छाए कुमारकाह- 'मच्चुणऽब्भाहओ लोओ' ॥४६३-४०४॥ वृत्तं, पुव्वद्धं कण्ठं, असोहा रयणी, किं दिवसतो ण मरति ?, उच्यते-लोफसिद्धं यन्मरतीति (रत्ति) वाहंती य, अहवा सो न दिवसे विणा (रत्तीए) तेण रत्ती भण्णति, अपच्छिमत्वाद्वा णियमा रत्ती, कहां मरती ?, उच्यते- 'जा जा वच्चइ रयणी' ॥४६४-४०४॥ सिलोगो, 'जा जा' इति वीप्सा, सेसं कण्ठं, 'जा जा वच्चइ रयणी' ॥४६५-४०४॥ सिलोगो, कण्ठः! आह-सत्यमेतत्, क्रितु, किंचिकालं(संक्स) अतो एगद्धा चेव पव्वयामो, उच्यते- 'एगओ संवसिसिचाणं' ॥४६६-४०५॥ सिलोगो, 'एगतो' चि एगद्धा, किंचिकालं संवसिचाणं 'दुहओ' चि अम्हे देऽवि जणइं 'संमत्तसंजुत' चि तुव्व पज्जरं धम्मं गहाय पच्छा जाश ! गमिस्सामो, अणियत्तवासी गामे एगरातीओ णारे पंचरा- तीयो भिक्खाहार, आह- 'जस्सऽत्थि मच्चुणा सक्खं' ॥४६७-४०५॥ सिलोगो, 'जस्स' चि णिइसे 'अथ' इति आमच्चणं, सख्यं-मित्रता, जस्स होज्ज मच्चुसक्खं विट्ठं तेणं, जस्स किल जमो भिचो सो तेण णिज्जमाणो भणति- किंचिकालं सह

वेकखह, न य तेण उब्बिक्खित्तं, वच्च जेहँ ता णिलुक्को जणों धेयपति, जो वा जाणति अयरासरोऽहँ सो हु कंखे सुए सियां जहा कल्लं जहामोति 'अज्जेव धम्मं पडिबज्जयामो' ॥४६६-४०५॥सिलोगो, अद्येव साअत्तं, धम्मो-समणधम्मो, पडिबज्जामो अयपुणगच्छामो, न पुणञ्जुवगच्छामो संसारं, अणागयं नेव य अत्थि किंचि' जं अम्हेहँ न युत्तापुवं अणंते संसारो देविदचकक- वट्टित्तणे देवेसु, अथवा नास्ति मृत्योः कुत्रचिदगमः, न विद्यते किंचिदस्याज्ञातं, न भवति, अणागयं नेव य अत्थि किंची, एवं ज्ञात्वा अद्धाक्षेमं श्रेयःकिन्नो विणहत्तु रागं, रागो-ममत्तभावो, उक्तं च- 'अयं णं भंते ! जीवे एगमेगस्स जीवस्स माइत्ताए पियत्ताए माइत्ताए भगिणित्ताए पुत्ताए धूयत्ताए सुण्हत्ताए भज्जत्ताए सुण्हत्ताए सुहिसयणसंबंधसंयुत्ताए उववणपुब्बे ? , हंता गोयमा ! असति अदुवा अणंतबुत्तो' चि । ततो तं पुरोहितं पव्वज्जाभिमुखं स्थितं ज्ञात्वा तस्य बंभणी धम्मविगयं करोति, ततो पुरोहितो भणति- 'पहीणपुत्तस्स हु नत्थि वासो' ॥४६९-४०६॥सिलोगो, पहीणपुत्तस्स उ गत्थि वासो, गुहे इति वाक्यशेषः, 'वासिद्धि'- चि आमन्त्रणं, मिश्रोः चर्यां भिक्षुचर्यां, भिक्षाचरियाकालो पुरश्चरपाकाल इत्यर्थः, उक्तं च- 'प्रथमे वयसि नाधीतं, द्वितीये ना- जितं धनम् । तृतीये न तपस्वतां, चतुर्थे किं करिष्यति ? ॥ १ ॥' दिडंतो जहा दास्स सहाथो छायं (थाणुं) सो तं सारक्खणं सहायकृत्यं च कुर्वन्ति, छिन्नो हि गम्मा विणासं च पावंति, तेहव वाहं थाणुभूतो, अनोवि दिडंता— 'पंखाविहूणो व जहेव पक्खी' ॥४७०-४०६॥ वृत्तं, पंखविहीणो पक्खी पलायणे ण समत्थो मज्जारदीहिं विणासं पावति, संगामे वा उवाड्ढिते भिच्च- विहूणो राया सत्तुहि णासिज्जति, सारो धणं, विवकसारो वणिज इव सद्धमज्जे पोतविणासेण पहीणपुत्तोमि तथा अहंपि, माइणी आह- 'सुसंभिया' ॥४७१-४०६॥सिलोगो, सुदुत्तं संहिता सुसंहिता, सुसंस्कृता द्रव्यादिभिरुपकरणैर्हि कामगुणा-शब्दादयः

इमे इति त्रे साम्प्रतं गृहे वर्तन्ते, संपीडताः, अग्नरसानां सुखानां वराः श्रयानाः प्रभृताच्छुक्राः, त एवं-
 गुणजातीए सुंजासु ता कामशुणे फगामं, पञ्जचित्यं कामं, गमिस्सासु पहाणमगं पहाणमगो णम ज्ञानदसणचरित्ताणि,
 दसविधो वा समणधम्मो, पहाणं वा मगं पहाणमगं, तीर्थकराणामित्यर्थः, पुरोहित आह-सुत्ता रसा० ॥४७२-४०७॥ वृत्तं, के
 ते शुत्ता १, रसा भोगा इत्यर्थः, हे भवति जहाति तव यौवनमित्यर्थः, न असंजमं, संजमडा जीवियणित्तं पजहामि भोगे,
 लाभं अलाभं च सुहं च दुक्वं संविकवमाणो सहमाण इत्यर्थः, कारिस्सामि मोणं मुनिभावो मौं, संयममित्यर्थः, माहणी
 आह-माहू तुमं० ॥४७२-४०७॥ वृत्तं, मा पडिसेधे, हू पूणे, समणो सोदरिया भाताति कामभोगा (वा) जुन्नो व हंसोणदीए
 पडिसोयं गंतुं अचारंतो अणुसोत्तेव गच्छति, एवं तुमं पि दुरणुचरसंजमभावहणअसमत्थो भायादीणं भोगाणं वा सुमरिहिसि, अतो
 'सुंजाहि' कण्ठ्यं, पुरोहित आह-जहा य मोहं० ॥४७४-४०८॥ वृत्तं, येन प्रकारेण यथा हे मोती! 'तनुजः' तनुः-शरीरं, सुजा-
 म्यां गच्छतीति भुजङ्गः 'निम्मोअणि' कंचुकं 'हिच्च' छडुचा 'पलाइ' गच्छति, मुत्तित्ति णिरवेक्खो, अपडिचद्ध इत्यर्थः,
 'एमेए' ति एवमेते भुजङ्गवत् 'जाया' इति पुत्रा 'पयंहति भोए' अत्यर्थं चरति पयंहति, तेऽहं कहां नाणुगमिस्सामिक्को,
 एगो रागदोसरहितो अहं सयणादी अवहाय, कहां वा अहं एगो अर्च्चाहीमि, 'छिंदितु जालं० ॥४७५-४०९॥ वृत्तं, जालं मच्छ-
 जालं अबलं दुग्गलभित्थावत् रोहित्ता मच्छा, एवं वयं मोहजालं छिंदितु धीरं ब्रह्मि इत्यर्थः, संयमधुरावहणसीला तपांसि उदा-
 राणि-उचमानि वीरास्तपेवराः भिक्षोश्चरिया भिक्षुचरिया अतो तं धीरा हु भिक्षवापरियं चरंति, 'एवमेए' ति पुत्रसु
 संजमणिद्वितमतीसु 'नहे व कुं चा० ॥४७६-४०९॥ इत्तं, णमे-आकासे कोंचाण पंतीओ आगच्छंतीओ तताओ-धितताओ दलेसु-

छिंदेत्तु वीलेत्तु(न्ति) एवं सति पुत्ता य'कण्ठं। स्वबाह्वं 'पुरोहितं तं ससुयं०' ॥४७७-४०९॥ वृत्तं, पुक्वद्धं कण्ठ्यं, कुडुंबसरो हिरणा-
दि विउलं-बहुगं उचमं-पहाणं, अन्नभोगेहितो तं राया गेण्डुमारद्धो, पच्छा तेविवि अभिक्खं-धुणो पुणो, सम्मं उवाय समुवाय,
किमुवाच ? उच्यते—'वंतासी पुरिसो रागं०' ॥४७८-४०९॥ वृत्तं, वंतं अतिउं शीलं यस्यासौ वन्ताशी, पुरिसो उक्तार्थः, हे
राजन् ! ण सोहति पसंसितो, कहं वंतासी भवति? जेण माहणेण परिच्चं धणं, कण्ठ्यं 'सव्वं जगं जह तुहं(तव)०' ॥४७९-४०९॥
सिलोगो, कण्ठ्यः, गवर्णेण ताणाय तं तवचि परलोए, उक्तं-अत्थेण गंदराया ण ताइओ गोहणेण कुइअवो । धवेण तिलय-
सेट्ठी पुत्तेहिं न ताइओ सगरो ॥ १ ॥ 'किच-मारिहिसि रागं ! जया०' ॥४८०-४०९॥ सिलोगो, अवस्स यदा तदा दिवा रात्रौ
वा, उक्तं-धुवं उट्टं तणं कइ धुवभिन्नं मड्डियासयं भाणं । जातस्स धुवं मरणं तूह हितमप्यणो काउं ॥ १ ॥ 'मनो रमयन्तीति
मनोरमाः, कामगुणा सदादयो, अत्यर्थं जहाय-पहाय, ण ते अणुगच्छंतिचि भणितं होति । इ(ए)को हु धम्मो नरदेव ! ताणं
एक्को-रागदोससिहितो, अथवा स एव एक्को धम्मो, नराणं देव नरदेव ! ताणं भवति, नान्यः कश्चिचाणं भवति स्वजनादि, एवं
स्वजनधनादि असरणादि गाउं 'णाहं रमे पक्खिणि पंजरे वा०' ॥४८१-४११॥ वृत्तं, पंजरो दुक्खभूतो, एवं संसारो दुक्खभूतो,
णेहसंताणं छिदिउं चरिसामि मोणं, धुनिभावो मौणं, गिरामिसा अहिरणमुवणिपया, परिगहारंमक्तेसु दोसेसु णियत्तवात्त, 'दब्बग्गिणा जहा
कोहादि, 'उब्बुक्खडा' अमाथी, गिरामिसा अहिरणमुवणिपया, परिगहारंमक्तेसु दोसेसु णियत्तवात्त, 'दब्बग्गिणा जहा
रणे० ॥ ४८२ ॥ सिलोगो, पुक्वद्धं कण्ठ्यं, अन्ने सत्ता पमोयंति एरिसंजंति वाहादयो, दोसं गच्छति जे तत्थ उब्बंति,
सत्ता रागद्वेषसगा संतो, दहमानेसु, 'एवमेव वयं मूढा०' ॥४८३-४११॥ सिलोगो, कण्ठ्यः। भोगे सु(ओ)ब्बा०' ॥४८४-४११॥

श्रीउत्तरा०

चूर्णो

१४

इष्टुकारिणे

॥२३०॥

सिलोगो, भोगान् श्रुत्या इदानीं वमिन्ना-छड्डेचा लहु-चातो वाहे भूता लहुभूता, जहा सो वातो अप्पडिवद्धो सदा गच्छत्येव एवं अप्पडिवद्धविहारिणो आमोदमाणा मुदहरा, सो संजेमे णंदिं मन्नाति, दिया इति दो वारा जाता द्विजाः, पक्षिण इत्यर्थः, एककारिं अण्डजत्वेन पच्छा अण्डयं भिन्ना जायंते पक्षिणो, कामतः, कामंति स्वेच्छया इत्यर्थः, एवं लहुभूतविहारिणो आमोद-माणा विहाग इव विष्णुमुक्ता जणं २ दिस् इच्छंति ते तणं दिस् अप्पडिवद्धा गच्छंति-इमे य लद्धा फंदंति०॥४८५-४१॥ सिलोगो, 'इमे' इति प्रत्यक्षं लद्धा-प्राप्ताः, के ते ? शब्दादयो विषयाः, फंदंतीति(फंदो)चला-अणिच्चा, मम इति आत्मानिदेशः, हत्यपत्ता, अब्ज इति आमन्त्रणं अथवा अब्ज दिवसे संपदुपेता, वयं च सत्ता एतेसु कामेसु चलासु, एते असासए, णिव्याणं, छड्डिहामो जहा इमेहिं छड्डिता । स्यात् किमर्थं छड्डिज्जंति?, उच्यते- 'सामिसं कुललं दिस्सा०॥४८६-४१॥ सिलोगो, सह आमिसेण सामिसो, कुललो-गिद्धो सउलिया वा, मंसीपसीए गहिताए अन्नाहिं सउलियाहिं वाहिज्जंति, चत्तए ण वाहिज्जंति, अतो 'आमिसं सव्वमुच्चित्ता' कण्ठयः । 'गिद्धोवमे य णच्चा०॥४८७-४१॥ सिलोगो, गिद्धेण वा उपमा जेसिं कामाणं ते इमे गिद्धोवमा, जहा सो गिद्धो सामिसो वावज्जति, णिरामिसो ण वावज्जति, अन्नाहिं सउलियाहिं वाहिज्जंति, चत्तए ण वाहिज्जंति, अतो गिद्धोवमे भोगे णच्चाणं, संसारं वड्डुंतिचि संसारवड्डुणे, 'उरगो सुवणणपासिन्व' उरेण गच्छतीति उरगः, सत्तपो-सुवण्णो गरुडो उरथो तस्स पासे, अब्भासे समीपे इत्यर्थः, संक्रमणो-वीहमाणो तणु-मंदं चरति, एवं विससकसाएसु तणु अंब(संच)रे 'नागुव्व(नागो वा) बंधणं छित्ता०॥४८८-४१॥ सिलोगो, जहा हत्थी वारीतो बंधणाहं छेत्ता वसहिं अप्पणो वए, तस्स वसहिं अड्डी, वनमित्यर्थः, एवं सद्धं वसहिं वए 'इति' चि यदुक्कं 'एतं पत्थं' एतत् पत्थं, यत् स्नेहपासं छेत्ता, हे महाराय ! उ-सु-

आरात्ति मे सुतं, इति उपप्रदर्शनार्थं 'मे' इति मया श्रुतं, ज्ञातमित्यर्थः, किञ्चुक्तं भवति ?-नाग इव स्नेहसन्धनं छित्त्वा आत्मानं सद्धं वसहि नय, एतत् पथ्यं हे महाराजा!, एतत् मया श्रुतं साधुसमीपे । 'चहृत्ता विपुलं रज्जं०' ॥४८९-४१॥ सिलोगो, त्यज्त्रा विपुलं-विस्तीर्णं राब्द्र-राजं, काम्यंत इति कामाः, श्राथ्यन्त इत्यर्थः, सुज्यंत इति भोगाः, अतस्ते भोगा दुःखं त्यज्यन्त इति दुस्त्यज्याः, णिव्विसया-सद्दिदिसयराहिया गिरामिसा-धणामिसेण रहिता निण्णेहा-पुत्तदाहासु णिम्मसत्ता णिपडि-ग्गहा दुपदादिसु । 'सम्मं धम्मं वियाणिच्चा०' ॥४९०-४१॥ सिलोगो, 'सम्मं' जहावस्थितं संसारे सम्भावो धम्मो तं सम्मं वियाणिच्चा जहा कामभोगा सयणथणादि वा न परित्राणाय अतो चिच्चा कामयुणे वरे, वरे-प्रधाने, त्वं परिगृह्य इत्यर्थः, प्रकरणे गृह्य प्रगृह्य, 'अहकूलात्' इति यथा ख्यातं तथा प्ररूपितं, अथवा कामं वीतरागचरितमित्यर्थः, घोरं-भयानकं, कातराणां दुरुचरं, घोरो परकर्मो जेसिं ते घोरपरकमा, दुरुचरपरक्रमा इत्यर्थः । 'एवं ते कम्मसो बुद्धा०' ॥४९१-४१॥ सिलोगो, एव-मनेन प्रकारेण कम्मसो-परिवाडीए बुद्धा संबुद्धा सन्वेच्छाधि जणा धम्मपरायणा-धम्मोद्धाता 'जम्ममच्चुभउव्विग्गा' जननं जन्म, मरणं मृत्युः, जन्मश्च मृत्युश्च जन्ममृत्यु तवैव भयं जन्ममृत्युभयं तस्सा, भयस्सुव्विग्गे भीतो-ऋस्ताः दुसुचाः 'दुकूल-स्संतगवेसिणो' दुक्खस्स अतो-भोक्खो तं गवेसति मार्गतीत्यर्थः, 'सासणि विगत०' ॥४९२-४१॥ सिलोगो, 'शासु अचुसिद्यो' शास्तीति शासनं, विगतमोहो-केवलणानी तेसिं सासणे 'पुंन्वि भावणाभाविया' पुब्बभवे संजमवासणाए भाविता, विसेसिता इत्यर्थः, पुब्बद्धं कण्ठयं । इदानीं तेसिं णाञ्चुक्कित्तणा किञ्जइ- 'राया सह देवीए०' ॥४९३-४१॥ सिलोगो, राया उडुयारो णाम सह कमलावतीए महादेवीए, माहणो भिगू पुरोहितो, माहणी जत्ता, ते य दाहरागा, सन्वेवि एते परिणिच्चुत्ता, निव्वार्णं निर्वृतिः, परि-

निवृत्त इति वेमि । णयाः पूर्ववत् ॥ चोदसणहं उत्तरद्धयणाणं चुण्णी सम्मत्ता १४ ॥

उक्तं चतुर्दशमध्यायनं, इदानीं पंचदशमुच्यते-तस्य कोऽभिसम्बन्धः ? , सम्बन्धो वक्तव्यः, स च त्रिविधः, तद्यथा-द्वय-
प्रकरणाध्यायसम्बन्धद्विविधः स्मृतः । केचित्तु अविशेषण, अतः सम्बन्ध इत्यते ॥ १ ॥ केचित्तु आचार्या अविशेषेण-एकविधमेव
सम्बन्धं व्याचक्षते, तद्यथा-द्वयस्य सह द्वयेण सम्बन्धः, यथा चतुर्दशमे धर्मकर्मसूत्रं एते परिणिव्युतोति, पंचदशमस्य आदि-
सूत्रं-‘भोगं चारिस्सामि’ति, परिनिर्वाणं च सुरेरेयतीत्येप सम्बन्धः, तथा प्रकरणसम्बन्धो यथा चतुर्दशमे धर्मकथाप्रकरणं
व्यावर्षते एवं पञ्चदशमेऽपि धर्मकथैव वर्ण्यते, तथा अध्ययनसम्बन्धः-चतुर्दशमेऽध्ययने अनिदानस्य गुणा व्यवर्णिताः, एवं
पञ्चदशमेऽपि अनिदानगुणसंपन्न एव भिक्षुर्भवति, अथवा सामान्येनाध्ययनसम्बन्धः-चतुर्दशमेऽध्ययने अनिदानस्य गुणा व्यवर्णिताः, एवं
यनस्यानुयोगद्वारचतुष्टयं-उपक्रमो निक्षेपः अनुगमो नय इति, ‘क्रमु पादधिक्षेपे’ उपक्रमणसुपक्रमः उपक्रम्यते वाऽनेनेत्युपक्रमः, तथा
निक्षेपः ‘क्षिप् प्रेरणे’ निक्षेपणं निक्षेपः, तथा अनुगमः ‘गमु सु पृ गतो’ अनुगमनमनुगमः, अनुगम्यते वाऽनेनेत्यनुगमः, अनुग-
मन्यते वाऽनेने(स्मादि)त्यनुगमः, तथा नयः ‘णीञ् प्राणो’ नयनं नयः, नीयते वाऽनेनेति नयः, उपक्रमो णामादिकः पड्वियथ;
भावो द्विविधः-गुरुभावोपक्रमः शास्त्रोपक्रमश्च, अयं गुरुभावोपक्रमः-जोजेण पगारेणं तुस्सति करोति णयाणुविचीहि । आराहणाए
मग्नो सोच्चिय अब्भाहतो तस्य ॥ १ ॥ शास्त्रोपक्रमः आनुपूर्व्यादिकः पड्वियथ; स च पूर्वोक्त एवमनुयोगद्वारे, निक्षेपद्विविधः,
ओधनिष्पन्नः नामनिष्पन्नः द्वयालापकानिष्पन्नश्चेति, ओधनिष्पन्नः पूर्वोक्तः, नामनिष्पन्ननिक्षेपः सभिक्षुकामेति भिक्षुशब्दस्य निक्षेपः-
‘निस्सखेवो भिक्खुमी चउच्चिवहो’ ॥३७३-४१३॥गाथा, इत्यादि, नामस्थायने पूर्ववत्, द्रव्यभिच्छुद्धिविधः-आगमनोअगमनार्था,

आगमतः पूर्वोक्तं, नोआगमताद्विविधा-ज्ञारार० भव्यशरीर० व्यतिरिक्तो, व्यतिरिक्तश्च निह्नवादि, मोक्षाधिकारशून्यत्वाद्, द्रव्यं कुकर्मश्रहस्तं भिनत्ति अतौ भावमिश्रुः, अथवा भेत्ता भेदनं भेत्तव्यं वेति द्रव्ये भावे च, द्रव्ये भेत्ता रहकारादि भेदनं परश्चादि भेत्तव्यं काष्ठादि, भावतः भेत्ता साधुः भेदनं तपादि भेत्तव्यानि अमूनि रागद्वेषौ दण्डास्त्रयः गौरवास्त्रयः विकथाश्चत्वारः (तप्तः) संज्ञाश्चत्वारः (तप्तः) क्रपायाश्चत्वारः प्रसादाः पंच एवमादीनि भेत्तव्यानि, भिन्दं तु भावमिश्रुर्भवति, उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः । इदानीं ह्यत्रालापकनिष्पन्नो निक्षेपः (स च) अवसरप्राप्तोऽपि न निक्षिप्यते, कुतः! ह्यत्राभावात्, असाति ह्यत्रे कस्यालापकाः! ह्यत्र ह्यत्रानुगमे, ह्यत्रमुच्चारणीयं, सोऽनुगमो द्विविधः-ह्यत्रानुगमो नियुक्त्यनुगमश्च, ह्यत्रानुगमे ह्यत्रमुच्चारणीयं अस्खलितादि, नियु-क्त्यनुगमद्विविधः-निक्षेपनियुक्त्यनुगमः उपोद्घातनियुक्त्यनुगमः ह्यत्रस्पर्शिकानियुक्त्यनुगमश्चेति, निक्षेपनियुक्त्यनुगतैव नामस्था-पनादिप्राञ्चने, उपोद्घातनियुक्त्यनुगमः इमाहि दोहि मूलदारगाहाहि अणुगतव्यो 'उद्देस०' ॥ गाथा, 'किं कतिविधं०' ॥ गाथा, एवमवस्थिते ह्यत्रस्पर्शिकादि चतुष्टयं युगपद्गच्छन्ति, तथा चोक्तं-एत्थ य मुत्ताणुगमो मुत्तालावगक्तो य निक्खवो । सुत्तफासिय' णिज्जुत्ती गया य पत्तिमुत्तमायोब्ब्या ॥ १ ॥' ह्यत्रानुगमे ह्यत्रं, तत्त्वेदं-मोणं चरिस्सामि०' ॥ ४९४ ॥ इत्तं, मन्यते तिकाल-वस्थितं जगदिति मुनिः, मुनिमावो मौनं, चरिस्सामो 'चर गतिभक्षणयोः' मुनित्वमाचरिष्यामः, 'समिच्च धम्मं' सं एत्थ समेत्य 'इण् गतौ' धम्मं प्राप्य इत्थर्थः श्रुतधर्मः, चारित्रधर्मं चरिस्सामो, ज्ञानदर्शनचारित्रतपोभिः 'उज्जुत्तके' ऋजुभावं कृत्वा 'सोधी उज्जुयभावस्से'ति, 'गियाणाल्लिण्णे'ति 'दार् लवने' प्राणातिपातादिवन्धकरणरहितः छिन्नबन्धनोऽभिधीयते, अप्रमत्त-संगत इत्थर्थः, 'संथवं जहिज्ज' संस्तवो द्विविधा-संवाससंस्तवः वचनसंस्तवश्च, अशोभनैः सह संवासाः, वचनसंस्तवश्च तेषा-

भवे यः तत्परित्यजेत्, 'अकामकामे' अकामः-अपगतकामः, कामो द्विविधः--इच्छकामो मदनकामश्च, अपगतकामस्य या इच्छा तां कामयति, सा च कामेच्छा मोक्षं कामयतीति, प्रार्थयतीत्यर्थः, 'अण्णायएसी परिञ्चए' अज्ञातैषी, अज्ञातमज्ञातेन एषे-भिचचे असौ अज्ञातैषी, निश्चादिरहित इत्यर्थः, परित्रजेत्-समन्ताद् त्रजेत्, सर्वप्रकारं सर्वभावेनेत्यर्थः, य एवंगुणविशिष्टः स मिधुर्भवति । 'राओवरयं चरिञ्ज लाढे' ॥४१५-४३०॥ इत्यादि, रात्रादुपरतं चेत, किमुतं भवती, रात्रौ न सुदुक्ते, रात्रौ गत्वादि क्रियां न कुर्यात्, चित्ते विरतीभावात्, विरतिग्रहणाच्चारित्रं गृह्यते, पंच महात्रादिकं कर्मचयरिकीकरणे चारित्रं, वेदं वेत्तीति वेदवित्, वेदः श्रुतज्ञानं, संपन्नो भवेदित्यर्थः, अत्रा रक्षितो चारित्रात्मरक्षितो भवेत्, प्राज्ञो-विदुः, संपन्नो आयोपाय-विधिज्ञो भवेत्, उत्सर्गापवादद्रव्याद्यापदादिको य उपायः, 'अभिभूय परिसहान्' अभिभूय तिरस्कृत्य, 'सच्चदंसी' आत्मवत्सर्वदर्शी भवेत्, 'जे कम्मिहवि न सुच्छिण्ण' यः कस्मिंश्चिदपि न मूर्छितो भवति, न रागं गच्छतीत्यर्थः, प्रतिपक्षेण द्वेषं न गच्छतीति स मिधुरिति॥ 'अक्कोसचहं' ॥४१६-४२०॥ इत्यादि, एवं वक्ष्यमाणेषु रागद्वेषविग्रहकेन भवितव्यं, यदि कश्चिदाक्रोश-यति वन्यं वा करोति, तद्विचिंतयित्वा आलोच्य धीरो भवेत्, न क्षोभः करणीयः, कथम्-आक्रोशाति मां बालः तत्र लाभ एव मन्तव्यः, दिष्टया वा यद् मां न ताडयति, ताडयत्यपि बाले लाभ एव मन्तव्यः, दिष्टया च यन्मां जीवितान्न व्यपरोपयति, एव-मादि, तथा च "आकुटेन मतिमता तत्कार्यविचारणे मतिः कार्यो। यदि सत्यं कः क्रोपः? स्यादतृप्तं किन्तु कोपेन ? ॥ १ ॥"

मुनिभूत्वा गच्छेत्, ज्ञानी भूत्वा संयमं अव्यग्रमनाः चेत, यापयान्त्रित्यमात्मगुप्तः, सचारीत्रात्मको गुप्तो भवेत् इति, अव्यग्रमनसा अंसग्रहटेन च भवितव्यं, कथं?, दुःखे समुत्पन्ने न शोकाच्चैनं भवितव्यं, सुखे च समुत्पन्ने न ग्रहटेन भवितव्यं, एवं सर्वमपि

रागद्वेयात्मकं यः सहते क्षमते स मिधुर्भवति । 'पतं सयणासाणं०'॥४९७-४२०॥ इत्यादि, एषु च कारणेषु अरक्तद्विष्टेन भवितव्यं, पतं-निकृष्टं अशोभनं शयनासनानि भजित्वा-सेवित्वा 'भूषू सेवायां' शीतोष्णं च सेवित्वा, नानाप्रकारं च दंसससकादि प्राप्य, नानाप्रकारं मत्स्यणपिशुनकपट्पदादि, अव्यग्रमनसा असंग्रहेष्टेन भवितव्यं, रागद्वेयविप्रसुक्तेनेत्यर्थः, य एतत् कृत्स्नं परीस-हजातं सहते स मिधुर्भवति॥ 'नो सक्रियमिच्छहं०'॥४९८-४२०॥ इत्यादि, एषु च सवृकृतादिषु रागो न करणीयः, यदि क्रश्चित्-त्सत्कारं करोति, अभ्युत्थानादिकं, न तदिच्छेत् न प्रार्थयेत्, शोभनो कारः सत्कारः, स च न पूजाभिच्छति, वस्त्रादिकं, न वन्दन-कमिच्छति, किमुक्तं भवति ?-एषु क्रियमाणेष्वपि रागं न गच्छतीत्यर्थः, सः संयतः सुव्रतस्तपस्वी च भवति, यश्च ज्ञानादिसहितः चारित्रात्मगवेषी च स मिधुर्भवति॥ 'जिण पुणो जहाह जीविंयं०'॥४९९-४२०॥ इत्यादि, 'ओहांक् ल्यागे' येन प्रकारेण संयम-जीवितं परित्यजति तत्र करोति, येन मोहनीयः कर्म बध्नाति तच्च न करोति, कृत्स्नं-सम्पूर्णं, कृष्णं च अशुभमित्यर्थः, 'नियच्छति' ग्रान्धोति बध्नातीत्यर्थः, तच्च न, जहाति, नरनारीग्रहाणार्थं परित्यागः, यच्च कौतुकं न गच्छति स मिधुर्भ-वति । 'छिन्नं सरं भोमं०'॥५००-४२०॥ इत्यादि, एतानि च जानन्नपि न प्रकाशयेत्, छिन्नमिति बहच्छेदः काष्ठादीनां वा छे-दान्, शुभाशुभं न प्रकाशयेत्, अधिकरणमितिकृत्वा, एवं सर्वत्र अप्रकाशतां, पुरुषः दुदुभिस्वरो काकस्वरो वा एवमादिस्वर-व्याकरणं, भौमादित्वात् भौमः, अकाले जं पुष्पफले, स्थिराणां चलनं, प्रतिमानां जल्पनादि, अन्तरिक्षादिद्वादहापांशुष्टयादयः, दिव्या ग्रहद्वयादि, 'सुविणं' स्वप्नलक्षणं, तथा पुरुषस्त्रीहस्त्यश्वादिलक्षणं, दण्डो यो यस्मिन् अपराधे भवति, 'वत्युविज्जा' वास्तुलक्षणं, पुरुषादीनां अंगविकारः, कस्य कीदृशं अंगं शोभनं भवति ? , बहु क्लमगन्धारादीनां स्वराणां विजयः-अभ्यास

इत्यर्थः, एवमादिभिर्विधादिभिर्यो न जीवति स भिक्षुर्भवति । 'मंतं मूलं' ॥५०२४२०॥ इत्यादि, मन्त्रान् साधुकुणान् ज्ञात्वापि न प्रकाशयेत्, एवं मूलानि, तथा विविधान् वैद्यचिन्तान् वसनविवेचनधूमनेत्रस्नात्रादिकान् न प्रकाशयेत्, तथा आतुरशरणं विचिकित्सार्थं न कुर्यात्, तं जाणयापरिष्णाए परिजाणिजं अणतरं पच्यब्रह्मणपरिब्राए प्रत्याख्यानं करोति स भिक्षुर्भवति । 'खत्तियगणं' ॥५०३-४२०॥ इत्यादि, क्षत्रिया-राजानः, गणा-मह्यगणादयः, उग्गा' दण्डपाशिकादयः, राजपुत्रा ब्राह्मणभोगिका, विविधाश्च शिल्पिनः, एतेषां निःशीलानां श्रंसां पूजनं वा न करोति स भिक्षुर्भवति । 'गिहियो' ॥ ५०३ ॥ इत्यादि, गृहस्था ये श्रव्रजितेन दृष्टाः अप्रव्रजितेन वा, तेषां निःशीलानामिहलोकफलार्थं यः संस्तवं न करोति स भिक्षुर्भवति । 'सयणासणं' ॥५०४-४२०॥ इत्यादि, शयनासनपानभोजनानि, परकीर्यं यदि तं परो न ददाति प्रतियघयति वा, प्रतियेधितो वा निर्द्यूतः सन् यः श्रद्वयं न करोति स भिक्षुर्भवति । 'जं किंचाहारं' ॥५०५-४२०॥ इत्यादि, यत्किंचिदाहारं परतो लब्ध्वा यस्तेन आचार्योपाध्यायादि त्रिविधेन नानुकम्पति, 'जइ मे अनुगहं कुज्जा, साधु होज्जाभि वारिओ' यदि मनसा एवं चिंतयति, वाचा सर्वादरेण यथापरि-पाठ्या निमन्त्रयति, क्रयेन च परार्थेन ददाति स भिक्षुर्भवति, यः पुनर्मनसा वचसा क्रयेन च सुसंवृतः स भिक्षुर्भवति । 'आया-मगं चैव' ॥५०६-४२०॥ इत्यादि, आयासादि प्रसिद्धमेव नीरसं पिंडं पानकं वा लब्ध्वा'णो हीलये'न द्वेषं गच्छेत्, श्रान्तकुलादि च यः परिव्रजति-पर्यटति स भिक्षुर्भवति । 'सद्य विविधा' ॥ ५०७ ॥ इत्यादि, शब्दा विविधा नानाप्रकारा लोके भवन्ति, दिव्या मानुषकाः तैरथाश्च भीमा भयानकाः भयमैवावाःसुतरां उत्रासनका ओराला-भहता उपसर्गादिषु भवति यस्तान् श्रुत्वा सतेन न शीभेति स भिक्षुर्भवति । 'वायं विविहं' ॥५०८-४२०॥ इत्यादि, वादं विविधं-नानाप्रकारं समिच्च सं एत्य-ज्ञात्वा

‘लाए’ लोकप्रवादं श्रुत्वा ‘सहिते’ सहितो ज्ञानदर्शनचात्रिरेवेयाणुगतो-खेदेन अनुगतो, खेदो विनयैयवृथस्वाध्यायादिषु प्रज्ञश्च एतेष्वेव कोवियप्पा-कोधिदात्सा ज्ञातव्येषु सर्वेषु, परिचेष्टित इत्यर्थः, ब्राह्मोऽभिषूय परीपहान्, आत्मवत् सर्वदर्शी, उप-शान्तो विहेडनं प्रपञ्चनं, वाचा कायेन च परापवाद इत्यर्थः, अनपवादी पूर्वोक्तपुण्युक्तश्च यः असौ भिष्टुर्भवति । ‘असिप्प-जीवी०’ ॥५०९-४२०॥ इत्यादि, न शिल्पेन जीवति, नास्य गृहं विद्यत इत्यगृहः, अभित्रः जितेन्द्रियः बाह्याभ्यन्तरसंगविषमशुक्रः अणु-स्तोक्तं अल्पं, अहयकषायी, लघूनि-निसाराणि निष्पावादीनि तान्यपि अल्पानि भक्षते, शरीरगृहमपि त्यजन्ना एके राग-द्वेषरहिता, एभिः गुणैर्युक्तो यः स भिष्टुर्भवति । इदानीं नयाः-णीञ् प्रापणे, नयन्तीति नयाः, नयंति गमयंति प्राप्नुवंति वस्तु ये ते नयाः, अथवा द्रव्यार्थिकपर्यायार्थिकौ, अथवा निश्चयव्यवहारौ, अथवा सप्त नयाः, अथवा पंच नयाः, एकैकः शतमेदः, एवं सप्त पंच वा नयनशतानि भवन्ति, अथवा ज्ञाननयश्चरणनयश्च, एवमेते आत्मीयेनभिप्रायेण वस्तुगमका अस्मिन्नध्ययने भवंतीति । अयं ज्ञाननयः ‘णायंमि गिण्हियन्वे०’ ॥ गाहा, अयं पुनश्चरणनयः ‘सन्वेसिंषि नयाणं’ ॥ गाथा, इति परिसमाप्तौ उपयदर्शने, वेमिन्ववीमि आचार्योपदेशात्, न स्वसनीपिकया ॥ पञ्चदशमध्ययनं समाप्तम् ॥

उक्तं पञ्चदशमध्ययनं, इदानीं षोडशमं, तस्य क्रोडसिस्मन्मन्धः १, सम्बन्धो वक्तव्यः, स सम्बन्धस्त्रिविधः, तद्यथा-‘सूत्र-प्रकरणाध्याय’ इत्यादि, सूत्रप्रकरणसम्बन्धौ ऊर्ध्वौ, अध्यायसम्बन्धः भिष्टुगुणाः पञ्चदशेश्चो वर्णिताः, भिष्टुश्च ब्रह्मचर्यव्यव-स्थितो भवति, इह च षोडशेऽध्ययने ब्रह्मचर्यगुप्तयो वक्ष्यन्ति, अनेन सम्बन्धेन आयातस्यास्याध्ययनस्याजुयोगद्वाराचतुष्टयं पूर्ववद् व्यवर्ण्य नामनिष्करणे निक्षेपे दशवंशेचरसमाहिष्टाणमिति णाम, दशशब्दस्य ब्रह्मशब्दस्य चरणशब्दस्य समाधिशब्दस्य स्था-

नशब्दस्य च निक्षेपः कर्त्तव्यः, दश एकेन विना न भवन्तीति एकस्य तावन्निक्षेपः कियते, स सप्तप्रकारः 'गामं ठवणा०' ॥३७९-४२१॥
 इत्यादिः, गामैककं देवदत्तादिः, स्थापनैककं द्विविधं-सद्भावे असद्भावे च, सद्भावस्थापनैककं लेप्यहत्यादिः, असद्भावे अस्त्रादिः,
 द्रव्यैककं सचित्तादिः, मातृकापदैककं उपपणोति वा० संग्रहैककं ग्रामादिः, पर्यायैककं एको जीवपर्यायो नारकादिः, अजीवपर्यायो वा
 गन्धादिः, भौवैककं औदयिको भाव इति । इदानीं दशशब्दस्य निक्षेपः- 'दससु अ छक्को०' ॥३८०-४२२॥ इत्यादिः, नामदशा दश
 नामानि देवदत्तचण्डत्तादीनि, स्थापनादश स्थापनाथा(दशा)नां स्थापना, सद्भावे असद्भावे च, द्रव्यदश दश सचित्तादीनि द्रव्यानि,
 क्षेत्रदश दश आकाशदेशा दशसु वा क्षेत्रेषु यद् द्रव्यमथाढं, कालदश दश समया दशसमयस्थितिकं वा यद् द्रव्यं, भावदशा पर्या
 यद्वयं(द्रव्यकं), जीवपर्याया अजीवपर्यायाश्च, देशकालपर्याया, (क्रोधादयः) नरकादिगतयश्चत्वारः, साकारोपयोगोज्जाकारोपयोगश्च, अमी
 जीवपर्याया दश, अजीवपर्याया रूपरसगन्धस्पर्शशब्दाः शुभाशुभाश्च पर्यायाः ॥ वं भंमी उ चउक्कं० ॥३८१-४२२॥ इत्यादिः, नामब्रह्म
 ब्रह्म इति यस्य नाम, ठवणावंसं वण्णुप्पची जहा वं भंचेरेसु, द्रव्यब्रह्म अज्ञानीनां वस्तिनिग्रहः, मोक्षार्थिकारशून्यत्वात्, भावोऽपि
 वस्तिनिग्रहः एव ब्रह्मचर्यमभिधीयते ज्ञानिनां मोक्षार्थीस्थितानां, तस्य रक्षणार्थममूनि वसत्यादीनि स्थानानि रक्षणीयानि सूत्रा-
 मिहितानि 'चरणे छक्को०' ॥३८३-४२२॥ इत्यादिः, चरणे षट्को निक्षेपः, नामस्थापने पूर्ववत्, द्रव्यचरणं द्विविधं-गतौ भक्षणे च
 वर्त्तते, गतौ भूम्यां गच्छति, चरणे मोदकादीन् भक्षयति, क्षेत्रचरणं यस्मिन् क्षेत्रे गच्छति भक्षयति वा, यस्मिन् वा क्षेत्रे चरणं
 व्यापयति, एवं कालचरणमपि, भावचरणं गुणानां चरणं 'समाधीए उ चउक्को०' ॥३८४-४२२॥ इत्यादिः, समाधिशब्दस्य चतुर्धा
 निक्षेपः, नामस्थापने पूर्ववत्, द्रव्यस्थापने पूर्ववत्, इत्यद्यते, भावसमाधिः ज्ञानदर्शनचाराश्रितपआत्मिका, स्थाप-

इति शिष्यामन्त्राणं, सत्स्वप्यन्येषु जात्यादिषु आमन्त्रणेषु आयुर्वेव गरीयः, कृतः !, आयुषि सति सर्वाण्येव जात्यादीनि भवति, के एवमाह-सुधर्मास्वामी, जन्मुनामानं शिष्यमाश्रित्य व्रवीति, यथा मया भगवतः समीपे श्रुतं, अनेन शिष्याचार्यप्रवचनः प्रदक्षितो भवति, अथवा श्रुतं मया आयुषि सति भगवता, जीवता भगवता एवमाख्यातमितियावत्, अनेन क्षणभङ्गानिरासः कृतो भवति, अथवा श्रुतं मया आवसताञ्च, समीपे निवसता इत्यर्थः, अनेन गुरुकुलवासः ख्यापितो भवति, नित्यं गुरुकुलवासिना भवितव्यमिति, अथवा श्रुतं मया आमृता, गुरुरादाविति वाक्यशेषः, विनयेन मया लब्धं इतियावत्, अनेन विनयमूलो धर्मः प्रदर्शितो भवति, 'इह खलु धेरोहिं' इत्यादि, इह अस्मिन् प्रवचने, खलु अवधारणे, इहैव नान्यस्मिन् प्रवचने, धर्मो स्थीरिक्-रणात् स्थविराः तैर्भगवद्भिः स्थविरैः ऐश्वर्यादिसम्पदुपेतैश्च ब्रह्मचर्यस्थानानि, प्रकृतानि कथितानीत्यर्थः, यानि भिक्षुः भिक्षुश-ब्दश्च पूर्वोक्तः, श्रुत्वा निगम्य, अवधारणेत्यर्थः, 'संजममबहुले' संजमः-पृथिवीकायादिकः संवरः-पंच महाव्रतानि समाधि-ज्ञानादिकः, बहुलशब्दः पुनः पुनः करोत्यर्थः, एतानि ब्रह्मचर्यविश्रुतः सर्वाण्येवाराधयति, तथा च यः गुप्तो मनोवाक्यचैः तथा इन्द्रियैः ब्रह्मचर्ये च गुप्तः सदा अप्रमत्तो विहरेत्, सः अमूनि स्थानानि आराधयतीति । इदानीं शिष्यः पृच्छति-कतराणि तानि दश ब्रह्मचर्यस्थानानि०?॥ (बृह३-४२४) ॥ आचार्यो निवचनं करोति-अमूनि तानि, वक्ष्यमाणानि, तंजहा-नो इत्थीपसु-पंडगं' इत्यादि, 'न' इति प्रतिषेधे, स्त्रियः प्रसिद्धाः, पशवः गार्वासाहिपीअधार्दमादि, पण्डकान्पुंसकाः, संसक्तानि-आक्रीणानि तैः, शयनानि स्थानानि च, एतानि न सेवते यः स निर्ग्रन्थो भवति, तं कथंभित्यादि, तत्कथमिति चेत्(कथं) एतानि स्थानानि सेवमानो न निर्ग्रन्थो भवति !, उच्यते-एतानि स्थानानि सेवमानस्य ब्रह्मचर्ये शंका भवति, सेवामि न सेवामीति शङ्कामात्रं,

कांक्षा कृतमां संवामीति, किं दिव्या मालुष्याः तिरिश्चीर्वा कांक्षाभ्रात्रं, विचिकित्सा मतिविच्छ्रुतिः धर्मब्रह्मस्य, किं जायते सेवमानस्य?, कर्म बध्यते, असेवमानस्य न बध्यते, ईदृशी विचिकित्सा समुत्पद्यते, भेदं संयमाल्लभते, चारित्रखण्डनमित्यर्थः, उन्मादं वाऽऽज्जु-
 यात्, श्रष्टृहीत एव भवेत्, केवलपन्नताओं वा धर्माद् अस्येत, धर्मो द्विविधः-श्रुतधर्मश्चारित्रधर्मश्च, अस्माद् द्विविधादपि धर्माद्
 अस्यते, तस्माद्द्विदेव दोषजालं, ज्ञात्वा-गो इत्थीपमुण्डगंसंचाई सयणासणाइं सेविता भवति से णिगर्थे, अयमुपनयः ॥ तहां-नो
 इत्थीणं कहं काहिता भवइ से निगर्थे भवति० । (सूत्रं ४-४२५) । यः स्त्रीणां कथामपि न कथयति, सा च इत्थीणं कथा
 चतुर्विधा भवति, तंजहां-जातिकहा कुल० रूप० गेवत्थकहा, जातिकहा वंभर्णा खत्तिणी सोभणा असोभणा वा, कुलकथा उग्गादि
 दमिला मरहडिका, गेवत्थं जंजमि देसे सोभणं वा असोभणं वा तं कहयति, तत्कथामिति चेत् यतः तै साद्धं निवसतः शयनासन-
 स्थानानि सेविनः दोषजालं भवति । तथा कथामपि तथा कथयति तदेव दोषजालं सविशेषतरं भवति, तस्मात् कथापि स्त्रीणां
 न कथनीया इति । नो इत्थीहिं सिद्धिं संनिस्सिज्जाणए विहरेत्ता भवति० (सूत्रं ५) ॥ यः स्त्रीभिः साद्धं निस्सिज्जागतो न
 तिष्ठानि, तत्कथामिति चेत् यथा कथां कुर्वतः दोषजालं भवति तथा नैपद्यागतस्यापि, तस्मात् निपद्यागतेनापि स्त्रीभिः साद्धं न स्थात-
 व्यमिति । इन्द्रियाण्यपि न निरीक्षितव्यानि तासां, कस्मात्, दोषजालभयात्, 'एवं नो इत्थीणं०' ॥ (सूत्रं ७-४२६!) कुहुत्तरे वा
 कुचिदादिसहं सुणेत्ता(न) भवति स निर्ग्रन्थो, पकेटकादि कुब्जं, केतुगादि पिची, वल्हादि दुष्यं, कुपितशब्दं रत इत्यर्थः, शेषशब्दा
 गतार्थाः, एवमादयः शब्दाः स्त्रीणां न श्रोतव्याः, पूर्वोक्तदोषजालभयात्, एवं पूर्वतक्रीडितानि न स्मर्त्तव्यानि, पूर्वदोषजाल-
 भयात्, एवं नो इत्थीणं कुहुत्तरे ठातितव्यं, पूर्वोक्तदोषजालभयादेव, एवं प्रणीतं रसभोजनं न भक्षयेत्, दोषजालभयात्, प्रणीतं-

गलत्स्नेहं तैलघृतादिभिः । तथा अतिमात्रं यावत् आहरो नाम्यवहरण्यः, अतिमात्राया अप्रणीतस्य कस्मादभ्यवहरणं न क्रियते ? उच्यते-पूर्वोक्तदोषजालभयादेव, तथा विभूयापि शरीरवह्नादिषु न करणीया, किमिति ?, विभूयितशरीराः स्त्रीणां अभिलषणीया भवति ततस्तदेव दोषजालमानोति । तथा-शुद्धरूपरसगन्धस्पर्शेषु यः सर्क्तिं न करोति स निर्ग्रन्थो भवति, कथं भिति चेत् ?, उच्यते-शुब्दादिषु प्रसक्तस्य तदेव पूर्वोक्तं दोषजालमापद्यते । इदानीं एतदेवार्थः श्लोकैः प्रदर्शयति ॥ नयाः पूर्ववत् ॥

उक्तं बंभचेरसमाहिठानं षोडशमध्वयनमिति ॥

इदानीं सप्तदशं, तस्य कोऽसिसम्बन्धः ?, सम्बन्धो यक्तव्यः, स च सम्बन्धः त्रिविधः, तद्यथा-सूत्रप्रकरणाध्यायः इत्यादि, सूत्रप्रकरणसम्बन्धौ ज्ञौ, अध्यायसम्बन्धः षोडशमे दश ब्रह्मस्थानानि वर्णितानि तैः सम्प्रयुक्तः सुश्रमणो भवति, एवं श्रमणेन कर्तव्यमिति, अनेन सम्बन्धेनायातस्याध्ययनस्यायुगेद्धारवतुष्टयं पूर्ववद् व्याप्यते, नामनिष्फण्णे निक्षेपे पावसमणिज्जति पापशब्दो निक्षेपव्यः, श्रमणशब्दश्च, 'पावे छक्क' मित्यादि(३८९-४३१) पापशब्दस्य यदको निक्षेपः, नामादि, नामस्थायने पूर्ववत्, द्रव्यपापं आगमनोत्थारामास्यां, आगमतः पापपदार्थज्ञः अदुपयुक्तः, नोत्थागमतः इशरीरभय्यशरीरव्यतिरिक्तः सचिचादि, सचिचं द्विपदादि, द्विपदानां पापभुव्यादि, पापः पापसमाचारः, अशोभनसमाचार इत्यर्थः, एवं सर्वत्र पापं अशोभनमभिधीयते, चतुष्पदानां शृगालादि, अयदानां विषवृक्षकिंपाकफलादि, अचित्तानि एतान्नेव जीवरहितानि, मिश्राणि एषामेव भागो जीव-सहितः भागो जीवरहितमिति, क्षेत्रपापं नरकानि, यस्मिन् वा क्षेत्रे नरकादिकं वर्ण्यते, कालपापं अतिदुस्समादि, यस्मिन् वा काले पापं वर्ण्यते । 'भावे पावं इणमो' ॥ ३८७-४३२ ॥ इत्यादि, भावपापं इमं प्राणातिपातः सृषावादः अदत्तादानं

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

१७

पापश्रमः

॥२४३॥

अब्रह्म परिग्रहः, क्रियते, तानि च शब्दादीनि पापस्थानानि अभिधीयते, कारणे कार्योपचारः, तैः पापं ब्रह्मते इति, ततस्तानि पापस्थानानि अभिधीयते, यानि च सूत्रोक्तानीति, इदानीं श्रमणशब्दः—'समणे चउच्छनिक्खेवो' ॥ ३८८-४३२ ॥ इत्यादि, तस्य चतुष्को निक्षेपः, नामादि, नामस्थाने पूर्ववत्, द्रव्यश्रमणः निह्णवादि, भावश्रमणो ज्ञानी चरित्रयुक्तश्च, 'जे भावा' ॥ ३८९-४३६ ॥ इत्यादि, 'एयाहं पावाहं' ॥ ३९१-४३६ ॥ इत्यादि, एतद्वाथाह्वयं गतार्थं, ये भावाथाशोभना इहाध्ययने वर्णिताः तात् सेवमानो पापश्रमणोऽभिधीयते, उक्तो नामनिष्कण्ठो निक्षेपः । इदानीं सूत्रालापकस्य विषयो, अस्माद् यावत् सूत्रानुगमे सूत्रमुच्चारणीयं, एतत् पूर्ववद् द्रष्टव्यं, सूत्रं चेदं-जे केह उ (मे) पव्वइए' ॥ ५२७-४३६ ॥ इत्यादि, यः कश्चित् प्रव्रजितः अनिर्दिष्टस्वरूपः तस्येदं विशेषणं, निर्ग्रन्थो ब्राह्माम्यन्तःग्रन्थविप्रमुक्तः, बालो ग्रन्थः द्विपदचतुष्पदहिरण्यसुवर्णादिकः, अभ्यन्तरः क्रोधादि, श्रमणधर्मं श्रुत्वा 'विनयोपपन्नो' ज्ञानदर्शनचरित्रउपचारविनयसम्पन्नो इत्यर्थः, 'सुदुलमं लभेज्जा (लहिउं) बोधिलाभं' संवगवैराग्यसम्पन्नाः संयमं प्रति यतितुमारब्धाः, स एवंगुणविशिष्टोऽपि भूत्वा चरित्रावराण्यकर्मोदयात् सीदितुमारब्धः यथासुखं विहरति, तत्र चोदितः-किं स्वाध्यायादि न करोति, पश्चात् सीदतां यानि वचनानि तान्यसौ वक्तुमारब्धः 'सिज्जा दढा' ॥ ५२८-४३६ ॥ इत्यादि, शय्या-वसतिः, सा च मे दढा निरुच्यते, तथा निरसं पावरणाणि च विद्यन्ते, अन्नपानादि च लभ्यते, न कश्चिदतिशयो विद्यते, न च बहुश्रुताल्पश्रुतयोः कश्चिद्विशेषः, ततः किं मम गलताल्लुविशेषणेण, निर्धर्मवचनमेतत्, पापश्रमणोऽपि स एव अभिधीयते, एतानि च पापानि कुर्वन् पापश्रमणोऽभिधीयते । 'जे केह उ' ॥ ५२९-४३६ ॥ इत्यादि, 'निद्राशीलः' निद्रास्वभावः, निद्रां प्रकामशः सेवते, श्रुत्वा पीत्वा च निरपेक्षं स्वपिति, न स्वा-

ध्यादि करोति, असौ निद्राप्रमादे वर्त्मानः पापश्रमणो भवति 'आयरिय०' ॥५३०-४३६॥ इत्यादि, श्रुतं विनयं च यैः शिक्षा-
 पितः तानेव सिंसति-परिमवति बालः-अज्ञः, अमावपि पापो भवतीति 'आयरिय०' ॥५३१-४३६॥ इत्यादि, तथा आचार्योपाध्या-
 यानां सम्यक् प्रतिपत्तिं न करोति, यश्च न सम्यक् प्रतिपूजयति, स्तब्धश्च भवति, असौ पापो भवति 'संमद्दमाणे०' ॥५६२-४३६॥
 इत्यादि, तथा जीवेषु च यः निरपेक्षः सन् संसर्देयन् अणायुक्तो गच्छति, पाणिग्रहणाद् द्वीन्द्रियादयः त्रसाः परिगृहीताः,
 बीजहरितग्रहणात् स्थावराः, यश्च असंयतः संयत इति आत्मानं मन्यते असावपि पापो भवति । 'संथारं०' ॥५३३-४३६॥ इत्यादि,
 संथारे यत्र सुषुप्ते, फलगं-शयनं उपविशनं वा, पीठं उपविशनमेव, निषद्या पायकंबलादि वा, एतत् सर्वं अपमज्जिचा आरुभती, तथा
 ग्रहणं स्थापनं अपमज्जिचा यः करोति स पापो भवति 'द्ववदवस्स०' ॥५३४-४३६॥ इत्यादि, निष्कारणमेव त्वरितगामी, युगान्त-
 रप्रलोकी उपयुक्तश्च न भवतीत्यर्थः, तथा प्रमत्तश्च अन्यतरेण प्रमादेन पुनः पुनर्भवति, उल्लंघनं पाटनमन्यतरस्य सत्त्वविशेषस्य
 रोपाविष्टः करोति, चंडो-रोषणः, नित्यं रोषणशीलश्च यः स पापो भवति 'पडिलेहेइ०' ॥५३५-४३६॥ इत्यादि, तथा प्रतिलेखनां
 च यः करोति प्रमत्तः, अन्यतरेण प्रमादेन, पादकंबलादि च न प्रतिलेखयति, तदपि दोषदुष्टं अणायुक्तं प्रतिलेखयति यः स पापो
 भवति । 'पडिलेहेइ०' ॥५३६॥ इत्यादि, तथा प्रतिलेखयति प्रमत्तः, किंचिन्मनोहःफलरिभितादि शब्दं श्रुत्वा गुरुणा णोदितः
 अज्जो ! न वदुति, ततस्तमेव गुरुं यरिभयति यः स पापो भवति 'बहुमाई०' ॥५३७-४३६॥ इत्यादि, बहुमायी-सर्वत्र प्रयोजनेषु
 मायया व्यवहरति, न सुदुहृदयः, प्रक्षेपेण मुखेन अरिमावहतीति सुखरी, तादृशं भाषते येन सर्व एव अरिर्भवति, तथा स्तब्धः
 लुब्धश्च, यथा प्रायथा क्रोधेन मानेन लोभेन च न क्वचित् किंचित्करोति निग्रहं, एतदुक्तं भवति-सर्वमेव प्राणातिपातादि करोती-

त्यर्थः, न क्वचित् विवेको विरतिर्वा विद्यते, न च संविभागाशीलः, एतदोपदुष्टत्वात् न कस्यचित् श्रियाः, असौ पापो भवति ।
 'विवायं च०' ॥५३८-४३६॥ इत्यादि, खाभितविडसिताहं अधिकरणाहं उदरैरिति, अन्येषामुपशान्तानामिति विग्रहः, उदरैरयति, अध-
 र्मशीलत्वात्, अदुबा-अथवा स्वपक्षं परपक्षं वा हति, व्युदग्रहे कलहे वा युक्तः-आयुक्तः, विग्रहः सामान्येन कलहो वाचिकः,
 यः एवंप्रकारः असौ पापो भवति 'अथिरासणे०' ॥५३९-४३६॥ इत्यादि, स्थिरासनो न भवति, निष्कारणमेव इतश्चेत्तत्र बंप्रसीति,
 'कुच परिस्पन्दने' हास्ताः क्रियाः करोति येन परस्य मोहमुत्पादयति, सुदुष्टदुर्वीए ण निसीएज्जति एतव स्मरति, आसनोप-
 विष्टनोपयुक्तेन भवितव्यं, तच्च तथा न करोति यः स पापो भवति 'सस्सरक्ख०' ॥५४०-४३६॥ इत्यादि, स्वप्न पादौ न प्रमाज-
 यति, संथारउचरपादौ (पट्टै)न प्रतिलेखयति, संस्तारके च तिष्ठत् उपयुक्तो न भवति, सर्वत्र च तिष्ठता गच्छता च उपयुक्तेन भवितव्यं,
 यथैवं न करोति असौ पापो भवति 'दुद्धदही०' ॥५४१-४३६॥ इत्यादि, विद्वल्ल-अशोभनं गतिं नयन्तीति विगतयः, ताश्च क्षीर
 विगत्यादयः, विगतीमाहारयतः मोहोद्भवो भवति, न च कथंचिदपि अनशनदि तपः करोति असौ पापो भवति । 'अत्यंतमि
 च०' ॥५४२-४३६॥ इत्यादि, अस्तमनफालेऽपि आहारं नित्यमाहारयति, यदि नाम कश्चिच्चोदयति किमिति भ्रं आहारं नित्यमा-
 हारयति न चतुर्थपष्ठादि कदाचिदपि करोति ? एवं चोदितः प्रतिचोदयति यः स पापो भवति । 'आयरिय०' ॥५४३-४३६॥
 इत्यादि, आचार्यपरित्यागी परपापं ह्यसेवकः 'गाणंगणिए' गणा गणं संचरति जघन्येन अपूर्णषण्मासे निष्कारणे असौ गाणं-
 गणिकोऽभिधीयते, 'दुब्भूते' दुष्प्रा (दुष्टा) शौ, दुष्टं-अशोभनं भवनं यस्य, भवनं वर्तनं करणमित्यर्थः, या एवंप्रकारः स पापो भवति ।
 'सयं गेहं०' ॥५४४-४३६॥ इत्यादि, स्वयं गृहं परित्यज्य-प्रव्रज्यां गृहीत्वा परगृहेषु व्यापारं करोति, निमित्तादीनां च व्यापारं

करोति, एवं संयमं प्रति सीदन् पापो भवति 'संनहर्षिण्डं' ॥५४५-४३६॥ इत्यादि, सत्रायर्षिण्डं जेमइ जिह्वेन्द्रियासक्तः, सुखासक्त-
श्च समुदानं भिक्षार्थेण न च्छति, एतच्च एतद्दूष्यमपि न भवति तथा गृहस्थासनानि नित्यं सेवति यः असौ पापो भवति 'एयारिसे०
॥ ५४६५४७-४३७ ॥ इत्यादि, वृत्तद्वयं, ईदृशः 'पंच कुक्षीलसंवृताः' पंच इति पासत्थोसण्णकुसीलणितियसंसक्तरुग्धरा
इत्यर्थः, मुनीनां श्रवणां हिहिमो निक्षुधो जघन्य इत्यर्थः, एवं प्रकारस्य आत्मा साधुलोकं विषममिव गहितो भवति, नासौ
इहलोकं पूज्यः, नापि परलोकं, यः पुनरेतान् दोषान् वर्जयति यदा स सुत्रतो भवति मुनीनां मध्ये, तस्यात्मा साधुलोकं असूत-
मिव पूज्यते, असूतं क्रियद्वर्णान्धरसोपेतं वर्णवलयपुष्टिसौभाग्यजननं सर्वरोगनाशनं अनेकगुणसम्पन्नं कल्पवृक्षफलवदसूतमभिधीयते,
स एयत्थविशिष्ट इहलोकं परलोकं च आराधयतीति । इति परिसमाप्तौ उपप्रदर्शने च, गुरुप्रदेशात्, न स्वाभिप्रायेणेति । नयाः
पूर्ववत् ॥ इति पापसम्पन्नं नाम सप्तदशमध्ययनमिति १७ ॥

उक्तं सप्तदशमध्ययनं, इदानीमष्टादशं, तस्य कोऽभिसम्बन्धः ? सम्बन्धो वक्तव्यः, स च त्रिविधः, तद्यथा- 'सूत्रप्रकरणा-
ध्याय' इत्यादि, सूत्रप्रकरणसम्बन्धौ ऊह्यौ, अध्यायसम्बन्धः सप्तदशमे पापश्रमणो व्यावर्णितः, इह पुनरष्टादशमे सुश्रमणो व्याव-
र्णितः, अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य अध्ययनस्यानुयोगद्वारात्तदुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नामनिष्कन्ने निकषेवे संजईज्जं, 'निकषेचो
संजइज्जंमि०' ॥३९१-४३८॥ इत्यादि, संजयशब्दस्य चतुर्विधो निक्षेपः नामादि, यावत् इशरीरसम्बन्धरीरव्यतिरिक्तः त्रिविधः,
एकमविकादि, भावसंजओ आगमतो नोआगमतो य, 'संजयनासं गीयं वेयंतो' ॥३९३-४३८॥ इत्यादि, उक्तो नामनिष्पन्नो
निक्षेपः । इदानीं सूत्रालापक इति, अस्मात्तावज्ज्ञेयं यावत् सूत्रं- 'कांपिल्ले नयरे' ॥५४८॥ इत्यादि, निर्युक्तिगाथाः सूत्रगाथाश्च

प्रायसः प्रकटार्थो एव, निर्युक्तिकारः ह्यत्रोक्तमेवार्थं क्वचिदुच्यते, अतः परं गाथानुसारेण श्रवणः आख्यातकप्रायं प्रायः भवि-
 व्यति, सो य संजओ राया कहिं आसी ? कहिं वा तेण साहुचणं लद्धं ? तं भण्णति-‘कंपिच्छपुरं’ ॥३९४-४३८॥ इत्यादि,
 कंपिच्छपुरं नयं, तत्थ य संजतो नाम राया, सो कइया भिगवहाए णिगगतो चउव्विहणं सेण्णं हयोहिं गएहिं रेहिं पुरिसोहिं य,
 तदेव चउव्विहं सेनं नासीरं भवइ, तस्स य कंपिच्छपुरावरस्स समीपे केसरं नाम उज्जाणं, घणघडियकडच्छायं, तेण राइणा ते भिगा
 समंततो परद्धा संता केसरुज्जाणं पविट्ठा, अफ्फोयमंडवे गइमालीणामं अणगारो द्वाणं हियायमाणो चिट्ठति, ‘अफ्फोव’ ॥५६२-४३९॥
 इति, किञ्चुक्तं भवति-आकीर्णः, वृक्षगच्छगुल्मलतासंछण्णे इत्यर्थः, सो य राया गच्छगते भिगे वधेति, तेसिं च भिगाणं कति भिगा
 भीता तेसिं सरणभिव मग्गमाणा उपगता, तेण राइणो अच्छरीयमिति चिंता जाला-किं मण्णे इत्थ कोह होज्जा ? ततो राया
 आसगतो ते भिगे हए अहए य पासति, तं च साधुं दइणु संभंतो भीतो भणति-अहो मया मन्दपुण्णेणं मकेऽनगारो विंधितोऽति-
 रसागिद्धेण ‘घचुणा’ घातणसिलेनेत्यर्थः, सो राया, ‘आसं विसज्जइत्ताणं’ ॥५५५-४४०॥ तं साहुं विणएणं वंदिउण अवराहं तं
 तु खामेति राया, ण जाणिया तुभे जो सरो घचितो मया, ‘अह मोणेण’ अह मोणमसितो सो अणगारो ण वाहरति तस्स, तव्म-
 यभीतो इणमत्थं सो उदाहरति-‘कंपिच्छपुराहिवई’ ॥ ४००-४४० ॥ इत्यादि, सर्वा निर्युक्तिगाथाः प्रकटार्थाः, ह्यत्रगाथा अपि
 प्रायसः प्रकटार्थो एव, यद्वक्तव्यं तदुच्यते-ततो सो संजओ राया गइमालिस्स अंतिए वेच्चा रज्जं पव्वइतो, ग्रामसमुदायो राड्ढमभि-
 धीयते, तो तं पव्वइत्त सोजण तत्थ खत्तिओ देवलोयजुतो सारिसतो वीमसाए पुच्छति-जहा ते दिस्सती रूळं, पसन्नं ते जहा

मणौ ॥ किंनो किंनोत्ते, कस्सडाए व माहणे? । कहं पडियसी बुद्धे, कहं विणीयाचि बुच्चसि? ॥ ५६८-४४३ ॥ उच्यते-संज-
ओ नाम नामेणं, अहं (तहा) मोत्तेण गोयसो । गहमाली ममायरिया, विज्जाचरणपारागा ॥ ५६९, ४४३ ॥ जम्हा सब्बे पाणिणो
ण हेमि तम्हा माहणेति बुच्चामि, तथा पुनरपि क्षत्रिय आह-क्रियावादिणं आसीतं शतं अक्रियावादिनां चतुरशीतिः अज्ञानिक-
वादीनां सप्तषष्टि वैनायिकानां द्वात्रिंशत्, एभिश्चतुर्भिः स्थानैः एकान्तवादिनः 'मितज्ञा' मितज्ञानिनः मितशीलपुत्रचारः, मितं
परिमितं स्तोत्रमित्यर्थः, ज्ञानिनः, कथं एवमेते परमार्थं ज्ञास्यन्ते?, कथं वा परस्योपदेशं दास्यति?, अज्ञानञ्च पापं कुर्वन्ति, ततो
पडति पारए घोरे, पुनर्थममाचरन्ति ते दिव्यां गतिं गच्छन्ति, सब्बे ते विदिता मज्झ इत्यादि गतार्था, पुनरपि क्षत्रिय आह-
अहमासीं ब्रह्मलोकं कल्पे महाश्राणे विमाणे बुद्धिमां वरिससतोवमा, किमुक्तं भवति?-पत्योपमसागरोपैर्यत्रोपक्रमः क्रियते आयुए,
पाली मयादा, या पब्बोपमैः स्थितिः सा ली, या पुनः सागरोपमैः स्थितिः सा महापाली, सोऽहं बहूनि सागरोपमानि ब्रह्म-
लोककल्पे भोगान् भुत्वा इदं मानुष्यकं भवमायात, इहापि मम ज्ञानमस्ति येनात्मनः परेषां च आयुं जाणामि, तंजहा-स-एव
क्षत्रियः संजयस्योपदेशं ददाति, नानाश्रकारां रुचिं च छंदं च परिवर्ज्य संजतो भवति जिनमेते, एकपाचिचो भव इत्यर्थः, ये च
अनर्थास्तां सर्वां ज्ञात्वा परिवर्जयन्त, ये च साधिकरणश्रनाश्च तेषां प्रतिक्रमे, अहो विस्मये, अहो भवां संयमे उत्थित, अहोरात्रं
सर्वमित्यर्थः, एतज्ज्ञात्वा तपः कुरु, कुच मां पृच्छसि तत् तं कथयामि, क्रिया अस्तित्वं तत्र रुचिं कुरु, कथं?, अस्ति माता-
स्ति पिता अस्ति सुकृतदुष्कृतानां कर्मणां फलविपाक इति, नास्तित्वं च परिवर्ज्य, सम्यग्दर्शित्वा धर्ममाचर, एतत्सुण्यपदं
श्रुत्वा कृत्वा च ये मोक्षं गता तानहं कीर्त्तयिष्यामि स्थिरीकरणार्थं, भरहोवि भरहवातं वेञ्चा कामाणि पव्वइए इत्यादि, एव-

मादाय धीरा धर्मं कृत्वा मोक्षं गताः, ये पुनरहेतुभिर्वचन्ते उन्मत्तका इव विचरन्ति, एतत् शुभाशुभं विशेषं शुहीत्वा ये धीरा बुद्धिमंतो दृढप्राक्रमाः ते शुभं प्रति प्रयतन्ते, ये पुनरन्ये ते विपरीतं कुर्वन्ति, एतज्ज्ञात्वा मया अणिदाणखमचि—अनिदाणमव-
न्यस्तत्क्षमा तत्समर्थान्स्त्वनिष्पादका, यद्वा अवन्यात्मिका सत्यभाषामपिता, एतत् कुर्वतः त्रिष्वपि कालेषु परमां गतिं गताः, ये पुनरहेतुभिः वचन्ते ते कथं शुभां गतिं यास्यन्तीति, शेषं तदेव, नयाः पूर्ववत्॥संजइज्जं अष्टादशमध्ययनं परिसमाप्तमिति ? ८॥

उक्तं अष्टादशम्, इदानीमेकोनविंशतितमम्, अत्र सम्बन्धः, अष्टादशमे भोगकद्धीपरित्यागात् सुश्रमणो भवति, इहापि अग्रतिक-
र्मशरीरत्वात् सुतरां श्रमणो भवति, अनेन सम्बन्धेनायातस्याध्ययनस्यादुयोगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ष्य नामनिष्पन्ने निक्षेपे
मियायुत्तिज्जं, मृगशब्दः पुत्रशब्दश्च निक्षेपव्ययः, 'षिकखेवो अ मियाए०' ॥४०५-४५१॥ इत्यादि गाथात्रयं गतार्थं । इदानीं
नामानिरुक्तिं भवति- 'मिगदेवीपुत्ताओ०' ॥४०८-४५१॥ इत्यादि, गतार्था, उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः । इदानीं सूत्रालापक इति,
अस्मात्चावद्वक्तव्यं गावत्सद्वयं निपतितं, सूत्रं चेदं- 'सुग्गीचे पायरे०' ॥६०१-४५२॥ इत्यादि, सूत्रोक्तमप्यर्थं निर्युक्तिकारः पुनरापि
ब्रवीति, किं?, द्विषद्वं कु(ख)द्वं भवतीति, 'सुग्गीचे गगरे' इत्यादि आख्यानकथायाः प्रायसः गतार्था, 'उण्णंदमाणं' इति
'दुनादि समृद्धौ' हृदयेन वृष्टिवद्भुमानो भोगसमृद्धः सः तुल्यो नान्य इति, दौणुंदक इति त्रायद्विशदेवा नित्यं भोगपरायणा ते
दौणुंदगा इति भण्यन्ते, एवं सोऽपि नित्यं भोगपरायण इति दौणुंदगा, देहति-पश्यति, संनिपाणमिति संज्ञिनः ज्ञानं संज्ञिज्ञानं
तत्समुत्पन्नं, जातिस्मरणमित्यर्थः, तेन जाइस्मरणेन स्मरति यथा मया अन्यस्मिन् जन्मानि संयमः कृत इति, पच्छा पुरा व जहि-

यव्यो, पर्यन्तकालो पुरा लघुवयस एव, यद्वा युष्माकं पश्चात्पुत्रो वा, परित्यज्य, शेषं तावदेव जायते इति, नयाः पूर्ववत् ॥ एकौ-
नविंशतितमं सुगापुत्रीयं समाप्तम् ॥ २९

इदानीं विंशतितमं, तस्य कोऽभिसम्बन्धः ? , एकोनविंशतितमे अग्रतिकर्मशरीरता व्यावर्णिता, विंशतितमे महानिर्ग्रन्थत्व-
मिति व्यावर्ण्यते, अग्रतिकर्मशरीरश्च महानिर्ग्रन्थो भवतीत्यनेन सम्बन्धेनयातस्यास्य अध्ययनस्यायुयोगद्धारचतुष्टयं पूर्ववदथा-
वर्ण्य नामनिष्पन्ने निक्षेपे महानियंठिञ्जं, खुड्डागणियंठिञ्जं भण्णाति, शुल्लके अज्ञाते नो महान्तं ज्ञायते ततो शुल्लकज्ञापनार्थं
'नामं ठवणा०' ॥४२२-४६६॥इत्यादि, नामशुल्लकं शुल्लक इति यस्य नाम, स्थापनाशुल्लकः असद्भावे अक्षादि, सद्भावे काष्ठकर्म्म-
दिशुल्लकस्थापना, द्रव्यशुल्लकं शरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तं सचिच्चादि, सचिच्च्ं ग्रथमसमयोत्पन्नं ह्यस्मपन्नकजीवशरीरं, अचिच्च्ं
परमाणु, मिश्रं तस्य पन्नकशरीरस्य परित्यागकाले केचित् सचिच्चाः केचिदचिच्चाः शरीरप्रदेशाः, क्षेत्रे शुल्लकं आकाशप्रदेशः,
ग्रस्मिन् वा क्षेत्रे शुल्लकं व्यावर्ण्यते, योगः व्यापारः, स च शैलैस्त्ववस्थायाम् शुल्लको भवति, भावानामौपशमिक एव शु-
ल्लकः, सर्वस्तोक इत्यर्थः, एतस्मिं शुल्लकानां प्रतिपक्षे महंतगा ह्येति, महंतशब्दोऽपि व्याख्यात एव । इदानीं नियंठशब्दस्य नि-
क्षेपः--'निक्रमेवो नियंठंमि०' ॥४२३-४६६॥इत्यादि, गाथाद्वयं गतार्थं, भावनिर्ग्रन्थः पंचविधः पुलकः बहुशः कुशीलः निर्ग्रन्थः
स्नातको, निर्ग्रन्थः स च पंचविधः एभिर्विध्यमणैः द्रव्यैरुदुगन्तव्यः, तानि चामृनि-पण्णवण वेय रणे' इत्यादि गाथात्रयस-
ङ्गृहीतानि ॥ ४२५ ॥४२६॥४२७-४७१. मन्नापना-र्यां पुलकादीनां स्वरूपकथनं, पुलको पंचविहो पण्णत्तो, तंजहा-ग्गाण-
पुलाए दंसणपुलाए चरित्रपुलाए लिङ्गपुलाए अहसुहुमपुलाए णाम पंचसो, तत्थ णापुलाओ ज्ञानस्य विराधनां करोति, कथं ? ,

श्रीउचारा०

चूर्णं

२०

महा-

नियंठिञ्जे

॥२५२॥

कालविनयबहुमानादीनि न सम्यक्करोति, तथा ज्ञानस्य ज्ञानिनां च निन्दाप्रद्वेषमत्सरादीनि करोति, एवं ज्ञानं पुलक्रीकरोति, निस्सारीकरोतीत्यर्थः; एवं सर्वत्र, दर्शनपुलाए शंकादिदोषसहितं दर्शनं धारयति, गुणाश्रोपवृहणादयः, नात्र सम्यक्करोति, तथा दर्शनिनां च निन्दाप्रद्वेषमत्सरादीनि करोति, एवं दर्शनं पुलक्रीकरोति, चरिचुलाओ चारित्रस्य देहे देशस्य खण्डनं सर्वखण्डणं वा करोति, तथा चारित्रस्य चारित्राणां च निन्दाप्रद्वेषमत्सरादीनि करोति, एवं चारित्रं पुलक्रीकरोति, लिङ्गपुलाओ लिङ्गं-रजो-हरणसुखवाञ्छिकाणि तं अविधीए अणादरेण वा धारयति, निन्दाप्रद्वेषमत्सरादीनि(वा)करोति, एवं दर्शनं पुलक्रीकरोति-निस्सारी-करोति, अहासुहृमताए एषां चतुर्णामपि ब्रह्मण् अतिचारान् करोति, एवं पुलक्री व्याख्यातः । बडसे पंचविहे पण्णत्ते, तंजहा-आभोगवडसे अणामोगवडसे संवुडवडसे अंसवुडवडसे अहासुहृमवडसे णाम पंचमे, बकुस इति किमुक्तं भवति ?-रागेण सरीरो-पकरणादिपु विभूयां करोति, शरीरे देशस्नानं सर्वस्नानं वा करोति, केशादिपु संयमनं वा करोति, शरीरस्य चर्णरुमन्धादि वा करोति, तथा आमोगेन जानं करोति आमोगवकुशः, अनामोगेन अजानन्-अज्ञानीभूत्वा करोति अनामोगवकुशः, संवृत्तः सन् करोति, चारित्रावरणीयकर्मोदयात्, असंवृत्तवकुशः, असंवृत्तो वा करोति असावसंवृत्तवकुशः, अथाप्य(यथा)सुहृमं वा यत्किंचित्ता-वन्मात्रं करोति, एवं उपकरणवसत्यादिपु करोति । कुसिले दुविहे पण्णत्ते, तंजहा-पडिसेवणकुसिले कसायकुसिले य, पडिसेवणकुसिले जहा पुलाए, नवरं कुशिलशब्दोच्चारणं कर्त्तव्यं, कुत्तिसत्तं शीलं कुशीलं मूलोत्तरगुणेषु, कषायकुशीले पंचविधे चैव जहा पुलाए, नवरं कषायशब्दोच्चारणं कर्त्तव्यं, कषायानुगतं शीलं । नियंठे पंचविहे पण्णत्ते, तंजहा-पडमसमयनियंठे अपडमसमयनियंठे चरमसमयनियंठे अचरमसमयनियंठे आहासुहृमणियंठे णामं पंचमं, निर्गतग्रन्थो निर्ग्रन्थः, कर्म्मार्ष्टविधं मिथ्यात्वाविरति दुष्टयोगाथ,

पुलाका-
दीनां प्ररू-
पणादीनि,

॥२५२॥

यद्वा ग्रन्थो बाह्योऽभ्यन्तरश्च, बाह्यः सज्जनबान्धवधनकनकरजतादि, अभ्यन्तरः क्रोधादि, अस्माद् ग्रन्थान्निर्गतो निर्ग्रन्थः, असौ प्रथमसमयोत्पन्नः प्रथमसमयनिर्ग्रन्थोऽभिधीयते, आहासुहृमनियंठो निर्ग्रन्थत्वं यत्किञ्चिच्चान्मात्रेण वर्त्तते । सिघाते पंचविहं पण्णत्ते, तं०-अच्छवी असवले अकम्मंसो संसुद्धणाणंदसणधरे अरहा जिणो केवली अपरिस्ताधी, छवि-सरीरं, नास्य छवि विद्यत इति अच्छवि, कथं?, यथा नास्य शरीरे मनागवि मूर्च्छा विद्यते, परित्यक्तशरीर इत्यर्थः, न चान्यशरीरप्रतिबन्धकः?, अग्रबलः शुभा-शुभकम्मविप्रभुक्तः?, धातिकर्माणि प्रति नास्य स्तोकोऽपि कम्मबन्धो विद्यत इति अकर्माया, धातिकर्माण्येव प्रति?, संशुद्धज्ञानदर्शन-धरः, क्षायिकज्ञानदर्शनधर इत्यर्थः?, देवासुरमनुजैभ्यः पूजामर्हतीति अरहा, क्रोधादिजयाज्जिनः, केवलं-सम्पूर्णं ज्ञानदर्शनं धार-यतीति केवली, नास्य ज्ञानदर्शनसुखानि परिश्रवन्तीति अपरिश्रावी? । पुलकादीनां स्वरूपकथनमुक्तम्, इदानीं तेषामेव पुलकादीनां वेदचिन्ता-ते हि किं सवेदका अवेदका इति?, वेदाह्वयः-स्त्रीपुंनपुंसका इति, पुलाए सवेदए, णो अवेदए, जइ सवेदए किं थि-अवेदए पुरिसवेदए नपुंसवेदए?, णो इत्थंवेदए, पुरुषवेदए वा णपुंसगवेदए वा होज्जा, बउसा पड्डिसेवगा तीहिवि सवेदए होज्जा, कसायकुसीलए सवेदए अवेदए उवसन्वेदए वा खीणवेदए वा होज्जा, सवेदए तीहिवि वेदेहिं वा होज्जा, णियंठो स-वेदए अवेदए होज्जा, जति अवेदए उवसंतवेदए वा खीणवेदए वा होज्जा, जइ सवेदए तीहिवि सवेदए, सिणायए अवेदए खीणवेदए होज्जा । पुलकादयः सरागा वीतरागाः इति प्रश्नः?, पुलाए सरातो, ण वीतरागो होज्जा, एवं जाव कसायकुसीले, णियंठे णो सरागो होज्जा, वीतरागो होज्जा, उवसंतवीतरागो खीणवीतरागो वा होज्जा, सिघाते खीणवीतरागे णियंठे होज्जा । पुलकादयः किं स्थितकल्पे अस्थितकल्पे भवन्तीति प्रश्नः, कः स्थितकल्पे?, पुरिमपथिमानां तीर्थकराणां तीर्थेषु नियमात् क्रियते अयं कल्पः

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

२०

महा-

नियंठिज्ज

॥२५४॥

ततः स्थितकल्पोऽभिधीयते, शेषाणां अनियतः, स चार्य-आचेलवकुक्षेसिय सज्जारय रायपिंड कितकम्मा । वत जेहु पडिककमणे मासे पज्जोसवणकल्पे ॥ १ ॥ कल्पशब्दश्च करणं वर्तते, यथोक्तं-“सामर्थ्यं वर्णनाकाले, छेदने करणे तथा । औपम्यै चाधिकारं (चासे) च, कल्पशब्दं विदुर्बुधाः ॥ १ ॥” पुलाकादयः सर्वेऽपि स्थितकल्पे अस्थितकल्पे वा भवंतीति, अथवा कल्पसामान्यात् पुलाए किं जिणकल्पे शेरकल्पे कल्पतीति वा होज्जा?, गो जिणकल्पे, गो कल्पतीए, शेरकल्पे होज्जा, बउसे पडिसेवणाकुसीले य जिणकल्पे शेरकल्पे वा होज्जा, गो कल्पतीति, कसायकुसीले तिहिंवि होज्जा, गियंठे सिणातो कल्पतीति. पुलाए सामाईयसंजएण वा छेदोव-ड्वावणियातो वा होज्जा, सेसेसु पडिसेधो, एवं बउसपडिसेवणाधि, कसायकुसीलो आइछेसु चउसु संजमेसु होज्जा, गो अह-कखाए, गियंठसिणाया गियसा अहकखातसंजमे होज्जा । पुलाए किं पडिसेवए अपडिसेवए ?, गियसा पडिसेवते, जति पडिसे-वए मूलगुणपडिसेवए उचारगुणपडिसेवए ?, मूलगुणेषु पंचहं महन्वयाणं अनयर पडिसेविज्जा, उत्तरगुणेषु दसविहस्स पच्चस्सा-णस्स अन्नतरं पडिसेविज्जा, बउसे उत्तरगुणपडिसेवए, नो मूलगुणपडिसवए, पडिसेवणाकुसीले जहा पुलाए, उवरिज्जा तिण्णिवि अपडिसेवगा । पुलाए कतिहिं णणेहिं होज्जा ?, दोहिं वा तोहिं वा, बउसपडिसेवगादि, एवं कसायकुसीले, गियंठया दोहिं वा तीहिं वा चउहिं वा होज्जा, पुलाओ न अपुन्वाइं अहिज्जेज्जा, बउसो जहण्णेणं अठ पवयणमाताओ उक्कोसेणं दस पुन्वाइं अहि-ज्जेज्जा, एवं पडिसेवओऽवि, कसायकुसीलो गियंठो य जहण्णेण अठ पवयणमाताओ उक्कोसेणं चोइस पुन्वाइं अहिज्जेज्जा, सिणातो सुयवतिरिचो। पुलाओ तित्थे होज्जा, गो अतित्थे, एवं बउसपडिसेवगावि, कसायकुसीलो तित्थे वा अतित्थे वा होज्जा, जति अतित्थे तित्थकरो वा पचेयवुद्धो वा होज्जा, एवं नियंठसिणायावि । पुलाओ किं सलिगे होज्जा अण्णेसिं लिगे वा होज्जा?,

पुलाकादि-
स्वरूपं.

॥२५४॥

सम्बद्धसिद्धे उपवज्जेज्जा, एवं वडसपडिसेवगादि । पुलगस्स देवलोगद्धिती जहण्णं पलिओवमपुहुत्तं, उक्कोसेणं अट्टारससागरो-
वमाहं, वडसपडिसेवगाणं जहण्णं तं चेव, उक्कोसेणं वावीससागरोवमाहं, कसायकुसीलस्स जहण्णं तं चेव, उक्कोसेणं तेत्तीस-
सागरोवमाहं, गियंठस्स अजहण्णमणुक्कोसेणं तेत्तीससागरोवमाहं । पुलगस्स असंखेज्जा संजमट्टाणा, एवं जाव कसायकुसीलस्स,
गियंठसिणाताणं एगे अजहण्णमणुक्कोसेए संजमट्टणे, एतेसिं पुलगादीणं संजमट्टाणां कतरे कतरेहिं तो अप्पगा वा बहुगा वा
उभया वा विसेसाहिया वा ?, गियंठसिणाताणं अजहण्णमणुक्कोसा संजमट्टाणा सम्बत्थोवा, दोणहवि तुल्ला, पुलगस्स असंखेज्ज-
गुणा, एवं वडसकुसीलाणं असंखेज्जगुणा, पुलगस्स अणंता चरित्तपज्जवा, एवं जाव सिणातस्स, पुलगोणं पुलगस्स सट्टाण-
सण्णगासेणं चरित्तपज्जवेहि य सिय हीणे सिय तुल्ले सियञ्जमहिते, जह हीणे वा अणंतमागहीणे वा असंखेज्जभागहीणे वा संखे-
ज्जगुणहीणे वा, एवं अज्जमहियएवि, पुलाए वडसस्स परट्टाणसंनियासेणं चरित्तपज्जवेहि हीणो, णो तुल्ले, णो अज्जमहिए, जह
हीणे अणंतगुणहीणे सेसेहिं, एवं पडिसेवगस्स कसायकुसीलस्स छट्टाणपडिए, गियंठसिणाता जहा वडसस्स, एवं सेसेहिवि सह
संजोगो कायव्यो, उवरिल्ला अज्जमहिया हेड्डिछ(का हीणा)पुलाए सजोगी तीहि वि जोगेहिं, एवं जाव गियंठो, सिणातो सजोगी वा अजोगी
वा । पुलाए सागरोवडचे चेव अणागारोवडचे चेव, एवं जाव सिणातो । पुलाए सकसाथी तं संजलणेहिं चउहिं, एवं जाव पडि-
सेवओ, कसायकुशीलो छहिं, गियंठो एक्काते सुक्कलेसाए, सिणातो परमसुक्कलेसाए । ते पुलाए बहुमाणा हीयमाणा अवड्डिता?,
तीहि वि परिणामतोहिं, एवं वडसकुसीलावि, गियंठसिणाता बहुमाणा अवड्डियपरिणामा वा, पुलाए बहुमाणा परिणामा जहण्णेणं
एकं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं, एवं हीयमाणेवि, अवड्डिए जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं सत्त समया, एवं जाव गियंठो

सिणातो अवट्टियपरिणामए जहण्णेणं अंतोसुहत्तुं, उक्कोसेणं देहणा पुब्बकोडी । पुलए आउयवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ वंथति, वउसो सत्त वा अहु वा वन्थति, एवं पडिसेवएवि, कसायकुसीले सत्त वा अहु वा छ वा वन्थति, छ आउयमोहणिज्जवज्जाओ वंथति, नियंठे एगं वेदणिज्जे वन्थति, सिणाए वंधए वा अवंधए वा, जति वंधए वेदणिज्जे एगं वन्थति, पुलए अहु कम्म-पगडीओ वेदति, एवं जाव कसायकुसीले, नियंठो मोहणिज्जवज्जाओ सत्त वेदति, सिणाए वेदणिज्जआउयणाभगोत्ताओ चत्तारि वेदति । पुलए चैव वेदणिज्जाउयवज्जाओ छ उदीरेह, वउसे सत्त वा छ वा उदीरेति, आउवेदणिज्जवज्जाओ छ उदीरेति, एवं पडिसेवएवि, कसायकुसीले सत्त वा अहु वा छ वा पंच वा उदीरेति, आउवेदणिज्जमोहणिज्जवज्जाओ पंच उदीरेति, (नियंठे) पंच वा दोन्नि वा उदीरेति, दोन्नि उदीरमाणे णामं गोत्तं च उदीरेति, सिणाए उदीरेए वा, जति उदीरेति णामं गोत्तं च उदीरेति । पुलामे पुलामत्तं चइत्ता कसायकुसीलत्तं वा असंजमं वा उवसंपज्जति, पडिसेवओ पडिसेवं चइत्ता वउसत्तं वा कसायकुसीलत्तं वा असंजमं वा संजमासंजमं वा उवसंपज्जह, कसायकुसीले कसायकुसीलत्तं चइत्ताणं पुलामत्तं वा वउसत्तं वा संजमं वा संजमासंजमं वा उवसंपज्जति, नियंठत्तणं चइत्ता कसायकुसीलत्तं वा सिणायत्तं वा असंजमं वा उवसंपज्जति, सिणा-यतो सिणायत्तं चइत्ता सिद्धिगतं उवसंपज्जति । पुलए णोसंनोवउत्तो होज्जा, वउसपडिसेवणकसायकुसीला उभयं वावि । नियंठ-सिणाता जहा पुलए आहारए होज्जा, एवं जाव नियंठे, सिणाते उभयहावि । पुलए जहण्णेणं एगं भवं होज्जा, उक्कोसेणं तिण्ण-भवग्गहाणं, वउसे जहण्णेणं एगं उक्कोसेणं अहु, एवं जहा कसायकुसीले, नियंठे जहा पुलए, सिणाए एककं । पुलामस्स एग-भवग्गहणिया आगरिसा जहण्णेणं एकको उक्कोसेणं सत्तग्गत्तो, एवं जाव कसायकुसीलस्स, नियंठस्स जहण्णेणं एकको उक्कोसेणं

दोत्रि, सिणातस्स एक्को, पुलगस्स णाणाभवग्गहणिया आगरिसा जहण्णेण दोत्रि उक्कोसेणं सत्त, वउत्तस्स जहण्णेणं दोत्रि उक्कोसेणं सहससागसो, एवं जाव कसायकुसीलस्स, णियंठो जहण्णेणं दोत्रि उक्कोसेणं पंच, सिणातस्स गत्थि एक्कोऽवि पुलए कालओ केच्चिरं होत्ति, जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणवि अंतोमुहुत्तं, वउत्ते जहवेणं एककं समयं, उक्कोसेणं देहणा पुब्बकोडी, एवं जाव कसायकुसीले, णियंठे जहा पुलए, सिणाए जहा वउत्ते। पुलका बहव; पुलकत्तेन किञ्चित्तरं कालं [अंतरं] होति, जहन्नेणं एककं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं, एवं नियंठावि, अवसेसा सच्चद्धं। पुलगस्स केवतियं कालं अंतरं होति, जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं अणंतं कालं, अवहुणोगलपरियहं देहणं, एवं जाव णियंठस्स, सिणातस्स नत्थि अंतरं, पुलगणं केवतियं कालं अंतरं होति, जहण्णेणं एककं समयं, उक्कोसेणं संखेज्जाहं वासाहं, एवं णियंठाणवि जहण्णेणं, उक्कोसेणं छम्मासो, सेसाणं गत्थि अंतरं। पुलगस्स तिचि समुत्थाता पण्णात्ता, तंजहा-वेदणा कसाया मारणंत्थिया, वउत्तपडिसेवगाणं पंच, तिचि ते चैव, विउव्विए तेए य, कसायकुसीलस्स छ, पंच ते चैव, आहारए य, णियंठस्स नत्थि एक्कोऽवि, सिणातस्स एक्को, केवलिसमुत्थातो। पुलए लोगस्स कतिभाते होज्जा?, किं संखेज्जतिमारो अंसंखेज्जतिमाए होज्जा? संखेज्जेसु भाएसु होज्जा? अंसंखेज्जेसु भाएसु होज्जा? सव्वलोएसु होज्जा?, गोयमा! अंसंखेज्जतिमारो होज्जा, सेसेसु पडिसेहो, एवं जाव णियंठे, सिणाते सव्वेसु होज्जा, एवं वउत्तसाणवि। पुलगो खओवसमिते भावे होज्जा, एवं जाव कसायकुसीले, णियंठे खइए वा उवसमिए वा भावे होज्जा, सिणाते खइए भावे होज्जा, एवं पुण माणा, (पुलए णं पुब्बपडिवण्णाया) विया पडिवज्जमाणयावि होज्जा?, गोयमा! सिय अत्थि, सिय णत्थि, जति अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिचिया, उक्कोसेणं सयपुहुत्तं, पुब्बपडिवचिया सिय अत्थि सिय गत्थि, जति अत्थि

श्रीउत्तरा०

चूर्णो

२०

महा-

नियंठिज्जं

॥२५८॥

जहण्णं एकको वा दो वा तित्ति वा, उक्कोसेणं सहस्सपुहुत्तं, ञउसावि एगसमण्णं केवतिया पडिवज्जमाणया, (सिय अत्थि सिय गत्थि) जति अत्थि जहण्णं एकको वा दो वा तित्ति वा, उक्कोसेणं सहस्सपुहुत्तं, पुव्वपडिवण्णया जहण्णं उक्कोसेणवि कोडिसयपुहुत्तं, एवं कुसीलपडिसेवगावि, कसायकुसीला पडिवज्जमाणया जति अत्थि जहण्णं एकको, उक्कोसेणं सहस्सपुहुत्तं, पुव्वपडिवण्णया जहण्णवि उक्कोसेणवि कोडिसहस्सपुहुत्तं, णियंठा पडिवज्जमाणया जति अत्थि जहण्णोण एकको वा दो वा तित्ति वा, उक्कोसेणं वावट्ठं [ति]सत्तं, खवगणं चउप्पण्णा होति, उपसमगाण उ पुव्वपडिवण्णया जति अत्थि जहण्णं एकको वा दो वा तिण्ण वा, उक्कोसेणं सयपुहुत्तं, सिणाया पडिवज्जमाणया जति अत्थि जहण्णं एकको वा दो वा तित्ति वा, उक्कोसेणं सयपुहुत्तं, एते णं भंते, पुलागवकुसुसालिणियंठसिणायाणं कतरे कतरोहिंतेो अप्पा वा अट्टसयं, पडिवन्नस्स जहण्णोण उक्कोसेणवि कोडिपुहुत्तं। एते णं भंते, पुलागवकुसुसालिणियंठसिणायाणं कतरे कतरोहिंतेो अप्पा वा वहुया वा तुल्ला वा विसेसाहिया वा ?, गोतमा ! सव्वथोवा णियंठा, पुळगा संखेज्जगुणा, सिणाता संखेज्जगुणा, ञउसा संखेज्जगुणा, पडिसेवणाकुसीला संखेज्जगुणा, कसायकुशीला संखेज्जगुणा इति ॥ उक्को नामनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं ह्यत्रालापक-स्यावसरः, असति ह्यत्रे कस्यालापकाः, ह्यत्र च ह्यत्रागुगमे भविष्यति, तत्रागुगमो द्विविधः-ह्यत्रागुगमो नियुत्तयगुगमश्च, नियुत्तयगुगमस्त्रिविधः- निक्षेपनियुक्तिः उपोद्घातनियुक्तिः ह्यत्रस्पार्शिकनियुक्तिश्च, यो यस्य विषयः स पूर्वोक्तः, ह्यत्रादिचतुष्टय-युगपद्गच्छति, एतय य मुत्ताणुगमो इत्यादि, ह्यत्रागुगमे ह्यत्रमुन्वयति, तच्चेदं-‘सिद्धाण गमोकिञ्चा’ (६१७) इत्यादि, सिद्धस्य-वाध्यनस्य प्रकटार्थस्यादि यत्किञ्चिद्वक्तव्यं तदुच्यते-सिद्धार्थानां परिनिष्ठितार्थानां नमस्कृत्वा संयतानां च, भावतः परमार्थतः, धर्मवर्तां तथ्यां अनुशास्तिं शृणुत मम, क एवमाह-सुधम्मस्वामी, आख्यानकप्रबन्धेन कथयति, अत्थि मगहाविसए रायगिहं

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

२१

समुद्र पा०

॥२६०॥

नयरं, तस्य सेषिणो राया विहारजत्तते निगतो, विहारजत्ता परिभणिया भणति, तन्निमित्तं निगतेण मंडिच्छुळीनाम वेइयं, तहिंठितो साहू दिठो, ज्ञाणं क्षियायति, तस्य तेसिं समुछावो-रण्णो साधुस्स य, एत्थ अज्झयणे वण्णिज्जति, प्रायसः प्रकटाथं एव, स राजा तं साधुं इच्छ्वा परं विस्मयं गतः, अहो अस्य साधोः रूपसौभाग्यसौम्यवत्ता क्षांतिष्ठुक्ति असंगवत्ता च भोगेषु लक्ष्यते, तस्य पादौ ग्रणम्य श्रदक्षिणं च कृत्वा नातिदूरे निगण्णः, ततो ब्रवीति, (कथं) तरुणो रूपवान् प्रयजितः?, साधुरुवाच-अना-थोऽहं, मम सुहृन् विद्यते, अनुकंपको वा, ततो राजा श्रहसितः, एवंयुणसमेतस्य कथं नाथो तव न विद्यते?, अहं तव नाथो भवामि, साधुरुवाच-स्वमापि अनाथ एव, मम नाथत्वं कथं करिष्यसि?, एवं साधो राज्ञश्च संवादो वर्ण्यते, जाव विहरति वसुधं वि-गतपापोत्ति ब्रवीमि, नयाः पूर्ववत् ॥ विंशतितममध्ययनं महािनियंठिज्जं २० ॥

उक्तं विंशतितममध्ययनं, इदानीं एकविंशतितमं, तस्य कोऽभिसंबंधः?, विंशतितमे निग्रथोऽभिहितः, एकविंशतितमे विविक्तचर्याऽभिधीयते, स च निग्रथो विविक्तचर्यासहित एव भवतीति, नाम्नः, अनेन संबन्धेनायातस्यासाध्यग्रनस्यानुयोगद्वार-चतुष्टयं व्यावर्ष्य नामनिष्कमे निक्षेपे आदाणपदेन समुद्रपालिज्जं नाम, अर्थतो विविक्तचर्यानामाध्ययनमिदानीं एकविंशतितमं, नामनिक्षेपं करोति 'समुद्रपालिय'मिति, 'निचत्वेव' इत्यादि (४२९) नामादिको चतुर्द्धो निक्षेपः, नामस्थापनाद्रव्याणि पूर्ववत्, भावे समुद्रपालितायुर्वेदतो भावतो तु णातव्वो, ततो समुद्धितमिणं समुद्रपालिज्जमज्झयणं, उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं सूत्रालापकस्यावसरः, अस्माद्यावत्सूत्रं निपतितं तावद्दकव्यं, सूत्रं चेदं— 'चंपाए पालिए नाम'मित्यादि (७२९-४८४) सूत्रोक्तमेवार्थं यत्पुनः निर्युक्तिकारो ब्रवीति तत्पुनरुक्तं, तत् ज्ञापयति— वैराग्यभावना येन जायते

न तन्मुनरुक्तं, यत्संयममुष्टिकारमेव भवति, तथा च आह— 'सञ्ज्ञायञ्ज्ञाणत्व०' गाथा ॥ इदानीमाख्यानकप्रबंधेन तस्योत्पत्तिसंबन्धि कारणं चाभिधीयते—चंपा गाम णगरी, तत्थ पाल्लित्तो गाम सत्थवाहो; अहिगतो जीवाये(दि)पु पदायेथु, असहंत-सासणत्तो, सो अन्नया कयाई पोएणं पत्थित्तो, मणिसधारिसरिएणं, मणिसं पूयाफलज्जातिफलकककोलादि, समुदतीरे पिण्डं नाम नगरं संपत्तो, तत्थ य वाणियएणं दारिया दिन्ना, विवाहिता य, अन्नया कयाइ तं पत्तिं आवण्णसत्तं वेत्तूण पत्थित्तो सदेसस्स, सा समुदमज्झंमिं पसवती पुत्तं पियदंसणं लक्ष्णणुत्तं, तस्स समुदपाल्लित्तं नामं कयं, पंचयईहिं परिकित्तो परिव-वड्ढति, वावचारिकलापडित्तो जातो, ततो जुव्वणपचस्स कुलरूवाणुसरिसं चउसड्डियुणोपेतं रूविणीनामभारियं आणावेति, सो रूविणीए सहित्तो देणुदओ व देवो भुंजति भोए निरुच्चिग्गो। अह अन्नया कयाई सो ओलोयणचिड्डित्ते पासत्ति(नगरं), वज्जं णीणि-वज्जंतं यासेति, तं ददूयणं सन्नी विवेगी णाणीं सुंकियदुक्कियाणं कम्मणं जाणती फलाविवागं, चरिचारणीयकम्मणं स्वओवसमे-णं च संबुद्धो संवगसणुत्तरं च संपत्तो आपुच्छज्जाण जणार्णि णिपसंतो, खायकित्तीओ, कालण तवच्चरणं वड्ढाणि वासाणि सो धुय-किल्लसो तं ठाणं संपत्तो जं संपत्ता ण सोयत्ति. एपोअं; द्वेउमिहित एव, तथापि नियुक्तिकारोणमिहितं; दिवदं सुवदं भव-तीति । इदानीं द्वये यत्किंचिद्वक्तव्यं तद् ब्रवीमि 'जहित्तुससंगंथ' ॥ (७५९-६८६) ॥ इत्यादि, 'ओहाइरयो' त्यक्त्वा असद्वृत्त्यं-कर्म अगोभनं कर्म अशुभकर्मगतिवन्धात्मकं, नरकतिरयोनिप्रायोगमित्यर्थः; तं, महान् क्लेशो यस्मिन् तं महाक्लेशं, महा-न्मोहो यस्मिंस्तन्मोहोहं, कृष्णं कृष्णलेश्यापरिणामि, मयानकं, असद्वृत्त्यं त्यक्त्वा संयमपर्याये स्थित्वा श्रुतधर्मं अभिरुचिं करोति, ब्रतानि-महाब्रतानि, शीलानि च-उत्तरुणानि, तानि च अभिरोचयति, तथा परिषहा सहति अहिंसयानित्यादि, सब्वेहिं

भूतेर्हि इत्यादि गतार्था । 'कालेण' इत्यादि, ७७२-६८७) कालेण कारणभूतेन यद् यस्मिन् काले कर्तव्यं तद् तस्मैवेव समाचरति, स्वाध्यायकाले स्वाध्यायं करोति, एवं प्रतिलेखनाकाले प्रतिलेखयति, वैयावृत्यकाले वैयावृत्यं, उपसर्गकाले उपसर्गं, अपवादकाले अपवादं करोति, राष्ट्रविषये आत्मनश्च बलावलं ज्ञात्वा, सिंह इव साध्वसजादेव (सो) न त्रासं गच्छति, वाङ्मात्रमेव इदं, असत्यमपि न चिन्तयति, स तत्र गच्छति, एवं सर्वार्थेषु रागद्वेषात्मकेषु दृढो भवति । 'उचेहमाणो' इत्यादि (७७३-४८७) उपेक्षां कुर्वन् परि-व्रजति, त्रियमश्रियं सर्वं समानं सर्वकार्येषु अभिरोचयति, अपवादं न सर्वकालमेव रोचयतीत्यर्थः; न चापि पूजायां सक्तिं करोति, न च परापवादं करोति । 'अणेगच्छंदा' इत्यादि (७७४) यावत्परिसमाप्तं, छन्दोऽभिप्रायः, अनेकाभिप्राया इह मानवेषु इत्यन्ते, रागद्वेषात्मको यस्तेष्वनिष्ठेषु द्वेषं करोति स कर्मबन्धको भवति, के च ते ? भयानकाः-भैरवाः, तत्र तस्मिन् मनुष्यलोके उपगच्छन्ति दिव्या मनुष्याः तैरक्षा वा, तथा परीपहा अनेके उदयं गच्छति यत्र सीदन्ति क्रान्ताः, स भिक्षुस्तत्र न सीदति, संग्राममध्ये इव हस्तिराजा, परीपहा विशेष्यन्ते, शीतोष्णदंशमशकादयः, आतंका-रोगाः, ते च नानाप्रकाराः स्पृशति तान्, अक-र्करः-अनाक्रन्दः, अधियासेति, राजसैः पुराकृतानि कर्माणि क्षपयति, प्रहाय रागं च द्वेषं च अज्ञानं च विचक्षणो भिक्षुः, मेरुस्थया वायुना न चाल्यते, एवं परीसहोपसर्गैर्यथा न चाल्यते तथा करोति, तथा नात्यर्थशुक्रतेन न चात्यर्थममनतेन, किं-युगान्तर-प्रलोकितानां गन्तव्यं, महर्षिणाम महान्तं वा एषते यः स महर्षी, मोक्षार्थीत्यर्थः; न पूजायां सक्तिं करोति, न चापवादं करोति, किन्तु क्रजुभावं प्रतिपद्यते, स एवंविधः निर्वाणमार्गश्रुयैति । 'संयमे अरहरइसहे' ॥७७९-४८७॥ संयमे अरतिः असंयमे च या रतिः तां सहति, संस्तवो वचनसंस्तवः संवासरुच तच्च त्यजति, अकर्त्तव्येषु विरतः, स आत्मसहितं करोति, प्रधानरुच भवति,

परमार्थपदानि-ज्ञानदर्शनचारित्राणि, तेषु तिष्ठति, मिथ्यादर्शनादीनि श्रोतांसि छिन्नानि-अपगतानि तस्य, न क्वचित् समीकारः, ततः न किञ्चन विद्यते तस्य । 'विविक्तार्णि'॥७८०-४८७॥स्त्रीपशुपण्डकविजितानि लयनानि सेवति, तान्येव विशेष्यन्ते, अकृतमकारितमसकल्पितानि संयमोपघातविरहितानि पूर्वक्लापिभिः आर्चीर्णानि सेवति, तथा परीषदांश्च सहति, शोभनं ज्ञानं सज्जानं, सज्जानेन उपगतः सहर्षिः, नास्य उच्यते विद्यत इत्यनुत्तरं, सर्वप्रधान इत्यर्थः, तं अनुत्तरं धर्मसंचयं चरेत्ता मूलयुगज्ञानधारी प्राजते ह्यर्थे इव अन्तरिक्षे, स एवंगुणविशिष्टः शुभाशुभकर्मविप्रमुक्तः संशुद्धज्ञानदर्शनधराः तर्त्विा संसारं समुद्रमिध समुद्रपाले अपुणागमं गतिं गतोत्ति, इति परिसमाप्तौ, नयाः पूर्ववत्, ब्रवीम्याचार्योपदेशात् ॥ एकविंशतितमं अध्ययनं समाप्तं ॥

उक्तं एकविंशतितमं, इदानीं द्वाविंशतितमं, तस्य कोऽभिसम्बन्धः?, एकविंशतितमे विविक्तचर्याऽभिहिता, द्वाविंशतितमे वृत्ति (दृष्टि)रचरणं च वर्णयते, सा च विविक्तचर्या दृष्टिमता चरणसहितेन च शक्यते कर्तुम्, अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्यानुयोग-द्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ष्ये नामनिष्कन्धे निक्षेपे रहणेभिज्जंति- 'रहनेमी निवेकस्ववो' ॥४४३॥४४४॥४४५-४८८॥ इत्यादि गाथावयवं गतार्थं, तत्र कोऽसौ हरि(रह)णेमीः, तस्योत्पत्तिः गाथानुसारेणैव च विज्ञेया, सिवति देवी अणोज्जंगी, किमुक्त भवति? अनुपमाङ्गी, प्रथमाङ्गी इत्यर्थः, रहनेमिस्स चत्तारि वरिसशयते विहत्थचं, एगं वरिसं छउमत्थे, पंच वरपगते केवली, उक्तो नाम-निष्पन्नो निक्षेपः । इदानीं ब्रूशालापकस्यावसरः, अस्मात् यावत् सुत्रं निपतितं तावद्दकब्धं, सुत्रं चेदं- 'सोरियपुरंमि नयरे' ॥ ७८३-४९१ ॥इत्यादि, सर्वं गाथानुसारेणैव गेयं यावत् 'जहा से पुरिसोत्तमो' ति वेमि, नयाः पूर्ववत्, ब्रवीम्याचार्योपदेशात्, द्वाविंशतितममध्ययनं रहनेभिज्जं समाप्तम् ॥

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

२३

केशिगौत०

॥२६४॥

उक्तं द्वाविंशतितमं, इदानीं त्रयोविंशतितमं, तस्य कोऽभिसम्बन्धः ? द्वाविंशतितमे धृतिरचरणं च वर्णितं, सा धृतिर्धर्ममे कर्तव्या, चरणं पुनश्चात्रिधर्म एव, अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्यानुयोगद्धारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नामनिष्करणे निक्षेपे केशीगौतामिज्जांति - 'निकलेवो गोअमंमी चउककओ०' ॥४५१॥४५२॥४५३-४९८॥ इत्यादि गाथात्रयं गतार्थं, उक्तो नामनिष्करणो निक्षेपः । इदानीं ह्यत्रालापकस्यावसरः, अस्माद् यावद् सूत्रं निषतितं तावद्बोद्धव्यं, सूत्रं वेदं-जिणे पास-त्ति णामे' इत्यादि (८३२-४९९) सर्वं हृदि व्यवस्थाप्य यत्किञ्चित् वक्तव्यं तदुच्यते, अस्य पार्श्वस्वामिनः केशी नाम शिष्यो, ज्ञान-चरणसंपन्नो बहुशिष्यपरिवारः श्रावस्त्यां तिंदुकनाम उद्यानं तत्र समवसृतः, अथ तस्मिन्नेव काले वर्द्धमानस्वामिनः शिष्य इंद्र-भृती गौतमगोत्रः, तस्यैव नगरस्य बहिः कोष्ठकं नामोद्यानं तत्र स्थितः, द्वावपी अत्यर्थं लीनौ, मनावाक्कायगुप्तावित्यर्थः, सुस-माहितौ, ज्ञानादिसमाधियुक्तावित्यर्थः, उभयोरपि शिष्याणां चिन्ता समुत्पन्ना-तुल्ये तर्थाकरत्वे किमिति शिक्षोपादाननानात्वौ, अथ तौ तत्र विज्ञाय शिक्षाणां प्रवित्तकितं समागमकृतमतीकौ द्वावपि केशिगौतमौ पूर्वतरं ज्येष्ठ इतिकृत्वा केशीं गौतमः प्रति विनयाद् यावद् शिष्यपरिवृतौ तिंदुकोद्यानमुपगतः, तस्येदानीं केश्याचार्यः(स्य) अनुरूपं प्रतिपत्तिं कर्तुमुद्यतः, पलालंक्षुशतुणानि च साधुप्रायोग्यानि भूमौ निपट्टादुपरि निपट्टां च दापयति, तौ केशीगौतमौ भ्राजते चंद्रसूर्यसमप्रभौ । तौ समागतौ ज्ञात्वा बहवः पाण्डा गृहस्था देवदानवाश्च समागताः, तयोः किल विवादो भविष्यति, ततः केशी गौतमं पृच्छति, गौतमोऽपि केशीं ब्रवीति, पृच्छ पृच्छस्वेति, यमा-महाव्रतानि, तव तत्र पार्श्वस्वामिना चत्वारि महाव्रतानि अभिधीयंते, तानि वर्द्धमानस्वामिना पंच, एक-कार्यप्रवृत्तानां किमिति विसंवादः?, कार्यं मोक्षः, केशिमेवं ब्रुवाणं गौतमः स प्रज्ञायते प्रज्ञा प्रज्ञया-ज्ञानेनलोच्य तच्चातन्वानां च

केशिगौतम
समागतः

॥२६४॥

पदार्थानां विनिश्चयं आलोच्य देगहालानुसृत्यं धर्मं कथयति नीथिक्रमः, किं तद्विप्रत्ययकारणानि, मुखोक्ता (नि) एव नियुक्तिकारेण श्रोक्तानि, 'सिञ्चया चया य' इत्यादि (४५५-६-७) गायत्रयसंगृहीतानि, शिखापदानि पंच महाव्रतानि, चत्वारि किभिस्यभिहितानि ग्रथमं, तथा लिङ्गद्विविधं किमिति द्वितीयं, आत्मा क्वाया इन्द्रियाणि च शब्दं तद्वृत्तयं, पाशानां अवरुर्धनं, वृत्तच्छेदने पाशानां छेदनमित्यर्थः; राणोत्पादयः पाशः, चतुर्थं तंतद्रूपबंधने, तंतूर्भवलना उदरणं-नाशनं तद् बंधने कृते भवलता उद्भूता)मिति; अग्निविधायनं च पंचमं, अग्निः क्वायः निधापणं श्रुतं शीलं च६, दृष्टाशो मतः७, पथः सम्यग्ज्ञानदर्शनचाराश्राणि तस्य परिज्ञानं ८, महापरिश्रोतानि-मिथ्यादर्शनानिरतिप्रमादकथावयोगाः तेषां निघारणं ९, संमाराणस्य पारगमनं १० तमः-अज्ञानं तस्य विघाटं-प्रकाशोत्तरणं ११, मोक्षस्थानस्य उपसंपदा, मोक्षस्थानश्राप्तिरित्यर्थः१२, एवमेतानि द्वादश स्थानानि सूत्रे व्याख्यातानि, पुरिमाणं दृग्विमोक्षो उ इत्यादि, प्रथमतीर्थरुग्शिव्याणां दृविशोध्यः संयमः, ऋजुजडत्वात्, पविमतीर्थकराशिव्याणां दुरुनुपालकः संयमः, वक्रजडत्वात्, मध्यमतीर्थरुग्शिव्याणां ऋजुप्रजत्वान् सुविशोध्यः सुखं चानुपाल्यः, अतो-अनेन कारणेन द्विधा प्रकल्पितः साधु गौतम इत्यादि, सर्वत्र प्रच्छा उत्तरं च बोद्धव्यं, तथा अ(स)नेलको मध्यमतीर्थकः, स(अ)चैलकः प्रथमपार्थिवैर्मर्मः प्रदक्षितः, लिङ्गद्विविध्योपि इदमेव कारणं, तथा च मंयमयात्रार्थमात्रकं(ग्रहणो)अग्रहणं भवितव्यमिति, परमार्थतस्तु ज्ञानदर्शनचाराश्राणि मोक्षकारणं, न लिङ्गादीनि, एवं द्वादशसु कारणेषु व्याख्यातेषु केष्याचार्यो गौतमस्य स्तुतिं करोति, साधु गोमन ! पद्मा ते, छिन्नो मे संसथो इमो । नमो ते संसयाति !, सब्वसत्तमहोदही । ११६ ॥ एवं तु संसपः छिन्ने, केसी घोरपरचक्रमो। वंदितु पंजलिउडो, गौतमं तु महासुणी ॥११७॥ पंचमहृव्यजुत्तं, भावतो

इन्द्रियार्थाव्याक्षिप्तं गंतव्यं, न च स्वाध्यायं कुर्वता गंतव्यं, तन्मूर्च्छिता तदेव पुरस्कृत्य गंतव्यं । इदानीं भाषासमितिः- 'कोहे माणे यं इत्यादि गाथाद्वयं (१२०-३०५१७) क्रोधादिविरहितेन उग्युक्तेन भाषा भाषणीया, तथा चोक्तं- "पुत्रं बुद्धीए पासेचा, पञ्छा वक्क- मुदाहारे" इदानीं एषणासमितिः 'गवेसणा यं इत्यादि गाथाद्वयं (१३१-२५१७) अन्वेषणग्रहणपरिमोर्गैः त्रिभिः कारणैराहाररुचिद्वय्या विशोधयेत्, उद्गमोत्पादना च गवेसणाऽभिधीयते, ततः ग्रहणं, ततः परिमोर्गैः, चउक्कं विशेषयेत्, संयोजना प्रमाणं अंगारः धूमे कारणे च । इदानीमादानविक्षेपणासमितिः- "ओहोवाहियुग्गहितं" इत्यादि गाथाद्वयं (१३३-४) द्विविधो उपधिः- औधिको औपग्रहिकश्च, इमं विधिं प्रयुञ्जीत-पूर्वं चक्षुषा प्रतिलेख्य पश्चाद्यत्नेन मृदुना प्रमार्जयेत्, इदानीं प्रतिष्ठापनासमितिः- 'उच्चारं पासवणं' इत्यादि गाथा (१३५५१८) अतार्थ । उक्ताः सन्तियः, इदानीं गुप्तयोऽभिधीयते, मनोगुप्तिः वचनगुप्तिः कायगुप्तिरिति, तत्र मनोगुप्तिश्चतुःप्रकारा, सत्या मृषा सत्यामृषा असत्यामृषा चेति चतुर्विधा मनोगुप्तिः, संरसमारंभात्मकं सत्यं न चिंतयति, एवं सत्यामृषं न चिंतयति, 'संकल्पः संरसः परितापकरो भवेत् समारंसः । आरंसः व्यापत्तिकरः शुद्धनयानां तु सर्वेषां ॥१॥ एवं वाग्गुप्तिरिति विज्ञेया, इदानीं काय- गुप्तिः ठाणे निसिचये' इत्यादि गाथाचउक्कं (१४४-७५२०) स्थानं कायोत्सर्गादि, निपीदनं त्ववर्त्तनं ऊर्ध्वं लंघनं उल्लंघनं, उत्क्षेपणं विक्षेपणं चेत्यर्थः, इन्द्रियाणं युञ्जनं, स्थविरकल्पे विनकल्पे वा स्थितः समारंभे आरंभे वा कायं वर्त्तमानं निवर्त्तयेत् यत्नेन, समितय- श्रणस्य प्रवर्त्तने, गुप्तयः अशुभनिवृत्तये, ता एताः प्रवचनमातरो यः समाचरति संसाराद्विमुच्यत इति, नयाः पूर्ववत् । मार्गाख्यं २४ ॥

इदानीं पंचविंशतितमं, तस्य क्रोडभिसंबंधः, चतुर्विंशतितमे समितयो गुप्तयश्च व्यापर्णिताः, पंचविंशतितमे ब्रह्मगुणा व्यावर्ण्यते, तच्च ब्रह्म समितिभिर्गुप्तिभिर्विना नैव भवति, अनेन संबन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्यानुयोगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद्वाच्यं नामनिष्पन्ने

निक्षेपे जगणइज्जं, 'णिकलेकेवो जरणंमो' त्यादि गाथाद्वयं (४६३-४५२१) व्यतिरिक्तं ब्राह्मणादीनां जयन्, भावयज्ञः तपःसंयमानुष्ठानं, अध्ययननिरुक्ताया 'जयघोसा' इत्यादि (४६५५२१) गतार्था । उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं ह्यत्रालापकस्यावसरः, अस्माद् शवत् सूत्रं निपातितं तावद्वक्तव्यं, सूत्रं चेदं- 'माहणकुलसंभृतो' (१४८५२३) इत्यादि त्रयसः गतार्थं, तथापि यत्किञ्चिद्वक्तव्यं तदुच्यते, यथा इदं प्रवृत्तं तथा कथ्यते- चाणारसीए नगरीए दो विप्या भायरो य, जमलऽऽसी, जयघोसो विजयघोसो, तस्य जयघोसो ष्हातुं गतो गंगं, तस्य पेच्छति सप्येण मंडुक्कं गसिज्जंतं, सप्योऽवि मज्जारोण छयो, मज्जारो सप्यं अक्कमिडं ठितो, तथावि सप्यो मंडुक्कं चिच्चयंतं खोयेति, मज्जारोवि सप्यं चडप्पडमाणं खायति, तं अणमणघाता इत्यादि सर्वां निर्दुक्ताथा गतार्था, जायाइ जयनीलं; 'जमज्जन्ति' (यम) तुल्यो यमयज्ञः, मारणात्सकः, इन्द्रियग्रामं निवृद्धाति, सम्यग्दर्शनादिमार्गगामी, अथ तस्मिन् काले जयघोसेण यज्ञः प्रस्तुतः, ततोऽसौ (वि)जयघोषः मासक्षणपारणके भिक्षार्थं सद्युपास्थितः, तेनासौ प्रतिपिद्धः, न ते दास्यामि भो भिक्षां, ये च वेदविदो विप्रा, ये च यज्ञस्य याजिनः । व्योतिषां विदो ये च, ये च धर्मस्य पारयाः ॥१॥ ये समर्थश्च उद्धृतो, आत्मानं परमेव वा । तेषामिदं तु दातव्यं, अन्नदानं हितैषिणा ॥२॥ तत्त्वं वेदमुखं यक्षि, यज्ञानामपि यन्मुखं । नक्षत्राणां मुखं यच्च, धर्माणां चापि यन्मुखो ॥३॥ ये समर्थश्च उद्धृतो, आत्मानं परमेव वा । तेनापि त्वं न जानीषे, अथ ज्ञानी ततो भया ॥४॥ अस्याक्षेपस्य उत्तरं दातुं अशक्तः, ततोऽसौ सपरिवारः ब्रवीति- भगवन्! ब्रूहि सर्वं यथा तथा- अग्निहोत्रमुखा वेदा, यज्ञार्थं वेदसां मुखं । नक्षत्राणां मुखं चंद्रः, धर्माणां काश्यपो मुखं ॥ १ ॥ राहुमुखं यथा चंद्रं, नमस्यति अजानकाः । एवं वेदविदः केचित्, ब्रह्मतत्त्वं न जानते ॥ २ ॥ यो गृहार्चिर्गतस्मन् न पुनस्तत्रैव सज्जति, यश्च यत्रजन् न शोचति, आचार्यवचने च रमते, रागद्वेषौ च न कुरुते, तं वयं

कर्मब्राह्मणं प्राणालिपितादिव्रित्तं, वयं इमं ब्राह्मणं पशुवधादियपकर्मरहितं, निरतं न तं ब्राह्मणं ब्रूमः, एवं जयघोषेण वि-
जयघोषो भवति प्रतिपादितः, तस्यैव सकाशे प्रव्रजितः, तपः कृत्वा 'स्ववित्ता पुव्वकम्माइ' इत्यादि गतार्थाः (९११/५३१) नयाः
पूर्ववत् ॥ जणणहज्जं नाम पंचवीसइमज्जयणं ॥

उक्तं पंचविंशतितमं, इदानीं षड्विंशतितमं, तस्य क्रोडभिसंबंधः, पंचविंशतितमे ब्रह्मयुगा व्यावर्णिताः, षड्विंशतितमे सामा-
चारी, ब्रह्मयुगावस्थितेन अवश्यमेव सामाचारी करणीया, अनेन संबन्धेनायातस्यास्याप्यध्ययनस्यानुयोगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद्भावण्यं
नामानिष्यन्ने नक्षेपे सामाचारी 'निक्वेवो सामंसि' इत्यादि गाथाद्वयं (४८३-४१५३) व्यतिरिक्तं शीरशर्कादीनां सामभावो, भावसामं
इच्छामिच्छादिकं, 'आयरे निक्वेवो' इत्यादिगाथात्रयं ४८७-८९१३३ व्यतिरिक्तो नामादि, नामने तिणिसल्ला, धोवने हरिद्रारागः,
वासने कपिल्लकादि, शिक्षापने शुक्रसारिकादि, सुकरणे सुवर्णादि लब्धि(दध्ना)साद्धं गुडाः, एष द्रव्याचारः, भावे दशविधसामाचार्या-
चरणं, उक्तो नामनिष्यन्नो निक्षेपः, इदानीं चक्रालापकस्यावसरः, अस्माद्यावत् सूत्रं निरपितं तावक्तव्यं, सूत्रं चेदं 'सामायारिं पव-
क्खामि' इत्यादि (९२-५३४) सर्वं प्रायः गतार्थं, तथापि यत् किंचिद्वक्तव्यं तदुच्यते-दिवा पौरुषिप्रमाणं छायाया ज्ञायते, आसाढमासे
इत्यादि प्रयोगेण, रात्रौ पुनः कथं नातं तद्, उच्यते, अनक्षत्रं रात्रिं परिसमापयति तस्मिन्नक्षत्रे चतुर्भागे स्थिते प्रथमग्रहरः कालिक-
श्रुते तस्य तस्मिन् स्वाध्यायः क्रियते, तस्मिन्नेव नक्षत्रे णसोमेष्ये स्थिते अर्द्धरात्रः, तस्मिन्नेव नक्षत्रे चतुर्भागे शेषस्थिते पश्चिमः
ग्रहरः, दशविधा सामाचारी चक्रवालसामाचारी न अत्रामिहितः, (ओषरूपा च) तौ च आवश्यकजुसरेण ज्ञातव्याविति, नयाः
पूर्ववत्, षड्विंशतितमं सामाचारीनामकं समाप्तं ॥

इदानीं सप्तविंशतितमं, तस्य कोऽभिसंबंधः, पञ्चविंशतितमे सामाचारी अभिहितेति सप्तविंशतितमे अशठता व्यावर्षिता, सा च साधुना सर्वप्रयोजनेषु कर्त्तव्या, अनेन संबन्धेनायातस्यस्याध्ययनस्यानुयोगद्वाराचतुष्टयं पूर्ववद्वावर्षणं नामनिष्पत्ते निक्षेपे 'खड्गं किञ्जंभि' इत्यादि गाथाद्वयं (४९०-१५४८) व्यतिरिक्तो बलीवदो मार्या, खड्गका गली मरालो शठो प्रतिलोमे अविनीत इत्येकार्थः, भावे खड्गको प्रतिलोमो, सर्वेषु मोक्षप्रयोजनेषु खलप्रकार 'अवदाली' इत्यादि (४९२-५४८) अवदाली स्कंधानुश्रुगं यंत्रं च सुविण्णासति, उन्नसति, यंत्रं युगं च भांडं भनक्ति, उत्पथेन गच्छति, विपथेन-विपथेन पथा गच्छति, जं किर द्रव्वं खुज्जं' इत्यादि गाथाद्वयं (४९३-१५४८) गतार्थं, 'दंसमसक' इत्यादि (४९५५४८) दंसमसकतुल्या जात्यादितुदनसीला, जखूकृतुल्या दोषप्राहिनः, कपिकतुल्या असमाधिकारिणः, 'तीक्ष्णा' निक्षिंशा मृद्वः- अत्यंतं अन्नाः चंडानोषणाः मार्दविका-अत्यंतमलसा, एते भाष-खड्गका । जे किर गुरुसण्डिणीया' इत्यादि गाथात्रयं (४९६-७-८५४८) गतार्थं, उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं खड्गालापकस्या-वसरः, अस्माधावात् खड्गं निषतितं तावद्रक्तव्यं, खड्गं चेद- 'धरे गणधरे गग्गे' इत्यादि (१०४४ ५५०) स्थिरीकरणत् स्थविरः, गण धारयतीति गणधरः-गणी, गच्छआचार्य इत्यर्थे, गर्गसगोत्र इति, मन्यते त्रिकालावस्थितं जगदिति मुनिः, विशारद हेतोः, संग्रहो-पग्रहकुशल इत्यर्थः, गणिभावं प्रति आकीर्णः, सुतरं आचार्यगुणोपेतः, ज्ञानादिसमाधिकारकः, स इदानीं आचार्यः शिष्यस्योपदेशे ददाति-वहनं-रथादि तस्मिन् युक्तस्य बलीवदादेवहते यातव्योपदेशः अभिवर्त्तते, अथ न वहते तत् तस्यैवाशोभनं भवति, एवं शिष्यस्यापि संयमयोगान् सम्यग्वहतेः संसारच्छेदो भवति, यः पुनः संयमयोगेषु अविनीतान् खड्गान् योजयति असौ विधि-चोदनामपि कुर्वन् क्लिब्यति, असमाधिं च लभते, लाघवं च प्राप्नोति, वक्ष्यमाणबलीवदसदृशाः कुशिस्या भवंति, ते च इमे

(एवं दसति पुच्छंमि' (१०४७-५५) इत्यादि गाथा सर्वाः एकं बलिर्वदविशेषं पुच्छे पीलयति, अन्यमर्भक्ष्णं तुदयति, अन्यदतस्तत्र दुष्टतत्कारणं कृत्वा पार्थस्य उल्लङ्घ्य नश्यति, एवमादि क्रियत् वर्णयिष्यामि, यादृशास्ते दुष्टबलीवर्दा दुष्टशिक्षा अपि तादृशा एव, धर्मयाने वा योजिता भज्यन्ते धृतिदुर्वला एभिः क्षारणं भज्यन्ते, सिद्धिरससातागुरुत्वात्, सबलीश्लिवात्, क्रोधनत्वात्, शिक्षाश्लसिक्तात्, स्वपक्षपरपक्षमानभीरुत्वाद्भज्यन्ते, अन्यः अनुशास्यमानोऽपि अन्तरभाषया दोषोद्घट्टनान् कुलते, आचार्योणां वचनं प्रतिभूयति, कथं?, क्वचित् प्रेष्यमाणो त्रधीतिनासौ ममं जानाति, अथवा नासौ मम दास्यति, अथवा निर्गता सा एवमहं मन्ये, अन्यं तत्र प्रेष्यतां, प्रेष्यमाणो प्रतिल्लयति, ततः घञ्छदी सुखं विहरति, राजवोष्टिमित्र मन्यमानो भृकुटिं कुर्वति, आचार्येण वाचिता संघृहीता भक्त्यानेन पोषिता जातपथा पलायते हेसा इव दिशोदिशं, ततो आचार्यो विचिंतयति- ललुकेः सह समागतः किं मम दुष्टशिष्यैः?, आत्मा मेऽत्रसीदति- यादृशा मम शिष्यास्तु, तादृशा गलिर्गर्भा । गलिर्गर्भं परित्यज्य दृढं गृह्णात्यसौ तपः॥१॥ आचार्यः मृदुगंभीरुसमाहितः शीलसमाहितो विहरतीति, नयाः पूर्ववत् । सप्तविंशतितमं समाप्तम् ॥

उक्तं सप्तविंशतितमं, इदानींमष्टाविंशतितमं, तस्य कोऽभिसप्तमन्धः?, सप्तविंशतितमे अशठता व्याघ्रिंता, अष्टाविंशतितमे मोक्षमार्गोऽभिधीयते, मोक्षमार्गोऽशठस्यैव भवति, अनेन सन्बन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्यानुयोगद्वाराचतुष्टयं पूर्ववद्द्वयावर्ण्यं नाम- निष्पन्नं निक्षेपे मोक्षमगगतौ- 'निचलेवो मोकलंमि' ॥४९९-५००-५५५॥ इत्यादि, गाथाद्वयं, ज्ञम्बव्यतिरिक्तो निगलादिपु, भावमोक्त्वो अट्टविहकम्मसुकुको नायव्यो भावमोक्त्वो, 'निचलेवो मगंमि' ॥५०१-२॥५५५॥ इत्यादि गाथाद्वयं, व्यतिरिक्तो जले स्थले वा, भावमार्गो ज्ञानदर्शनचारित्राणि, 'निचलेवो उगतीए' ॥ इत्यादि गाथात्रयं (५०३-४५) व्यतिरिक्तं जीवानां

पुरलानां वा गतिः, भावगती पंचप्रकारा, मोक्षगतीए अधिकारो, उक्तो नामभिषक्तो निक्षेपः, इदानीं सूत्रालापकस्यावसरः, अस्माद् यावत् सूत्रं निपातितं तावद्धक्तव्यं, सूत्रं चेदं- 'मोक्षत्वमग्गगतिं तच्च' ॥१०६१-५५६॥ इत्यादि, सर्वे प्रायः प्रकटार्थे, तथापि यत्किंचिद्धक्तव्यं तदुच्यते, चचारि कारणा ज्ञानदर्शनचरित्रतपांसि चतुष्टयमपि, ज्ञानदर्शनलक्षणं कथं?, येन ज्ञान-दर्शनाभ्यां विना आत्मभावं न लभते, गुणानामाश्रयो द्रव्यं, जीवद्रव्यस्य ज्ञानादयो गुणाः, अजीवद्रव्यस्य रूपादयः गुणाः, द्रव्या-दर्थानाम्यां विना आत्मभावं न लभते, गुणानामाश्रयो द्रव्यं, जीवद्रव्यस्य ज्ञानादयो गुणाः, अजीवद्रव्यस्य रूपादयः गुणाः, कालाश्च सुताः पर्यायास्तथाश्च, पर्यायाः गुणाश्रिताश्च, धर्माधर्मोक्तानि एकद्रव्यानी, न तेषां स्वतः प्रदेशकल्पना विद्यते, जीवाः पुरलाः कालाश्च अनन्तानि, वचनलक्षणः कालः बालयुवावृद्धत्वादिभिलक्षणे लक्ष्यते, पुरूलक्षणं तत्रान्धकारश्चातपोद्योतादीनि, पर्यायलक्षणं एकत्वं पृथ-त्वं एकद्वित्र्यादिका संख्या संस्थानं-आकारविशेषः, संयोगवियोगौ, देवदत्तस्य गृहेण सह सम्बन्धः संयोगः, तस्माद् वियोगो विभागः, जीवादयस्तथ्याः पदार्थाः, तत्त्वा(ध्या)नां भावानां निसर्गादिधिगमाद्वा शुद्धानां रुचिः सम्यग्दर्शनं, तद्देशप्रकारं निसर्गादि, कथं लक्ष्यते?, तत्त्वानां भावानां गुणोत्कीर्त्तनेन सम्यग्ज्ञानानुष्ठानेन व्यापकशुद्दर्शनवर्जनेन च लक्ष्यते, सम्यग्दर्शनविरहितं चारित्रं न भवति, दर्शनं तु चारित्रविरहितमपि भवति, तथा ज्ञानं च दर्शनरहितं न भवति, ज्ञानेनापि विना चारित्रं न भवति, ज्ञानादिगुणविरहितस्य मोक्षो न भवति, अमुक्तस्य च निर्वृतिर्नास्ति, सुखं नास्तीत्यर्थः, ज्ञानादीनां विषयं प्रदर्शयति ज्ञानेन सर्व-पदार्थान् जानाति, दर्शनेन तु चारित्रवस्थितस्पर्षापग्रहणं न भवति, तपसा पूर्वोपात्तस्य कर्मणः क्षयं करोति ।

पदार्थान् जानाति, दर्शनेन तानेव श्रद्धते, चाग्निवस्थितस्पर्षापग्रहणं न भवति, तपसा पूर्वोपात्तस्य कर्मणः क्षयं करोति ।

पदार्थान् जानाति, दर्शनेन तानेव श्रद्धते, चाग्निवस्थितस्पर्षापग्रहणं न भवति, तपसा पूर्वोपात्तस्य कर्मणः क्षयं करोति ।

पदार्थान् जानाति, दर्शनेन तानेव श्रद्धते, चाग्निवस्थितस्पर्षापग्रहणं न भवति, तपसा पूर्वोपात्तस्य कर्मणः क्षयं करोति ।

संवेगादिः करणीयः, स एव मोक्षमार्गः, अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्यानुयोगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नामनिष्पन्ने
 निक्षेपे अप्यमाहृह्ययणंति, आदानपदेनदमध्ययनं सम्यक्तपराक्रममाभिधीयते, गौणी सद्भा अप्रमादश्रुतामिति, अन्ये तु वीतरा-
 गश्रुतामिति, तत्र द्रव्ये पत्रादिलिखितं, अथवा व्यतिरिक्तं सूत्रं श्रवणकारं-अडजादि, उक्तो नामनिष्कणो निक्षेपः, इदानीं सूत्राला-
 पकस्यावसरः, अस्माद्यावत् सूत्रं निपातितं तावद्वक्तव्यं सूत्रं चेदं-सुतं मे आउसं ! तेण (१३६०-५७२) मित्यादि सर्वं, सम्यक्तपसहितस्य
 पराक्रमः सम्यक्तपराक्रमः, पराक्रमः- उरसाहो, वक्ष्यमाणेषु प्रयोजनेषु उरसाहः करणीयः, प्रत्येककारणानि सिद्धयन्ति, संसारं
 स्थितश्च भवति संवेगः, 'ओविजी भयचलनयोः' संसारोद्धिग्नः, उक्तंच- यथा मृगा मृदुभयस्य भीता, उद्धिग्नवासा न लभन्ति
 निद्राम् । एवं बुधा ज्ञानविधोधितात्मा, संसारभीता न लभन्ति निद्रां ॥१॥' संवेगेन कृतेन को गुणो भवति ? तदुच्यते- 'संवे-
 गेण भंते! (जीवे) किं जणयति?, गोयमा! संवेगेणं रुद्धा जणयति' (१५६०-५९८ एवं सर्वेषु पदेषु पुच्छानिनकन्धनं वाक्यं, निव्वे-
 तेण सातासौख्यात् गृहस्वप्नवन्धाच्च निर्वेदं करोति, निर्विघ्नः सन् धर्मं उद्यमं करोति, भावसत्यं प्रतिलेखनादिक्रियां यथोक्तां
 सम्यगुपयुक्तः करोति, योगा-मनोवाक्कायाः, सत्यमनोयोगः कर्तव्यः, नासत्यमनोयोगः, एवं वागपि, काये लंघनप्लवनदेवनादि
 न करोति, एवं यावत् संसोगभचपञ्चकषाणेणं अपि यादृङ् जणयति, अत्र प्रवृत्तौ प्रत्याख्यानशब्दो, यथा श्मश्रुव्रतो, अनिष्टचिन्त
 तस्मिन् सयोगे भवति 'सेलेसी ण भंते ! किं जणयति ? अकम्मताए जीवा सिद्धंति बुद्धंति मुच्चंति परिनिव्वायंति सम्ब-
 दुक्खणं अंतं करोति, ब्रवीमीति, नयाः पूर्ववत् ॥ समाप्तं एकोनत्रिंशत्तमम् ॥

उक्तं एकोनत्रिंशत्तमं, तस्य कोऽभिसम्बन्धः ? एकोनत्रिंशत्तमे अग्रमादौ व्यावर्णितः, त्रिंशत्तमे तपोऽभिधीयते, तच्च तपः

श्रीउत्तरा०

चूर्णो

३०

तपोमार्गः

॥२७३॥

अप्रमादसहितस्यैव भवति, अनेन सम्बन्धेनायातस्याध्ययनस्याद्युयोगद्वारचतुष्टयं (५१३-४-५-६।५-९) पूर्ववद् व्यावर्ण्य नामानिष्पन्ने निक्षेपे तपोमार्गगती ' णिकखेवां तु तवंमी ' त्यादि, गाथाचतुष्टयं, व्यतिरिक्तो पंचतयादि, भावे द्वादशविधं तपः शेषं गतार्थं, उक्तो नामानिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं ह्यत्रालापकस्यावसरः, अस्माद् यावद् द्वयं निमित्तं तावद्भक्तव्यं, ह्यत्र वेदं-जहा य पावर्गं कर्मम् ' इत्यादि(१०९८।६००)सर्वं, 'तप संतापे' तपसो मार्गः तपोमार्गः, गमनं गतिः, तपोमार्गस्य गतिः २, तपो येन प्रकारेण क्रियते इत्यर्थः, यदि पूर्वं संवृताश्रवद्वारः ततः तपसा निःशेषं कर्म क्षुपयति, प्राणिवधादीन्याश्रवद्वाराणि, अनशनं द्विविधं-इत्सरं यावत्कथितं च, इत्सरं चतुर्थादि, तदा अनेन प्रकारेण पङ्क्तिं भवति श्रेण्यादि, चतुर्थपष्टमादि षण्मासपर्यन्तं साना श्रेणी, श्रेणी श्रेण्या गुणिता प्रतरं भवति, प्रतरं श्रेण्या गुणितं घनं भवति, तदा घनो वर्गितो वर्गो भवति, सोऽपि वर्गः पुनरपि वर्ग्यते ततो वर्गवर्गो भवति, षष्ठोऽपि चित्तो नानाप्रकारो प्रकीर्णतपोऽभिधीयते, तदन्यत्राभिहितं, शेषं दशवैकालिक-चूर्णौ अभिहितं, एवमेवं तु द्विविधं, जे सम्मं आयेरे शुणी । से खिष्पं संसारा भुञ्चति पंडितेति वेमि, नयाः पूर्ववत् ॥ इति

त्रिंशत्तमं अध्ययनं समाप्तम्
 उक्तं त्रिंशत्तमं, अथैकत्रिंशत्तमं, तस्य क्रोडभिसम्बन्धः?, त्रिंशत्तमे तपोमार्गगतिरभिहिता, एकत्रिंशत्तमे चरणविधिरभिधीयते, तपसा च विना चरणं नैव सम्पूर्णं भवति, अनेन सम्बन्धेनायातस्याध्ययनस्याद्युयोगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नामानिष्पन्ने निक्षेपे चरणविधिरिति, 'निकखेवे चरणम्' इत्यादि गाथा पंच (५१७-८-९-१०-२।६११) व्यतिरिक्ते चैत्यवन्दनको गच्छति, मोदकं मधुयति, भावे पंचविधमाचारमाचरति, व्यतिरिक्ते इन्द्रियार्थानां विधिः, भावे संयमयोगस्य तपसश्च यो विधिः, उक्तो नामानिष्प-

णो निक्षेपः। इदानीं सूत्रालापकस्यावसरः, अस्माद् यावत् सूत्रं निपतितं तावद्धक्तव्यं, सूत्रं चेदं-चरणविधिं पक्कंवाभि' इत्यादि (११२५) सर्वं, असंयमाद् विरतः, संयमे प्रवर्त्तनं, मंडलग्रहणाच्चातुरतः संसारः प्रागृह्यते, नारकतिरिपयोगोनिमद्युत्सारसावः, पिंडेषणार्यां अवग्रहप्रतिभोसु भयस्थानेषु ब्रह्मगुप्तिषु च एवं श्रतिक्रमणाजुसारेण ज्ञेयं, इत्येतेषु स्थानेषु यः प्रयत्नं करोति असौ संसाराद् विमुच्यते इति ब्रवीतीति, नयाः पूर्ववत् ॥ इति एकात्रिंशत्तमं अध्यायनं समाप्तम् ॥

उक्तं एकात्रिंशत्तमं, इदानीं द्वात्रिंशत्तमे चरणविधिरभिहिता, द्वात्रिंशत्तमे प्रमादस्थानान्यभिधीयते, चरणं च अप्र-
मत्स्यैव सम्पूर्णं भवति, अनेन सम्बन्धेनायातस्याध्ययनस्यानुयोगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नामनिष्पन्ने निक्खेवे प्रमादस्थानं,
'निक्खेवो उ पमाते' इत्यादि गाथा अष्ट ॥ (५२२-३-४-५-६-७-८-९।६२०) ॥ व्यतिरिक्तो द्रव्यप्रमादः मद्यमधुप्रसन्नादि, भाव-
प्रमादः निद्रा विकथा कषाये इन्द्रियाणां च क्रियास्थानं पूर्वोक्तं, तीर्थकराणां अप्रसत्ता व्यावर्ण्यते, ऋषभस्वामिनो चर्षसहस्रंऽपि
संकलिज्जमाणे अहोरात्रं प्रमादः, वर्द्धमानस्वामिनः द्वादशशु वर्षेषु समाधिकेषु संकलिज्जमाणे अन्तर्मुहूर्तं प्रमादो, ये पुनर्नित्यं
प्रमादास्ते संसारसागरं पर्यटन्ति, उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपो, इदानीं सूत्रालापकस्यावसरः, अस्माद् यावत् सूत्रं निपतितं तावद्
वक्तव्यं, सूत्रं चेदं-अञ्चन्तकालस्स०' ॥१५६-६२२॥ इत्यादि, सर्वं, अत्यन्तकालः अतीतोऽनागतो वर्त्तमानः परिगृह्यते, समूलस्य
सर्वदुःखस्य यः प्रमोक्षस्तस्य, सर्वमूलस्येति दुःखस्य मूलं कर्म, कर्मणो मूलं रागद्वेषौ, तौ छित्त्वा भवति मोक्षो तन्मे प्रातिपादयितुः
एकान्तहितं शृणुत, स मोक्ष एवं भवति ज्ञानप्रभावनाया अज्ञानमृषावर्जनेन रागद्वेषक्षयेण गुरुद्वेषेवया बालजनवर्जनेन स्वाध्यायेन
धृत्या च भवति, तथा आहारेण भित्तेन एषणीयेन च, निपुणार्थे बुद्धिर्यस्य स सेव्यो गीतार्थः, निके तनं-स्थानं, तद्विज्ञेकयोग्यं समाधि-

कामो भजते, रागद्वेषौ कर्मवर्जिनः, मोहप्रभवं कर्म, कर्म च जातिमरणस्य मूलं, जातिमरणं दुःखमूलं, रागद्वेषौ मोहश्च यथा उद्वध्रियते तद्युपायं वक्ष्ये, रसा ते कामं न निषेवणीया, असेविता दीप्तिकरा भवन्ति, ग्रीणितं कुर्वन्तीत्यर्थः, ग्रीणितं च कामा समाभिद्रवन्ति, दुमं यथा स्वादुफलं हि पक्षिणः, यथा द्वाग्निः प्रचुरंधनः समारतो नोपशमं गच्छति, तथेन्द्रियाग्निरपि प्रकामभोजने शमं न गच्छति, विविक्तशय्यासनयंत्रितानां ओमासणाणं दमितेन्द्रियाणां रागादयो नाभिमवन्ति चित्तं, पराजितो व्याधिरिवौषधीभिः ये इन्द्रियाणां विषया मनोज्ञा न तेषु रागं करोति, अमनोज्ञेषु च द्वेषं, तदाज्ञौ समो भवति, चक्षु रूपं गृह्णाति, रूपेणापि गह्वते चक्षुः, रूपेषु यो गच्छियुषैति तीव्रां स शीघ्रमेव विनश्यति, आलोकलो लो यथा पतंगः, रूपादुगतोऽसौ चराचरप्राणिनो हिमस्ति, तस्माद्रागादुगतस्य परिग्रहो दोषः, यस्य जायते परिग्रहादचाहारित्वं ततो मृषावादः, एवं रागद्वेषादुगतौ बहुकर्मसंचयो भवति, रूपाद्द्विरक्तौ विशेषो भवति, दुःखौषपरपरेण च न लिप्यते, जलेन वा पविनीपत्रं, एवं श्रोत्रप्राणजिह्वास्पर्शा, विनाशमागच्छति, इहलोकं परलोकं च, इहलोकं तावत् शब्दान् मृगो प्राणान्मधुकरः मच्छो जिह्वया गजो स्पर्शेन, इहलोकं एवं विनाशमागच्छन्ति, निश्चयेन न ते दोषमृत्पादयन्ति, किन्तु यस्तेषु रागं द्वेषं वा करोति स ब्रह्मते, एवं क्रोधादयोऽपि कर्मबन्धहेतवो भवन्ति, यः पुनर्विरक्तभावः स कर्मबन्धेन न लिप्यते, ततः शुभाध्यवसायिनः क्षपकश्रेण्यनुप्रवेशः, ततः क्रमेण मोहनीयज्ञानावराणीयदर्शनवरणी- गांतरायेषु क्षयं गतेषु केवलं-सम्पूर्णं ज्ञानमुत्पद्यते, तत आयुषः क्षयात् सादिकमनन्तमव्यासाधं निर्वाणसुखं प्राप्नोति, एवं अनादि- कालप्रभवस्य मोक्षो व्याख्यातः, येन अत्यन्तसुखिनः सचा भवन्ति । इति त्रीभिः, नयाः पूर्ववत् । समाप्तं द्वित्रिंशत्तममध्ययनं ।

उक्तं द्वित्रिंशत्तमं उच्यते, तस्य कोऽभिसम्बन्धः, द्वित्रिंशत्तमे प्रमादोऽभिहितः, त्रयद्विंशत्तमे कर्मा-

ष्यभिधीयन्ते, प्रमादवशगो जीवः कर्मं वध्नाति, अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्माध्ययनस्यानुयोगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नाम-
 निष्यन्ने निक्षेपे कर्मणगढी 'कर्ममंसि निक्खेवो' ॥ इत्यादिगाथा अष्ट (५३०. १-२-३-४-५-६-७-१४०. नियुक्तौ) व्यतिरिक्तं कर्मं
 द्रव्यं च नो कर्ममद्रव्यं, अनुदयः कर्मणो, नो कर्ममद्रव्यं लेप्यकर्ममदि, भावे कर्मणो उदयः, व्यतिरिक्तो द्रव्यप्रकृतिः कर्मणो कर्मा-
 स्यां कर्मणि अनुदयः, नो कर्मं ग्रहणप्रायोग्यानि शुक्तानि द्रव्याणि, भावे मूलोत्तरप्रकृतीनां उदया, - पयतिद्विति अपुभागो
 पदेसकर्मं च सुदृढ गणजं । एतेसि संवरे खलु खवणे उ सयात्रि जइत्वं ॥ १ ॥ उक्तो नामनिष्यन्नो निक्षेपः, इदानीं द्वात्रालापकस्या-
 वसरः, अस्माद्यावत्सहस्रं निपतितं तावद्भक्तव्यं, सूत्रं चेदं- 'अह कस्माहं वोच्छामी' त्यादि (१२६७-६४१) सर्वं, तेषां कर्मणो चतु-
 प्रकारो बन्वो भवति प्रकृतिबन्धः स्थितिबन्धः स्थितिशब्देन स्वभावो भेदश्चाभिधीयते, स्थितिः
 कालावस्थानं, अनुभावो यो यस्य कर्मणः शुभो अशुभो वा विपाकः, प्रदेशबन्धः जीवप्रदेशानां कर्मपुद्गलानां च सम्बन्धः, तत्र
 प्रकृतिबन्धो द्विविधः मूलोत्तरभेदाः, अष्टौ मूलप्रकृतयः, तद्यथा-ज्ञानावर्णीयं दर्शनावर्णीयं वेदनीयं मोहनीयं आयुष्कं नामं गोत्रं
 अन्तरायमिति, ज्ञानमावृणोतीति ज्ञानावर्णीयं, दर्शनमावृणोतीति दर्शनावर्णीयं, वेदनां करोतीति वेदनीयं, शुद्धतीति मोहनीयं,
 येन नारकादिभावस्तिष्ठति तदायुष्कं, गतिजात्यादिभिः प्रकारैर्नामयतीति नाम, प्रधानमप्रधानं वा करोतीति गोत्रं, अन्तरायं
 करोतीति अन्तरायिकं, इदानीं उत्तरप्रकृतयोऽभिधीयते-ज्ञानावरणं पंचप्रकारं आभिर्बोधिकश्रुतावधिमनःपर्यायकेवलानि, एषा-
 नावरणं, दर्शनावरणं नवभेदं चक्षुरचक्षुरवधिकेवलानि तेषामावरणं, निद्रा निद्रानिद्रा प्रचला प्रचलाप्रचला स्थानाद्धिरिति, एषाशुदयं
 करोतीति, वेदनीयं सातमसांतं च, तयोः रुदयं अष्टाविंशतिभेदं, तत्समासतो द्विविधं-दर्शनमोहं चरितमोहं दर्शनमोहं

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

३४

लेख्याव्य०

॥२७८॥

सप्तमेदं अनन्तावुबन्धनः क्रोधमानमायालोभाः सम्यक्त्वं सम्यगिगध्यातुं मिथ्यात्वं, चरितमोहनीयं एकाविंशतिभेदं अप्रत्याख्यानाः क्रोधादयश्चत्वारः प्रत्याख्यानावरणा क्रोधादयश्चत्वारः संज्वलनक्रोधादयश्चत्वारः हास्यरत्यरतिभयशोकजुगुप्साह्रीपुंनसुकवेदा, एषामुदयोदेतानि भवन्ति, आयुष्कं चतुर्भेदं नरकारिर्गयोनिमज्ज्युदेवानि, एषामुदयात्, नाम द्विचत्वारिंशद्भेदं शुभमशुभं च अनयोरुदयात्, गोत्रं द्विविधं, शुभमशुभं च अनयोरुदयात्, अन्तरायं पंचप्रकारं— दानलाभभोगोपभोगवीर्याणि च, एतान्यपि तदुदयादेव भवति । इदानीं स्थितिवन्धोऽभिधीयते- णाणावरणीयस्य स्थितिः जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्टेन त्रिंशत्सागरोपमकोटाकोट्यः त्रीणि च वर्षसहस्राणि आवाधा अंतरं भवति, वाष्ट्र लोडने, न वाधा आवाधा, तत्र उदयो न भवतीत्यर्थः, तैश्च सत्स्थितिरूना भवति, एवं दर्शनावरणीयान्तराययोः, वेदनीयस्थितिर्जघन्येन द्वादश मुहूर्त्ता उत्कृष्टेन त्रिंशत्सागरोपमकोटाकोट्यः, तेषं तदेव, मोहनीयं द्विविधं-दर्शनमोहनीयं चारित्रमोहनीयं च, दर्शनमोहनीयं जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्टेन चत्वारिंशत्सागरोपमकोटाकोट्यः, चत्वारि वर्षसहस्राण्यावाधा अन्तरं भवति, शेषं तदेव चारित्रमोहनीयस्य जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्टेन त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमकोटाकोट्यः, सप्त वर्षसहस्राणि आवाधा अन्तरं भवति, शेषं तदेव, आयुष्कस्य जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्टेन त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमानि, नामगोत्रयोर्जघन्येन अष्टौ मुहूर्त्ता, उत्कृष्टेन विंशतिः सागरोपमकोटाकोट्यः, वर्षसहस्रद्वयं आवाधा अंतरं भवति, शेषं तदेव । ईर्यापथस्य कर्मणः स्थितिर्जघन्येन उत्कृष्टेन च समयः, अनुभावप्रदेशबन्धौ पूर्वोक्तौ, कर्मबन्धकरणानां संवरः करणीयः, वद्वानां क्षपणं प्रति यत्नः करणीय इति, त्रयोमि, नयाः पूर्ववत् ॥ इति त्रयस्त्रिंशत्तममध्ययनं समाप्तम् ॥

उक्तं त्रयस्त्रिंशत्तमं, इदानीं चतुस्त्रिंशत्तमं उच्यते, तस्य कोऽभिसम्बन्धः, त्रयस्त्रिंशत्तमे कर्मोक्तं, चतुस्त्रिंशत्तमे तत्कारणभूता लेख्या,

अनेन सम्बन्धेनायातस्याध्ययनस्थानुयोगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्त्य नामनिष्पन्ने निक्षेपे लेसञ्ज्ञयणं, 'लेसाणं निक्खवेवो' (५३८-४७नि०६५१, इत्यादि गाथा दशा व्यतिरिक्ता द्रव्यलेस्या द्विविधा-कर्मलेस्या अकर्मद्रव्यलेस्या, अकर्मद्रव्यलेस्या द्विविधा-जीवानामजीवानां च, जीवलेस्या भव्याभव्ययोः, सा सप्तविधा, कृष्णादद्याः, सप्तमा संयोगजाः, लेस्याप्रायोग्यद्रव्याणि परिगृह्यन्ते, जोगा बद्धा बद्धतगा य पचा उदीरणात्रालियं (५४८) जीवलेस्या द्विविधा चन्दादि ग्रन्थत एव ज्ञायन्ते, कर्मद्रव्यलेस्या षड्विधा कृष्णादि, अत्रापि जीवसंबद्धानि द्रव्याणि परिगृह्यन्ते, भावलेस्या द्विविधा-विशुद्धा अविशुद्धाः उपशमे क्षये च, शेषं गतार्थं, उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः, इदानीं सूत्रालापकस्यावसरः, अस्माद्वावत् सूत्रं निपतितं तावद्धक्तव्यं, सूत्रं चेदं- 'लेसञ्ज्ञयणं पवक्खामी' ॥१२९२-६५२॥ इत्यादि, सर्वे, लेस्यानां दशा कारणानि नामादीनि वक्तव्यानि, कृष्णलेस्यावर्णः जीमूतो-मेघः, स च स्निग्धः, गवलं-महिषं शृंगं, रिष्टो-द्रोण-काकः, क्रापोते कोइल्लखगो तेलं करका, रसा जह कडुगुत्रगादी, गंधा गोमडाती, स्पृशा जहा करगयादि, परिणामो उचमाधममध्यमस्त्रिविधः, स एव त्रिभुणितो नवमेदो भवति, नव त्रिभुणितः सप्तविंशतिः, सप्तविंशति त्रिभुणितः एकाशीति एकाशीतिस्त्रिभुणितः द्वैशते चत्वारिंशो भवतः, कृष्णाद्यास्तस्रो लेस्या दुर्गतगमनाय भवन्ति, लेस्यापरिणामस्य आदिसमये अन्तसमये वा न कश्चित् त्रियते, यदा तु अन्तसुहूर्ते गते शेषे वा भवति तदा परमं गच्छति, अपसत्याओ परिवज्जेजा, पसत्याओ अहेइए षुणिति, वेमि, नयाः पूर्ववत् ॥ इति चतुस्त्रिंशत्तमं अध्ययनं समाप्तम्

उक्तं चतुस्त्रिंशत्तमं, इदानीं पंचत्रिंशत्तमं, तस्य कोऽभिसम्बन्धः ? चतुस्त्रिंशत्तमे लेस्याऽभिहितः, पंचत्रिंशत्तमे अणगर-मुणा अभिधीयन्ते, अणगराश्च अश्रस्तलेस्याविरहितो मशस्यलेस्यायुक्तो भवति, अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्थ अनु-

श्रीउत्तरा०

चूर्णौ

३६

जीवाजीवः

॥२८०॥

योगद्वारचतुष्टयं पूर्ववद् व्यावर्ण्य नामनिष्कण्ठो निक्षेपे अणगारमगगती 'अणगारे निकलेवो' ॥५४९-५०॥६६३॥ इत्यादि
गाथात्रयं, व्यतिरिक्तं निहवादि, भावे सम्यग्दृष्टिः अगारवासाद्विनिष्कृतः, उक्तो नामनिष्कण्ठो निक्षेपः । इदानीं द्वयालाप-
कस्यावसरः, अस्माद्यावत् सूत्रं निपातितं तावद्भक्तव्यं, सूत्रं चेदं-सुणेह मे एगमणे' इत्यादि (१३५३-६६८) सर्व ' षंल संगे ' एसो
संगं ज्ञात्वा परिवर्जयेत्, एकात्ते, परेण आत्मार्थकृते वासं तत्राभिरोचयेत्, नैव स्वयं गृहाणि कुर्वीत नैव कारापयेत् नैवाजुजानीयात्,
यस्मात्तत्र त्रसस्थावराणां दृश्यते वयः, तथा भक्त्याने च करणकारणानुमोदने त्रसस्थावराणां वयः, इन्धनं प्राप्य विसर्प्यते अग्निः,
सर्वतो धारश्च, संयमयात्रार्थं शुज्जीत, न रसार्थं, न वन्दनपूजनादि प्रार्थयेत्, धर्मशुक्ले ध्याने सदा भ्यायेत्, पश्चिमे काले
आहारपरित्यागं कृत्वा, ' निर्ममो निरहंकारो, वीतरागो निराश्रयः । संप्राप्य केवलं ज्ञानं, शाश्वतं परिनिर्द्वतः ॥ ' इति ब्रवीमि,
नयाः पूर्ववत् । इति पञ्चत्रिंशत्तमं अध्ययनं समाप्तम् ॥

उक्तं पञ्चत्रिंशत्तमं, इदानीं पट्टत्रिंशत्तमं, तस्य कोऽभिसम्बन्धः ? पञ्चत्रिंशत्तमे अनगारगुणा अभिहिताः, पट्टत्रिंशत्तमे जीवा-
जीवविभक्तिरभिधीयते, अणगारेन च जीवाजीवविभक्तिश्चैतव्या, अनेन सम्बन्धेनायातस्यास्य अध्ययनस्यानुयोगद्वारचतुष्टयं पूर्व-
वद् व्यावर्ण्य नामनिष्पन्ने निकलेवे जीवाजीवविभक्तिः, 'निकलेवो जीवंसि' ॥ (५५२-३६७१) । इत्यादि गाथाद्वयं, व्यतिरिक्तं
गुणपर्यायवियुक्तं जीवद्रव्यं, भावे गुणपर्यायसाहितं, जीवपरिणामो दशविधः पंचेन्द्रियाणि क्रोधादश्रत्वारः मनश्च, सहवर्तिनो गुणाः,
क्रमवर्तिनः पर्याया, गुणाः प्रशस्ताः अग्रशस्ताश्च, प्रशस्ता ज्ञानादयो, अग्रशस्ता क्रोधादयः, पर्याया नरकादिभवाः, 'निकलेवो उ अजीवे'
॥५४८-५१६७१॥ इत्यादि गाथाद्वयं, व्यतिरिक्तं गुणरहितं अजीवद्रव्यं, भावे गुणपर्यायसाहितं अजीवद्रव्यं, परिणामो दशविधः शब्द-

प्रमादवर्जने

॥२८०॥

रूपस्वरंगसन्धाः शुभा अशुभाश्च । 'निकलेवो विभक्ती' इत्यादि गाथा सप्त (५५६-६२१,६७१) विभजनं विभक्तिः, जीवानाम-
जीवानां च भेदप्रत्याख्यापनं, जीवानां सिद्धानां असिद्धानां च, अजीवानां रूपीणामरूपीणां च, भावे भावानां विभक्तिः भाववि-
भक्तिः, भावानां भेदप्रत्याख्यापनं, अत्राधिकारः जीवद्रव्यविभक्त्या अजीवद्रव्यविभक्त्या च, जे इति निर्देशे, किलशब्दः परो-
क्षवाची, एवं किरु आचार्याः कथयन्ति ये भव्यस्तेषामपि ये परीतसंसारिणो-भवाष्टाभ्यन्तरे सेत्स्यन्तो, पुनरपि भव्यग्रहणं येषां
तदवधारणायैकर्मणां क्षयोपचमो विद्यते . किल पठन्ति धीरा छतीसं उतरब्धाए, तन्हा जिणपणत्ते अणंतमपज्जवेहिं संसुत्ते । अज्झाये
जहजोगं गुरुपसाया अहिज्जति ॥ १ ॥ येषां सिद्धिर्भविष्यति, ये च गंठियसत्त्वा रागद्वेषबहुला ये च अणंतसंसारिणो ते सेकिलिडुकम्मा कर्म-
भिः ओत्तपोताः ते अयोग्याः उत्तराध्ययनानां, तस्माज्जिनप्रज्ञप्तं अनन्तगमपर्यायैः संयुक्तं तं स्वाध्याययोगेन यथायोगं यथाविधिं युज्जीत,
यो यस्याध्ययनस्य योगः तेन गुरुप्रसादादधीते, उक्तो नामनिष्पन्नो निक्षेपः । इदानीं सूत्रालापकस्यावसरः, अस्माद्यावत्सूत्रं निपतितं
तावद्वक्तव्यं, इत्त्रं वेदं-जीवाजीवविभक्ती' ॥ ३७४ ६७२ ॥ इत्यादि, सर्वं, विभजनं विभक्तिः, भेदप्रत्याख्यापनमित्यर्थः, श्रुणुत
तां मम, क एवमाह-सुधर्मस्वामी जन्बूतामं ज्वीति, तं जीवाजीवात्मको लोकः, स च क्षेत्रकालभावादिभिरनुगन्तव्यः, अजीवाऽ-
रूढिणो दशविधा, धर्मतिथक्रायाधर्मोस्तिकायः सम्पूर्णः परिगृह्यते, देशः त्रिमागचतुर्भागादि, प्रदेशो निरंशः एव धर्मोस्तिकायः,
आकारं च, कालो, दशधा, धर्माधर्मौ लोकालोकप्रमाणं, समयक्षेत्रे कालः, द्रव्यार्थिकनयाभिप्रायात्सर्वं अनाद्यपर्यवसितं, पर्याया-
र्थिकस्य सादिपर्यवसितं, रूपिणश्चतुर्विधा, सूक्ष्मो अचित्तमहासूक्ष्माधि सम्पूर्णः परिगृह्यते, देशस्त्रिमागचतुर्भागादि, प्रदेशोऽ-
संख्येयतमोऽनन्ततमो वा प्रदेशः, परमश्वासावणुश्च परमाणु, निरंशः, क्षेत्रतः सूक्ष्मः, परमाणवः, लोकालोकौ भजनीयौ, कालतः

श्रीउत्तरा०

चुणौ

३६

जीवजीवाः

॥२८१॥

सन्तति प्राप्य अनाद्यपर्यवसिताः, रूपिअजीवानां स्थितिर्जघन्येन समयः उत्कृष्टेन असंख्येयः कालः, अन्तरं जघन्येन समय उत्कृष्टेन अनन्तः कालो, भावतो वर्णगन्धरसस्पर्शसंस्थानादि परिणामः, वर्णः कृष्णादि, गन्धः सुरभ्यादि, रसः तिक्तादि, स्पर्शः क्वब्रह्मादि, संस्थानं परिमण्डलकादि, इदानीं संयोगः क्रियते-वर्णतो ताव किञ्चे भयेत. स तु गन्धतो रसतो फासतो चैव भयेत; संठाणातोपि य, एवं नीललोहितहालिदसुक्लिष्टसंठाण भजन, संयोगः कर्तव्य इत्यर्थः, एवं वक्रगन्धरसफाससंठाणोहि संजोया कायन्वा, एषा अजीवविभक्तिः समासतो व्याख्याता । इदानीं जीवविभक्तिरुच्यते-जीवा द्विविधाः-सिद्धा संसारिणश्च, सिद्धा परमार्थत एकाकारा एव, पूर्वमाद्यग्रज्ञापनां प्रतीत्य भेदा अभिधीयते-इत्थी पुरिस सिद्धाय, तदेव य नपुंसगा । सर्लिंगे अन्नलिंगे य, गिहलिंगे तदेव य ॥१॥ उक्कोसियाए ओगाहणाए तह मज्झिमाए य । जहन्नाए य उडुं, अहो य तिरियं समुदंमि ॥२॥ दस चैव नपुंससु, वीसति इत्थीयासु य । पुरिसेसु अट्टसत्तं, समएणेणेण सिज्झंति ३॥ चचारि य गिहलिंगे, अण्णलिंगे दसेव य । सेणमि य अट्टसए, समएणेणेण सिज्झति ॥ ४ ॥ द्रव्यलिंगं मतीत्य इदमभिहितं, भावलिंगेन विना नास्ति सिद्धिः, उक्कोसयाए ओगाहणाए सिज्झती जुगवं चैव । चचारि जहण्णा य जुगवं अट्टुचरं सत्तं ॥ ५ ॥ चतुरो उडूलोगंमि, वीसपुहुचं अहे भवे । सत्तं अट्टुचरं तिरिए, एगसमएण सिज्झती ॥४॥ दुवे समुदं सिज्झति, सेसजलेसुं न यो(चउ)जणा । एसा उ सिज्झणा भणित्ता, जीवभावं पडुच्च उ ॥७॥ संसारत्था जीवा द्विविधा-त्रसाः स्थावराश्च, स्थावरा तिविहा जीवा-शुथिवी आपो वनस्पति इति, त्रसा द्विविधा-तेजो वायवश्च कीर्त्तिताः द्वीन्द्रियादय-श्रतुर्विधाः, एषां भेदः भवस्थितः आयु इतरं च विज्ञेयं ग्रन्धानुसारेणैति, जीवमजीवि एते णच्चा सदहिल्लण य सव्वन्संभतंमी जएज्जा, संजमे विट्ट एसेज्जा, तेणोवगते कालं किञ्चाण संजते सिद्धे वा सासते भवति देवे वापि महिड्डिए ॥ इति पादुकरे बुद्धे,

श्रीउचरा०

चूर्णौ

३६

जीवाजीवः

॥२८२॥

श्रीउत्तरा०
चूर्णौ
३६

जीवाजीवः

॥२८३॥

णातते परिनिवृत्ते । छवीसं उत्तराध्ययणे, भवसिद्धिय सण्णये ॥ १ ॥ त्ति इति परिसमाप्तौ उपप्रदर्शने च, प्रादुः प्रकाशे, प्रकाशकृत्य-श्रद्धाप-
यित्वा बुद्धः-अवगतार्थः ज्ञातकः-ज्ञातकुलसमुद्भवः वर्द्धमानस्वामी, ततः परिनिर्वाणं गतः, किं प्रज्ञपयित्वा ? , षट्त्रिंशदुचाराध्यय-
नानि भवसिद्धिकसंमतानि-भवसिद्धिकानामेव संमतानि, नाभवसिद्धिकानामिति, त्रयीभ्याचार्योपदेशात्, न स्वसनीयिक्रया, नयाः
पूर्वत् ॥

वाणिजकुलसंभूओ, कोडियगणिओ उ वयरसाहीतो । गोवालियमहत्तरओ, विकवाओ आसि लोगमि ॥ १ ॥
ससमयपरसमयविऊ ओयस्सी दित्तिमं सुगंभीरो । सीसगणसंपरिवुडो वक्वाणरतिप्पिओ आसी ॥ २ ॥
तेसिं ससिण इमं, उत्तराध्ययणाण चुण्णिखंडं तु । रइयं अणुग्गहत्थं, सीसाणं मंदवुद्धीणं ॥ ३ ॥
जं एत्थं उस्सुत्तं, अयाणमाणेण विरत्तितं होज्जा । तं अणुओगधरा मे, अणुवित्तेउं समारोतु ॥ ४ ॥

षट्त्रिंशोत्तराध्ययनचूर्णौ समाप्ता, ग्रन्थाग्रं ॥ ५८५० ॥ उत्तराध्ययनचूर्णः संमत्ता ॥

॥ ॐ ॥

मः ॥ लभिमः ॥ नि

अमहावाह-आपडानी योण-निवासी

शेह भोहनवास छोटावास तरक्षी

नः ॥ ते ॥ तेभनां धर्मपत्नी ॥ ना ॥ या

भाषेकआष्टये

नयपदछनी ओषणी

स्वा ॥ मि

ज्ञान पंचमी, सोनअेकदहशी, वीश-स्थानक अने रोखिणीना तप करेला

॥ ते निमित्ते करेला उजमशाभां ॥ ॥

ज्ञानसाक्षिनिमित्ते आ पुस्तक स्थापन करवाभां आवेला छे विक्रम सं. १८८५

म ॥ त ॥ गो